UNIVERSITATEA *SPIRU HARET*

RADU SĂGEATĂ

REGIUNILE EUROPEI

METODOLOGIE DE ANALIZĂ REGIONALĂ

EDITURA FUNDAŢIEI *ROMÂNIA DE MÂINE*

RADU SĂGEATĂ

*

REGIUNILE EUROPEI
METODOLOGIE DE ANALIZĂ REGIONALĂ

UNIVERSITATEA *SPIRU HARET*

RADU SĂGEATĂ

REGIUNILE EUROPEI
METODOLOGIE DE ANALIZĂ REGIONALĂ

EDITURA FUNDAŢIEI *ROMÂNIA DE MÂINE*
Bucureşti, 2007

ISBN : 978-973-163-144-8

C U P R I N S

Cuvânt înainte..... 7
Capitolul 1 – Evoluţia procesului de integrare europeană. Uniunea Europeană din actor economic în putere emergentă..... 9
1.1. Europa, continent cu geometrie variabilă..... 9
1.2. Ideea unei Europe unite..... 12
1.3. Formarea Comunităţii Economice a Cărbunelui şi Oţelului (CECO) şi a Comunităţii Economice Europene (CEE)..... 15
1.4. Primele extinderi. Tratatul de la Maastricht şi formarea Uniunii Europene (UE)..... 16
1.5. Extinderea spre est a Uniunii Europene..... 18
1.6. România şi Uniunea Europeană..... 23
1.7. Uniunea Europeană şi ansamblurile economice şi geopolitice ale lumii contemporane..... 26
Capitolul 2 – Europa, între integrare şi regionare..... 29
2.1. Cadru conceptual..... 29
2.2. Modele teoretice de regionare politico-administrativă..... 30
2.3. Standardizarea regională în Europa. Nomenclatorul unităţilor teritorial statistice (NUTS)..... 35
Capitolul 3 – Regiuni politico-administrative în Uniunea Europeană..... 40
3.1. Regiuni administrative: Modelul francez..... 40
3.2. Regiuni istorice redelimitate prin negocieri politice în urma unor conflicte militare: modelul german..... 44
3.3. Regiuni istorice şi etnico-minoritare: regiunile italiene şi comunităţile autonome spaniole..... 47
3.4. Regiuni cultural-lingvistice: modelul belgian..... 52
3.5. Regiuni economico-statistice. Studii de caz: structurile regionale din Danemarca şi Grecia..... 55
3.6. Regiuni formate prin cooperare voluntară: modelul britanic..... 56
Capitolul 4 – Alte modele de regionare politico-administrativă în ţări cu sisteme democratice avansate..... 59
4.1. Regionare de tip confederativ: Elveţia..... 59
4.2. Regiuni cu antecedente coloniale..... 62
Capitolul 5 – Regiuni politico-administrative în spaţiul central şi est-european.. 69
5.1. Sistemele politice comuniste şi reformele administrativ-teritoriale. Unitate prin diversitate..... 69
5.2. Regiuni politice şi etnico-minoritare. Modelul sovietic..... 72
5.3. Urbanizarea coordonată politic. Structurile urbane de tip socialist..... 80
5.4. Reformele administrativ-teritoriale post-comuniste. Studii de caz: Ungaria – 1990, Slovacia – 1996, Polonia – 1999..... 84
Capitolul 6 – Tensiuni separatiste induse de exacerbarea identităţii regionale. Studii de caz..... 89
6.1. Ţara Bascilor..... 91
6.2. Catalonia..... 92
6.3. Trentino-Adige, Valea Aosta, Friuli-Venezia Giulia..... 92
6.4. Irlanda de Nord (Ulster) 93
6.5. Caucaz..... 94

Capitolul 7 – Inserţia modelelor de regionare politico-administrativă europene în spaţiul românesc..... 99
7.1. Inserţia modelului departamental francez: judeţele interbelice..... 99
7.2. Inserţia modelului sovietic: regiunile şi raioanele (1950-1968)..... 112
7.3. Inserţia modelului regional britanic: regiunile de dezvoltare..... 117
Capitolul 8 – Disparităţile regionale din România. Metodologie de cercetare geografică..... 121
8.1. Elemente de analiză geografică a unei regiuni de dezvoltare..... 121
8.2. Plan orientativ de analiză a unei regiuni de dezvoltare..... 132
Capitolul 9 – Structurile administrativ-teritoriale ale României, ca parte a sistemului regional european. Disfuncţionalităţi şi perspective..... 135
9.1. Principalele disfuncţionalităţi în organizarea administrativ-teritorială a României şi reflectarea acestora la nivelul sistemului de aşezări umane.... 135
9.2. Analiza SWOT a principalelor elemente ce caracterizează decupajul administrativ-teritorial actual..... 138
9.3. Optimizarea organizării administrativ-teritoriale a României, între tradiţie şi actualitate. Un punct de vedere geografic..... 140
Capitolul 10 – Globalizarea şi sistemul regional european. Structurile de cooperare transfrontalieră..... 154
10.1. Zonele transfrontaliere. Tipuri de zone transfrontaliere..... 154
8.2. Zonele transfrontaliere şi rolul acestora în formarea euroregiunilor. Tipuri de euroregiuni de cooperare transfrontalieră..... 155
10.3. Aşezările dublete şi rolul acestora în structurarea vectorilor de cooperare transfrontalieră. Studii de caz..... 157
10.4. Euroregiunile asimetrice. Studiu de caz: sistemul de euroregiuni de la frontiera estică a Germaniei..... 166
10.5. Zonele transfrontaliere aferente României şi euroregiunile de cooperare transfrontalieră cu participare românească..... 174
Anexă: Regiunile administrative de bază ale statelor din Uniunea Europeană.. 178
Bibliografie..... 194

CUVÂNT ÎNAINTE

Integrarea României în Uniunea Europeană a deschis perspectivele unui nou mod de abordare a problemelor fundamentale şi specifice ale geografiei României în cadrul geografiei Europei şi cu precădere a Uniunii Europene. In acest context, lucrarea de faţă îşi propune să analizeze câteva dintre particularităţile sistemului regional european, evidenţiind pe de o parte originea şi amploarea disparităţilor regionale la nivel european, iar pe de altă parte locul decupajelor regionale româneşti în noua arhitectură europeană. Cum s-au individualizat regiunile Europei ? Ce le aseamănă şi ce le deosebeşte; care este amprenta naţionalului asupra regionalului şi în ce măsură fluxurile globalizante influenţează evoluţia comunităţilor locale ? Sunt doar câteva dintre întrebările la care încearcă să găsească răspuns această lucrare.

In acest sens, s-a pornit cu o analiză evolutivă a procesului de integrare europeană, componentă intrinsecă a globalizării, evidenţiindu-se modul cu a evoluat ideea europeană de la utopie la realitate, iar ansamblul economic de 6 state din 1957, la o mare putere emergentă de 27 de state, coerentă din punct de vedere politic şi economic, cu un teritoriu de peste 4 milioane de km^2 (a cincea în lume) şi cu o populaţie de aproape 0,5 miliarde de locuitori (locul III în lume). Marii diversităţi etnice, culturale şi confesionale i se opune o convergenţă economico-socială, politică şi militară din ce în ce mai mare. Rolul regiunilor, ca spaţii mentale şi trăite, ca elemente de raportare a identităţii colective este în această ecuaţie complexă, covârşitor. De aceea, s-a considerat nu numai utilă, dar şi necesară o analiză a factorilor ce au determinat coagularea sistemului regional european, stabilindu-se câteva tipologii de regionare. Pe de altă parte, după modelul analizei SWOT, analiza mediului intern a fost completată de o analiză a mediului extern, analizându-se succint câteva modele de regionare exterioare spaţiului UE, pentru a cuantifica elementele ce particularizează sistemul regional european în ansamblul său.

Cel de-al doilea demers de bază ce se doreşte a se concretiza prin apariţia acestei lucrări este de a oferi studenţilor geografi şi nu numai, o metodologie de analiză a disparităţilor regionale din România, pornindu-se de la modelele europene. S-a avut în vedere în acest sens, evidenţierea principalelor elemente ce trebuie avute în vedere în analiza geografică a unei regiuni de dezvoltare, ca ansamblu teritorial-statistic format prin agregarea unor judeţe. De aceea a apărut ca absolut necesară translatarea analizei către baza sistemului administrativ românesc evidenţiindu-se disfuncţionalităţile şi propunându-se soluţii de corectare a acestora.

Ultimul capitol al lucrării este consacrat regiunilor de cooperare transfrontalieră, ca releu de integrare funcţională a regiunilor din centrul şi estul continentului la sistemul regional vest-european.

Autorul

PAGINĂ ALBĂ

Capitolul 1 – **EVOLUŢIA PROCESULUI DE INTEGRARE EUROPEANĂ. UNIUNEA EUROPEANĂ, DIN ACTOR ECONOMIC ÎN PUTERE EMERGENTĂ**

„Ca toate reprezentările cu efecte geopolitice durabile, Europa este o tradiţie inventată, pentru că este fundamentul unei identităţi construite şi reconstruite în funcţie de circumstanţe."

Michel Fourcher, La République Européenne, 2000

1.1. Europa, continent cu geometrie variabilă

Timp de peste 40 de ani, nu s-a pus problema frontierelor în Europa, Comunitatea Economică Europeană (CEE) monopolizând însuşi utilizarea cuvântului *Europa*, asimilat unui „spaţiu de libertate". Frontierele sale se caracterizau printr-o mare stabilitate, delimitând teritoriile statelor membre de alte câteva ţări situate la vest de „Cortina de fier", ce alcătuiau „zona tampon", un spaţiu discontinuu, conceput ca o „zonă de alarmă" în cazul unei potenţiale agresiuni. Cealaltă parte a Europei era considerată „Europa de Est" sau chiar „Estul", o categorie ideologică fără o identitate teritorială precisă (Fourcher M., 2000, p. 93). Funcţia „Cortinei de Fier" era dublă: atât de barieră ideologică, cât şi de barieră, foarte eficientă, în interiorul continentului, în calea unor fluxuri migratorii unidirecţionate est-vest.

Prăbuşirea acesteia şi formularea primelor cereri de aderare la UE, a impus însă necesitatea unei redefiniri a poziţiei UE în raport cu definirea conceptului de *Europa* şi implicit, a procesului de *integrare europeană*[1]: „termenul Europa combină elementele geografice, istorice şi culturale care în ansamblu contribuie la identitatea europeană. Experienţa lor este marcată de apropierea ideilor, a valorilor, şi a interacţiunilor istorice care nu au putut fi condensate într-o formulă simplă şi care rămân subiecte de revizuire. Nu este deci posibil şi nici oportun să se traseze acum frontierele UE, a cărui contur se va stabili pe parcursul timpului" (Consiliul Europei de la Lisabona, 1992). In virtutea acestui fapt, ţări ca Turcia sau Israel sunt incluse în spaţiul istoric şi cultural european; apartenenţa la creştinismul răsăritean a Rusiei, Armeniei şi Georgiei extind frontierele răsăritene ale Europei până la Caucaz şi chiar până dincolo de Urali, iar fluxurile geoeconomice leagă tot mai strâns de Europa ţări precum Azerbaidjan sau Kazahstan.

Europa este aşadar, concomitent, entitate geografică, istorică şi economică, dar, înainte de toate este o idee, o imagine mentală, de unde şi geometria sa variabilă.

În contextul unei lumi din ce în ce mai globalizate, Jean Monnet a declarat, încă din 1957, că frontierele primei Comunităţi Europene, a celor şase, au fost fixate nu pentru statele membre, ci pentru cele care nu au fost incluse, conturându-

[1] În general, analiştii politici sunt de părere că există două concepţii asupra integrării: o concepţie despre integrare centrata pe *statele-naţiuni* (este cea care a stat la baza formării Statelor Comunităţii Europene) şi o altă concepţie, centrată pe *entităţi nonstatale* (organizaţii militare de tipul NATO), regiuni economice, regiuni monoetnice, regiuni politico-administrative şi supraregiuni) (Iulian Gr., 1997, p. 133).

se încă de atunci ideea că aderarea la UE ar trebui să reprezinte un obiectiv şi o prioritate politică şi pentru alte ţări.

Chiar dacă a înregistrat cel mai cuprinzător val de extindere din toată istoria sa, conturul final al UE este încă dificil de estimat. Dacă prăbuşirea sistemului comunist a găsit „Europa" cu 12 membri, în prezent aceasta are 27; Turcia, Croaţia şi Macedonia ex-iugoslavă sunt candidate oficiale şi se vorbeşte din ce în ce mai mult de vocaţiile „europene" ale unor state precum Ucraina sau Serbia. Groenlanda, deşi parte a Danemarcei s-a retras din CEE în 1985 în urma unui referendum negativ; alte ţări precum Elveţia, Islanda sau Norvegia, deşi nimeni nu le contestă identitatea europeană, nu sunt totuşi membre ale UE

Schimbările geopolitice fundamentale de la sfârşitul deceniului al optulea al secolului trecut au determinat o reanalizare a raporturilor geopolitice din spaţiul central şi est-european, prin reactualizarea unor vechi alianţe geostrategice şi apariţia altora noi. Spaţiul cuprins între graniţele fostei URSS şi fosta „Cortină de Fier" începe să graviteze către structurile europene şi euro-atlantice, în vreme ce „zona tampon" dintre „Europa" şi Rusia este translatată spre est, către Ucraina, Belarus şi statele baltice.

Au fost reactualizate vechile focare de conflict din Balcani ce au condus la dezmembrarea Iugoslaviei (1991-2006) şi au izbucnit altele în spaţiul ex-sovietic, determinate de tensiunile etnice acumulate în toată a doua jumătate a secolului al XX-lea. Europa ajunge astfel să fie redefinită prin prisma *identităţii*, a apartenenţei la *ideile* şi *valorile* europene, care tind să contureze limitele procesului de integrare europeană.

Preambulul democratic al integrării a fost afirmat prin Tratatul de la Amsterdam: „singure, statele Europei, respectând drepturile omului, libertăţile fundamentale şi Statul de drept, pot aparţine Uniunii Europene" (Jacques Santer, Strasbourg, 16 iulie 1997)

Extinderile succesive, mai ales după 1989 au făcut ca miza centrală a negocierilor se poarte pe gestionarea viitoarelor frontiere. Prosperitatea economică şi libertăţile civile au făcut ca Uniunea să fie un nucleu tot mai atractiv pentru imigranţi. Prin lărgirea sa, funcţia de control al migraţiilor a fost şi este translatată mereu către frontierele exterioare al Uniunii: astăzi de 27, din Spania, Portugalia până în Finlanda, Polonia şi România, mâine de 30 sau poate chiar mai multe state, până la frontierele Siriei, Irakului şi Iranului... Aderarea Finlandei în 1995 a făcut ca pentru prima dată în istorie UE să aibă frontieră comună cu Rusia, nouă ani mai târziu, această frontieră se extinde prin aderarea Poloniei şi, cu toată opoziţia fermă a Rusiei, a trei dintre ţările fostului spaţiu sovietic (statele baltice), iar enclava rusă Kaliningrad este înconjurată de ţări UE

În acest context, fluxurile economice şi demografice tradiţionale, ce transced graniţele estice ale acestor state, unele statornicite încă din perioada funcţionării CAER-ului, ca şi prezenţa unor importante minorităţi de o parte şi de alta a acestor graniţe[2] fac ca cea mai mare parte a statelor candidate la aderare să tindă spre a-şi menţine o anumită deschidere a frontierelor estice. Este cazul Ţărilor Baltice, Poloniei, Slovaciei, Ungariei, României şi Sloveniei. Invers, ţări ca Austria, Germania, Italia sau Finlanda cer o aplicare cât mai restrictivă a regulilor de circulaţie vamală, conturându-se astfel o divergenţă majoră între politica Uniunii

[2] Ruşii din Ţările Baltice şi Polonia; românii, majoritari în Republica Moldova; minorităţile poloneze din Ucraina şi Belarus sau cele ungureşti din România, Slovacia, Voivodina sau Ucraina etc.

şi interesele majore ale ţărilor candidate. Uniunea Europeană doreşte ca viitoarea sa frontieră exterioară să fie cât mai sigură, cât mai greu penetrabilă, în vreme ce ţări ca Polonia, Ungaria sau România vor să-şi menţină puternicele legături umane şi economice de la frontierele lor estice. Euroregiunile de cooperare transfrontalieră ce au adesea un caracter asimetric, între un Vest dezvoltat şi un Est sărac, reprezintă una din principalele încercări de atenuare a acestor clivaje.

Uniunea Europeană va fi astfel un conglomerat de o diversitate din ce în ce mai mare, extins de la Atlantic la Marea Neagră, în care Prutul şi Dunărea Maritimă vor căpăta din nou valenţele unor frontiere tot mai greu penetrabile. Dacă „insula" necomunitară din spaţiul fostei Iugoslavii tinde să se restrângă tot mai mult prin integrarea Sloveniei în 2004 şi prin depunerea candidaturii Croaţiei şi a Republicii Macedonia, Prutul se configurează tot mai pregnant ca o graniţă relativ stabilă a Uniunii ce va trebui să facă faţă unor noi provocări determinate de ambivalenţa dintre restricţiile necesare unei cât mai bune „filtrări" a fluxurilor transfrontaliere ce bat la porţile estice ale Uniunii Europene şi configuraţia etnică, caracterizată printr-o mare omogenitate a românilor pe ambele maluri ale Prutului, fapt ce impune o intensificare a cooperării transfrontaliere.

Europa cu „geometrie variabilă" este un concept introdus pentru a descrie o metodă de integrare diferenţiată, în funcţie de disparităţile economico-sociale existente la nivelul structurii de integrare şi care determină, prin urmare, o permanentă separare între un grup de state membre şi un număr de unităţi de integrare mai puţin competitive.

In esenţă, aderarea la Uniunea Europeană, presupune un regim democratic stabil şi confirmat,
capacitatea de a adopta legislaţia comunitară şi normele Uniunii, capacitatea de a suporta şocul generat de o deschidere rapidă a pieţelor noilor candidate la produsele venite din economiile mai avansate ale ţărilor din UE, precum şi reforma administraţiilor naţionale.

Dacă primele două criterii pot fi îndeplinite relativ uşor de orice stat candidat, cele referitoare la reformele economice şi administrative au impus o segregare netă a acestora, confirmând faptul că Europa, înainte de a fi o categorie geografică, constituie o entitate distinctă din punct de vedere economic şi politic. Astfel, dacă în trecut procesul de integrare avea adesea la bază expansiunea cu ajutorul forţei armate, integrarea europeană contemporană se bazează pe forţa de absorbţie a UE, „periferiile" fiind atrase de performanţele economice şi sociale ale „centrului".

In acest context, se pune problema viabilităţii economiei româneşti raportată la standardele de performanţă impuse de Uniunea Europeană. Dacă din punct de vedere demografic şi teritorial România poate fi inclusă în categoria statelor mari ale Uniunii, plasându-se pe locul şase ca populaţie şi opt ca suprafaţă, performanţele economice şi sociale o situează, alături de Bulgaria, pe ultimele locuri în ierarhia Uniunii Europene. Impactul aderării a fost însă favorabil, produsul intern brut al României înregistrând în primul trimestru al anului 2007 o creştere de 6,9%, superioară Bulgariei (5,5%). Raportate media de creştere a a PIB/loc pe ansamblul ţărilor UE (2,6%), performanţele economiei româneşti apar la o primă vedere spectaculoase, dar trebuie avute valorile absolute: în vreme ce România înregistra în 2006 un PIB/loc de 3 603 USD/loc, Franţa avea 33 855 USD/loc (cu o creştere doar de 1,6%), Germania 33 755 USD/loc iar Olanda 38 180 USD/loc (ambele cu creşteri de 2,9% faţă de anul precedent). De altfel, este

evidentă o segregare economică între statele „vechii uniuni" (EU-15) (cu excepţia celor mediteraneene – Spania, Portugalia şi Grecia) şi noile membre, cu precădere cele ce provin din fostul spaţiu comunist, fapt ce a determinat reducerea cu circa un sfert a PIB/loc pe ansamblul Uniunii după extinderile din 2004 şi 2007.

Integrarea economică a României în Uniunea Europeană s-a concretizat şi în direcţionarea schimburilor comerciale cu precădere către aceasta. Astfel, din totalul volumului schimburilor comerciale ale României, circa două treimi se realizau în ţările Uniunii, locurile de frunte fiind deţinute de Italia (23,5% din volumul exporturilor şi 19,8% din volumul importurilor româneşti), Germania (15,5% din exporturi şi 17,5% din importuri şi Franţa (7,3%, respectiv 7,5%). Pe ansamblu, exporturile României au avut un volum de 2,046 miliade euro în luna ianuarie 2007, în creştere cu 15,3% faţă de aceeaşi perioadă a anului precedent, în vreme ce exporturile către ţările UE s-au majorat în prima lună după aderare cu 7,1%, înregistrând de 73% din totalul volumului exporturilor româneşti.

Pe de altă parte, integrarea economică este inevitabil însoţită şi de o integrare culturală. Dacă oraşe precum Londra, Paris sau Amsterdam au devenit încă din secolul trecut metropole multinaţionale, iar ponderile comunităţilor de imigranţi în oraşele vest-europene deţin valori importante, acest proces tinde să se prefigureze şi în oraşele româneşti. Consecinţa: o mai mare înţelegere şi deschidere către valorile culturale ale altor popoare, o mai mare toleranţă inter-etnică, dar şi, la polul opus, exacerbarea tendinţelor naţionaliste şi extremiste, a segregării sociale şi culturale, factori stimulatori pentru procesele de fragmentare.

1.2. Ideea unei Europe Unite

Tentative de unificare a naţiunilor europene au existat încă din antichitate, cu mult înaintea formării statelor naţionale moderne. Cu trei milenii în urmă, continentul european era dominat de celţi, iar mai târziu a fost cucerit şi condus de Imperiul Roman, centrat pe Marea Mediterană.

La început, ideea de unitate europeană a fost abordată din perspectiva găsirii unor soluţii pentru evitarea conflictelor sau pentru o apărare comună în caz de agresiuni armate. Antichitatea greacă, prin Platon, a fost prima care a lansat şi susţinut ideea păcii prin organizarea de confederaţii. Romanii însă, din contră, erau ostili ideii de arbitraj, neconcepând soluţionarea conflictelor altfel decât prin forţă armată deoarece considerau celelate popoare ca fiind mai puţin dezvoltate (barbare). Dominaţia romană tindea către o „pax romana" ce avea în vedere unificarea întregii Europe sub conducerea Romei. Pentru Imperiul Roman, care a reunit între graniţele sale Europa, Africa de Nord şi Asia cunoscută până atunci, linia de demarcaţie nu se afla însă între continente, ci între *lumea romană*, unită prin limbă, comerţ, instituţii şi spiritualitate comună şi *lumea exterioară* acesteia, desemnată ca barbară. Crearea unei structuri politice din ce în ce mai mari, rezultat al cuceririlor succesive i-a sporit eterogenitatea şi implicit coeziunea. Dat fiind faptul că eterogenităţii etnice tot mai mari, sursă a tendinţelor centrifugale, i se opunea o relativă omogenitate confesională bazată pe creştinism, liderii romani şi-au deplasat motivaţia geostrategică a tendinţelor expansioniste din sfera politică în cea religioasă. A apărut astfel conceptul de „pax christiana", ce desemna unificarea Europei pe baza ideii universalismului creştin. Aceasta a durat până la marea schismă din 1054 dintre Roma şi Bizanţ ce a subminat unitatea continentului prin apariţia celui de-al doilea pol de gravitaţie geopolitică şi implicit prin scindarea

Europei într-o Europă de Apus, dominată de Roma (Imperiul Roman de Apus) şi o Europă de Răsărit (Imperiul Roman de Răsărit) ce gravita către Constantinopole. Realizată pentru o scurtă perioadă de timp sub Imperiul Carolingian, unitatea politică a unei mari părţi a Europei se va destrăma odată cu împărţirea Imperiului Franc prin Pacea de la Verdun din anul 843. Efemeritatea acestei unităţi poate fi pusă nu numai pe seama efemerităţii unei structuri politice ci şi pe seama ostilităţii împăratului Carol cel Mare faţă de Imperiul Bizantin, acesta identificând Europa cu Occidentul şi unitatea europeană cu unitatea creştinătăţii apusene.

Apariţia la porţile Europei a pericolului otoman reactivează, cinci secole mai târziu, unitatea creştină, de această dată orientată pe orbita unei defensive culturale comune, pentru apărarea valorilor *creştinismului european*. Primul pas în acest sens îl face în anul 1464 George Podebrady, rege al Boemiei care, inspirat de diplomatul Antonio Marini, elaborează un proiect de uniune a statelor europene în scopul contracarării pericolului otoman pe care îl propune contemporanului său, Ludovic al XI-lea. In 1589, juristul italian Albericus Gentilis propune şi el un proiect de organizare a statelor pe baze juridice, iar în 1652 Hugo de Groot preconiza o asociaţie internaţională a principilor creştini. Concomitent, la curtea regelui Henric al IV-lea al Angliei se dezvolta concepţia despre o Europă remodelată în 15 state, condusă de către un consiliu comun, numit „consiliul foarte creştin". Cu toate acestea, în Evul Mediu, ideea de unitate europeană a fost redusă la nivelul propagandei. Creştinii s-au unit numai sub ameninţarea Islamului, iar solidaritatea acestora a durat cât a durat pericolul islamizării.

Pe tărâm geopolitic, identitatea europeană s-a conturat mai mult prin antiteză, sau chiar prin ostilitate faţă de un adversar comun, faţă de un pericol comun. Pe plan cultural însă, progresele au fost mult mai evidente. Este perioada în care s-a cristalizat în Europa elementele unei culturi comune. Codul cavaleresc, spre exemplu, nu ţinea seama de graniţele naţionale. Tot atunci încep să se cristalizeze un limbaj şi o terminologie comună în domeniul ştiinţelor, teologiei, filozofiei, civilizaţia europeană începe să capete un caracter unitar. Concomitent se manifestă din ce în ce mai evident şi o tendinţă inversă: *de individualizare*, prin apariţia sentimentelor naţionale. Aceasta va duce la o cotitură radicală în însuşi modul de abordare a ideii de unitate europeană, care în timpurile moderne va fi fundamentată pe statele naţionale.

In acest context se pun bazele dreptului internaţional, prin elaborarea unui cod internaţional de legi (Hugo de Groot, 1684). Acum, ideea unei Europe unite pe baze hegemonice devine de neconceput, fapt demonstrat mai ales pe vremea lui Napoleon I (1769-1821)[3].

Dimpotrivă, „europeni" erau priviţi cei care concepeau viitorul continentului din perspectiva unei „mari familii", cu membri independenţi, fiecare cu propriile

[3] Extensiunea maximă a imperiului condus de Napoleon Bonaparte (1811) găsea o Franţă alcătuită din 130 departamente, care cuprindea un nucleu alcătuit din teritoriul fostei Galii romane, care se continua în nord cu Belgia, Olanda şi partea de vest a Saxoniei Inferioare până la Lübeck, incluzând oraşele-state Hamburg şi Bremen, iar în sud-est cu Piemontul italian, Lombardia şi Toscana, până la Roma (Duby, 1995). Napoleon era în acelaşi timp „Protector al Confederaţiei Elveţiene şi al Confederaţiei Rhinului, al Marelui Ducat al Varşoviei, iar fraţii săi se aflau pe tronul Regatului Spaniei şi pe tronul Westfaliei, iar doi dintre mareşalii săi ocupau tronul Neapolelui şi al Regatului Suediei. Astfel reunită Europa sub conducerea sa, Napoleon îşi dorea o sfântă alianţă prin care să trateze „în familie" problemele majore ale Continentului, să instituie un cod european, o curte de casaţie europeană, aceeaşi monedă, aceleaşi greutăţi, aceleaşi legi. In acest fel, spunea Napoleon, „Europa ar fi asigurat cu adevărat un singur popor şi fiecare, oriunde ar fi călătorit, s-ar fi găsit tot timpul în patria comună".

sarcini şi responsabilităţi, dar şi cu propriile aspiraţii şi interese. Apare astfel ideea de „republică" europeană, bazată pe armonizarea intereselor diverselor comunităţi şi colectivităţi, care să stimuleze forţele centripete conducând astfel la o unitate durabilă a Continentului. Idei precum cea a Abatelui Bernardin de Saint-Pierre, discipol al filosofului J.J. Rousseau, care a elaborat un „Proiect pentru a face pacea permanentă în Europa" (1713) în care schiţează imaginea unui Senat european cu competenţe legislative şi judiciare sau a juristului şi filosofului englez Jeremy Bentham (1784-1832) care a introdus ideea presiunii ordinii publice internaţionale în relaţiile dintre state se înscriu în această tendinţă. Contele de Saint-Simon, filosof francez (1760-1825) a expus în lucrarea „Despre reorganizarea societăţii europene sau despre necesitatea şi mijloacele de a reuni popoarele Europei într-un singur corp politic, păstrând fiecăruia independenţa sa naţională" utilitatea pe care ar avea-o constituirea unui „parlament european". J.J. Rousseau vedea la rândul său o „republică europeană" numai prin abandonarea lăcomiei monarhilor şi emanciparea popoarelor. Diplomatul şi filosoful elveţian Emmerich Vattel (1714-1767) scria că Europa constituie un sistem politic, un corp format printr-o multitudine de relaţii şi de interese, iar toate acestea fac din statele continentului „un fel de republică ale cărei membre, cu toate că sunt independente, sunt unite" prin interesul comun de „a menţine ordinea şi libertatea".

Secolul al XIX-lea s-a derulat sub auspiciul ideologic al unei Europe a naţiunilor, unite pe principii federaliste. In 1824 este emisă ideea unei Societăţi a Naţiunilor, iar în 1827 apare în ziarul parizian „Le Globe" un studiu „Despre Uniunea Europeană". Scriitorul francez Victor Hugo lansează în 1849 ideea „Statelor Unite ale Europei" după modelul Statelor Unite ale Americii, iar juristul elveţian Johann Kasper Bluntshch pe cea a unei confederaţii a statelor europene după model elveţian. Immanuel Kant se pronunţă pentru o „Societate a Naţiunilor" pe baza unui „Stat de drept" internaţional corelând pentru prima dată democraţia cu internaţionalismul.

Prăbuşirea imperiilor multinaţionale şi afirmarea statelor naţionale la sfârşitul primului război mondial creează premisele afirmării a două concepţii majore privind structurarea ulterioară a Continentului:

- o concepţie bazată pe cooperarea între noile state suverane apărute;
- o concepţie care să depăşească limita suveranităţilor naţionale tinzând spre un proces de unificare, de integrare europeană.

Principalul promotor al curentului unificaţionist a fost contele Coudenhove-Kalergi care publică la Viena în 1922 manifestul „Paneuropa", în care spune că dilema Europei se reduce la alternativa unificare sau prăbuşire, deoarece fragmentarea politică impune o cooperare prin unificarea noilor state. In 1926 el reuneşte la Viena congresul de formare a Uniunii Paneuropene, ca uniune economică şi vamală, acesta constituind un prim pas concret al procesului de integrare europeană contemporană. In 1928 este lansată ideea formării unei confederaţii europene ca singură alternativă de contrabalansare a hegemoniei S.U.A., idee reluată în anii următori. Doi ani mai târziu, Adunarea Societăţii Naţiunilor a adoptat, la iniţiativa ministrului de externe de atunci al Franţei, Aristide Brilant, o rezoluţie prin care se hotăra crearea Comisiei de Studiu pentru Uniunea Europeană.

Fractura politică ce a determinat cel de-al Doilea Război Mondial a îndepărtat considerabil perspectivele formării unei uniuni continentale în Europa. In aceste condiţii, Anglia care devenise polul Europei libere s-a transformat în liderul

unionismului pe principii federaliste a continentului care să conducă la formarea Statelor Unite ale Europei. „Oricât de departe poate părea azi acest obiectiv [integrarea europeană, n.n.] eu am speranţa fermă că familia europeană va acţiona într-o uniune strânsă în cadrul Consiliului Europei. Aştept şi doresc crearea Statelor Unite ale Europei unde va fi posibilă orice călătorie fără obstacole. Sper să văd Economia Europei studiată într-un tot unitar. Sper să văd un Consiliu care să grupeze poate, 10 naţiuni, printre care şi fostele Mari Puteri" (Winston Churcill, octombrie 1942).

Sfârşitul Războiului a lăsat în acelaşi timp o Europă distrusă din punct de vedere material, dar şi o Europă divizată politic în două mari blocuri: Estul şi Vestul. In acest context, politica internaţională s-a orientat pe două direcţii prioritare:

- 1. să oprească declanşarea unei a treia conflagraţii mondiale,
- 2. să consolideze Europa din punct de vedere economic, astfel încât să devină un al treilea pol de creştere economică a lumii, alături de SUA şi URSS.

Falia politico-ideologică între Estul dominat de URSS şi Vestul democratic s-a materializat la nivelul continentului european printr-o ordine bipolară: au fost constituite două blocuri politico-militare (NATO, 1949 şi Tratatul de la Varşovia, 1955) şi două blocuri economice (CAER, 1949 şi Comunitatea Economică Europeană – CEE, 1957). Stabilitatea în condiţiile unei integrări limitate şi divizarea între Est şi Vest au constituit principalele elemente ale ecuaţiei echilibrului geostrategic al continentului european vreme de cinci decenii.

1.3. Formarea Comunităţii Economice a Cărbunelui şi Oţelului (CECO) şi Comunităţii Economice Europene (CEE)

Integrarea europeană a fost precedată de înfiinţarea Uniunii Benelux în 1944 de către guvernele în exil ale Olandei, Belgiei şi Luxemburgului, uniune vamală şi comercială care a devenit operativă în 1947. Acestora li s-au adăugat în 1948 prin Tratatul de a Bruxelles, Marea Britanie şi Franţa, în dorinţa de a „întări colaborarea militară, economică, socială şi culturală". In domeniul militar, următorul pas a fost făcut un an mai târziu prin crearea NATO. Pe de altă parte, la 9 mai 1950, ministrul de externe francez *Robert Schuman* a prezentat un plan conceput împreună cu *Jean Monnet*[4], prin care Franţa şi R. F. Germania, două dintre marile inamice ale războiului abia încheiat, au convenit să-şi pună în comun rezervele de cărbune şi oţel şi invitau celelalte ţări ale Europei să li se alăture. Prin aceasta se dorea îmbunătăţirea relaţiilor bilaterale franco-germane şi sporirea eficienţei industriei europene. Planul Schuman s-a concretizat prin semnarea la Paris, la 18 aprilie 1951 a tratatului ce instituia *Comunitatea Europeană a Cărbunelui şi Oţelului* – CECO. Şase ţări au fost membre fondatoare, care aveau să devină şi membrele fondatoare ale Comunităţii Economice Europene: Franţa, R. F. Germania, Italia, Belgia, Olanda şi Luxemburg. Prin acest tratat au fost eliminate toate obligaţiile şi restricţiile cu privire la comerţul cu fier, cărbune şi oţel, punându-

[4] Jean Omer Marie Gabriel Monnet (1888-1979) este considerat arhitectul integrării europene, fiind un internaţionalist pragmatic şi autor al „Proiectului Monnet", ce viza plasarea producţiei franco-germane de cărbune şi oţel sub responsabilitatea unei autorităţi supreme comune, independente, în cadrul unei organizaţii deschise participării şi altor state europene.

se bazele unui program comun de dezvoltare economică. Succesul CECO a dus la apropierea economiilor celor şase care au convenit, şase ani mai târziu, la 25 martie 1957, prin Tratatele de la Roma, formarea unei pieţe unice a produselor şi serviciilor: Comunitatea Economică Europeană – CEE. Concomitent, dată fiind experienţa folosirii energiei atomice în scopuri militare în cel de-al Doilea Război Mondial şi avântul pe care îl luase energetica nucleară, cei şase au hotărât să-şi îmbunătăţească şi cooperarea în domeniul nuclear prin formarea *Comunităţii Europene pentru Energie Atomică* – EURATOM.

Principalii artizani ce au condus la formarea nucleului viitoarei Europe unite sunt consideraţi a fi *Jean Monnet* (1888-1979), cel care a pus bazele teoretice ale procesului de integrare; *Robert Schuman* (1886-1963), *Konrad Adenauer* (1876-1967)[5] şi *Alcide de Gasperi* (1881-1954)[6], ultimii fiind reprezentanţi ai voinţei politice cu privire la integrare.Trei par să fi fost trăsăturile lor comune care le-au facilitat unitatea de voinţă politică:

1. toţi erau de formaţie creştin-democrată, fapt ce le-a imprimat o anumită coerenţă politică exterm de necesară pentru începutul procesului de unificare europeană;
2. toţi proveneau din regiuni disputate din punct de vedere politic, ale căror frontiere au cunoscut importante modificări în urma celor două conflagraţii mondiale, fapt ce le-a conferit o mai mare deschidere spre multilingvism şi multiculturalitate, fiind deci mai predispuşi să înţeleagă şi să accepte alteritatea. Schuman era din Lorena, Adenauer provenea din Renania, iar Gasperi se născuse în Imperiul Austro-Ungar;
3. toţi erau apropiaţi Bisericii catolice, unitatea religioasă şi susţinerea de către Vatican a procesului de integrare europeană prin apropierea dintre oameni şi naţiuni conferindu-i o mai mare substanţă.

1.4. Primele extinderi ale Comunităţii Economice Europene. Tratatul de la Maastricht şi formarea Uniunii Europene (UE)

Deşi *Marea Britanie* nu a dorit iniţial să se alăture procesului de integrare, deoarece a refuzat să atribuie controlul asupra unei părţi importante din industria sa unei autorităţi supranaţionale, progresele economice evidente ale Comunităţii Economice Europene[7] au determinat-o să solicite, în mai 1967, aderarea la aceasta. Marea Britanie a devenit membru efectiv al CEE în 1973, alături de alte două state: *Danemarca* şi *Irlanda*.

Grecia, asociată la CEE încă de la 1 noiembrie 1962 şi care avusese relaţii externe foarte reci în timpul dictaturii „coloneilor” (1967-1974) şi-a depus oficial candidatura de aderare în vara anului 1975. Procesul de armonizare legislativă şi instituţională a fost lung şi dificil, datorită numeroaselor deficienţe economice care o făceau codaşa CEE, aderarea Greciei devenind efectivă abia la 1 ianuarie 1981. In plus, specificul cultural balcanic al Greciei, diferendul său cu Turcia în problema cipriotă şi apropierea de focarul de tensiune din Balcani s-au constituit în factori restrictivi ai procesului de aderare.

---

[5] Konrad Adenauer (1876-1967), politician creştin-democrat german, de profesie jurist, a fost primul cancelar al R. F. Germania după cel de-al Doilea Război Mondial.

[6] Alcide de Gasperi (1881-1954), a fost prim-ministru al Italiei între 1945 şi 1953 şi un mare susţinător al integrării europene.

[7] Producţia de oţel a CECO s-a mărit cu 50% în primii cinci ani de la formare.

Următorul pas în procesul de integrare economică a Continentului l-a constituit aderarea la 1 ianuarie 1986 a celor două state iberice: *Spania* şi *Portugalia*.

Atenuarea tensiunilor separatiste prin regionalizarea Spaniei în 1978 şi constituirea celor 17 comunităţi autonome a constituit un serios avantaj geopolitic al Madridului în direcţia afirmării vocaţiei sale europene. In plus, cele două state fuseseră puternic marcate de amprenta unor regimuri autoritare (Franco în Spania, Salazar în Portugalia), iar consolidarea democraţiei în peninsula Iberică constituia şi pentru celelalte state comunitare un obiectiv primordial. Astfel că, în pofida reţinerilor Franţei, generate de temerea concurenţei produselor agricole spaniole, aderarea celor două state iberice a mărit numărul membrilor CEE la 12. Dacă primul val de aderare a deplasat centrul său de gravitaţie către nord, următoarele două i-au întărit flancul sudic, contribuind la îmbunătăţirea cooperării economice în bazinul mediteraneean.

In această structură, organizaţia a fost pusă în faţa celor mai mari provocări din istoria sa. Anii '80 ai secolului trecut au fost marcaţi de o profundă criză a sistemului politic comunist, iar „perestroika" iniţiată de Gorbaciov nu a făcut decât să-i grăbească sfârşitul. In acest context, determinat de dezmembrarea URSS şi CAER, ca organizaţie de cooperare economică rivală CEE, de eliminare a barierelor politico-ideologice dintre estul şi vestul Continentului, Comunitatea Economică Europeană s-a văzut nevoită să-şi regândească competenţele şi sfera de acţiune. Dacă până atunci întărirea procesului de integrare europeană s-a făcut pe baza ordinii bipolare postbelice, prin extinderi succesive de la 6 la 12 membri, din acel moment organizaţia a rămas singura opţiune viabilă de integrare economică a continentului, fapt ce i-a impus o anumită restructurare a obiectivelor şi a cadrului de acţiune. Pasul hotărâtor în acest sens a fost făcut la 7 februarie 1992 prin semnarea *Tratatului de la Maastricht* (intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993) prin care a fost fondată Uniunea Europeană, prin transformarea CEE dintr-o entitate economică, într-o uniune dispunând de importante competenţe politice.

Tratatul de la Maastricht reprezintă actul constitutiv al Uniunii Europene. Tratatul a consfinţit o Piaţă Internă Unică şi ulterior o Monedă Unică. Pentru ca o ţară să participe la Uniunea monetară trebuie să îndeplinească anumite criterii economice (criteriile de convergenţă), prin care trebuie asigurată stabilitatea monezii unice. Criteriile de convergenţă sunt următoarele: politica financiară, nivelul preţurilor, al dobânzilor şi al cursului de schimb.

Cetăţenii din cadrul UE au dobândit dreptul de a călători, de a munci şi de a se stabili oriunde doresc în statele UE. Cetăţenia europeană nu înlocuieşte cetăţenia naţională, ci o completează. Orice persoană care are cetăţenia unuia dintre statele membre ale UE are şi cetăţenia europeană. Aceasta acordă printre altele dreptul de şedere pe întreg teritoriul UE, dreptul de vot pasiv şi activ la alegerile locale precum şi dreptul de a alege deputaţi din Parlamentul European, indiferent de domiciliul avut pe teritoriul UE. O altă noutate a tratatului a fost introducerea *procedeului codecizional*. În felul acesta Parlamentul European are în anumite domenii aceleaşi drepturi ca şi Consiliul de Miniştri. În afară de aceasta s-a hotărât constituirea Comitetului Regiunilor, cu rolul de a asigura reprezentarea adecvată a intereselor tuturor regiunilor europene. Tratatul UE a fost ulterior modificat şi completat prin Tratatul de la Amsterdam (1999) şi Tratatul de la Nisa (2003). Astfel, a fost consolidată poziţia Parlamentului European prin perfecţionarea şi extinderea procedeului codecizional.

1.5. Extinderea spre est a Uniunii Europene

Spiritul european de astăzi diferă radical de ceea ce a însemnat acesta în secolele trecute. Dacă de-a lungul timpului europenismul a fost mai mult o opțiune culturală și intelectuală, un ideal al unor gânditori, poeți și chiar politicieni de unificare politică a Continentului sub semnul păcii și al colaborării într-un viitor neprecizat, astăzi reprezintă intenția de a promova o acțiune politică actuală ce vizează înfăptuirea unității pe termen scurt, chiar de către generația actuală. Mutațiile geopolitice survenite pe continentul european în ultimele două decenii probează pe deplin aceste afirmații.

Prăbușirea sistemului politic comunist a creat premisele extinderii Uniunii Europene către țările central și est-europene, proces care alături de unificarea monetară s-au dovedit cele mai dure provocări din istoria procesului de integrare europeană cu implicații majore asupra viitorului Continentului. La baza strategiei de extindere a stat redefinirea criteriilor de aderare, acestea fiind cuprinse în patru categorii fundamentale:

- criteriul politic, ce vizează obținerea stabilității instituțiilor, garantând democrația, respectarea legii, a drepturilor omului și protecția minorităților;
- criteriul economic, ce urmărește crearea unei economii de piață funcționale, precum și o putere crescută pentru a face față presiunii sistemului competițional și forței pieței din cadrul UE;
- posibilitatea de asumare a obligațiilor impuse de calitatea de membru (adoptarea acquis-ului comunitar)[8];
- existența capacității administrative și judiciare pentru aplicarea acquis-ului.

Acestea au fost definite la Consiliul de la Copenhaga (1993) care deschidea oficial drumul spre Uniunea Europeană țărilor din Europa Centrală și de Est prin decizia că „orice țară asociată a Europei Centrale și de Est, dacă dorește, poate deveni membră a Uniunii Europene [...] Aderarea va avea loc pe măsură ce statele vor îndeplini condițiile economice și politice cerute".

Preambulul extinderii către est a Uniunii Europene a fost făcut însă la 1 ianuarie 1995 când trei dintre statele așa-numitei „zone gri" a Continentului, ce desemna zona tampon dintre fostele blocuri politico-militare au aderat la structurile de cooperare europeană. Este vorba de *Austria*, *Suedia* și *Finlanda*. Sfârșitul antagonismului Est-Vest a făcut să devină fără rost neutralitatea lor, statut care le împiedica să se alăture integrării europene. In plus, cele trei state îndeplineau atât criteriul politic, fiind democrații vechi și stabile, cât și pe cel economic fiind țări dezvoltate din punct de vedere economico-social și deci nu reprezentau o povară

[8]Acquis-ul comunitar reprezintă totalitatea normelor juridice ce reglementează activitatea instituțiilor UE, actiunile și politicile comunitare, ce constau în: conținutul, principiile și obiectivele politice cuprinse în Tratatele originare ale Comunităților Europene (CECO, CEE, CEEA) și în cele ulterioare (Actul Unic European, Tratatul de la Maastricht și Tratatul de la Amsterdam); legislația adoptată de către instituțiile UE pentru punerea în practică a prevederilor Tratatelor (regulamente, directive, decizii, opinii și recomandări); jurisprudența Curții de Justiție a Comunității Europene; declarațiile și rezoluțiile adoptate în cadrul Uniunii Europene; acțiuni comune, poziții comune, convenții semnate, rezoluții, declarații și alte acte adoptate în cadrul Politicii Externe și de Securitate Comună (PESC) și a cooperării din domeniul Justiției și Afacerilor Interne (JAI); acordurile internaționale la care CE este parte (nu UE deoarece aceasta nu are încă personalitate juridică), precum și cele încheiate între statele membre ale UE cu referire la activitatea acesteia.

pentru bugetul UE. In alte două ţări (Elveţia, 1992 şi Norvegia, 1994), populaţia s-a opus prin referendum aderării la Uniunea Europeană.

Lansarea oficială a procesului de extindere către centrul şi estul continentului s-a făcut la Helsinki în decembrie 1997 şi viza 13 ţări: 7 din fostul Bloc Comunist (*Bulgaria*, *Republica Cehă*, *Polonia*, *România*, *Slovacia*, *Slovenia* şi *Ungaria*), trei care au făcut parte integrantă din URSS (Statele baltice – *Estonia*, *Letonia* şi *Lituania*) şi alte trei din bazinul mediteraneean (*Cipru*, *Malta* şi *Turcia*). Această ultimă categorie de state, deşi nu s-au aflat sub influenţa ideologică a URSS, prin prisma performanţelor economice se situează sub media UE, fiind în plus afectate şi de o serie de tensiuni politice (divizarea Ciprului, tendinţele separatiste ale kurzilor în Turcia etc). Atât din punct de vedere al numărului de state impicate, cât şi sub aspectul riscurilor pe care le ridică din punct de vedere economic, social şi politic, actuala extindere este fără precedent implicând costuri ridicate, dar şi riscuri generate de capacitatea de absorbţie a acestora de către vechile membre (Tabelul 1).

Tabelul 1 - **Uniunea Europeană la 1 ianuarie 2007**

Ţara	**Anul integrării**	**Populaţia (mil. loc)**	**Suprafaţa (kmp)**	**PIB 2006 (mld USD)**	**PIB/loc (USD/loc)**	**PIB/loc (UE 15 = 100)**
Austria	1995	8,1	83 858	306,83	37 688	113,4
Belgia	1958	10,4	30 510	364,98	35 068	105,5
Danemarca	1973	5,4	43 094	252,46	46 691	140,5
Finlanda	1995	5,2	337 030	190,92	36 522	109,9
Franţa	1958	59,6	547 030	2113,42	33 855	101,9
Germania	1958/1990	82,4	357 021	2799,75	33 785	101,6
Grecia	1981	11,0	131 940	219,58	20 006	60,2
Irlanda	1973	4,0	70 280	200, 10	48 753	146,7
Italia	1958	57,3	301 320	1718,90	29 635	89,2
Luxemburg	1958	0,4	2 586	33,57	73 147	220,1
Olanda	1958	16,2	41 526	622,77	38 180	114,5
Portugalia	1986	10,5	92 931	229,88	22 677	68,2
Reg. Unit	1973	59,3	244 820	2196,83	36 429	109,6
Spania	1986	41,6	504 782	1124,46	27 175	81,8
Suedia	1995	8,9	449 964	354,02	39 101	117,6
UE/15	-	380,3	3 283 692	12672,41	33 234	100
Bulgaria	2007	7,7	111 001	25,80	3 328	10,0
Cehia	2004	10,2	78 866	121,79	11 929	35,9
Cipru	2004	0,7	9 250	16,90	20 866	62,7
Estonia	2004	1,4	45 226	12,73	9 424	28,3
Letonia	2004	2,3	64 589	15,72	6 793	20,4
Lituania	2004	3,5	65 200	24,89	7 268	21,9
Malta	2004	0,4	316	5,43	13 742	41,3
Polonia	2004	38,2	312 685	285,71	7 487	22,5
România	2007	22,1	238 391	79,91	3 603	10,8
Slovacia	2004	5,4	48 845	46,23	8 549	25,7
Slovenia	2004	2,0	20 253	36,94	18 527	55,7
Ungaria	2004	10,1	93 030	107,93	11 059	33,3
UE/27	-	484,3	4 322 989	13452,39	27 776	74,5

Sursa: http://ro.wikipedia.org/wiki/Uniunea Europeana, cu completări

Prin decizia de extindere luată la Helsinki, Europa a inaugurat un nou model de dezvoltare bazat nu pe potenţialul unei ţări, ci pe cel al unei întregi regiuni geografice. Centrul de greutate al procesului de extindere s-a deplasat din sfera economică în cea geopolitică. Integrarea fostelor ţări socialiste a însemnat pentru acestea *alternativa* la vechiul sistem, consfinţind ieşirea definitivă a acestora din sfera de influenţă a Rusiei. Toate acestea se justifică prin prisma raporturilor geopolitice pe care le are Uniunea Europeană cu celelalte centre de putere ale lumii contemporane în cadrul procesului de globalizare a economiei.

Poziţia geografică şi geopolitică constituie acum principalele atuuri ale ţărilor invitate la negocierile de aderare. Astfel, *Lituania*, *Letonia* şi *Estonia* izolează Rusia, îngreunându-i accesul la Marea Baltică. Rusia rămâne doar cu enclava Kaliningrad (între Lituania şi Polonia), fiind nevoită să se reorienteze spre zona Sankt Petersburg şi mai ales spre „calea maritimă de nord" prin Murmansk, mult mai costisitoare, unde gheţarii îngreunează navigaţia o mare parte a anului. Sub Petru cel Mare, când avea capitala la Sankt Petersburg (Petrograd), Rusia a fost o ţară prosperă, mult legată de Occident, liberală şi deschisă schimburilor comerciale. Pierderea statelor baltice izolează Sankt Petersburgul şi condamnă Rusia la izolare şi regres economic. Aderarea României, Bulgariei şi Turciei are drept consecinţă tot izolarea Rusiei, prin limitarea accesului acesteia la Marea Neagră (Ucraina face parte din GUAM, organizaţie constituită tocmai pentru a limita hegemonia Rusiei în cadrul CSI). In aceste condiţii, ea nu va mai putea să joace un rol important în această zonă. Iată de ce politicienii ruşi nu agreează Occidentul, opunându-se extinderii spre est a structurilor de cooperare europeană şi euro-atlantică şi orientându-şi sistemul de alianţe spre Asia, îndeosebi spre Iran, India şi China.

Pe de altă parte, vocaţia de stat pivotal a *Turciei* rezultă pe de o parte din poziţia sa *geostrategică*, de punte între Europa balcanică şi Orientul Apropiat, controlând căile de acces maritim dintre bazinul pontic şi cel mediteraneean, cât mai ales din poziţia sa *geoculturală*, de articulaţie între lumea islamică şi cea occidentală. Această din urmă poziţie conferă Turciei trăsături distincte, atât în cadrul statelor musulmane, vocaţia sa euro-atlantică fiind intens criticată de opoziţia ultrareligioasă, cât şi în rândul celor euro-atlantice, Turcia constituind unul dintre pilonii de bază ai flancului sudic al NATO şi cel mai mare stat candidat la aderarea la Uniunea Europeană.

Dacă aderarea Turciei la NATO în 1952 a fost dictată de logica Războiului Rece, fiind o consecinţă directă a presiunii sovieto-staliniste în sudul Caucazului[9], cu totul altfel stau datele problemei în cazul accederii sale în Uniunea Europeană. Cu cei 774.820 km^2 şi 69 milioane locuitori, Turcia ar fi cel mai întins stat al Uniunii şi al doilea ca mărime demografică, după Germania[10]. Nu acelaşi lucru se poate spune însă despre indicatorii economico-sociali, care o plasează în partea inferioară a ierarhiei UE. Extinderile din 2004 şi 2007 au scăzut considerabil potenţialul economico-social şi nivelul calităţii vieţii pe ansamblul Uniunii. În acest context, aderarea Turciei, ţară a cărei populaţie se circumscrie unor clişee culturale fundamental diferite de „standardele" democraţiei europene şi a cărei populaţie ar

[9] Revendicările teritoriale ale lui Stalin vizau recuperarea teritoriilor estice ale Turciei pe motiv că acestea erau locuite de georgieni şi armeni.

[10] Previziunile pentru anul 2025 indică o populaţie a Turciei de 85 milioane de locuitori (Gamblin et al, 2003, p. 245), faţă de 78,1 milioane pentru Germania, ceea ce ar însemna că Turcia ar fi şi sub raport demografic, cel mai mare stat al Uniunii Europene.

reprezenta peste două decenii aproape 20% din totalul Uniunii, ar putea fi percepută ca fiind contrară spiritului european, fapt subliniat de către unele personalităţi ale scenei politice europene încă de la acordarea Turciei a statutului de candidat oficial la UE (1999)

De cealaltă parte, laicizarea turcă, recunoscută oficial prin Constituţia din 1937, se deosebeşte fundamental de cea franceză, considerată un fel de etalon pentru modelul european. Dacă în cazul Franţei, aceasta a fost promulgată în cadrul unui regim democratic şi pluralist, fiind opera unei pleiade de personalităţi şi s-a impus de-a lungul unui secol de lupte antireligioase, în Turcia a apărut în contextul regimului autoritar al lui Atatürk, fiind creaţia unui singur om şi concretizată în doar câţiva ani de reforme sociale şi instituţionale. De aici rezultă nu numai fragilitatea laicităţii turce, cât şi tendinţele spre instrumentalizare etnică a religiei pentru crearea unei identităţi colective „turco-islamice".

Însă factorii geodemografici şi culturali sau cei legaţi de poziţia geografică a Turciei (al cărui teritoriu european nu reprezintă decât 5% din total)[11] nu sunt singurii factori care ar putea frâna aderarea Turciei la UE. Problema respectării drepturilor omului, a libertăţilor democratice, tensiunile legate de tendinţele separatiste ale minorităţii kurde ca şi contenciosul cu Grecia legat de platoul Mării Egee şi de apartenenţa unor insule, reprezintă, în prezent, principalele obstacole în calea acestui proces. În acest sens, fostul premier turc, Mesut Yilmaz afirma, la 15 decembrie 1999, la doar câteva zile după recunoaşterea statutului ţării sale de candidat oficial la UE, că „drumul Turciei spre Uniunea Europeană trece pe la Diyarbakir" şi că această ţară nu poate deveni un stat important al secolului XXI şi nu poate adera la Uniunea Europeană fără reglementarea problemei kurde. Pe de altă parte, Washingtonul, unul dintre marii aliaţi ai Turciei, după ce a contribuit decisiv la arestarea liderului PKK în Kenya şi la predarea acestuia autorităţilor turce, cere acum imperativ guvernului turc să reglementeze în spirit european problema kurdă, prin recunoaşterea drepturilor lingvistice şi culturale de bază ale acestei minorităţi. La rândul său, Uniunea Europeană, prin vocea ministrului de externe finlandez care deţinea la acea vreme şi preşedinţia Consiliului, a invitat solemn Ankara să „garanteze drepturile minorităţii kurde" (Nezan, 2001, pp. 93-100).

Dar, dincolo de factorul politic, la baza acestei intense preocupări comune a Washingtonului şi Bruxelles-ului faţă de problematica kurdă, stau raţiunile de ordin geostrategic şi geoeconomic. Un Kurdistan secesionist şi o Turcie destabilizată ar putea compromite serios proiectul viitoarei conducte Baku-Ceyhan, susţinut de americani pentru transportul unei părţi a petrolului din Marea Caspică prin Turcia către Marea Mediterană, având în acelaşi timp şi scopul de a scoate noile state caucaziene de pe orbita de influenţă a Rusiei şi de a consolida, graţie drepturilor de tranzit, economia Georgiei şi pe cea a Turciei, aliaţi tradiţionali ai Washingtonului.

Pe de altă parte, în timpul Războiului din Golf din 1991 şi ulterior în operaţiunile din Afganistan şi Irak, americanii au folosit Turcia drept releu militar, fapt ce a contribuit la o redimensionare a raporturilor geostrategice la nivelul

[11] Pornind de la acest criteriu, ministrul francez al afacerilor externe în guvernul Balladur se întreba, într-un articol publicat în cotidianul francez „Le Monde" la 7 decembrie 1999, pe ce criterii s-ar mai putea refuza mâine aderarea unor ţări ca Rusia, Israel, Maroc sau chiar Libia, dacă Turcia ar fi acceptată (Nezan, 2001, p. 93).

spaţiului islamic, prin exacerbarea urii arabilor faţă de turci. Atentatele teroriste de la Istanbul şi din staţiunea turistică Marmaris par să confirme acest fapt. Cum va reuşi Turcia să-şi armonizeze în acest context vocaţia europeană cu cea panislamică, reprezintă una dintre principalele provocări geopolitice ale guvernului de la Ankara pentru următoarele decenii.

O a doua componentă a geopoliticii turce vizează spaţiul ponto-mediteraneean. Problema delimitării spaţiului aerian şi a celui maritim din Marea Egee, contenciosul în problema Ciprului, dar mai ales opoziţia fermă a Greciei privind integrarea Turciei în UE şi sprijinul pe care Atena îl acordă secesionismului kurd reprezintă nu numai simple neînţelegeri bilaterale, ci chiar vârful de lance al confruntării dintre panortodoxism şi panislamism în bazinul mediteraneean. Panislamismul turc se sprijină pe o geopolitică locală opusă axei ortodoxe greco-ruse, prin orientarea către Caucaz (Azerbaidjan, republicile islamice din Ciscaucazia sau importantele comunităţi musulmane din Georgia – mai ales din Abhazia şi Adjaria) şi Balcani (Bosnia, Albania sau fosta Macedonie iugoslavă, datorită opoziţiei acesteia faţă de Grecia). Totodată, în lupta împotriva frontului ortodox, Ankara mizează şi pe o alianţă cu Ucraina, profitând de orientările naţionaliste şi antiruseşti ale conducerii de la Kiev, cu scopul blocării controlului rusesc asupra axei de transport a hidrocarburilor prin nordul Mării Negre.

Un al doilea front al expansiunii panturcismului în dauna intereselor geostrategice ruseşti vizează spaţiul Asiei Centrale ex-sovietice, în care Uzbekistanul, graţie poziţiei demografice şi geoeconomice tinde să preia rolul de lider regional.

În sfârşit, vocaţia panislamică a Ankarei nu poate fi concepută fără o apropiere de lumea arabă şi iraniană. Misiune deosebit de sensibilă atât prin prisma sistemului de alianţe cu S.U.A. şi Occidentul, cât şi datorită clivajelor geostrategice regionale, în care problema resurselor de apă din bazinul Eufratului care opune Turcia - Siriei şi Irakului, ocupă o poziţie de prim ordin. La aceasta se adaugă alianţa tot mai puternică dintre Israel şi Turcia, atât pe plan economic, cât şi militar, resimţită de ţările arabe din Orientul Apropiat ca o mare ameninţare.

Au mai fost chemate la negocieri şi au aderat în 2004, *Malta* şi *Cipru*. Decizia în ceea ce le priveşte este justificabilă tot din punct de vedere geopolitic. Astfel, în teoria zonei pivot, Mackinder spunea că „Anglia va fi în Mid Ocean o Maltă la altă scară”. Din această afirmaţie se poate deduce cât de important este, pentru cineva care încearcă să domine Marea Mediterană, să aibă în sfera lui de influenţă un stat cum este Malta. Datorită poziţiei sale geografice, între Sicilia şi ţărmurile Africii, Malta poate conferi nu doar avantajul de a domina marea, ci şi pe acela de a avea o mare influenţă în nordul continentului african. Importanţa Maltei pentru Uniunea Europeană nu este aşadar economică, demografică sau teritorială, ci *geostrategică*, Malta funcţionând ca un stat pivotal al intereselor Europei Unite (şi îndeosebi ale Marii Britanii) în bazinul mediteraneean şi în Africa de Nord.

Cipru este şi ea o ţară cu o poziţie geostrategică de mare importanţă pentru Uniunea Europeană, care îi asigură o funcţie pivotală între Europa, Asia Mică şi Africa de Nord. In plus, aderarea Ciprului la UE, în condiţiile în care Grecia este membră iar Turcia a început negocierile pentru aderare poate şi ar trebui să conducă la rezolvarea în caddrul UE a problemei legată de divizarea insulei.

Pe de altă parte, acceptarea candidaturii *Croaţiei* şi a *Republicii Macedonia (FYROM)* echivalează cu voinţa politică a Europei unite de a

transforma regiunea Balcanilor într-un pol de stabilitate (Tabelul 2). In acest sens, depunerea candidaturii *Serbiei*, de mare importanţă, pare a fi o problemă de timp.

Tabelul 2 – **Etapele de extindere ale Uniunii Europene**

Etapa	Anul	Statele care au aderat	Nr. total de membri
I	1958	Belgia, Franţa, Germania, Italia, Luxemburg, Olanda	**6**
II	1973	Danemarca, Irlanda, Regatul Unit	**9**
III	1981	Grecia	**10**
IV	1986	Spania, Portugalia	**12**
V	1995	Austria, Finlanda, Suedia	**15**
VI	2004	Rep. Cehă, Cipru, Estonia, Letonia, Lituania, Malta, Polonia, Slovacia, Slovenia, Ungaria	**25**
VII	2007	Bulgaria, România	**27**
State candidate		Croaţia, Rep. Macedonia, Turcia	

In concluzie, se poate afirma că decizia de extindere spre est a Uniunii Europene este categoric una politică. Prin înglobarea noilor state, aceasta va putea să controleze Marea Neagră cu strâmtorile Bosfor şi Dardanele, precum şi Marea Baltică; prin urmare va deţine principalele rute comerciale din zonă, extinzându-şi astfel zona de influenţă atât în plan comercial cât şi economic, prin extinderea pieţei de desfacere şi de aprovizionare cu materii prime, cât mai ales în plan politic prin reducerea decalajelor economice dintre ţările membre, condiţie esenţială pentru câştigarea supremaţiei de putere mondială în secolul XXI. Ratificarea noului tratat al UE constituie în acest sens pasul politic decisiv menit să rezolve criza instituţională generată de respingerea prin referendum în unele state, a Constituţiei europene şi să asigure coerenţă acţiunilor UE.

1.6. Uniunea Europeană şi ansamblurile economice şi geopolitice ale lumii contemporane

Configuraţia actuală a Lumii, funcţionalitatea şi stabilitatea acesteia sunt rezultatul a două procese aparent contradictorii: *fragmentarea* şi *integrarea*. Tensiunilor etnice şi identitare ce conduc la fragmentare prin crearea de state naţionale şi destrămarea celor multinaţionale li se opun cele integratoare, prin coeziunea în jurul unor obiective economice sau politice comune. Iau naştere astfel organizaţiile internaţionale de cooperare, veritabile ansambluri economice şi geopolitice de nivel planetar (Organizaţia Naţiunilor Unite are 192 membri) sau regional (Tabelul 3).

Prima categorie, cea a grupărilor economice de state vizează intensificarea schimburilor comerciale dintre statele membre şi crearea unei mai bune convergenţe dintre politicile economice practicate de acestea. Printre aceste grupări, se disting *pieţele comune*, cum a fost Comunitatea Economică Europeană (care a stat la baza actualei Uniuni Europene) sau Piaţa Comună a Sudului – Mercosur (ce reuneşte state de pe continentul sud-american) şi *zonele de liber schimb* – Zona Comerţului Liber din America (NAFTA) sau Asociaţia Europeană a Liberului Schimb (EFTA). În pieţele comune, ca urmare a renunţării la orice restricţii privind schimburile comerciale dintre statele membre se instituie un tarif vamal unic; în plus, politicile comune la nivel sectorial (politicile agricole, cele

privind industria textilă sau privind infrastructura, de exemplu) necesită o strânsă cooperare dintre state.

Spre deosebire de acestea, în zonele de liber schimb fiecare stat îşi păstrează propriul tarif vamal în raport de statele nemembre. Este şi motivul pentru care unele state, precum Marea Britanie, Danemarca, Portugalia, Austria, Suedia şi Finlanda au fost nevoite să părăsească Asociaßa Europeană a Liberului Schimb în urma aderării la Uniunea Europeană.

Tabelul 3 - **Marile ansambluri de cooperare regională**

Tipul organizaţiei	Denumirea	Abrevierea	Anul fondării	Sediu/Sedii	Număr de membri
Pieţe comune	Uniunea Europeană	UE	1993	Bruxelles	27
	Piaßa Comună a Sudului	Mercosur	1995	Buenos Aires	4
	Asociaßa Latino-Americană a Integrării	LAIA	1980	Montevideo	11
	Comunitatea Caraibilor	CARICOM	1973	Georgetown	13
	Piaßa Comună Centramericană	CACM	1960	Managua	5
	Pactul Andin	-	1969	Lima	5
	Comunitatea Economică a Statelor Vest- Africane	ECOWAS	1974	Lagos	16
	Uniunea Magrebului Arab	UMA	1989	Rabat	5
	Comunitatea Economică Asia-Pacific	APEC	1989	Singapore	18
Zone de liber schimb	Asociaßa Europeană de Liber Schimb	EFTA	1960	Geneva	4
	Asociaßa de Liber Schimb Nord-American	NAFTA	1994		3
	Uniunea Vamală şi Economică a Africii Centrale	CACEU	1964		5
Organizaţii economice şi geopolitice	Consiliul de Cooperare al Statelor din Golf	CCASG	1981	Riyad	6
	Consiliul de Cooperare Arabă	CCA	1989	Amman	4
	Comunitatea pentru Dezvoltare a Africii Australe	SADC	1980	Gaberones	11
	Organizaßa de Cooperare şi Dezvoltare Economică	OECD	1961	Viena	25
	Comunitatea Statelor Independente	CSI	1991	Moscova	12
Organizaţii politice şi militare	Organizaßa Tratatului Atlanticului de Nord	NATO	1949	Bruxelles	25
	Uniunea Europei Occidentale	UEO	1954	Bruxelles	10
	Liga Arabă	-	1945	Cairo	22
	Organizaßa Unităßi Africane	OUA	1963	Addis Abeba	53
	Organizaßa Statelor Americane	OEA	1948	Washington	35
	Asociaßa pentru Cooperare Regională din Asia de Sud	SAARC	1985		7
	Asociaßa Naßunilor din Asia de Sud-Est	ASEAN	1967	Bangkok	6
	Consiliul Pacificului (Australia-Noua Zeelandă-S.U.A.)	ANZUS	1951	Canberra	3
	Georgia-Ucraina-Azerbaidjan-Moldova	GUAM	1997		4

Alte structuri de cooperare, precum cele din Orientul Mijlociu (Consiliul de Cooperare a Statelor Arabe din Golf – CCASG şi Consiliul de Cooperare Arabă – CCA), din spaţiul ex-sovietic (Comunitatea Statelor Independente – CSI) sau din sudul Africii (Comunitatea pentru Dezvoltare a Africii Australe – SADC) au o tentă comună: economică şi geopolitică.

Grupările regionale în care domină asocierea de tip politico-militar au ca principal scop cooperarea dintre statele membre în vederea prevenirii conflictelor şi a soluţionării pe cale paşnică a celor deja existente.

Dintre toate continentele, Europa este cel mai bine structurat prin organizaţii regionale, diferite atât ca obiective urmărite, cât şi sub raportul domeniilor de interacţiune sau al gradului de integrare.

Această proliferare de organizaţii internaţionale reprezintă în acelaşi timp o şansă, dar şi o slăbiciune pentru Europa: şansă deoarece integrările regionale permit învingerea neîncrederii între popoare şi apropierea între guverne şi slăbiciune pentru că, fiind prea numeroase, acestea exprimă fragmentarea şi neputinţa Europei de a constitui un cadru pentru gestionarea riscurilor şi ameninţărilor cu care se confruntă. Singura organizaţie strict europeană din domeniul militar, UEO a fost delegată, prin Tratatul de la Maastricht, să elaboreze şi să pună în aplicare deciziile Uniunii Europene în materie de apărare. Dar acţiunile sale trebuie să se coordoneze cu cele ale NATO, căruia îi aparţine, până în prezent, cea mai mare responsabilitate în materie de apărare. OSCE nu reprezintă deci un cadru care să completeze cu adevărat vidul strategic în care se găseşte Europa de Est după dispariţia Tratatului de la Varşovia, fapt pentru care statele din această parte a continentului au optat pentru aderarea la NATO

Analizând din perspectiva statelor membre, principalele organizaţii de cooperare europeană, atât din domeniul economic cât şi din cel politico-militar, se constată că toate statele din Uniunea Europei Occidentale fac parte şi din Uniunea Europeană, aceasta din urmă fiind mult mai extinsă către est, prin includerea noilor membri din spaţiul central şi est-european (Austria, Polonia, Cehia, Ungaria, Slovacia şi Slovenia), mediteraneean (Cipru şi Malta), dar şi din Europa scandinavă (Suedia şi Finlanda) şi Ţările Baltice (Estonia, Letonia şi Lituania). Se poate spune practic, că Uniunea Europei Occidentale cuprinde, cu excepţia Irlandei şi a Danemarcei, fosta Uniune Europeană a anului 1989. Cât priveşte raporturile dintre Uniunea Europeană şi NATO, acestea constau într-o compatibilitate deplină a principiilor şi obiectivelor, majoritatea statelor europene făcând parte din ambele organizaţii, însă există şi excepţii:

- *State membre ale UE care nu sunt membre NATO*: Austria, Cipru, Finlanda, Irlanda, Malta şi Suedia;
- *State membre ale UE şi NATO*: Belgia, Bulgaria, Rep. Cehă, Danemarca, Estonia, Franţa, Germania, Grecia, Italia, Letonia, Lituania, Luxemburg, Regatul Unit al Marii Britanii, Olanda, Polonia, Portugalia, **România**, Slovacia, Slovenia, Spania, Ungaria;
- *State membre ale NATO care nu sunt membe UE*: Canada, Islanda, Norvegia, SUA, Turcia.

De asemenea, OECD cuprinde majoritatea statelor UE (cu excepţia unor noi membri - Estonia, Letonia, Lituania, Slovenia, Cipru, Malta, România şi Bulgaria) la care se adaugă Islanda, Norvegia, Elveţia şi Turcia, cât şi unele state extra-europene: SUA, Canada, Mexic, Australia, Noua Zeelandă, Japonia şi Coreea. Se remarcă lipsa membrilor din spaţiul ex-sovietic. Ca organizaţie

integratoare de nivel continental, OSCE cuprinde 53 de state europene (incluzându-le şi pe cele din fostul spaţiu sovietic), la care se adaugă SUA şi Canada, constituind practic un liant dintre UE şi NATO pe de o parte, şi CSI pe de alta. Din aceeaşi categorie de organizaţii-liant face parte şi Organizaţia Cooperării Economice la Marea Neagră (CEMN), organizaţie regională din care fac parte atât membre UE (România, Bulgaria şi Grecia) şi NATO (România, Bulgaria, Grecia şi Turcia), cât şi Federaţia Rusă şi statele GUAM-ului (integrate, de asemenea, în CSI).

Sintetizând raporturile dintre principalele organizaţii de cooperare regională ce includ state europene, putem concetiza că prăbuşirea Cortinei de Fier nu a reuşit să desfiinţeze total clivajele dintre estul şi vestul Continentului, statele CSI fiind încă departe, atât economic cât şi politic, de standardele de aderare impuse de UE şi NATO Alte ţări, deşi cu performanţe economice remarcabile, nu au aderat la piaţa comună europeană, optând pentru o uniune vamală proprie (Asociaţia Europeană a Liberului Schimb – EFTA). OSCE funcţionează ca organizaţie integratoare, ce cuprinde cvasitotalitatea statelor continentului, SUA şi Canada, însă tocmai gradul larg de cuprindere i-a erodat din obiective, divergenţele dintre Rusia şi NATO determinând orientarea politicii OSCE către principii generale, unanim acceptate de către toate statele.

1.7. România şi Uniunea Europeană

Cu cei 238 391 km^2 şi 21 698 181 loc (2002), România este unul dintre statele mari ale Europei Centrale (locul III ca suprafaţă şi populaţie după Germania şi Polonia), rolul său deosebit de important în context european şi regional rezultând şi din faptul că dintre statele limitrofe este întrecută ca suprafaţă şi potenţial demografic doar de Ucraina, cel mai mare stat european, cu excepţia Federaţiei Ruse.

În acelaşi timp, România se află situată între două importante focare de conflict: cel reprezentat de spaţiul ex-iugoslav şi cele din fosta U.R.S.S., între care conflictul transnistrean prezintă implicaţii directe pentru populaţia românească din Republica Moldova. Ambele conflicte au ca suport tensiunile etnice, exacerbate pe fondul prăbuşirii comunismului şi al reafirmării identităţii naţionale.

România apare, în acest context geostrategic, ca o „insulă" de stabilitate, concretizată în primul rând printr-o deschidere politică către structurile de cooperare europeană şi euro-atlantică şi printr-o gestionare a potenţialelor situaţii de criză în raport de standardele acestora.

Tendinţele de fragmentare internă pe criterii etnice, după model spaniol sau britanic, deşi s-au făcut auzite prin proiecte de regionare sau chiar de federalizare, în cazul României nu au o argumentare solidă. Regiunile istorice, care reprezintă structurile teritoriale cele mai bine individualizate ale spaţiului românesc, se circumscriu toate aceleiaşi omogenităţi etnice, lingvistice şi culturale. Nu se poate vorbi de o limbă sau o cultură moldovenească diferită de una olteană sau bănăţeană, după cum limba şi cultura catalană sau cea bască este diferită de cea a populaţiei majoritare spaniole, sau cea scoţiană este diferită de cea galeză, engleză sau irlandeză.

Circumstanţele istorice şi politice au făcut ca la nivel regional, subregional şi local structura etnică a României să fie foarte diversificată. Existenţa unor „porţi" de penetrare a elementelor etnice alogene au favorizat colonizări, mai ales în estul

şi sudul Transilvaniei şi în Banat, pe fondul politicii de deznaţionalizare a românilor promovată în trecut, constant de autorităţile imperiale austro-ungare şi habsburgice. În acest context, deşi pe ansamblul ţării populaţia maghiară deţine o pondere de 6,6%, în două judeţe din estul Transilvaniei (Harghita şi Covasna) aceasta depăşeşte jumătate din populaţia totală. Urmează populaţia aparţinând etniei ţiganilor (rromilor), cu o răspândire difuză, înregistrând totuşi ponderi mai importante în unele judeţe din Transilvania (Mureş, Sibiu) şi din jurul Capitalei. Populaţia de etnie germană, concentrată în Banat (şvabi) şi sudul Transilvaniei (saşi) este tot mai redusă datorită emigrărilor masive după 1990. Ponderi mai reduse înregistrează ucrainenii (în judeţele din nordul ţării), ruşii-lipoveni, turcii şi tătarii în Dobrogea, iar în Banat numeroase etnii, precum sârbii, croaţii, slovacii şi bulgarii, care se adaugă populaţiei maghiare, germane şi ţiganilor. Acestora li se adaugă neominorităţile (arabi, chinezi, turci etc), stabiliţi în România în special după 1990 ca urmare a fluxurilor de imigraţie induse în special de activităţile comerciale şi de afaceri.

Această structură etnică poate constitui, printr-o gestionare necorespunzătoare a relaţiilor dintre populaţia majoritară şi minorităţi, o potenţială sursă de conflicte la diferite scări şi în anumite părţi ale ţării. La aceasta se adaugă diferenţierile dintre regiunile istorice româneşti atât din punct de vedere al dezvoltării economico-sociale, cât şi ca diversitate culturală, tradiţii şi obiceiuri, ca urmare a faptului că pe parcursul istoriei acestea s-au aflat sub diferite administraţii şi au suportat influenţe culturale şi de comportament diferite. Toate se înscriu însă în valorile culturale româneşti, neputându-se vorbi de un popor şi o cultură moldoveană, olteană, transilvană sau bănăţeană. Minoritatea maghiară, cea mai numeroasă, este omogenă teritorial doar în proporţie de 25% (circa 380.000 persoane), pe teritoriul judeţelor Harghita, Covasna, Mureş şi Braşov, restul de peste 1 milion fiind amestecată cu populaţia românească pe un teritoriu extins, cuprinzând patru provincii istorice: Transilvania, Banat, Crişana şi Maramureş. Toate aceste considerente îndepărtează considerabil eventualitatea unei potenţiale fragmentări pe criterii etnice a României după modelul spaţiului ex-iugoslav sau al celui sovietic.

Principalul risc la adresa securităţii interne a României îl constituie, în actuala perioadă, cel social. „Tranziţia” prelungită, declinul economic şi efectele sociale generate de acesta, poate constitui o adevărată sursă de potenţiale conflicte. Creşterea gradului de sărăcie, lipsa unor alternative economice viabile, corupţia generalizată, poate conduce la exacerbarea rolului unor comunităţi etno-culturale sau culturale şi la tendinţe de enclavizare. De aceea se impune un cât mai bun managenent al fondurilor europene, prin orintarea acestora spre investiţii în comunităţile locale cele mai devaforizate.

Pe plan extern, principalele riscuri de insecuritate ce planau asupra României au fost în mare parte înlăturate prin invitarea de a se alătura structurilor N.A.T.O. şi prin consolidarea poziţiei sale în rândul ţărilor candidate la admiterea în Uniunea Europeană, ca urmare a stabilirii unui calendar şi a unei date precise de aderare în 2007. Sunt recunoscute astfel progresele României pe calea democraţiei, dar şi avantajele geostrategice ale poziţiei sale geografice, de placă turnantă între estul şi vestul continentului, într-o Europă din ce în ce mai interdependentă între componentele sale.

La acestea se adaugă atuurile geostrategice ale României derivate din poziţia sa geografică, pe drumul strategic transcontinental ce leagă Uniunea

Europeană de imensele resurse de hidrocarburi ale Asiei Centrale deschise pieței vest-europene ca urmare a dezmembrării U.R.S.S. şi la capătul estic al magistralei fluviale transcontinentale Dunăre-Main-Rhin.

Sintetizând, din acest punct de vedere atuurile geostrategice ale României apar evidente, putând fi sintetizate astfel:

- Este cea mai mare țară din zonă, prezintă o mare stabilitate politică şi se află la intersecția coridoarelor economice şi comerciale est-vest şi nord-sud;
- Este inclusă în trei coridoare principale de transport paneuropean: *coridorul IV* (Berlin-Praga-Bratislava-Györ-Budapesta-Arad-Craiova-Bucureşti-Giurgiu-Sofia-Istanbul); *coridorul VII* (calea navigabilă trancontinentală Dunăre-Main-Rhin, legând Marea Neagră cu Marea Nordului) şi *coridorul IX* (Helsinki-Sankt Petersburg-Paskov-Vitebsk-Ljubasivka-Chişinău-Bucureşti-Plovdiv);
- România este singura țară din zonă inclusă în ambele programe ale Uniunii Europene („Traceca" şi „Inogate"), care au drept scop exploatarea zăcămintelor de petrol şi gaze naturale din regiunea caspică şi transportul acestora către Europa Centrală şi de Vest;
- Conducta ar tranzita zone joase, în principal de câmpie, avantaj tehnic însemnat în comparație cu celelalte variante propuse (prin Bulgaria sau Turcia);
- România prezintă nu numai oferte de tranzitare a petrolului brut, ci şi de prelucrare a materiilor prime aduse din regiunea caspică. Țara noastră dispune de un sistem destul de dezvoltat de conducte, atât pentru petrolul brut (circa 4500 km), cât şi pentru produsele petroliere (circa 2500 km), sistem care poate fi uşor conectat, cu investiții minime, la sistemul central şi vest-european de transport;
- României îi aparține cel mai mare şi cel mai activ port la Marea Neagră, Constanța, având complet operaționale terminale speciale în dublu sens atât pentru țițeiul (24 milioane tone pe an) şi pentru produsele petroliere (12 milioane tone annual), cu rezervoarele aferente (1,7 miliarde mc capacitate). Într-o perspectivă nu prea îndepărtată, Constanța urmează să devină, datorită lucrărilor de mare anvergură începute, al doilea mare port al Europei (după Rotterdam) şi totodată unul dintre cele mai mari din lume;
- Conectarea canalelor Dunăre–Marea Neagră şi Dunăre-Main-Rhin la rețeaua de canale interioare ale Europei, a determinat reducerea drumului dintre Rotterdam şi Constanța la aproximativ jumătate, de la 6 000 km pe vechiul drum maritim la numai 3 000 km prin intermediul canalelor, fapt ce permite parcurgerea acestuia în numai 3 zile şi 8 ore față de 11 zile, pe ruta clasică. Importanța Dunării, ca axă navigabilă transcontinentală, a crescut astfel considerabil, din lungimea totală a fluviului de 2 860 km, 2 588 au devenit navigabili, iar din cei 120 de afluenți, 34 au căpătat importanță pentru circulația fluvială europeană;
- România dispune de o capacitate de rafinare a petrolului (circa 35 milioane tone anual) care îi depăşeşte cu mult producția proprie de petrol (puțin peste 6 milioane tone anual) şi necesarul intern de produse petroliere. Cea mai mare şi mai modernă unitate de acest fel, Combinatul petrochimic Midia-Năvodari, se află chiar în vecinătatea portului Constanța.

Capitolul 2 – **EUROPA, ÎNTRE INTEGRARE ŞI REGIONARE**

2.1. Cadru conceptual

După cum s-a mai menţionat, harta politică a lumii contemporane este pe de o parte rezultatul proceselor de *integrare*, rezultate din voinţa comună a naţiunilor de coeziune în jurul unor obiective sau valori comune, iar pe de altă parte a celor de *fragmentare*, datorate forţelor centrifuge rezultat al clivajelor dintre obiectivele autorităţilor centrale şi aspiraţiile colectivităţilor locale. Prima categorie de procese conduce la formarea organizaţiilor suprastatale, fie că este vorba de cele din sfera cooperării economice sau politico-militare, iar cea de-a doua la dezmembrarea statelor multinaţionale şi formarea statelor omogene sub raport etnic. Prin urmare, elementul etnic joacă un rol fundamental în generarea sau accentuarea forţelor centrifugale, menite să conducă spre autodeterminarea unor colectivităţi locale, însă nu trebuie pierdute din vedere şi alte elemente, cum ar fi cel economic, confesional sau poziţia periferică la nivelul teritoriului statal. O regiune bogată doreşte cel mai adesea să se separe politic şi / sau administrativ de una mai săracă, pe care o percepe ca frână în calea dezvoltării sale.

Fragmentarea este de două feluri (Ianoş, 2000):

a. totală, atunci când comunitatea dintr-un subspaţiu naţional este conştientă de identitatea sa etnică, culturală, lingvistică, religioasă sau economică şi obţine în urma unor conflicte armate sau negocieri diplomatice independenţa totală faţă de spaţiul naţional iniţial. Atunci când această fragmentare totală s-a produs în urma unor conflicte armate, integrarea regională este greu de realizat, datorită barierelor politice, economice şi mai ales psihologice care se instalează cu acest prilej (cazul fostei Iugoslavii, al Ceceniei etc). In cazul în care s-a obţinut în urma unor negocieri politice între părţile implicate, este posibilă cooperarea complexă între noile formaţiuni politice apărute (cazul fostei URSS sau al fostei Cehoslovacii);

b. parţială, atunci când rezultă fie dintr-o recunoaştere oficială a ariei respective la nivel de stat şi obţinerea unor drepturi limitate, care să permită o mai bună gestionare a resurselor locale (în cazul statelor federale), fie din recunoaşterea unor drepturi pentru comunităţile locale care nu au nici un impact teritorial (autonomie locală). De regulă, acest tip de fragmentare are loc în cazul unor comunităţi mixte, mai frecvente în Transilvania şi Banat, dar şi în unele părţi ale Moldovei, unde fiecare dintre aceste comunităţi dispun de reţea proprie de învăţământ în limba maternă, de drepturi religioase, culturale etc.

Elementul etnic este cel mai frecvent factor de declanşare al tensiunilor separatiste. Cazul fostei URSS sau cel al fostei Iugoslavii sunt tipice în acest sens, alte state multinaţionale şi/sau multiconfesionale fiind puternic afectate de tendinţe separatiste (Pakistan, Afganistan, Sudan, Irak, Daghestanul din Federaţia Rusă etc), după cum state omogene etnic şi confesional însă divizate ideologic, tind să se unească (cazul tipic al Germaniei, dar şi al Yemenului sau chiar al Coreei). Religia funcţionează, de asemenea, ca factor catalizator sau agravant al tendinţelor centrifugale: catolicii şi protestanţii din Irlanda de Nord, minoritatea musulmană din sudul Filipinelor (Mindanao) care luptă pentru autodeterminare; creştinii şi animiştii din sudul Sudanului care doresc desprinderea de populaţia arabă şi musulmană din nord, tamilii hinduşi din Ceylon, care doresc separarea de majoritatea budhistă, sau separarea Indiei de Pakistan în 1947. La polul opus se

află statele eterogene etnic, însă unite prin religie, Pakistanul şi Nigeria putând fi considerate, în acest sens, exemple tipice.

Prin urmare, managementul acestor tensiuni prin cooperarea dintre guvernele centrale şi autorităţile locale determină structura internă a statului. Federalizarea Belgiei, regionalizarea Marii Britanii, a Spaniei şi Italiei au pornit de jos în sus, puterea centrală consfinţind în plan legislativ voinţa locală. Din acest punct de vedere, este limpede că structura internă a statului îi determină mai devreme sau mai târziu caracterul; statele fragmentate etnic, cultural sau confesional a căror unitate este menţinută artificial prin voinţa politică a unui lider sau partid dispărând odată cu contextul istoric şi politic care le-a generat şi menţinut.

De aceea, concluzionând se poate afirma că structura internă a statului determină coeziunea sa, coeziune ce determină la rândul său un management specific al raportului dintre central şi local concretizat printr-un anumit model de regionare politico-administrativă a teritoriului.

2.2. Modele teoretice de regionare politico-administrativă

Argumentul identităţii etnice şi culturale ca factor de diferenţiere regională a condus la cristalizarea a trei modele privind regionarea politico-administrativă, care stau la baza fundamentării teoretice a celor trei tipuri de structură statală: federală, unitară şi regională.

Modelul autonomist-etnocratic

A fost fundamentat de Jean Fouéré (1968) şi are la bază criteriile etnice şi culturale ca factori de diferenţiere regională. Raţiunea autorului porneşte de la un presupus fenomen de „erodare" a statului naţional, în faţa afirmării statului-regiune. Scopul întregului demers vizează organizarea teritoriului pe baza arealelor omogene etnic şi cultural, prin garantarea constituţională a autonomiei.

Sistemul federal presupune existenţa unei comunităţi de entităţi politico-administrative[12] caracterizate printr-o largă autonomie, reprezentate printr-un singur subiect de drept internaţional, printr-un guvern central şi câte un guvern local pentru fiecare stat membru. Principiul de bază este cel al dizolvării autorităţii centrale prin transferarea sa la nivel local, cele două tipuri de guverne având personalităţi şi competenţe distincte. La nivel central sunt soluţionate problemele comune, funcţiile statului federal fiind împărţite între statul federal şi statele componente, acestea contribuind în mod egal la elaborarea legilor federale. Astfel, federalismul încearcă să rezolve problema unităţii statale prin realizarea unui echilibru între forţele centripete şi cele centrifuge. Acest sistem funcţionează eficient acolo unde comunităţile regionale doresc uniunea pentru a beneficia de anumite avantaje politice sau economice, dar fără să-şi piardă identitatea.

Experienţa internaţională a ultimelor decenii a demonstrat însă ineficienţa federalismului pe criterii etnice (colapsul U.R.S.S. şi a fostei Iugoslavii, dezmembrarea Cehoslovaciei, fragilitatea Bosniei şi Herţegovina sau a actualei federaţii Serbia şi Muntenegru), modelele cele mai viabile de structuri federale fiind cele bazate pe

[12] Acestea poartă diferite denumiri: *state* în S.U.A., Australia, India, Malaysia, Mexic sau Venezuela; *provincii* - în Canada, Republica Africa de Sud sau Argentina; *cantoane* în Elveţia; regiuni în Belgia; *landuri* în Germania şi Austria; *emirate* (Emiratele Arabe Unite); *republici autonome, regiuni autonome, districte* - în Rusia etc.

argumentele mai curând de natură istorică şi culturală (cazul Germaniei şi Austriei); lingvistică (Belgia, Elveţia), sau colonială - în situaţia statelor federale constituite prin unificarea unor foste colonii - S.U.A., Canada, Australia, Republica Sud Africană, Malaysia, Tanzania etc.).

Fie că au la bază unitatea culturală, lingvistică, etnică sau sunt relicte ale unor vechi state medievale sau coloniale, acestea se caracterizează prin disproporţii evidente atât sub raport teritorial (Tabelul 4), cât şi al potenţialului economic şi demografic de care dispun, rezultat al menţinerii identităţii regionale de-a lungul timpului. La acestea se adaugă prezenţa mai multor tipuri de unităţi politico-administrative de prim rang - state şi teritorii (în Australia, India, Brazilia); republici, regiuni, teritorii (în Rusia), ca şi poziţia distinctă a capitalei în cadrul structurilor politico-administrative interne, ca un simbol al armonizării unor teritorii cu caracteristici diferite (District of Columbia în S.U.A., Capital Federal în Argentina, Districto Federal în Brazilia, Australian Capital Territory în Australia etc.).

Tabelul 4 – **Mărimea şi structura unităţilor administrative din unele state federale**

Statul	Nr. unităţi administrative de prim rang	Nr. tipuri de unităţi administrative de prim rang	Raportul dintre supr. maximă şi supr. minimă	Supr. medie a unităţilor administrative (kmp)	Supr. medie (%) din supr. totală a ţării
ARGENTINA	23	2	1 546	154 001,5	5,5
AUSTRIA	9	1	46,2	9 793,5	11,67
AUSTRALIA	8	2	1 038,4	1 265 022	16,4
BRAZILIA	27	3	60 171	782 235,5	9,2
CANADA	12	2	275,1	773 150	7,75
E.A.U.	7	1	260	32 625	39
GERMANIA	16	1	174,6	35 475	14,3
INDIA	31	2	13 857,7	221 739	6,7
RUSIA	89	4	1 034,4	51 085,5	50
S.U.A.	50	2	8 485	1 553 100	9,1

Principala problemă care se ridică în cazul regionării pe criterii etnice o constituie marea diversitate a grupurilor etnice - acestea variind de la comunităţi izolate, de câteva zeci sau sute de persoane, până la grupuri etnice foarte mari de sute de mii, milioane şi chiar miliarde de oameni, fapt ce impune o mare diversitate a mărimii şi structurii unităţilor regionale. Lucrurile se complică şi mai mult în cazul grupurilor etnice amestecate şi intercalate - cazul fostei Iugoslavii sau a unor regiuni din spaţiul ex-sovietic, unde constituirea unor structuri regionale exclusiv după apartenenţa etnică ar fi neviabilă, dacă nu chiar imposibilă (s-ar ajunge la structuri extrem de fragmentate, de tipul fostelor bantustane sud-africane). La aceasta se adaugă şi efectul psihologic indus de segregarea pe criterii etnice.

Absenţa unor legături directe între compoziţia etnică, structura statului şi mărimea teritoriului acestuia este demonstrată de însăşi harta politică a lumii contemporane. State imense atât ca potenţial demografic, cât şi ca teritoriu au o structură unitară (China - 9,59 mil. kmp; 1,16 mld. loc); în vreme ce state reduse ca suprafaţă şi populaţie sunt organizate pe baze federale (Elveţia, Belgia, Austria, Malaysia, Emiratele Arabe Unite); state cu populaţie relativ eterogenă etnic au o organizare unitară (îndeosebi cele desprinse din fosta U.R.S.S sau state vest-europene devenite multinaţionale ca urmare a imigrărilor masive), în vreme ce state

omogene etnic sunt organizate după sistem federal (Germania şi Austria fiind cazuri reprezentative).

Modelul liberal-democratic

L-a avut ca principal promotor pe Georges Pompidou, preşedinte al Franţei între 1969 şi 1974, şi a apărut ca o replică a modelului autonomist-etnocratic, fundamentând teoretic organizarea regională după criterii unitare. Regiunea este plasată ca o autoritate delegată în raport cu statul; statul nu deleagă regiunii atributele sale, ci autoritatea necesară exercitării regional al acestor atribute (Bădescu, Dungaciu, 1995, II, p. 8) autoritate exprimată prin tutela administrativă. Regiunea nu este o instituţie etnică, ci una administrativă, garanţie a statalităţii pe suport naţional. Ea se doreşte a fi un instrument de implementare a politicilor publice unitare ale statului, configurarea sa grefându-se pe unităţile administrativ-teritoriale de rang inferior (regionalismul francez).

Din punct de vedere teoretic, statul unitar se caracterizează printr-un înalt grad de omogenitate şi coeziune internă, rezultat al unor particularităţi distincte, care-l deosebesc de cel federal (Bodocan, 1997, pp. 103-104):

- *Suprafaţă relativ mică*. Cu cât teritoriul unui stat este mai mare, cu atât barierele morfografice sau cele hidrografice sunt mai numeroase şi evidente; deosebirile culturale dintre comunităţile teritoriale tradiţionale sunt mai profunde accentuând forţele centrifuge şi reducând eficacitatea unei autorităţi centrale unice;

- *Formă cât mai compactă.* Un stat fragmentat, perforat sau cu o formă neregulată induce zone periferice, care pot prezenta diferenţieri semnificative faţă de aria centrală (nucleu), diferenţieri ce pot constitui obstacole în unitatea şi coeziunea lui, conducând spre mişcări secesioniste, mai ales când diferenţierile ce caracterizează aceste zone periferice sunt de natură etnică, culturală, religioasă, lingvistică etc.;

- *Prezenţa unei singure arii centrale*, marcată de obicei printr-o mare densitate a populaţiei, prin prezenţa capitalei şi prin convergenţa fluxurilor demografice şi economice. Această arie centrală este ideal să coincidă cu centrul teritoriului statului;

- *Densitate şi uniformizare mare a populaţiei.* În situaţiile în care între două zone intens populate din acelaşi stat se interpune un teritoriu slab locuit (montan, deşertic, pădure ecuatorială etc.), acesta poate acţiona ca o barieră pentru omogenizarea populaţiei, generând sentimente de izolare şi regionalism (cazul Sudanului sau a R.D. Congo).

Din cele 193 de state ce alcătuiesc harta politică a lumii contemporane[13], peste 150 sunt organizate după criterii unitare, însă puţine dintre acestea se apropie de modelul statului unitar ideal. Din acest punct de vedere, Franţa este considerată unul dintre cele mai bune exemple, având o suprafaţă medie (mare după standardele europene), o formă compactă, o singură arie centrală, de veche tradiţie, situată în partea sa central-nordică, cu capitala situată în centrul acesteia şi cu o populaţie numeroasă şi relativ omogenă. Unele state sunt fie prea mari (China, Sudan, R.D. Congo, Algeria etc.), altele prea fragmentate (Indonezia, Japonia, Filipine) pentru a se apropia de modelul ideal.

În concluzie, se poate afirma că deosebirea fundamentală dintre cele două modele de organizare administrativ-teritorială constă în tipul descentralizării: prin

[13] Sursa: US Department of State, Bureau Intelligence and Reseach, Washington DC, www.state.gov.

delegarea autorității de la nivel central la nivel local (în cazul modelului liberal-democratic), în vreme ce modelul autonomist-etnocratic are la bază destrămarea autorității, prin transferarea acesteia de la nivelul statului la cel al autorităților locale. Primul tip de regionalism se caracterizează prin autoadministrare; al doilea, prin autodeterminare.

Modelul autonomiilor regionale

Cea de-a treia categorie de state o formează statele unitare compuse[14] sau statele regionale[15], în care distincția dintre tipul federal şi cel unitar nu este foarte strictă. Statul regional a apărut în acele state unitare în care s-a acordat o anumită autonomie unor regiuni, în general distincte din punct de vedere etnic şi cultural sau depărtate de aria centrală, distribuția puterii fiind foarte asemănătoare cu cea din sistemul federal. Tendințele secesioniste dezvoltate în astfel de regiuni (Ulster, Scoția, Catalonia, Țara Bascilor, Lombardia etc.) au generat modelul de organizare administrativ-teritorială ce are la bază autonomiile regionale. Acesta a fost inițiat în Regatul Unit prin acordarea unor autonomii din ce în ce mai largi Ulsterului, Scoției şi Țării Galilor, autonomie concretizată prin constituirea în aceste provincii a unor guverne locale. De aici modelul s-a extins mai întâi în vestul Europei (Italia, Spania, Portugalia, Belgia, Danemarca), iar de aici în întreaga lume.

Modelul regional diferă de la un stat la altul în funcție de gradul de autonomie şi de domeniile de competență ale autorităților locale. Se diferențiază totuşi două variante: o variantă în care statele unitare cu populație minoritară permit funcționarea unor guverne regionale cu puteri legislative şi cu responsabilități funcționale (Regatul Unit, Spania, Italia), cealaltă în care acestea sunt asociate (politic, economic sau militar) cu anumite comunități, fără însă ca acestea să-şi piardă identitatea culturală şi organizațiile politice. Exemple în acest sens sunt date de insulele din apropierea unor state unitare, care au intrat sau au rămas în uniune cu acestea: Azore sau Madeira (Portugalia); Baleare şi Canare (Spania); Aaland (Finlanda); Groenlanda şi Feröe (Danemarca) etc. (Ibid, p. 107).
Complexitatea raporturilor dintre stat şi regiuni este dată şi de caracterul biunivoc al acestor relații: pe de o parte atitudinea puterii centrale față de comunitățile teritoriale-locale ce alcătuiesc regiunile, pe de altă parte răspunsul acestora la stimulii externi concretizați prin măsurile de planificare regională. În primul caz, contrastele teritoriale sunt privite dinspre nivelul central spre cel local (regionalizare); în al doilea caz rolul esențial le revine actorilor locali care se autodefinesc în raport cu puterea centrală (regionalism). Astfel, gradul de regionalizare depinde mult de modul în care autoritățile centrale reuşesc să delege la nivel substatal (regional) o parte din autoritatea lor administrativă, politică, educațională şi economică (Gruber, 1999).

La fel ca în cazul federalismului, structura etnică nu reprezintă un element cheie în definirea statului regional. Sunt state ale căror regiuni s-au impus pe baza diferențierilor etnice şi culturale - Regatul Unit (Scoția, Țara Galilor, Irlanda de Nord); Spania (Catalonia, Țara Bascilor); Italia (Tirolul de Sud), după cum organizare regională au şi unele state cu o structură etnică relativ omogenă (Olanda, Danemarca, Norvegia, Suedia, Finlanda etc.) (Tabelul 5).

[14] Termenul a fost introdus de Elazar în 1975 (Paddison R., 1983, *The Fragmented State*, Basil Blackwell, Oxford).
[15] Termen sugerat de Juan Fernando în lucrarea *El Estado Unitoario, El Federal y El Estado Regional*, Madrid, 1979.

Tabelul 5 **- Raportul dintre ponderea populaţiei majoritare şi tipul statelor europene**

STATUL	Forma	Structura etnică
Austria	**F**	Austrieci – 98%
Belgia	**F**	Flamanzi – 56%, Valoni – 44%
Bosnia-Herţegovina	**F**	Bosniaci - 44%, Sârbi – 31%, Croaţi – 17%
Cehia	**U**	Cehi – 94%
Danemarca	**R**	Danezi – 96%
Elveţia	**F**	Germani – 65%, Francezi – 18%, Italieni – 10%
Estonia	**U**	Estonieni – 61%, Ruşi – 30%
Finlanda	**R**	Finlandezi – 94%
Franţa	**U**	Francezi – 93,7%
Germania	**F**	Germani – 93%
Italia	**R**	Italieni – 95%
Letonia	**U**	Letoni – 53%, Ruşi – 34%
Lituania	**U**	Lituanieni – 80%
Norvegia	**R**	Norvegieni – 98%
Olanda	**R**	Olandezi – 96%
Regatul Unit	**R**	Englezi – 84%, Scoţeni – 20%
România	**U**	Români – 89,5%
Federaţia Rusă	**F**	Ruşi – 81%
Spania	**R**	Spanioli – 73%, Catalani – 18%
Suedia	**R**	Suedezi – 99%
Ucraina	**U**	Ucraineni – 73%, Ruşi – 20%

F – Stat federal, **U** – Stat unitar, **R** – Stat regional

Organizarea administrativ-teritorială, ca formă de exprimare geografică a sistemelor politice, presupune dispersarea puterii în teritoriu la anumite nivele instituţionale. Nivelele de bază sunt cele *regionale* şi cele *locale*, dar în practică acestea sunt mult mai complexe, în funcţie de sistemul politic al fiecărui stat. G. Smith[16] diferenţiază şapte nivele teritoriale de organizare administrativă:

I. Guvernul (autoritatea) centrală;

II. Guvernul (autoritatea) statului federal component (în statele federale);

III. Guvernul (administraţia) regională (în statele unitare);

IV. Guvernul (autoritatea) locală de rang superior (departamental);

V. Administraţia guvernamentală inter-regională;

VI. Autoritatea locală de rang inferior (municipal sau comunal);

VII. Unităţile subcomunale (consiliile parohiale).

Nici un stat nu deţine toate aceste nivele de guvernare, ci combină doar câteva dintre ele. Cel mai frecvent utilizate în practica administrativă sunt sistemele *departamental* (caracterizat prin trei nivele de administraţie: naţional, intermediar şi local) şi *regional* (cu patru nivele administrative - două intermediare: departamental şi regional). Sistemul *comunal*, cu un singur nivel inferior, cel de bază, este mai rar folosit, fiind specific îndeosebi statelor reduse teritorial.

Dacă în spaţiul vest-european s-a impus modelul regional, caracterizat prin existenţa unui nivel intermediar inferior, mai apropiat de cel de bază şi a altuia intermediar superior, de mari dimensiuni, cu un important potenţial demografic şi economic, care preia o parte din atribuţiile statului, la est de fosta Cortină de Fier cel mai des utilizat a fost sistemul departamental. Abia în 1990, unele state (Polonia,

[16] Apud. Paddison (1983), Bodocan (1997).

Ungaria) au trecut la sistemul regional, ca o premisă a interconectării acestora la sistemul regional european. Franţa, statul cu cea mai mare suprafaţă din Uniunea Europeană, şi-a perfecţionat sistemul regional prin adăugarea între nivelul departamental (96 unităţi) şi cel comunal (36 700 unităţi) a unor nivele inferioare, tradiţionale, de desconcentrare administrativă (arondismentele şi cantoanele).

In România, în perioada interbelică, guvernarea se făcea după sistemul regional, la nivelele I (naţional), III (directorat ministerial, ţinut), IV (judeţ), V (plasă) şi VI (municipiu, oraş sau comună); după cel de-al doilea război mondial - la nivelele I (naţional), III (regiune), IV (raion) şi VI (municipiu, oraş sau comună)[17], iar în actuala organizare administrativ-teritorială, guvernarea se face în *sistem departamental*, doar la nivelele I (naţional), IV (judeţe) şi VI (municipiu, oraş, comună). Dacă nivelul II de organizare este exclus în cazul României, caracterul său unitar fiind reglementat prin Constituţie, considerăm că un eventual model de optimizare a organizării administrativ-teritoriale ar trebui să aibă la bază nivelele *central* (naţional), *regional*, cel mai important (regiuni administrative constituite pe baza provinciilor istorice sau a sistemelor urbane regionale), *departamental* (judeţe), *subdepartamental* (structuri administrative de tipul plaselor interbelice), *comunal* (municipii, oraşe şi comune) şi *subcomunal* (sectoare administrative în cadrul oraşelor mari şi sate în cadrul comunelor)[18]. Dintre acestea, nivelul regional şi cel departamental (judeţean) ar constitui trepte de autonomie locală, eşantioanele inferioare constituind doar structuri de desconcentrare a serviciilor şi de redistribuire a fondurilor la nivel local (situaţie oarecum asemănătoare arondismentelor, cantoanelor şi comunelor franceze).

2.3. Standardizarea regională în Europa. Nomenclatorul unităţilor teritorial-statistice (NUTS)

Europa naţiunilor, a statelor unitare şi naţionale, omogene etnic şi *Europa regiunilor*, ca entităţi autonome, clădite pe baza personalităţii lor etnice, culturale şi, nu în ultimul rând economice, reprezintă deci cele două alternative faţă de care este dezbătut viitorul continentului. Regiunile Europei au însă o geneză şi o consistenţă foarte variată. Astfel, cele 22 de regiuni franceze sunt puse pe acelaşi nivel cu cele 16 landuri germane, cu cele 12 provincii olandeze sau cu cele 45 comitate engleze, disparităţile accentuându-se şi mai mult la nivelele administrative inferioare. Unele regiuni reprezintă construcţii pur artificiale, generate de raţiuni statistice sau legate de integrarea europeană, altele sunt moştenirea unui trecut glorios şi au constituit entităţi teritoriale stabile pe parcursul a sute de ani. Unele se apropie de 100 000 km^2 (Castilia-Leon – 94 000 km^2), altele nu depăşesc câteva sute de kilometri pătraţi, alcătuind practic teritoriul administrativ al unor oraşe (Bremen, Hamburg, Berlin sau Bruxelles). Între estul Angliei şi insulele sudice şi estice ale Greciei raportul de populaţie este de 20:1, iar între centrul spaniol şi landul Bremen din Germania, raportul de suprafaţă este de 532:1(!). Iar dacă analiza este extinsă la întregul spaţiu european, contrastele evident, se adâncesc (Figura 1).

Iată de ce, încă din 1972 au fost puse bazele unor principii unitare privind politicile de dezvoltare regională pe întreg spaţiul CEE, iar în 1975 a fost creat Fondul European de Dezvoltare Regională (FEDER), primul instrument european pentru implementarea politicilor de dezvoltare regională şi înlăturarea dezechilibrelor

[17] S-a menţinut sistemul regional, dar fragmentarea administrativă s-a transmis de la nivelul superior la cel inferior.
[18] Acest model de optimizare a organizării administrativ-teritoriale a României va fi prezentat detaliat în anexa I a lucrării.

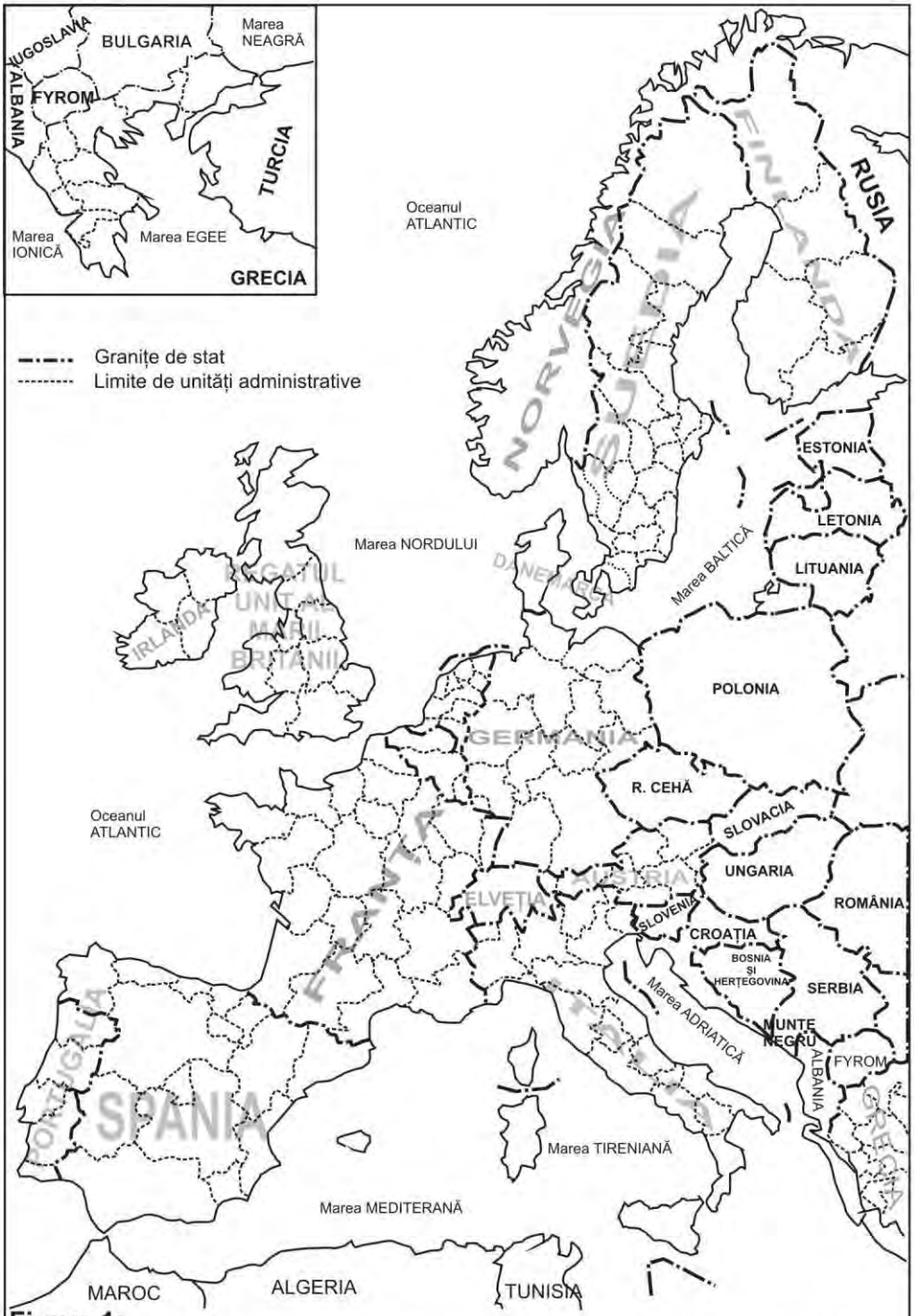

Figura 1:
Regiunile Uniunii Europene înainte de extinderea istorică din 2004

Sursa: *L`Union Europeenne. Etats membres, regions et unites administratives,2002*
Hartă publicată de Oficiul pentru publicații oficiale al Comunității Europene, Luxemburg.

teritoriale. O bază unitară de analiză pentru ansamblul fenomenelor economice şi sociale de pe întreg spaţiul CEE a fost creată abia în 1989 prin elaborarea unui decupaj regional unic: *Nomenclatorul unităţilor teritorial-statistice* (NUTS). Conceput iniţial pe trei nivele ierarhice (NUTS 1 - nivel macroregional, echivalent nivelului federal; NUTS 2 - nivel regional şi NUTS 3 - nivel departamental) (Labasse, 1991, p. 138), la care s-a adăugat ulterior şi un nivel local (comunal) - NUTS 4 - prin acest instrument de lucru s-a realizat o corespondenţă între nivelele regionale din ţările comunitare pe de o parte şi dintre acestea şi decupajele administrative naţionale pe de altă parte. Această standardizare a condus la individualizarea a două categorii de regiuni:

1. Regiuni administrative sau politico-administrative, cu o identitate regională proprie, dată de fundamentul istoric şi de unitatea factorilor culturali, etnici, lingvistici, economici (landuri şi kreize în Germania, regiuni şi departamente în Franţa, regiuni şi provincii în Italia şi Belgia, comunităţi autonome în Spania etc.);

2. Regiuni de raportare teritorial-statistică, construcţii artificiale, fără personalitate regională, funcţie administrativă sau antecedente istorice, rezultate prin agregarea unităţilor administrativ-teritoriale de rang inferior existente (ZEAT în Franţa, regieungsbezirk în Germania, landsdelen în Olanda, regiuni standard şi grupări de comitate în Regatul Unit, grupări de amter în Danemarca, grupări de regiuni de dezvoltare în Grecia, grupări de comunităţi autonome în Spania sau grupări cu finalitate comunitară în Portugalia).

Vechimea şi ampla dezvoltare a fenomenului urban în Europa centrală şi de vest a constituit principalul element favorizator în structurarea regională. Nucleele urbane au constituit încă din antichitate, dar mai cu seamă în perioada medievală, principalii factori de stimulare a organizării spaţiale, favorizând constituirea în jurul lor a entităţilor politico-administrative ce stau la baza actualelor regiuni europene.

Cu excepţia celor trei state cu structură federală (Germania, Austria şi Belgia), nivelul regional superior (NUTS 1) este alcătuit din construcţii artificiale create ca bază de raportare statistică, fără însă a avea o identitate şi o funcţionalitate regională proprie (Ibidem). Dimensiunea medie a unităţilor teritorial-statistice de nivel 1 este de 35 100 km^2 (pentru suprafaţă) şi de 5 milioane locuitori (pentru populaţie), mai redusă decât standardele teoretice ce stau la baza decupajului acestora (suprafaţă în jur de 50.000 km^2, populaţie în jur de 6 milioane locuitori). Discrepanţele teritoriale se amplifică chiar, în raport cu nivelurile administrative: dacă cele 6 regiuni franceze care alcătuiesc Bazinul Parizian însumează 139 122 km^2, regiunea Nord-Pas de Calais cu numai 12 144 km^2 alcătuieşte singură o zonă economică teritorial-administrativă (ZEAT) de nivel NUTS 1, la fel ca landurile-oraşe germane sau ca regiunea Bruxelles.

Un adevărat nivel regional apare abia pe treapta NUTS 2 care grupează structurile regionale de bază ale majorităţii statelor Uniunii Europene: Franţa, Finlanda, Italia, Grecia, Irlanda, Olanda, Portugalia, Spania şi Suedia. Faţă de medie (13 500 km^2 pentru suprafaţă, 2 milioane locuitori pentru populaţie), ecarturile de variaţie sunt considerabile: 8 regiuni depăşesc 40 000 km^2 (5 spaniole - Andaluzia, Aragon, Castilia-Leon, Castilia-La Mancha şi Extremadura şi 3 franceze - Acvitania, Midi-Pyrénées şi Rhône-Alpes), iar 15 sunt mai mici de 5 000 km^2 (dintre care 9 numai în Olanda - cea mai mică, Utrecht - 1396 km^2) (Labasse, 1991, p. 145). Prin urmare, nu mărimea, ci *funcţionalitatea* este criteriul de bază în individualizarea regiunilor europene, fie că este vorba de regiunile politico-administrative, cu personalitate istorică şi culturală sau de regiunile teritorial-statistice, născute din raţiuni economice. Suprafaţa nu este un criteriu definitoriu nici pentru rangul unităţilor teritorial-statistice: regiuni de

nivel NUTS 1 sunt mai mici decât regiuni de nivel NUTS 2 (din alte state), condiția fiind doar ca o unitate de rang superior să fie formată dintr-un număr întreg de unități de rang inferior. Unele regiuni de nivel 1 aparțin deopotrivă și nivelului teritorial-statistic 2 (Ile de France, Nord - Pas de Calais în Franța; Schleswig-Holstein, Bremen, Hamburg, Saar și Berlin în Germania; Estul Angliei și Irlanda de Nord în Regatul Unit); unele regiuni de nivel 2 aparțin și nivelului 3, după cum, în cazul Luxemburgului, toate cele trei nivele coincid.

Totuși, în pofida acestui mozaic aparent eterogen la nivel comunitar, fiecare stat membru își are unul sau chiar două (în cazul Franței) eșaloane regionale reprezentative ce corespund diferitor nivele teritorial-statistice (Tabelul 6).

Tabelul 6 - **Unităţile regionale de bază ale statelor membre ale Uniunii Europene**

Statul	Suprafața (kmp)	Populația 2004 (mii loc)	Diviziuni (politico-) administrative de bază	Supr. medie (kmp)	Populația medie (mii loc)	NUTS
AUSTRIA	83 871	8.105	9 landuri	9.319	900,5	1
BELGIA	30 528	10.417	3 regiuni	10.176	3.472,3	1
BULGARIA	110 970	7.933	28 districte	3.963,2	283,3	3
CEHIA	78 866	10.211	14 provincii	5.633,3	729,3	2
CIPRU	9 251	890	6 districte	1.541,8	148,3	3
DANEMARCA	43 098	5.181	15 districte (amter) 2 municipalități	2.535,2	315,8	3
ESTONIA	45 227	1.370	15 provincii	3.015,1	91,3	3
FINLANDA	338 145	5.185	6 provincii	56.357,5	864,2	1
FRANȚA	543 965	58.518	22 regiuni	24.725,7	2.660	2
			96 departamente	5.666,3	609,6	3
GERMANIA	357 030	82.531	16 landuri	22.314,4	5.158,2	1
GRECIA	131 957	11.045	13 regiuni	10.150,5	849,6	2
IRLANDA	70 273	4.044	4 provincii 34 comitate	17.568,2 2.066,8	1011 118,9	2 3
ITALIA	301 338	58.462	20 regiuni	15066,9	2.823,1	2
LETONIA	64 589	2.385	26 districte rurale 7 orașe	1.957,25	72,3	3
LITUANIA	65 300	3.425	10 districte	6.530	342,5	2
LUXEMBURG	2 586	439,5	3 districte	862	146,5	3
MALTA	315,6	400	6 regiuni	52,6	67	4
OLANDA	41 528	16.258	12 provincii	3.460,7	1.354,8	2
POLONIA	312 685	38.180	16 voievodate	19.542,8	2.386,25	1
PORTUGALIA	92 152	10.475	18 districte 3 regiuni autonome	4.388,2	498,8	2
REGATUL UNIT AL MARII BRITANII ȘI IRLANDEI DE NORD	242 514	59.645	43 comitate - în Anglia și 123 districte: 43 în Anglia, 32 în Scoția, 22 în Wales, 26 în Ulster	1.461	359,3	3
ROMÂNIA	238 391	21.673	42 județe	5.676	516	3
SLOVACIA	49 034	5.379	8 regiuni	6.129,25	672,4	2
SLOVENIA	20 273	1.997	12 regiuni statistice	1.689,4	166,4	3
SPANIA	505 957	42.744	17 comunități autonome	29.762,2	2.514,3	2
SUEDIA	450 295	8.992	21 comitate	2.1442,6	428,2	2
UNGARIA	93 030	10.117	20 comitate	4.651,5	505,85	3

Sursa: Calendario Atlante de Agostini, 2006, Instituto Geografico de Agostini, Novara.

În câteva state reduse ca suprafaţă şi cu un grad mare de fragmentare administrativă la nivel superior (Olanda, Danemarca şi Luxemburg), individualizarea unor nivele regionale de talie europeană este neviabilă datorită suprafeţei reduse a acestora (sub 4000 km^2). Cum nivelele teritorial-statistice macroregionale sunt fie decupaje artificiale (Olanda, Danemarca), fie imposibile (Luxemburg), aceste state alcătuiesc ele însele, în Nomenclatorul Uniunii Europene, regiuni de nivel european.

Capitolul 3 – **REGIUNI POLITICO-ADMINISTRATIVE ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ**

3.1. Regiuni administrative: modelul francez

Franţa este considerată, în spaţiul Uniunii Europene, ca fiind exemplul tipic de stat centralizat. Suprafaţa relativ mare, evoluţia istorică, omogenitatea etnică, culturală şi lingvistică, ca şi poziţia şi statutul capitalei îi conferă atributele unui stat unitar, puternic centralizat. Minorităţile tradiţionale (bretonii, corsicanii şi provensalii) au fost supuse unui complex proces istoric de integrare prin asimilare astfel că în prezent, în pofida reafirmării identităţii regionale în condiţiile protecţiei culturale de care se bucură la nivel guvernamental, aceste minorităţi nu pot genera mişcări separatiste puternice. La acestea se adaugă minorităţile transfrontaliere (germanii din Alsacia, bascii din Navarra şi catalanii din Rousillon şi Comté de Foix) integrate în cadrul comunităţilor de origine prin facilităţile induse de cooperarea transfrontalieră.

În acest context, omogenitatea reprezintă caracteristica fundamentală a organizării politico-spaţiale. Structurat iniţial pe două paliere (comunal şi departamental), sistemul administrativ francez s-a caracterizat, timp de aproape două secole, pe lângă centralizarea excesivă şi printr-o mare fragmentare, atât la nivel departamental (96 departamente subordonate direct puterii centrale), cât mai ales la nivel local (36.700 comune). Este motivul pentru care în anii '50 a fost instituit un nivel administrativ superior, regional. Decalajul dintre structurile comunale şi cele departamentale a fost corectat prin constituirea unor nivele inferioare cu rol de descentralizare a serviciilor: arondismentele - 329 şi cantoanele - 3861 (Atlas departamental de la France, 1998). La rândul său, legea descentralizării administrative, intrată în vigoare în 1982 are ca principal obiectiv implementarea unei veritabile autonomii locale la nivel superior, punând bazele asocierii intercomunale.

Termenul de *comună*, în accepţiunea sistemului administrativ francez, îşi are originile în perioada medievală, desemnând acele aşezări umane eliberate de sub dominaţia feudală şi administrate direct de burghezie (Giblin-Delvallet, 1995, p. 460)[19]. Fiecare aşezare umană corespunde din punct de vedere administrativ unei comune, sistemul administrativ comunal fiind deci, clădit pe baza sistemului de aşezări.

Vechimea acestora se pierde astfel în timp, majoritatea limitelor dintre comune preluându-le pe cele ale vechilor parohii din Evul Mediu. Cu timpul, termenul a căpătat o conotaţie culturală, „comuna" fiind asociată unui spaţiu de libertate, de autoguvernare, fie ea şi formală, în condiţiile puternicei centralizări politico-administrative (Comuna din Paris, 1871)[20]. Este raţiunea pentru care, colectivităţile locale sunt reticente la ideea fuzionării comunelor, comuna reprezentând pentru locuitorii ei mult mai mult decât o simplă unitate administrativă - un microunivers propriu cu care aceştia se identifică şi în care trăiesc (l'éspace vecu).

Departamentele sunt o creaţie a Revoluţiei franceze. Legea din 22 decembrie 1789 a unificat administrativ întregul teritoriu al ţării, înlocuind cele 37 de provincii existente până atunci (Bodocan, 1997, p. 114) cu 83 departamente, al căror număr a crescut continuu, în funcţie de circumstanţele politice şi de cuceririle teritoriale:

[19] În *Dictionnaire de Géopolitique*, coord. Yves Lacoste, Flammarion, Paris, 1995.

[20] Războiul franco-german (1870-1871) a luat sfârşit prin capitularea Franţei. În acest context, partizanii, opunându-se capitulării guvernului, au preluat controlul asupra municipalităţii, numind-o „Comuna din Paris".

86 în 1793, 87 în 1808 şi 130 în 1811 ca urmare a cuceririlor din prima domnie a lui Napoleon Bonaparte (1804-1814). La baza delimitării acestora au stat nucleele urbane cu funcţie de polarizare locală, distanţa până la limita departamentală fiind dată de distanţa străbătută într-o zi călare de la reşedinţa departamentului. Astfel, departamentele franceze se caracterizează printr-o relativă omogenitate teritorială, cu excepţia câtorva situaţii impuse de argumentele funcţionale (cele din jurul Parisului) sau istorice (Territoire de Belfort, din estul Ţării), mărimea lor fiind în medie de 5000-6000 kmp, comparabilă cu cea a judeţelor româneşti (Figura 2).

Figura 2: **Franţa. Regiunile administrative şi departamentele**

1. Graniţe de stat, 2. Limite de ZEAT (Zone economice de administraţie teritorială), 3. Limite de regiuni administrative, 4. Limite de departamente

Sursa: ***, 1998, Atlas departamental de la France, Lousse-Bordas, Paris

Contraste evidente se înregistrează însă în ceea ce priveşte gradul de populare: departamente situate în zone de mare concentrare demografică pe teritoriul cărora se află nuclee urbane importante au o populaşe de peste 1 milion, chiar de peste 2 milioane locuitori (Nord, Paris, Bouches du Rhône, Rhône, Pas de Calais etc) în vreme ce altele situate în zone montane accidentate (Lozère, Hautes Alpes, Alpes de Haute Provence) sau în zone rurale şi periferice (Creuse, Corse du Sud etc) sunt de până la 35 de ori mai puşn populate. Acest fapt se reflectă şi la nivelul bugetelor locale: consiliul general din Hauts de Seine de exemplu, dispune de un buget de circa 16 ori mai mare decât cel al departamentului Lozère, cu o populaşe de numai 73.000 locuitori.

Nivelul regional şi-a făcut aparişa în sistemul administrativ francez în iunie 1955, delimitarea regiunilor devenind efectivă abia în noiembrie 1956, pe baza agregării unităşilor administrative de rang inferior (departamente). Logica asocierii lor a fost dată pe de o parte de nucleele urbane cu rol polarizator la nivel macroregional, iar pe de altă parte de antecedentele istorice, majoritatea regiunilor (18) reluând vechile provincii istorice franceze (Figura 3)[21].

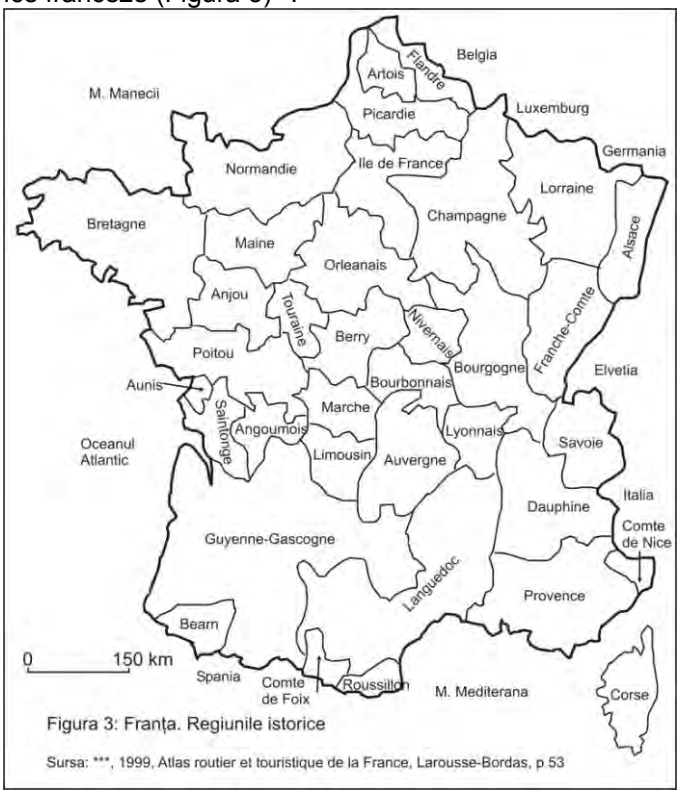

Figura 3: Franţa. Regiunile istorice

Sursa: ***, 1999, Atlas routier et touristique de la France, Larousse-Bordas, p.53

[21] Alsace, Basse Normandie şi Haute Normandie (Normandia); Bourgogne; Centre (Touraine); Champagne-Ardenne; Picardie; Auvergne; Franche Compté; Lorraine; Corse; Languedoc-Roussillon; Provence Cote d'Azur; Bretagne; Poitou-Charentes; Aquitaine; Limousin şi Ile de France. Alte provincii istorice, de talie mai redusă, se regăsesc administrativ la nivel departamental. Astfel, departamentul Pas de Calais se suprapune provinciei Artois, iar departamentul Nord, Flandrei, ambele formând regiunea Nord - Pas de Calais; departamentul Pyrénées-Orientales se suprapune provinciei Roussillon, care formează împreună cu alte 4 departamente regiunea Languedoc-Roussillon; Comté de Nice se regăseşte în departamentul Alpes Maritimes; Anjou în departamentul Maine et Loire; Saintonge în departamentul Charente-Maritime etc.

Câteva dintre acestea s-au constituit pe baza funcţionalităţii generate de spaţii omogene natural: Rhône, Alpes - regiuni care au şi fuzionat în 1960, Pays de la Loire şi Midi-Pyrénées. Individualizarea regională, susţinută de fundamentul istoric şi cultural reprezintă şi sursa contrastelor teritoriale: în vreme ce regiunea Midi-Pyrenées care include 8 departamente din 4 regiuni istorice (Compté de Foix, Bigorre, Bearn şi o parte din Guyenne-Gascogne) are o suprafaţă de 45.348 kmp (8,2% din suprafaţa totală a Franţei), Alsacia, cu doar două departamente, dar cu o puternică identitate regională dată de ponderea ridicată a populaţiei de origine germană însumează doar 8280 kmp, adică 1,5% din totalul suprafeţei ţării. Tot argumentele identităţii regionale au fost cele care au condus la separarea insulei Corsica de Provence - Côte d'Azur (1970) (Tabelul 7).

Tabelul 7 – **Regiunile franceze**

Regiunea	Capitala	Supr. kmp.	Pop. mil.	Componenţa (Departamente)
Alsacia (Alsace)	Strasbourg	8.280	1,6	Bas Rhin, Haut Rhin.
Acvitania (Aquitaine)	Bordeaux	41.407	2,8	Dordogne, Gironde, Landes, Lot et Garonne, Pyrénées Atlantiques.
Auvergne	Clermont-Ferrand	39.988	1,4	Allier, Cantal, Haute Loire, Puy de Dôme.
Burgundia (Bourgogne)	Dijon	31.582	1,6	Côte d'Or, Nièvre, Saône et Loire, Yonne.
Bretania (Bretagne)	Rennes	27.208	2,8	Côtes d'Armor, Finistère, Ille et Vilaine, Morbihan.
Centru (Centre)	Orléans	39.060	2,4	Cher, Eure et Loir, Indre, Indre et Loire, Loiret, Loir et Cher.
Champagne - Ardenne	Chalons sur Marne	25.606	1,4	Ardenne, Aube, Haute Marne, Marne.
Corsica (Corse)	Ajaccio	8.680	0,24	Corse du Sud, Haute Corse.
Franche Comté	Besançon	16.202	1,1	Doubs, Jura, Haute Saône, Territoire de Belfort.
Ile de France	Paris	12.012	10,1	Essonne, Hauts de Seine, Paris, Seine et Marne, Seine Saint Denis, Val de Marne, Val d'Oise, Yvelines.
Languedoc - Roussillon	Montpellier	27.376	2,1	Aude, Gard, Hérault, Lozère, Pyrénées Orientales.
Limousin	Limoges	16.942	0,74	Corrèze, Creuse, Haute Vienne.
Pays de la Loire	Nantes	32.082	3,0	Loire Atlantique, Maine et Loire, Mayenne, Sarthe, Vendée.
Lorena (Lorraine)	Metz	23.547	2,4	Meurthe et Moselle, Meuse, Moselle, Vosges
Pirineii Centrali (Midi Pyrénées)	Toulouse	45.348	2,3	Ariège, Aveyron, Haute Garonne, Gers, Lot, Hautes Pyrénées, Tarn, Tarn et Garonne.
Nord - Pas de Calais	Lille	12.414	3,9	Nord, Pas de Calais.
Normandia Inferioară (Basse Normandie)	Caen	17.589	1,4	Calvados, Marche, Orne.
Normandia Superioară (Haute Normandie)	Rouen	12.317	1,73	Eure, Seine Maritime.
Picardia (Picardie)	Amiens	19.399	1,8	Aisne, Oise, Somme.
Poitou - Charentes	Poitiers	25.810	1,6	Charente, Charente Maritime, Deux-Sèvres, Vienne.
Provence - Alpes Côte d'Azur	Marsilia (Marseille)	31.400	4,26	Alpes de Haute Provence, Alpes Maritimes, Bouches du Rhône, Hautes Alpes, Var, Vaucluse.
Rhône - Alpes	Lyon	43.698	5,22	Ain, Ardèche, Drôme, Haute Savoie, Isère, Loire, Rhône, Savoie.

Sursa: Lacoste, Y. (coord.) (1995), *Dictionnaire de Géopolitique*, Flammarion, Paris.

Din punct de vedere al dreptului administrativ, regiunile franceze sunt privite ca fiind comunităţi teritoriale-locale rezultate prin unirea funcţională a mai multor departamente în scopul realizării şi gestionării unor proiecte colective.

Acestea constituie structuri de desconcentrare administrativă, permiţând statului să delege responsabilităţi la nivel local.

3.2. Regiuni istorice redelimitate prin negocieri politice în urma unor conflicte militare: modelul german

Privind din perspectiva istoriei politice, se poate considera că statul german a cunoscut de-a lungul timpului două forme: o Germanie centralizată şi expansionistă a cărei imagine s-a regăsit în doctrina şi simbolurile naziste şi o Germanie democratică şi liberală reprezentată de statul german modern, clădit pe structură federală. Federalismul este prin urmare pentru germani un simbol al democraţiei, al autonomiei comunităţilor locale, un simbol cu profunde rădăcini în istorie (fărâmiţarea politică din Evul Mediu în numeroase ducate, principate, comitate cu un grad pronunţat de autonomie; Confederaţia germanică - 1815-1866)[22] şi care poate împiedica reînvierea oricăror tendinţe expansioniste. La aceasta trebuie adăugată „imaginea" statului german văzut din exterior, cu tot cortegiul de temeri pe care acesta le-a generat. Bazele Germaniei moderne au fost puse odată cu sfârşitul celui de-al doilea război mondial, prin Conferinţa de la Potsdam (17 iulie - 2 august 1945). Aliaţii învingători în război şi în special Franţa, susţineau ideea unei Germanii descentralizate, clădită pe baze federale, ca premisă esenţială pentru evitarea alunecării spre o nouă dictatură militară în condiţiile în care doctrinele cu caracter fascist erau încă în actualitate. Rezultatul a fost crearea Republicii Federale Germania, la 7 septembrie 1949, prin unificarea zonelor de ocupaţie militară americană, britanică şi franceză, urmată la numai o lună, în condiţiile izbucnirii războiului rece, de constituirea Republicii Democrate Germania, pe fundamentul zonei de ocupaţie sovietică. Tradiţiile regionale şi necesităţile practice de moment au concurat în organizarea internă a R.F. Germane, făcând din această ţară un model de regionalism. Pentru un german, sentimentul regional este mai puternic decât cel naţional, „landul" fiind prima lui patrie. În acest context, limitele tradiţionale ale fostelor state germane medievale s-au întrepătruns cu cele ale zonelor de ocupaţie militară postbelică, conturând actualele landuri (Figura 4). Numai landurile extreme ca suprafaţă: Bavaria[23] şi, la polul opus, oraşele-state (Hamburg, Bremen şi Berlin) şi-au păstrat vechile forme. Pentru delimitarea celorlaltor landuri, negocierile dintre forţele de ocupaţie şi autorităţile locale s-au dovedit a fi lungi şi anevoioase.

În nord, Schleswig-Holstein a luat fiinţă prin reconstituirea Convenţiei de la Gastein (1865) prin care se asociau, sub administraţie prusacă, ducatele Schleswig şi Holstein şi teritoriul Lauenburg (Duby, 1995, p. 104).

Saxonia Inferioară, unul dintre cele mai mari landuri germane a fost creată pe fundamentul Regatului de Hanovra, unit cu cele câteva enclave din interiorul său, reprezentate prin ducatele de Oldenburg şi Brunswick.

Împărţirea sud-vestului între trupele americane şi cele franceze a stat la originea a trei mici landuri: Würtemberg-Baden, Baden-Hohenzollern şi Badenul de Sud, care au fuzionat în 1951 formând unul dintre cele mai prospere landuri germane: Baden-Würtemberg. Istoric, acesta se suprapune peste trei formaţiuni statale medievale:

---

[22] Termenul de *Germania* începe să fie folosit curent abia din secolul al XV-lea (Popa, Matei, 1993, p. 159).

[23] Bavaria s-a constituit ca stat în secolul al IX-lea sub Ludovic Piosul, fiind apoi condusă peste şapte secole (1180-1918) de dinastia de Wittelsbach. Este încorporată în Imperiul German în 1871, căpătând statut de „land" în 1918 (Labasse, 1991, pp. 76-78).

Marele Ducat de Baden şi regatele de Würtemberg şi Hohenzollern, ce au evoluat în hinterlandul unor puternice centre culturale şi meşteşugăreşti: Heidelberg, Friburg, Tübingen, Stüttgart, Manheim, Heilbronn etc.

Figura 4: Evolutia federalizarii Germaniei

1. Limite trasate pe granite relicte (sec. XVIII-XIX), 2. Limite ale fostelor zone de ocupatie militara (1945-1954), 3. Limite trasate prin referenduum (Saar-1 ianuarie 1957), 4. Limite conventionale, 5. Granite desfiintate în secolul XX, 6. Limite ale fostelor zone de ocupatie militara trasate pe granite relicte din secolele XVIII-XIX, 7. Granite de stat.

(Prelucrare dupa Georges Duby, 1995, Atlas Historique, Larousse, Paris)

O altă regrupare a generat în 1950 landul Rhenania de Nord - Westfalia, suprapus marii aglomerații urbane din Bazinul Ruhr, compusă din teritoriile ce au format odinioară Westfalia, Lippe şi Prusia Rhenană. Granița sa sudică se suprapune în întregime pe limita zonei de ocupație militară americană, iar cea nordică pe limita dintre fostul regat al Prusiei şi al celui de Hanovra.

Spre deosebire de acestea, frontierele landului Rhenania Palatinat sunt în întregime succesoarele limitelor de demarcație ale părții nordice a zonei de ocupație militară franceză[24]. După retragerea trupelor franceze, în jurul oraşului Saarbrücken se organizează teritoriul *Saar*, care în urma unui referendum local, la 1 ianuarie 1957, se desprinde din Rhenania Palatinat, căpătând statut de land federal.

Hessen, constituit pe fundamentul ducatelor Hessen şi Nassau şi al provinciei prusace Waldeck, completează mozaicul landurilor din fosta Germanie de vest.

Autoritățile comuniste din partea estică a Germaniei au organizat statul după un model centralizat, în 15 districte („bezircke") constituite din rațiuni de planificare economică, fără un fundament regional, identitar.

Reunificarea din 1990 a corectat însă aceste dezechilibre, extinzând modelul vestic şi în fosta R. D. Germană. Dacă landul Berlin a căpătat dimensiunea unui oraş-stat, rămânând enclavizat în Brandenburg, ca un simbol al reunificării unui oraş, dar şi al capitalei unui stat reunificat, celelalte 5 noi landuri au reînviat vechi formațiuni statale medievale: Thuringia, Brandenburg, Regatul Saxonia, Ducatul de Anhalt (Saxonia Anhalt) şi Marele Ducat de Lauenburg-Mecklenburg (landul Mecklenburg - Pomerania de Vest). Astfel, structura federală a Germaniei, constituită prin regionalizare de „jos în sus", prin participarea colectivităților locale, se prezintă ca un ansamblu aparent eterogen, realizând un echilibru între tradițiile istorice, arbitrariul impus de conjunctura politică de moment şi voința populației exprimată prin referendum-uri (Tabelul 8).

Tabelul 8 – **Landurile germane**

LANDUL	CAPITALA	SUPR. (kmp)	POPULAŢIA
Baden - Württemberg	Stuttgart	35.751	9,6 mil.
Bavaria	München	70.554	11,2 mil.
Berlin*	Berlin	883	3,4 mil.
Brandenburg*	Potsdam	29.060	2,6 mil.
Bremen	Bremen	404	0,67 mil.
Hamburg	Hamburg	755	1,6 mil.
Hessen	Wiesbaden	21.114	5,7 mil.
Mecklenburg - Vorpommern*	Schwerin	23.835	2,0 mil.
Rhenania de Nord - Westfalia	Düsseldorf	34.068	17,1 mil.
Rhenania Palatinat	Mainz	19.849	3,7 mil.
Saar	Saarbrücken	2.570	1,1 mil.
Saxonia*	Dresden	18.338	4,9 mil.
Saxonia Anhalt*	Magdeburg	20.444	3,0 mil.
Saxonia Inferioară	Hannover	47.349	7,3 mil.
Schleswig – Holstein	Kiel	15.730	2,6 mil.
Thuringia*	Erfurt	16.251	2,7 mil.

* landuri din fosta R. D. Germană.

Sursa: Germany. The Federation and the Länder at a Glace, Public Document, Press and Information Office of the Federal Government, Bonn, avril 1991.

[24] Zona de ocupație militară franceză, situată limitrof frontierei germano-franceze, era constituită din două areale distincte: unul nordic (Rhenania Palatinat), celălalt sudic, constituind jumătatea sud-vestică a landului Baden-Würtemberg. Între acestea se interpunea Alsacia, teritoriu ce a intrat în componența Franței.

Fiecare land este divizat în kreize, iar acestea în comune (unitatea administrativă locală de bază), o relativă omogenitate apărând la nivelele administrative inferioare.

3.3. Regiuni istorice şi etnico-minoritare: regiunile italiene şi comunităţile autonome spaniole

Italia şi **Spania** sunt două dintre cele mai mari state ale Europei latine şi mediteraneene, şi în acelaşi timp, două vechi focare de cultură şi civilizaţie… Dar şi două state cu un trecut glorios care au înregistrat, secole de-a rândul, o mare fragmentare politică şi culturală. Şi nu în ultimul rând, sunt două state care au cunoscut o regionare politico-administrativă pornind de la statutul diferit al unor minorităţi, regionarea fiind privită ca o soluţie de atenuare a forţelor centrifuge generate de minorităţile etnice şi culturale (bascii, catalanii şi galicienii în Spania; germanii din Tirolul de Sud, slavii din Friuli-Venezia Giulia sau francofonii din Valle d'Aosta - în Italia) sau de individualitatea insulară (Sardinia, Sicilia, Baleare sau Canare). Atât regiunile italiene cât şi comunităţile autonome din Spania se structurează pe fundamentul unor vechi state feudale relativ omogene etnic, dar care au cunoscut influenţe politice şi culturale diferite. Excepţie fac regiunile menţionate, cu o pondere mare a populaţiei minoritare, rezultată fie prin integrarea unor grupuri etnice distincte (cazul bascilor sau al catalanilor), fie ca urmare a translaţiei frontierelor (în situaţia regiunilor minoritare din Italia). Rolul structurant al centrelor urbane rezultă din însăşi denumirea structurilor politico-administrative generate de acestea: Republica Genova, Comunidad Valenciana, Region de Murcia etc.

Regionarea Italiei prevăzută prin Constituţia din 1948 a înregistrat două stadii distincte: în primul, cele 5 teritorii cu o puternică identitate regională au format regiuni cu statut special: Valle d'Aosta (Vallée d'Aoste), Sardinia şi Sicilia (1948), Friuli-Venezia Giulia (1963) şi Trentino-Adige (Tirolul de Sud) (1969, 1972); ulterior, din 1967 au fost formate 15 regiuni cu statut ordinar, bazate în majoritatea lor pe antecedentele istorice. Astfel, Liguria este urmaşa Republicii Genova (rămasă în graniţele actuale încă din urma păcii de la Lodi - 1454); Toscana, al Marelui Ducat al Toscanei (constituit între aceste limite în urma tratatului de la Cateau-Cambresis - 1559), după cum în prima jumătate a secolului al XIX-lea a existat un regat Lombardo-Venesian, succesor al Republicii Venesiene, pe fundamentul căruia s-au constituit regiunile Lombardia şi Veneto. Piemonte este succesoarea Marelui Ducat al Savoiei Piemonteze, în vreme ce pe fundamentul fostului Regat al celor Două Sicilii au fost constituite 7 regiuni: Abruzzo, Molise, Campania, Puglia, Basilicata, Calabria şi Sicilia. Italia centrală, respectiv regiunile Lazio, Umbria, Marche şi parţial Emilia-Romagna, corespundea Statului Papal.

Trentino-Adige este denumirea italiană a Tirolului de Sud, provincie austriacă ce făcea parte, până în 1914 din Imperiul Austro-Ungar. A fost anexată de Italia în urma tratatului de la Saint Germain din 1919, însă recrudescenţa terorismului din anii '60 a determinat acordarea statutului de autonomie la 20 ianuarie 1972, dată la care i-a fost recunoscută oficial şi cea de-a doua denumire: Tirolul de Sud. Dacă la integrarea în Italia structura etnică era dominată net de germani şi germanofili (94,4% din totalul populaţiei)[25], la data obţinerii autonomiei, ponderea italienilor crescuse la o treime.

Valea Aosta a devenit regiune autonomă italiană în 1946, iar prin legea din 26 februarie 1948 i-a fost acordat un statut special, de atunci regiunea având un

[25] După datele recensământului austro-ungar din 1910.

consiliu care alege preşedintele executiv şi legislativ. Beneficiind de o poziţie strategică deosebită, pe o importantă axă de legătură între Franţa şi Italia (tunelurile Mont Blanc şi Grand–Saint Bernard), Valea Aosta este o veche regiune francofonă încorporată în Regatul Italiei în 1861. Deşi franceza a fost recunoscută oficial ca limbă în regiune încă de la anexarea sa, în 1919 a fost constituită „Liga din Val d'Aosta" menită să protejeze identitatea culturală franceză, într-un ţinut ce se dorea, totuşi, italian.

Friuli-Venezia Giulia deşi administrativ alcătuieşte o regiune omogenă, situată în nord-estul Italiei, la graniţa cu Austria şi Slovenia, din punct de vedere istoric este un ansamblu eterogen, alcătuit din: *Friul*, a cărui denumire provine din latinescul „Forum Julii", străvechi centru comercial şi militar fondat în secolul I î. Chr. Regiunea a fost integrată în Italia în 1866, după înfrângerea austriecilor de la Sadova şi *Venezia*, succesoare a statului venesian fondat în secolul I d. Chr. *Venezia Giulia*, a cărei denumire provine din „Gens Julia" (familie din care au făcut parte împăraţii Caesar şi Augustus) este însă de dată recentă, fiind fondată în anul 1863, ca un avanpost al lumii romane, într-o zonă de expansiune austriacă. Atât în perioada interbelică, cât şi imediat după al doilea război mondial, în regiune au avut loc o serie de schimburi teritoriale şi rectificări de graniţe între Austria, Italia şi Iugoslavia, Dalmaţia de Nord, fosta Carniola (Slovenia de Sud), Istria şi o parte a Veneţiei Iuliene revenind în cele din urmă Iugoslaviei (1946).

Au rezultat astfel structuri regionale ce variază între 3.262 kmp şi 115.000 locuitori (Valle d'Aosta) şi peste 25.000 kmp (Lombardia - 28.857 kmp, 8,9 milioane loc.), dar care, în pofida unor mari contraste teritoriale şi demografice (8,8:1 - pentru suprafaţă şi 77:1 ! pentru populaţie) posedă un grad ridicat de funcţionalitate şi coeziune teritorială (Tabelul 9). Discrepanţele teritoriale au fost corectate prin agregarea unora dintre acestea în 11 grupări de regiuni (NUTS 1), ca suport de raportare statistică: Abruzzo-Molise, Campania, Centru, Emilia-Romagna, Latium, Lombardia, Nord-Est, Nord-Vest, Sud, Sardinia şi Sicilia (Figura 5).

Tabelul 9 – **Regiunile Italiei**

REGIUNEA	CAPITALA	SUPR. (kmp)	POPULAŢIA
Abruzzo	L'Aquila	10.794	1,25 mil
Basilicata	Potenza	9.992	0,6 mil
Calabria	Catanzaro	15.080	2,04 mil
Campania	Napoli	13.595	5,59 mil
Emilia-Romagna	Bologna	22.123	3,89 mil
Friuli-Venezia Giulia*	Trieste	7.845	1,19 mil
Latium	Roma	17.227	5,03 mil
Liguria	Genova	5.416	1,66 mil
Lombardia	Milano	28.857	8,88 mil
Marche	Ancona	9.694	1,43 mil
Molise	Campobasso	4.438	0,33 mil
Piemonte	Torino	25.399	4,29 mil
Puglia	Bari	19.348	3,99 mil
Sardinia (Sardegna)*	Cagliari	24.090	1,64 mil
Sicilia*	Palermo	25.708	4,96 mil
Trentino-Adige (Südtirol)*	Trento	13.613	0,89 mil
Toscana	Firenze	22.992	3,51 mil
Umbria	Perugia	8.456	0,8 mil
Valle d'Aosta*	Aosta	3.262	0,115 mil
Veneto	Venezia	18.364	4,37 mil

* Regiuni cu statut special. Sursa: Lacoste Y. (coord.) (1995), *Dictionnaire de géopolitique*, Flammarion, Paris

Nivelul departamental (NUTS 3) este alcătuit din 95 provincii, configurația sistemului administrativ fiind în acest sens, asemănătoare cu cea a Franței.

Figura 5

Italia. Regiunile administrative

A. Granite de stat, B. Limite de grupari de regiuni, C. Limite de regiuni administrative.

GRUPARI DE REGIUNI
1. ABRUZZO-MOLISE, 2. CAMPANIA, 3. CENTRU, 4. EMILIA-ROMAGNA, 5. LATIUM, 6. LOMBARDIA, 7. NORD-EST, 8. NORD-VEST, 9. SARDINIA, 1O. SICILIA, 11. SUD.

Sursa: Serryn P., coordonator, 1989, Atlas Bordas geographique, Bordas, Paris

Regionarea Spaniei s-a dorit a fi un compromis între puterea centrală şi forțele centrifuge determinate de puternica identitate regională a celor două

comunităţi etnice cu aspiraţii naţionaliste şi separatiste: *catalanii*, principala minoritate etnică - 16,3% din totalul populaţiei şi *bascii* - 2,3% din populaţia ţării. Au rezultat astfel comunităţi autonome foarte eterogene atât ca teritoriu, cât şi ca populaţie, identitate istorică, etnică şi culturală, dar şi ca grad de dezvoltare a infrastructurii economice şi instituţionale. Unele regiuni ca Andaluzia, Castilia, Catalonia, Galicia sau Aragon sunt foarte bine conturate istoric şi geografic, altele mai mult din punct de vedere economic (Extremadura, considerată o zonă tradiţională de sărăcie), în vreme ce altele reprezintă practic hinterlandul unor mari oraşe (Madrid, Comunidad Valenciana, Comunidad Foral de Navarra, Region de Murcia) (Tabelul 10).

Tabelul 10 – **Comunităţile autonome spaniole**

Comunitatea autonomă	Capitala	Supr kmp.	Pop mil.	Componenţa (Provincii)
Andaluzia (Andalucía)	Sevilla	87.268	6,8	Almería, Cádiz, Córdoba, Granada, Huelva, Jaén, Málaga, Sevilla
Aragon	Zaragoza	47.650	1,1	Huesca, Teruel, Zaragoza
Asturias (Principado de~)	Oviedo	10.565	1,0	Asturias
Baleares (Ins~)	Palma de Mallorca	5.014	0,7	Baleares
Bascilor (Ŝara~) (País Vasco)	Vitoria	7.261	2,0	Álava, Vizcaya, Guipúzcoa
Canare (Ins~)	Las Palmas	7.242	1,4	Las Palmas, Santa Cruz de Tenerife
Cantabria	Santander	5.289	0,53	Cantabria
Castilla la Mancha	Toledo	79.226	1,6	Albacete, Ciudad Real, Cuenca, Guadalajara, Toledo
Castilla León	Valladolid	94.147	2,5	Ávila, Burgos, León, Palencia, Segovia, Salamanca, Soria, Valladolid, Zamora
Catalonia (Catalũna)	Barcelona	31.930	5,9	Barcelona, Gerona, Lérida, Tarragona
Extremadura	Mérida	41.602	1,0	Badajoz, Cáceres
Galicia	Saint Jacques de Compostella	29.434	2,7	La Coruña, Lugo, Orense, Pontevedra
Madrid	Madrid	7.995	4,8	Madrid
Murcia	Murcia	11.317	1,1	Murcia
Navarra	Navarra	10.421	0,52	Navarra
Rioja (Logroño)	Arnedo	5.117	0,8	Rioja
Valencia	Valencia	23.305	3,8	Alicante, Castellón, Valencia

Sursa: Lacoste Y. (coord.) (1995), *Dictionnaire de géopolitique*, Flammarion, Paris

Asturia era bine individualizată încă din secolul al XIII-lea, fiind singura provincie care nu fusese ocupată de arabi; de aici a început *Reconquista*, care a dus la formarea, pe teritoriile recucerite, a regatelor León, Castilia, Aragon, Navarra şi Portugalia. Însuşi Regatul Spaniei ia naştere în 1479 prin unirea Aragonului cu Castilia.

Andalucia poartă la rândul ei puternice influenţe culturale arabe şi orientale, diferite de cele din nordul Spaniei, după cum Galicia, menţionată încă din secolul al XI-lea (Duby, 1995, p. 109), se conturează ca o entitate teritorială bine individualizată, locuită de un grup etnic distinct (galicienii – 8,1% din populaţia totală a Spaniei).

Constituţia spaniolă din 29 decembrie 1978 recunoaşte ca unităţi politico-administrative de bază 17 „comunităţi autonome”, corespunzătoare nivelului teritorial-statistic NUTS 3, organizate în 50 provincii. Unele dintre acestea, mai

bogate şi puternice financiar, au ajuns să întreţină raporturi privilegiate cu autorităţile centrale, negocierile anuale pentru constituirea bugetelor locale fiind extrem de dificile (Labasse, 1991, p. 131). Nivelul teritorial-statistic superior (NUTS 1) este pe cât de artificial, pe atât de contrastant teritorial: dacă centrul ţării, ce reuneşte Castilia-Leon, Castilia-La Mancha şi Extremadura se extinde pe circa 215.000 kmp, Cantabria, Ţara Bascilor şi La Rioja au suprafeţe inferioare pragului de 5000 kmp (Figura 6).

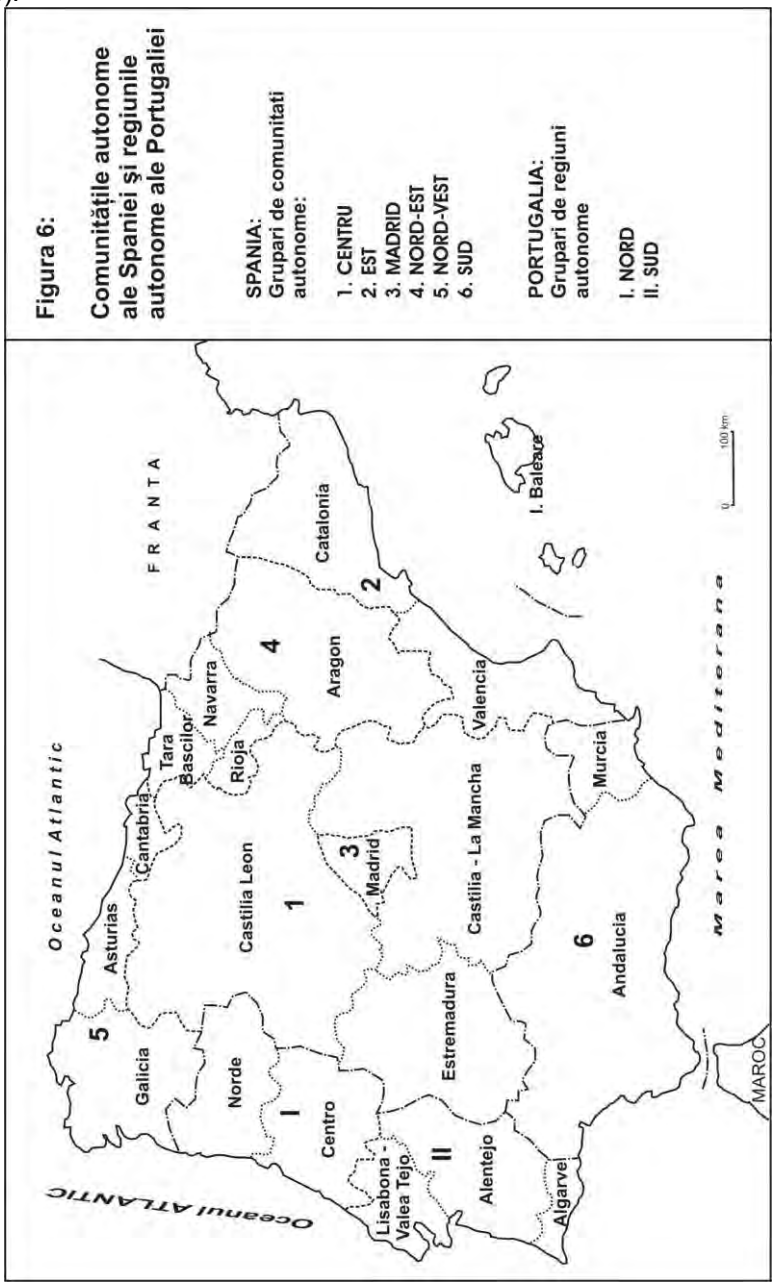

Portugalia, divizată în 5 mari regiuni îmbină, de asemenea, regionarea pe baza antecedentelor istorice şi culturale (Alentejo, Algarve) cu delimitările artificiale (Centru, Nord, Lisabona - Valea Tejo).

3.4. Regiuni cultural-lingvistice: modelul belgian

Deşi cu o suprafaţă de numai 30.528 kmp, comparabilă cu cea a Republicii Moldova sau a Albaniei, Belgia este unul dintre statele europene constituite la interferenţa dintre două domenii etnice şi culturale radical diferite: populaţiile germanice din nordul continentului, de religie protestantă şi cele romanice din sud, predominant catolice[26]. Această poziţie i-a imprimat statutul de stat de „frontieră", fragmentat între cele două comunităţi etnico-lingvistice: *flamandă* în nord, de limbă olandeză şi *valonă* în sud, de limbă franceză. Această axă de fragmentare datează de secole, chiar de la începutul mileniului al II-lea, fapt ce constituie sursa slabei coeziuni interne a statului belgian. Însuşi formarea sa relativ târzie (1830) demonstrează acest lucru, până la acea dată teritoriul ţării fiind o aglomerare de mici provincii, comitate, ducate mai mult sau mai puţin dependente de puteri străine, fără a exista o coeziune clădită pe un suport statal. Constituţia belgiană din 1831 a instituit două limbi oficiale: olandeza şi franceza, însă cu timpul, pe măsura dezvoltării industriale din Valonia (bazată pe minerit şi siderurgie) şi a rolului marii burghezii valone în conducerea statului, franceza s-a impus tot mai mult, devenind limba oficială a statului. Flandra şi Valonia au primit statut oficial de regiuni unilingve un secol mai târziu, în 1930.

Situaţia economică s-a schimbat însă radical în a doua jumătate a secolului al XX-lea, când pe fondul reconversiei industriale din Valonia şi a dezvoltării infrastructurii portuare de la Marea Nordului, rolul de „locomotivă" a economiei belgiene a fost preluat de Flandra. Renaşterea economică a Flandrei a fost însoţită de o renaştere culturală, identitatea lingvistică constituind suportul pe care flamanzii şi-au clădit, mai ales după al doilea război mondial, o veritabilă conştiinţă naţională. Aceştia au obţinut o aplicare mai convenabilă a bilingvismului, olandeza devenind prima limbă vorbită în Flandra, urmată, mai ales în mediile universitare şi de afaceri, de engleză. Comunicarea dintre cele două comunităţi tinde astfel să devină din ce în ce mai dificilă, contribuind astfel la accentuarea tendinţelor separatiste. La aceasta se adaugă percepţia flamanzilor a unui nord liberal, cu o economie performantă, frânat de un sud conservator şi arogant, cu o industrie în declin bazată pe puternice tradiţii socialiste. Imaginea mentală astfel creată, a căpătat tot mai pregnant dimensiunile unei violenţe simbolice[27], ce a constituit fundamentul divizării culturale a ţării. În acest context geopolitic, pentru a gestiona cât mai bine tensiunile crescânde dintre flamanzi şi valoni, guvernele belgiene au ales să acorde încă din anii '60, din ce în ce mai multă autonomie celor două comunităţi. Ele au căpătat statut politico-administrativ în 1963, prin delimitarea oficială a Flandrei şi Valoniei, care au evoluat ulterior către o structură federală, recunoscută în 1988.

O altă problemă o reprezintă relaţiile dintre cele două regiuni şi capitală. Capitala Belgiei reprezintă mai mult decât o simbioză între cele două comunităţi:

---

[26] Situaţie relativ similară cu cea a Elveţiei (41.293 kmp; 6,9 mil. loc), organizată tot după o structură federală, confederativă, în 23 de cantoane (dintre care 3 sunt organizate în semicantoane).

[27] Violenţa simbolică este un concept introdus de sociologul francez Pierre Bourdieu pentru a caracteriza autoritatea sau influenţa culturală exercitată de clasele dominante în scopul asigurării puterii (Sorin Rădulescu, în *Dicţionar de Sociologie*, coord. C. Zamfir, L. Vlăsceanu, Ed. Babel, Bucureşti, 1993, p. 671).

deşi situată în interiorul Flandrei, aceasta reprezintă o zonă tradiţională francofonă, franceza fiind limba preferată atât de burghezia din sud, cât şi de cea flamandă. Prin urmare, deşi oraş cu origine flamandă, Bruxelles-ul a devenit, prin funcţia sa de capitală, un oraş francofon, fapt ce a diminuat ataşamentul flamanzilor faţă de bruxellezi, aceştia fiind percepuţi ca „trădători" ai sentimentelor de apartenenţă regională (Giblin-Delvallet, 1995, p. 335)[28]. În acest context, în iulie 1990 a fost delimitată, după lungi dezbateri şi controverse între reprezentanţii celor două comunităţi, regiunea Bruxelles, alcătuită din 19 comune autonome, condusă de un guvern şi un parlament propriu, la fel ca Flandra şi Valonia (Tabelul 11).

Tabelul 11 - **Regiunile Belgiei**

Regiunea	Capitala	Supr. (Kmp)	Populaţia (mil. loc)	Componenţa (Provincii)
Flandra	Anvers (Antwerpen)	14.860	5,7	Anvers, Limburg, Brabant (nord), Flandra Occidentală, Flandra Orientală
Valonia	Namur	17.000	3,14	Brabant (sud), Hainaut, Liège, Luxembourg, Namur
Bruxelles	Bruxelles	161	0,95	-

Sursa: Lacoste Y. (coord.) (1995), *Dictionnaire de géopolitique*, Flammarion, Paris

Amestecul populaţiei în perimetrul liniei de separaţie dintre cele două comunităţi etno-lingvistice a impus individualizarea unor areale cu minorităţi lingvistice protejate (Figura 7):
- Regiuni de limbă franceză cu minoritate de limbă olandeză protejată: Comines (a); Mouscron (b); Flobecq (c) şi Enghien (d);
- Regiuni de limbă olandeză cu minoritate de limbă franceză protejată: Ronse (A); Bever (B); Voeren (C) etc.

La frontiera estică a Belgiei, în cantoanele Eupen şi Saint Vith există de asemenea o minoritate de aproximativ 65.000 belgieni germanofoni, ce alcătuiesc regiunea de limbă germană cu minoritate de limbă franceză protejată. Între acestea şi comunitatea francofonă (Valonia) se interpune o regiune de limbă franceză cu minoritate de limbă germană protejată, corespunzătoare cantoanelor Welkenraedt şi Malmédy (Duby, 1995, p. 161).

În noua arhitectură europeană, Belgia se conturează astfel din ce în ce mai mult prin componentele sale majore: *Flandra* şi *Valonia*, ambele cu o puternică identitate regională ce tind să preia, în anumite domenii, prerogative statale. Par să se contureze tot mai mult două tendinţe majore de evoluţie: una de accentuare a divizării până la separarea totală a Flandrei de Valonia, urmată de „apropierea" şi chiar alipirea Flandrei la Olanda şi a Valoniei la Franţa; cea de-a doua de consolidare a identităţii celor trei regiuni pe suportul unui stat federal puternic, cu atribute naţionale şi a unei Europe a regiunilor. Indiscutabil, această din urmă tendinţă va avea câştig de cauză, fiind singura conformă atât cu spiritul european, cât şi cu legile fundamentale din cele trei ţări.

Cu toate acestea, Belgia se confruntă cu cea mai gravă criză din istoria sa de 177 de ani, care ridică întrebarea dacă ţara mai are sau nu viitor. Alegerile din 10 iunie 2007 nu au reuşit să creeze un guvern, iar discuţiile privind coaliţia au degenerat în certuri între valonii francofoni şi flamanzii vorbitori de olandeză, care au antrenat speculaţii privind un posibil „divorţ".

[28] În *Dictionnaire de Géopolitique*, coord. Y. Lacoste, Flammarion, Paris, 1995.

Figura 7:

Sursa: Duby G., 1995, Atlas historique, Larousse, Paris, p. 161, cu modificari.

Belgia - Model de regionare pe criterii lingvistice

1. Granite de stat, 2. Frontiera lingvistica, 3. Limite de provincii,
4. Regiuni de limba franceza cu minoritate de limba olandeza protejata
5. Regiuni de limba olandeza cu minoritate de limba franceza protejata
6. Regiune de limbă franceza cu minoritate de limba germana protejata
7. Regiune de limba germana cu minoritate de limba franceza protejata
8. Centre de provincii, 9. Orase importante.

Un alt motiv de neînţelegere este acela privind drepturile minorităţii vorbitoare de franceză care trăieşte în teritoriile flamande din jurul Bruxelles-ului, capitala, oficial bilingvă, a ţării. Francofonii nu sunt de acord cu autonomia; ei spun că în ultimii 25 de ani reformele au adus destulă independenţă regiunilor flamandă şi valonă şi acuză politicienii flamanzi că pun la cale dezmembrarea Belgiei. Nemulţumirile flamanzilor sunt legate de diviziunile economice şi de un sentiment că valonii beneficiază de pe urma lor. Şomajul în rândul vorbitorilor de limbă franceză este de 20%, comparativ cu numai 8% în rândul vorbitorilor de olandeză; flamanzii îi acuză pe valoni că sunt „sugative" şi „dependenţi de ajutoare sociale", spunând că nu au „o cultură a muncii". Potrivit sondajelor, 77% dintre cetăţenii olandezi ar fi în favoarea absolvirii Flandrei. De cealaltă parte, un sondaj realizat în august 2007, a arătat că 45% dintre flamanzi sunt favorabili destrămării Belgiei, în timp ce 20% din valoni, împotrivă. Numai 29% dintre belgieni sunt siguri că ţara va mai exista peste 10 ani; 15% dintre ei sunt siguri că nu va mai exista.

3.5. Regiuni economico-statistice: Studii de caz – Danemarca şi Grecia

Succesoare a unor puternice entităţi statale medievale, Danemarca constituie în prezent una dintre naţiunile cele mai omogene ale continentului (danezii formează peste 96% din totalul populaţiei), fapt ce se răsfrânge şi în structura statului, neexistând contraste regionale majore. Organizarea administrativă evidenţiază acest lucru, cele 14 districte („amter") fiind rezultatul unor delimitări convenţionale, pe baza zonelor de polarizare a centrelor administrative, fără un suport regional constituit prin argumente istorice şi culturale (Figura 8).

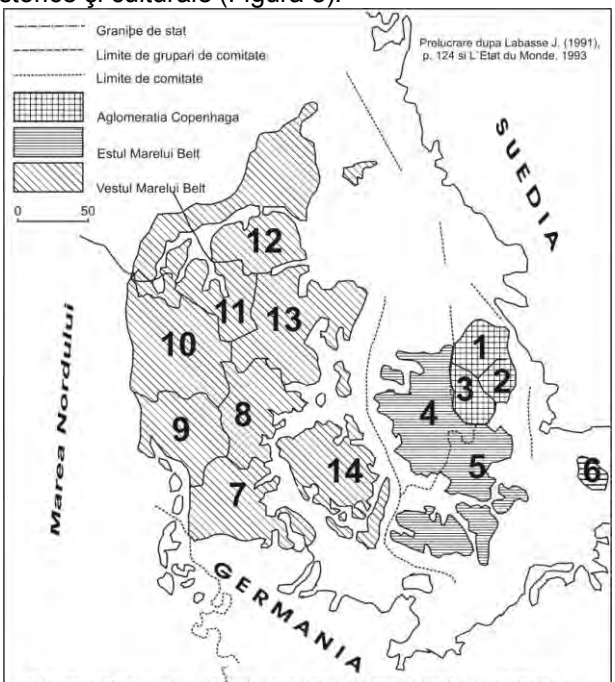

Figura 8: Danemarca. Structurile administrative şi teritorial-statistice

Aglomeratia Copenhaga: 1 - Frederiksborg, 2 - Copenhaga, 3 - Roskilde
Estul Marelui Belt: 4 - Seeland Occidentala, 5 - Storstrom, 6 - Bornholm
Vestul Marelui Belt: 7 - Jutlanda de Sud, 8 - Vejle, 9 - Ribe, 10 - Ringkobing, 11 - Viborg, 12 - Jutlanda de Nord, 13 - Arhus, 14 - Fionia (Fyn)

Singurele diferenţieri sunt induse de marea fragmentare a ţărmurilor şi de poziţia excentrică şi hipertrofică a capitalei, ce a impus densităţi şi moduri diferite de utilizare a terenurilor. Pe acest fundament s-au conturat cele trei unităţi teritorial-statistice de nivel superior (NUTS 2): estul Marelui Belt, vestul Marelui Belt şi aglomeraţia Copenhaga (Labasse, 1991, p. 124), inegale atât ca suprafaţă, cât şi ca număr de unităţi administrativ-teritoriale incluse. Este un model de regionare artificială, condiţionată de fragmentarea teritoriului, de dispunerea nucleelor urbanizate şi de potenţialul economico-social relativ diferenţiat.

Similar poate fi considerat şi cazul Greciei. Deşi se află la cealaltă periferie a Uniunii Europene şi aparţine unui domeniu cultural total diferit, spaţiul Eladei prezintă caracteristici asemănătoare: fragmentare mare, compactitate etnică (grecii formează circa 98% din totalul populaţiei), dar şi o mare fragmentare a structurilor administrative de nivel departamental – 53 „nomoi" (districte), cu o suprafaţă medie de numai 2.490 kmp, în condiţiile în care, cu excepţia capitalei, centrele urbane sunt din categoria oraşelor mijlocii şi mici, incapabile de a structura hinterland-uri extinse. Toate aceste considerente au creat premisele unei regionări teritorial-statistice artificiale la nivelul superior (13 regiuni de dezvoltare de nivel NUTS 2) care respectă totuşi, în parte, cele câteva ansambluri regionale structurate în timp: Macedonia, Thesalia, Epir, Elada, Creta etc.

3.6. Regiuni formate prin cooperare voluntară. Modelul britanic

Între structurile administrativ-teritoriale europene, comitatele engleze par să se numere printre cele mai vechi: dintre cele 45 existente în prezent, 30 datează de peste un mileniu, fiind menţionate, aproximativ între aceleaşi limite, încă din anul 1086, în culegerea cadastrală „Domesday Book", o descriere a Angliei acelor vremuri[29] (Duby, 1995, p. 140). Individualizarea lor teritorială a constituit un lung proces evolutiv, rezultat al legăturilor funcţionale dintre colectivităţile teritoriale de bază - districte şi consilii parohiale (parishes), ceea ce le-a conferit o mare stabilitate de-a lungul timpului. Acest fapt se reflectă şi în configuraţia lor: dacă în medie au o suprafaţă de numai 2.897 kmp, cam jumătate din cea a departamentelor franceze sau a judeţelor româneşti, la nivel teritorial contrastele sunt evidente (Figura 9). La acestea se adaugă problemele generate de conexiunea unor sisteme administrative diferite: comitate în Anglia şi în Ţara Galilor, regiuni în Scoţia, districte în Irlanda de Nord. Astfel, faţă de intensa fragmentare administrativă a comitatelor engleze şi a celor din Ţara Galilor, suprafaţa medie a regiunilor scoţiene este de circa 2,5 ori mai mare (6.564,5 kmp), fapt compensat însă, în parte, de potenţialul demografic mai scăzut al acestora.

Prin urmare, sistemul administrativ britanic prezintă două componente definitorii: *fragmentare* şi *eterogenitate*, ambele purtând amprenta spiritului conservator britanic. Dacă relaţiile funcţionale statornicite în timp între diferitele părţi ale Regatului fac ca eterogenitatea să fie doar o caracteristică a spiritului naţional, problema fragmentării la vârful ierarhiei administrative, a impus soluţii concrete. Dacă în Franţa a fost instituit un nou nivel administrativ superior (regional), conservatorismul britanic a făcut imposibilă această abordare, preferându-se o structurare regională

[29] Acestea sunt: Yorkshire, Lancashire, Lincolnshire, Nottinghamshire, Derbyshire, Staffordshire, Herefordshire, Worcestershire, Warwickshire, Norfolk, Suffolk, Essex, Bedfordshire, Hertfordshire, Middlesex, Buckinghamshire, Oxfordshire, Gloucestershire, Somerset, Devon, Cornwall, Dorset, Wiltshire, Berkshire, Hampshire, Surrey, Sussex, Kent, Cheshire, Shropshire.

tot de jos în sus, similară cu cea care a dat naştere comitatelor. Încurajate şi finanţate de guvernul central, comitatele au iniţiat acţiuni de cooperare în vederea asocierii lor în grupări de comitate (NUTS 2) şi regiuni de planificare economică (NUTS 1).

Structurate doar într-o mică măsură pe regiunile istorice (Midlands, Yorkshire, Humbershire), acestea au avut ca principale elemente coagulatoare relaţiile funcţionale stabilite la nivelul aşezărilor umane, cooperarea voluntară dintre colectivităţile locale fiind orientată pentru atragerea de investiţii şi realizarea în parteneriat a anumitor obiective economice şi sociale.

Modelul a fost implementat şi în **Irlanda** prin constituirea a 4 regiuni de planificare economică, ca nivel teritorial-statistic superior celor 26 de comitate tradiţionale (Figura 10).

Figura 9: Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord.

A. Graniţa de stat, B. Limite de grupări de comitate, C. Limite de comitate

Sursa: Serryn P. (Coordonator), 1989, Atlas bordas geographique, Bordas, Paris

Figura 10. Regiunile şi districtele Irlandei.

A. Limite de comitate, B. Limite de provincii, C. Graniţe de stat.
Provincii: 1. Ulster, 2. Connaught, 3. Munster, 4. Leinster.

(Sursa: Lacoste Y., Coordonator, Dictionnaire de Geopolitique, Flammarion, Paris, p. 802)

Capitolul 4 – **ALTE MODELE DE REGIONARE POLITICO-ADMINISTRATIVĂ ÎN ŢĂRI CU SISTEME DEMOCRATICE AVANSATE**

4.1. Regionare de tip confederativ: Elveţia

În peisajul geopolitic european, Elveţia se individualizează prin câteva caracteristici distincte: este unul dintre cele mai vechi state (1291) şi, în pofida reliefului predominant montan, sărac în resurse naturale, unul dintre cele mai bogate, cu un PNB de peste 44.000 dolari / loc[30]. Politica sa tradiţională de neutralitate, diversitatea etno-lingvistică şi confesională la care se adaugă apartenenţa la spaţiul extracomunitar, deşi formează o enclavă în Uniunea Europeană, sunt tot atâtea particularităţi care-i conferă o poziţie distinctă între statele europene.

Situată în inima continentului, la intersecţia marilor axe comerciale şi de transport ce leagă Europa de nord cu cea mediteraneană, Europa occidentală cu spaţiul ex-sovietic şi Orientul Apropiat, Elveţia este plasată în acelaşi spaţiu de interferenţă dintre populaţiile germanice şi cele de origine latină, dintre protestantism şi catolicism, factori determinanţi în structura şi evoluţia geopolitică internă a statului. Astfel, pe un teritoriu de numai 41.293 kmp, se vorbesc patru limbi: germana, franceza, italiana şi retoromana, fiecare având statut de limbă oficială chiar dacă este vorbită de un număr redus de locuitori. Distribuţia spaţială a catolicilor şi protestanţilor este foarte complexă: chiar dacă majoritatea catolicilor sunt concentraţi în cantoanele de limbă franceză, iar protestanţii în cele de limbă germană, numeroase enclave catolice se găsesc în cantoane cu majoritate protestantă şi invers, protestanţi în cantoane de limbă franceză şi populaţie predominant catolică. Ţara este organizată în 23 cantoane (3 dintre acestea fiind la rândul lor divizate în semicantoane), fiecare dispunând de veritabile prerogative statale: propria constituţie, propriul parlament, propriul sistem de guvernare, autonomie fiscală reflectată prin sisteme proprii de impozitare, organizare distinctă a sănătăţii, învăţământului, poliţiei, justiţiei etc (Tabelul 12).

Eterogenitatea acestora, exprimată atât prin dimensiuni[31], cât şi prin structură sau componenţă etno-lingvistică, reflectă însuşi modul de formare al statului: prin coeziune succesivă în jurul unui nucleu iniţial alcătuit din cele patru cantoane centrale (Uri, Schwytz, Nidwald şi Obwald) care au constituit, încă din 1291, fundamentul Elveţiei actuale (Figura 11). Astfel, pentru a rezista mai bine ameninţărilor venite din partea marilor puteri vecine (Imperiul Germanic şi Imperiul Habsburgic), ce au controlat de-a lungul timpului părţi din actualul teritoriu al Elveţiei, cele patru comunităţi de vale din Alpii centrali s-au unit într-o confederaţie denumită după numele celui mai puternic: Schwytz (Elveţia). Secole de-a rândul, între acestea şi cantoanele vecine s-au purtat războaie sau au fost încheiate alianţe defensive, de apărare împotriva unor duşmani comuni; au fost încheiate acorduri de subordonare cvasicolonială sau alianţe economice şi de ajutor reciproc. Prin urmare, statul elveţian s-a născut din acest sistem de alianţe care s-au cimentat în timp şi care constituie fundamentul istoric al politicii sale de neutralitate[32].

---

[30] 44.350 dolari / loc, locul doi în lume după Luxemburg în 1998 (după *Statistical Yearbook*, UN, New York, 1999 şi *Geografie economică mondială*, autori George Erdeli, Cristian Braghină şi Dragoş Frăsineanu, Ed. Fundaţiei România de Mâine, Bucureşti, 2000).

[31] Discrepanţa dintre cel mai mic canton (Basel-oraş) şi cel mai mare (Grisons) depăşeşte 1:192.

[32] Politica de neutralitate a Elveţiei, cu vechi rădăcini în istorie, reprezintă una din caracteristicile sale geopolitice cele mai importante. Orientată în direcţia păcii şi cooperării internaţionale, neutralitatea Elveţiei a fost proclamată în 1674, fiind cucerită în principiu încă din 1515, în urma bătăliei de la Marignan.

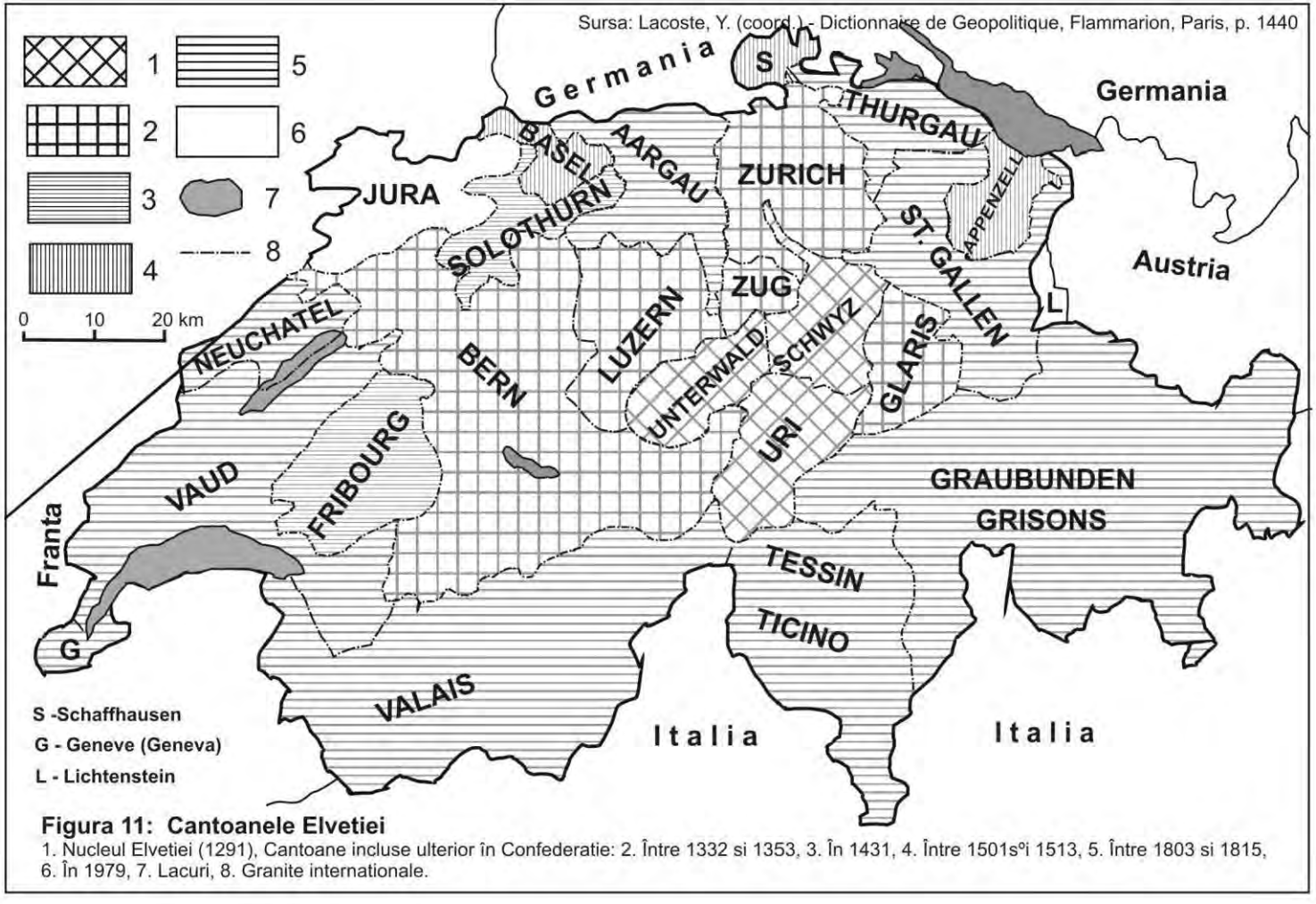

Figura 11: Cantoanele Elvetiei

1. Nucleul Elvetiei (1291), Cantoane incluse ulterior în Confederatie: 2. Între 1332 si 1353, 3. În 1431, 4. Între 1501s°i 1513, 5. Între 1803 si 1815, 6. În 1979, 7. Lacuri, 8. Granite internationale.

Tabelul 12 – **Cantoanele elveţiene**

Cantoane	Semi-cantoane	CAPITALA	Data aderării	Limba vorbită	Supr. (Kmp)	Popul. (loc)
AARGAU	-	Aarau	1803-1815	Germană	1404,0	468000
APPENZELL	Appenzell Ausser Rhoden	Herisau	1513	Germană	415,3	13 000
	Appenzell Inner Rhoden	Appenzell				
BASEL*	Baselland	Liestal	1501	Germană	428,0	222 000
	Basel-Stadt	Basel			37,2	199 300
BERNA	-	Berna	1353	Germană Franceză	6049,4	922 000
FRIBOURG	-	Fribourg	1481	Franceză	1670,0	180 309
GRISONS (GRAU-BUNDEN)	-	Coire	1803-1815	Romanche Franceză Italiană	7105,0	165 000
GENEVA	-	Geneva	1803-1815	Franceză	282,2	362 000
GLARIS	-	Glaris	1353	Germană	684,4	36 400
JURA	-	Delémont	1979	Franceză	837,0	65 600
LUZERN (LUCERNA)		Luzern (Lucerna)	1332	Germană	1492,0	303 900
NEUCHÂTEL	-	Neuchâtel	1803-1815	Franceză	796,0	155 000
SCHAF-FHAUSEN	-	Schaffhausen	1501	Germană	298,3	69 600
SCHWYZ	-	Schwyz	1291	Germană	908,0	102 000
SOLOTHURN	-	Solothurn	1481	Germană	790,6	218 700
ST. GALLEN	-	St. Gallen	1803-1815	Germană	2014,0	421 200
THURGAU	-	Frauenfeld	1803-1815	Germană	1012,0	190 700
TICINO (TESSIN)	-	Bellinzona	1803-1815	Italiană	2810,0	275 300
URI	-	Altdorf	1291	Germană	1076,0	33 500
VALAIS	-	Sion	1803-1815	Franceză Germană	5225,0	229 500
VAUD	-	Lausanne	1803-1815	Franceză	3219,0	543 000
UNTERWALD	Nidwald	Stans	1291	Germană	766,0	58 000
	Obwald	Sarnen				
ZUG	-	Zug	1352	Germană	238,0	80 000
ZÜRICH	-	Zürich	1351	Germană	1728,0	1128 000

*Basel: Total - 465,2 kmp; 421.300 loc.
Sursa: Lacoste Y. (coord.) (1995), Dictionnaire de géopolitique, Flammarion, Paris.

Până la începutul secolului al XIX-lea, teritoriul actual al Elveţiei era alcătuit dintr-un conglomerat de mici formaţiuni politico-administrative eterogene: oraşe libere, principate, episcopii etc. *Actul Mediaţiei* din 1803, apoi *Congresul de la Viena* din 1815 a pus bazele unei uniuni de 19, ulterior de 22 de cantoane, care au căpătat ordin juridic şi teritorial federal, constituindu-se astfel o confederaţie pe bază de egalitate. Pentru a preîntâmpina mişcările separatiste de tipul celei din 1847[33], a fost promulgată constituţia federală (1848) prin care autorităţile cantonale erau

[33] In 1847 a luat fiinţă Liga Separatistă (Sonderbund), ce reunea 7 cantoane cu populaţie catolică, puternic conservatoare: Uri, Schwyz, Nidwald, Obwald, Zug, Friburg şi Valais. Mişcarea separatistă, anihilată pe cale armată, a distrus astfel unul din miturile elveţiene: a unităţii voluntare, pentru asigurarea acesteia fiind necesar un cadru legislativ coerent. Acesta şi-a găsit materializarea prin Constituţia din 1848 care, după amendamente succesive, este în vigoare şi astăzi.

investite cu o largă autonomie pe baza egalitarismului politic, garanție fundamentală pentru coeziunea statului.

Prin urmare, caracteristica de bază a națiunii și a statului elvețian este dată de unirea succesivă unor populații diferite ca limbă, religie și cultură pentru a-și apăra împreună libertatea. Statul a fost organizat astfel în sistem confederativ pe baza formațiunilor politico-administrative preexistente care s-au alipit treptat nucleului inițial, constituit în 1291. Unitatea elvețiană s-a sprijinit inițial pe diferențele dintre cantoanele elvețiene și statele din jur. Luptând mereu în defensivă, împotriva amenințărilor din exterior, pentru a-și păstra independența și valorile tradiționale, locuitorii cantoanelor de limbă germană din nord s-au văzut diferiți de cei ai statelor germanice față de care nutreau sentimente de neîncredere; identitatea cantoanelor francofone s-a cristalizat prin solidaritatea populației romande împotriva ocupației franceze (1798-1803); populația tessinoază din sud, de limbă italiană, a văzut în confederația helvetică un refugiu împotriva inserției sale în statul italian. Plurilingvismul și pluriculturalismul s-a manifestat prin dezvoltarea în paralel de-a lungul timpului, a unei triple identități: cantonală, etno-lingvistică și elvețiană.

4.2. Regiuni cu antecedente coloniale

Caracteristica de bază a structurilor teritorial-administrative cu antecedente coloniale constă în puternicele discrepanțe teritoriale și demografice dintre ele. Acestea rezultă din alăturarea unor structuri politico-administrative deja constituite (state în cazul S.U.A., Australiei, Indiei, Mexicului, Braziliei, Nigeriei, Malaysiei; provincii și teritorii în Canada, emirate în E.A.U. etc), de obicei în sistem confederativ, cu suprafețe și mărimi demografice variate, ce au fost constituite și au evoluat în condiții social-politice diferite. Sunt caracteristice îndeosebi pentru state extraeuropene[34].

Istoria structurilor politico-administrative din **Statele Unite ale Americii** începe la 4 iulie 1776, odată cu declararea independenței celor 13 colonii britanice de pe coasta Oceanului Atlantic: *Connecticutt, Delaware, Georgia, Maryland, Massachusetts, New Hampshire, New Jersey, New York, North Carolina, Pennsylvania, Rhode Island, South Carolina* și *Virginia*, care prin unire au format o federație. Între 1776 și 1790, acestea s-au organizat în state. În 1791 se formează statul *Vermont* prin secesiunea jumătății vestice a statului New Hampshire. Până în 1820 statul Massachusetts era format din două enclave despărțite de teritoriul statului New Hampshire: una sudică (actualul Massachsetts) și alta nordică care la acea dată își proclamă suveranitatea în cadrul Federației sub titulatura *Maine*, iar în 1863 are loc secesiunea *Virginiei de Vest* din statul-mamă, Virginia. Cu aceste „remanieri", rezultate din voința colectivităților locale liber exprimată, conform Constituției, prin referendum, „Vechea Federație" și-a păstrat structura până în zilele noastre. După Tratatul de la Versailles (1783), încheiat în urma războiului de independență, S.U.A. obțin de la Anglia un vast teritoriu de la Marile Lacuri până la Golful Mexic, dublându-și practic suprafața. Acesta a fost organizat în următoarele state: *Alabama, Illinois, Indiana, Kentuky, Michigan, Minnesota* (parțial), *Mississippi, Ohio, Tennessee* și *Wisconsin*.

O nouă etapă în extinderea spre vest a S.U.A. a fost marcată de

[34] S.U.A., Canada, Mexic, Brazilia, Argentina, Venezuela, India, Pakistan, Emiratele Arabe Unite, Malaysia, Australia, Nigeria, Africa de Sud etc

cumpărarea de la Franţa a regiunii Louisiana (1803), teritoriu care a fost inclus în statele *Arkansas, Dakota de Sud, Iowa, Kansas, Louisiana, Missouri, Montana, Nebraska* şi parţial în statele Colorado, dakota de Nord, Minnesota şi Wyoming. În urma negocierilor prilejuite de definitivarea graniţei americano-canadiene (1818), Anglia cedează S.U.A. un teritoriu de aproape 200.000 kmp, situat în partea central-nordică a actualei Federaţii, care a fost inclus în cea mai mare parte în statul *Dakota de Nord* şi parţial în Minnesota şi Dakota de Sud. Un an mai târziu (1819) este cumpărată de la Spania *Florida*, care este organizată ca stat în 1845. Suprafaţa S.U.A. înregistrează astfel o cvadublare în raport de cea a celor 13 colonii fondatoare. Teritoriul Oregon a fost cedat de Anglia S.U.A. în 1846 şi organizat până în 1890, în statele: *Idaho, Oregon* şi *Washington* şi parţial Montana şi Wyoming.

Expansiunea către sud s-a realizat prin includerea în Federaţie a republicii *Texas* (1844), organizată un an mai târziu ca stat. Aceasta a provocat războiul americano-mexican, încheiat cu Tratatul de la Guadelupe Hidalgo (1848), prin care Mexicul ceda S.U.A. un vast teritoriu, ce alcătuieşte astăzi marile state din sud-vestul Federaţiei: *Arizona, California*, *Nevada, New Mexico, Utah* şi cea mai mare parte din *Colorado*. Pentru definitivarea graniţei terestre din sud, a fost cumpărată de la Mexic o fâşie de teritoriu la vest de Rio Grande, inclusă în statele Arizona şi New Mexico (1853) (Figura 12).

Configuraţia actuală a S.U.A. s-a definitivat prin includerea teritoriului *Alaska* cumpărat de la Rusia în 1867 (ce a căpătat statut de stat abia în 1959) şi a *Insulelor Hawaii*, anexate de la Spania în urma războiului hispano-american (1898) şi organizate ca stat la 21 august 1959 (Tabelul 13).

Astfel configurat, teritoriul S.U.A. a absorbit în scurt timp, populaţii din întreaga lume, diferite ca etnie, limbă cultură sau religie, dar unite prin valorile democraţiei, libertăţii şi prosperităţii economice. Începând cu secolul al XIX-lea, migraţiile au fost determinate de cucerirea „vestului" american, deplasarea „frontierei" făcându-se sub imboldul cuceririi şi exploatării unor spaţii imense, bogate în resurse agricole şi minerale. Viteza cu care America a fost colonizată reprezintă unul dintre cele mai interesante episoade din istoria omenirii. De-a lungul unei singure generaţii, întinderi vaste de păduri şi preerii au fost transformate în ferme şi oraşe industriale. La început, coloniştii au avansat de-a lungul râurilor, ulterior au început să umple spaţiile de pe întreg cuprinsul părţii centrale a ţării. Apoi, în mod dramatic, mişcarea populaţiei a făcut un salt spre Pacific[35]. Motivul a fost descoperirea aurului în California de nord, în 1849. Pe atunci, se descoperise de asemenea un traseu prin munţi spre văile unde se desfăşurau munci agricole de pe coasta de nord-vest, cunoscut sub numele de „Oregon Trail". Mulţi oameni care veneau aici, părăseau Estul nemulţumiţi de posibilităţile care li se ofereau, sau atraşi de aventură. Mulţi veneau din străinătate, mai ales din Europa, în căutarea libertăţii politice sau religioase, alţii fugeau de sărăcie şi foamete. Înainte de 1900, majoritatea coloniştilor au venit din Europa de Nord şi de Vest, la care se adaugă colonizările cu negri africani (sclavi), mai ales în statele sudice şi sud-estice; apoi din Europa de Sud şi de Est, din Asia şi America Latină. Numai între anii 1851 şi 1901, 72% din populaţia Irlandei a emigrat, în

[35] „Existenţa ţinuturilor nelocuite, cucerite pas cu pas de aşezările americanilor care s-au deplasat spre vest, explică dezvoltarea Americii" (F. J. Turner, 1893, *The Significance of the Frontier in American History*).

S.U.A. trăind astăzi mai mulţi irlandezi decât în ţara de origine (Hadjiev, 2000, p. 93).

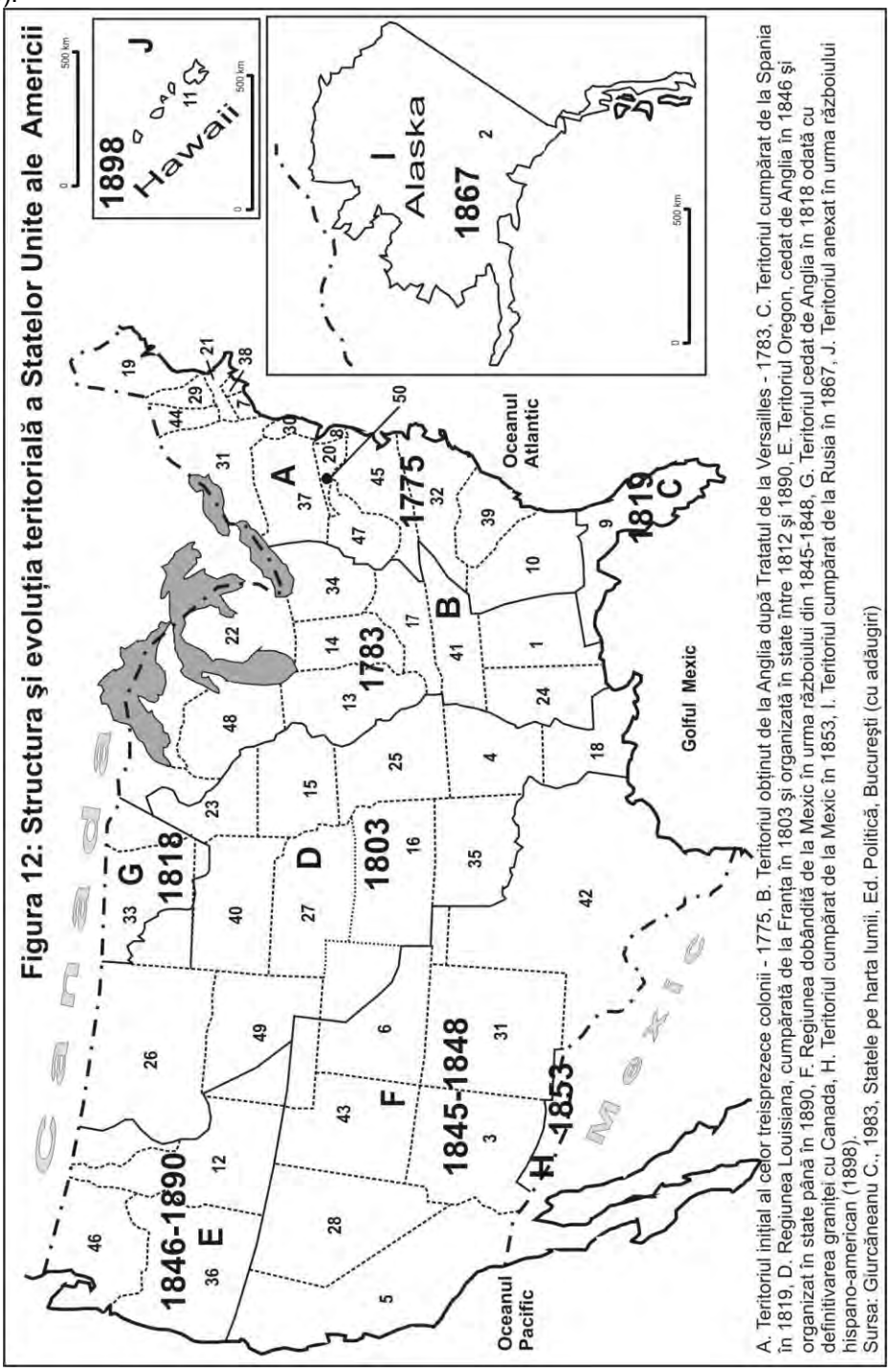

A. Teritoriul iniţial al celor treisprezece colonii - 1775, B. Teritoriul obţinut de la Anglia după Tratatul de la Versailles - 1783, C. Teritoriul cumpărat de la Spania în 1819, D. Regiunea Louisiana, cumpărată de la Franţa în 1803 şi organizată în state între 1812 şi 1890, E. Teritoriul Oregon, cedat de Anglia în 1846 şi organizat în state până în 1890, F. Regiunea dobândită de la Mexic în urma războiului din 1845-1848, G. Teritoriul cedat de Anglia în 1818 odată cu definitivarea graniţei cu Canada, H. Teritoriul cumpărat de la Mexic în 1853, I. Teritoriul cumpărat de la Rusia în 1867, J. Teritoriul anexat în urma războiului hispano-american (1898).
Sursa: Giurcăneanu C., 1983, Statele pe harta lumii, Ed. Politică, Bucureşti (cu adăugiri)

Tabelul 13 - **Structura Statelor Unite ale Americii**

STATUL	CAPITALA	Denumirea neoficială	Data constituirii ca stat	Suprafaţa (km^2)	Populaţia	
					Totală mil.loc	Urbană
Alabama	Montgomerey	Cotton State	14.12.1819	133 915	4,187	58%
Alaska	Juneau	The last frontier	03.01.1959	1 530 693	0,599	85%
Arizona	Phoenix	Grand Canyon State	14.02.1912	295 259	3,936	79%
Arkansas	Little Rock	Land of opportunity	15.06.1836	136 754	2,424	50%
California	Sacramento	Golden State	09.09.1850	411 047	31,211	90%
Colorado	Denver	Centennial State	01.08.1876	269 594	3,566	78%
Connecticut	Hartford	Constitution State	09.01.1788	12 997	3,277	77%
Delaware	Dover	First State	07.12.1787	5 294	0,7	72%
Florida	Tallahassee	Sunshine State	03.03.1845	151 939	13,679	80%
Georgia	Atlanta	Empire State of the South	02.01.1788	152 576	6,917	60%
Hawaii	Honolulu	Aloha State	21.08.1959	16 760	1,172	83%
Idaho	Boise	Gem state	03.07.1890	216 430	1,099	54%
Illinois	Springfield	Prairie State	03.12.1818	149 885	11,697	83%
Indiana	Indianapolis	Hoosier State	11.12.1876	94 309	5,713	64%
Iowa	Des Moines	Hawkeye State	28.12.1846	145 752	2,814	51%
Kansas	Topeka	Sunflower State	29.01.1861	213 096	2,531	66%
Kentuky	Frankfort	Bluegrass State	01.04.1792	104 659	3,789	52%
Louisiana	Baton Rouge	Pelican State	30.04.1821	123 677	4,295	66%
Maine	Augusta	Pine Tree State	15.03.1820	86 156	1,239	50%
Maryland	Annapolis	Old Line State	28.04.1788	27 091	4,965	76%
Massachu-setts	Boston	Bay State	06.02.1788	21 455	6,012	84%
Michigan	Lansing	Wolverine State	26.01.1837	251 493	9,478	73%
Minnesota	Saint Paul	Gopher State	11.05.1858	224 329	4,517	73%
Mississippi	Jackson	Magnolia State	10.12.1817	123 514	2,643	44%
Missouri	Jefferson-City	Show Me State	10.08.1821	180 514	5,234	53%
Montana	Helena	Treasure State	08.11.1899	380 847	0,839	61%
Nebraska	Lincoln	Cornhusker State	01.03.1867	200 349	1,607	80%
Nevada	Carson-City	Silver State	31.10.1864	286 352	1,389	56%
New-Hampsire	Concord	Granite State	21.06.1788	24 032	1,125	88%
New-Jersey	Trenton	Garden State	18.12.1787	20 168	7,879	69%
New-Mexico	Santa Fe	Land of Enchantment	06.01.1912	314 924	1,616	88%
New-York	Albany	Empire State	26.06.1788	136 583	17,761	45%
North Carolina	Raleigh	Tar Heel State	21.11.1789	136 412	6,945	45%
North Dakota	Bismark	Flickertail State	02.12.1889	183 117	0,635	44%
Ohio	Columbus	Buckeye State	01.03.1803	115 998	11,091	75%
Oklahoma	Oklahoma-City	Sooner State	16.12.1907	181 185	3,231	68%
Oregon	Salem	Sunset State	14.02.1859	251 418	3,032	67%
Pennsyl-vania	Harrisburg	Keystone State	12.12.1787	119 251	112,05	87%
Rhode island	Providence	Little Rhody	29.05.1790	3 139	0,996	87%
South Carolina	Columbia	Palmetto State	23.05.1788	80 582	3,643	47%

South Dakota	Pierre	Coyote State	02.11.1889	199 730	0,715	44%
Tennessee	Nashville	Volunteer State	01.06.1796	109 152	5,099	58%
Texas	Austin	Lone Star State	29.12.1845	691 027	18,031	76%
Utah	Salt Lake City	Beehive State	04.10.1896	219 887	1,860	80%
Vermont	Montpelier	Green Mountain State	04.03.1791	24 900	0,576	32%
Virginia	Richmond	The Old Dominion	20.06.1788	105 586	6,491	63%
Washington	Olympia	Evergreen State	11.11.1889	176 479	5,255	72%
West Virginia	Charleston	Mountain State	20.06.1863	62 758	1,820	39%
Wisconsin	Madison	Badger State	29.02.1848	171 496	5,038	65%
Wyoming	Cheyenne	Equality State	10.07.1890	253 324	0,470	60%
District of Columbia	Washington	-	1790	174	0,578	100 %

Surse: Bateman G., Egan Victoria (1996), *Encyclopédie de la Géographie Mondiale,* Celiv, Paris, pp. 354-380; Leşea I., Popovici I., Rădulescu I., Rusenescu Constanţa (1977), *Geografia Americii de Nord şi Centrale*, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti; Marin I., Marin M., Mocanu N. (1999), *Statele Unite ale Americii. Geografie fizică, umană şi economică*, Ed. Universităţii din Bucureşti, Bucureşti

Punctul culminat al mişcării a fost atins în perioada dintre 1901 şi 1910, când au intrat în S.U.A. aproximativ 8.800.000 persoane. Dinamica dezvoltării industriale din vestul îndepărtat a antrenat mulţi americani de pe întreg teritoriul ţării, care s-au mutat în vest pentru a profita de oferte noi de locuri de muncă şi de noile perspective existente aici. Între anuii 1970 şi 1980, populaţia statelor Washington, Oregon şi California s-a mărit cu 5 milioane de oameni. În aceeaşi perioadă de 10 ani, în timp ce populaţia S.U.A. per-total a crescut cu 11,4%, populaţia statului Arizona s-a dublat. Naţiunea americană poate fi considerată astfel ca fiind prima naţiune multietnică[36], a cărei coeziune se bazează pe un naţionalism civic, fundamentat pe principii şi valori comune. Încercând o prognoză asupra evoluţiei naţiunii americane, L. Miller apreciază că la sfârşitul secolului XX America va deveni „mai puţin occidentală, mai puţin albă şi mai puţin anglo-saxonă”[37].

Dincolo de limitele statelor, dincolo de configuraţia etnică, confesională sau lingvistică a comunităţilor locale, teritoriul S.U.A. s-a structurat în mentalul locuitorilor în şapte diviziuni regionale caracteristice, relativ omogene ca potenţial natural şi de locuire şi ca structură etno-lingvistică a populaţiei (Watson, 1992)[38]:

- ✓ *Estul*, suprapus părţii centrale şi nordice a nucleului iniţial, alcătuit din cele 13 colonii. Populaţia de origine anglo-saxonă, densităţile mari şi gradul mare de urbanizare (zona suprapunându-se în mare parte megalopolisului Boswash) dau nota caracteristică acestui ansamblu teritorial;
- ✓ *Sudul*, alcătuit din statele sud-vestice ale Uniunii, din Louisiana şi Arkansas până în Virginia, cu populaţie puternic metisată, urmaşi ai sclavilor de odinioară, cu influenţe latino-americane şi africane, în care spaniola este a doua limbă vorbită;

[36] „Americanii – o seminţie nouă, cu rădăcini în toate celelate neamulri, de nuanţe şi tente în toate culorile, formează din punct de vedere etnic o societate aparent anarhică” (J. Steinbeck, 1966, *America and Americans*).

[37] Citat după Hadjiev K. S. (2000), *Introducere în geopolitică*, Logos, Moscova, p. 96.

[38] Watson, M. (1992), *Contemporary Minority Nationalism*, Routledge, London.

- ✓ *Nordul*, limitat la zona Marilor Lacuri (statele Michigan, Wisconsin şi Minnesota), puternic industrializat şi urbanizat;
- ✓ *Vestul mijlociu*, a cărui personalitate s-a conturat datorită marilor câmpii de la est de Mississippi şi de la sud de Marile Lacuri, cu agricultură intensivă;
- ✓ *Sud-vestul*, identificat cu Texasul, cu imense resurse de hidrocarburi, cu populaţie de origine hispanică, concentrată în mari aglomerări urbane, cu agricultură în ferme de mare randament;
- ✓ *Vestul*, cu relief montan, puternic fragmentat, cu mare potenţial turistic şi hidroenergetic, cu populaţie rară, concentrată în mediul urban;
- ✓ *Pacific*, ansamblu teritorial ce cuprinde cele trei state de pe faţada pacifică (Washington, Oregon şi California), cu grad mare de urbanizare şi industrializare (îndeosebi California), regiune ce constituie unul dintre barometrii economiei S.U.A.

Statul canadian îşi are începuturile în anul 1840, odată cu unificarea provinciilor *Quebec* (întemeiată de imigranţi francezi) şi *Ontario* (constituită pe baza imigrării coloniştilor britanici). In 1847, englezii întemeiază Federaţia Canadei, împreună cu coloniile *Nova Scoţia* şi *New Brunswick*, stabilindu-i statut de dominion.

Pe baza acestui nucleu au început colonizările în interior prin noi imigrări, construcţii de căi ferate şi şosele transcontinentale, deschideri de mine, desţeleniri de terenuri, astfel că teritoriile colonizate s-au extins treptat spre vest până spre ţărmul Oceanului Pacific prin ataşarea şi organizarea, până la începutul secolului XX a provinciilor *Manitoba* (1870), *Columbia Britanică* (1871), *Insula Prince Edward* (1873), *Alberta* şi *Saskatchewan* (ambele în 1905). In 1949, Insula *Newfoundland* (Terra Nova), ultima colonie engleză în America de Nord, s-a alăturat Confederaţiei ca a zecea provincie a Canadei (Tabelul 14).

Tabelul 14 – **Provinciile şi teritoriile Canadei**

		CAPITALA	**Suprafaţa** (km^2)	**Populaţia** (loc, 2004)
PROVINCII				
1	Alberta	Edmonton	661 848	3 201 895
2	Columbia Britanică	Victoria	944 735	4 196 383
3	Insula Price Edward	Charlottetown	5 660	137 864
4	Manitoba	Winnipeg	647 797	1 170 268
5	Nova Scoţia	Halifax	55 284	936 960
6	New Brunswick	Fredericton	72 908	751 384
7	Ontario	Toronto	1 076 395	12 392 721
8	Quebec	Quebec	1 542 056	7 542 760
9	Saskatchewan	Regina	651 036	995 391
10	Terra Nova şi Labrador	Saint John's	405 212	517 027
TERITORII				
1	Nunavut	Iqaluit	2 093 190	29 644
2	Teritoriile de Nord-Vest	Yellowknife	1 346 106	42 810
3	Yukon	Whitehorse	482 443	31 209

Sursa: Calendario Atlante de Agostini, 2006

Australia, alt dominion britanic, îşi are începuturile pe 26 ianuarie 1788 când englezii au fondat, pe coasta Noii Galii de Sud, în jurul Golfului Botany, primul oraş australian: Sydney, această dată devenind ziua naţională a Australiei. Colonizările au continuat prin înfiinţarea unor aşezări pe coasta de sud (Melbourne – 1835, Adelaide – 1837), est (Brisbane – 1825) şi vest (Perth – 1829), după care

au început exploatările în interior prin expediţii organizate tot de englezi în secolul al XIX-lea.

In cursul acestor expediţii au fost descoperite după 1850 bogate zăcăminte de aur, fapt ce a accentuat imigrările, astfel că în primul deceniu care a urmat (1850-1860) s-au pus bazele Federaţiei Australiene prin întemeierea statelor actuale care s-au unit în 1901, formând Uniunea Australiană (Commonwalth of Australia) (Giurcăneanu, 1983).

Structura politică iniţială, fondată la origine pe state distincte, a contribuit la concentrarea în capitale izolate a funcţiilor politice, comerciale, industriale şi de servicii. Fiecare stat s-a organizat în jurul unei capitale hipertrofiate, într-o structură urbană de tip macrocefal, care domină net restul reţelei urbane. Astfel, oraşul Perth este de 37 de ori mai mare decât următorul oraş al vestului, Bunbury; Adelaide depăşeşte de 29 de ori populaţia celui de-al doilea oraş din Australia de Sud, Whyalla; Melbourne este de 20 de ori mai mare decât oraşul secund din statul Victoria etc. (Rusu, 1999).

Tabelul 15 – **Statele şi teritoriile Australiei**

		CAPITALA	**Suprafaţa** (km^2)	**Populaţia** (loc, 2004)
STATE				
1	Australia de Sud	Adelaide	985 324	1 534 300
2	Australia de Vest	Perth	2 532 422	1 982 200
3	Noua Galie de Sud	Sydney	801 352	6 731 300
4	Queensland	Brisbane	1 734 190	3 882 000
5	Tasmania	Hobart	67 914	482 100
6	Victoria	Melbourne	227 590	4 972 800
TERITORII				
1	Teritoriul Capitalei	Canberra	2 425	324 000
2	Teritoriul de Nord	Darwin	1 352 212	199 900

Sursa: Calendario Atlante de Agostini, 2006

Capitolul 5 – **REGIUNI POLITICO-ADMINISTRATIVE ÎN SPAŢIUL CENTRAL ŞI EST-EUROPEAN**

La est de fosta Cortină de Fier, structurile administrativ-teritoriale au purtat o puternică amprentă politică, manifestată printr-o centralizare excesivă, prin subminarea sau chiar prin negarea autonomiei locale, printr-o evidentă tendinţă de uniformizare a discrepanţelor sociale, culturale sau etnice. Numai statele cu o structură federală, bazată pe argumentul eterogenităţii etnice (Iugoslavia şi Cehoslovacia) au putut conserva unităţi regionale comparabile ca mărime cu cele din vestul continentului, înzestrate cu o reală autonomie locală, garanţie a menţinerii sub control a tensiunilor etnice şi a mişcărilor separatiste. Dacă stricta delegare a autorităţii centrale către eşantioanele locale pare a fi un element comun pentru întreg spaţiul ex-comunist[39], decupajele administrative din aceste ţări au cunoscut forme diferite (Figura 13).

5.1. Sistemele politice comuniste şi reformele administrativ-teritoriale. Unitate prin diversitate

Schimbările politice postbelice ce au deschis calea instaurării dictaturilor comuniste în Europa Centrală şi de Est, au fost urmate aproape inevitabil şi de reforme administrative (Polonia – 1946; Bulgaria – 1947; Ungaria, Cehoslovacia şi Albania – 1949; România şi Iugoslavia – 1950). Integrate în ansamblul schimbărilor economico-sociale, reformele administrative trebuiau să creeze decupaje care să servească eficientizării controlului şi punerii în practică a sarcinilor de plan şi a reformelor economice. În acelaşi timp, într-o primă fază (anii ’50 –’60) s-a urmărit, prin structurile administrative nou create şi distrugerea unor focare de rezistenţă ale regimurilor politice anterioare, prin includerea unor oraşe sau regiuni cu „trecut burghez” în structuri administrative controlate autoritar de reprezentanţii noii puteri. Reformele au fost radicale şi s-au făcut în ambele sensuri: dacă în Bulgaria s-a mers pe o mare fragmentare a teritoriului (din 7 regiuni au fost create 100), în România şi Polonia tendinţa a fost inversă (28 regiuni, reduse ulterior la 18 şi 16, respectiv 17 voievodate). Impactul acestor schimbări s-a regăsit într-o turbulenţă evidentă a sistemelor administrative concretizată prin repetate „reajustări”: 1950, 1954, 1960, 1972 şi 1973 în Polonia; 1952, 1956 şi 1960 în România; 1959 în Bulgaria etc).

Reforma administrativă poloneză din 1975 s-a dorit a fi una radicală multiplicând numărul voievodatelor şi suprimând nivelul administrativ intermediar (powiat). La rândul său, Bulgaria a înregistrat două reforme administrative majore, însă în sens invers: mai întâi în 1959, prin reducerea celor 100 regiuni la numai 28, apoi în 1988 când cele 28 de judeţe (okrâg) au fost din nou reduse la 9, reformă privită ca un element esenţial în procesul de restructurare economico-socială**.** Schimbările succesive ale decupajelor administrative au avut ca rezultat reducerea de la trei la două a numărului nivelelor administrative, generalizându-se astfel *sistemul departamental* (Albania – 1953, Bulgaria – 1959, România – 1968, Polonia – 1975, Ungaria – 1984). Structurile administrative de nivel regional au fost desfiinţate, cele de tip departamental au fost reduse la simple unităţi de control şi

[39] Am exclus din analiză spaţiul ex-sovietic.

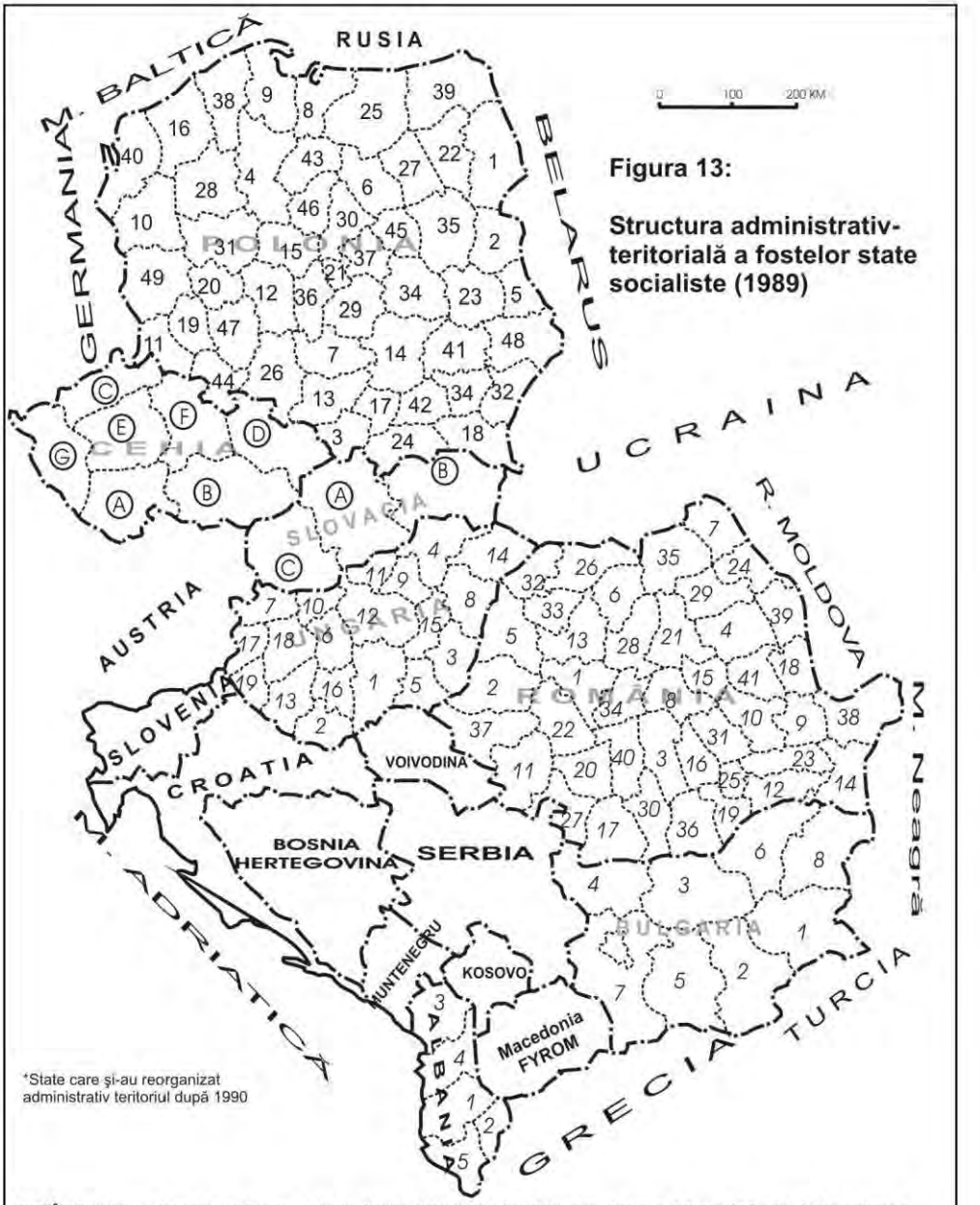

Figura 13:

Structura administrativ-teritorială a fostelor state socialiste (1989)

*State care şi-au reorganizat administrativ teritoriul după 1990

ROMÂNIA (judeţe): 1.Alba, 2.Arad, 3.Argeş, 4.Bacău, 5.Bihor, 6.Bistriţa-Năsăud, 7.Botoşani, 8.Braşov, 9.Brăila, 10.Buzău, 11.Caraş-Severin, 12.Călăraşi, 13.Cluj, 14.Constanţa, 15.Covasna, 16.Dâmbovita, 17.Dolj, 18.Galaţi, 19.Giurgiu, 20.Gorj, 21.Harghita, 22.Hunedoara, 23.Ialomiţa, 24.Iaşi, 25..Ilfov, 26.Maramureş, 27.Mehedinţi, 28.Mureş, 29.Neamţ, 30.Olt, 31.Prahova, 32.Satu-Mare, 33.Sălaj, 34.Sibiu, 35.Suceava, 36.Teleorman,37.Timiş, 38. Tulcea, 39.Vaslui, 40.Vâlcea, 41. Vrancea; **POLONIA** (voievodate)*: 1.Bialostockie, 2.Bialskopodlaskie, 3.Bielskie, 4.Bydgoskie, 5.Chelmskie, 6.Ciechanowskie, 7.Czestochowskie, 8.Elblaskie, 9.Gdanskie, 10.Gorzowiskie, 11.Jeleniogorskie, 12.Kaliskie, 13.Katowickie, 14.Kieleckie, 15.Keninskie, 16.Koszalinskie, 17.Krakowskie,18.Krosnienskie, 19.Legnickia, 20.Leszczysiiskie, 21.Lodzkie, 22.Lomzynskie, 23.Lubelskie,24.Nowosadeckie, 25.Olsztynskie, 26.Obulskie, 27.Ostroleckie, 28.Pilskie, 29.Piotrkowskie, 30.Plockie, 31.Poznanskie, 32.Przemskie, 33.Radomskie, 34.Rzeszowskie, 35.Sledleckie, 36.Sleradzkie, 37.Sklerniewckie, 38.Slupskie, 39.Suwalskie, 40.Szeczecinskie, 41.Tarnobrzeskie, 42.Tarnowskie, 43.Torunskie, 44.Walbrzyskie, 45. Warzawskie, 46.Wloclawskie, 47.Wroclawskie, 48. Zamojskie, 49.Zielonogorskie; **UNGARIA** (comitate): 1.Bacs-Kiskun, 2. Baranya, 3.Bekes, 4.Borsod-Ebauj-Zemplen, 5.Csongrad, 6.Fejer, 7.Gyor-Sopron, 8.Hajdu-Bihar, 9.Heves, 10.Komarom, 11.Nograd, 12.Pest, 13.Somogy, 14.Szabolcs-Szatmar, 15.Szolnok, 16.Tolma, 17.Vas, 18.Veszprem, 19.Zala; **CEHIA** (regiuni): A.Jiho-Cesky, B.Jiho-Moravsky, C.Severo-Cesky, D.Severo-Moravsky, E.Stredo-Cesky, F.Vychodo-Cesky, G.Zapado-Cesky; **SLOVACIA** (regiuni)*:A.Stredo-Slovensky, B.Eychodo-Slovensky, C.Zapado-Slovensky; **BULGARIA** (regiuni): 1.Burgas, 2.Kaskovo, 3.Lovech, 4.Mihailovgrad, 5.Plovdiv, 6.Rasgrad, 7.Sofia, 8.Varna; **ALBANIA** (districte): 1.Elbasan-Berat, 2.Korce, 3.Shkoder, 4.Tirane-Durres, 5.Vlore (Sursa: Fourcher M., 1993, Fragments d`Europe, Fayard, Paris)

planificare, instrumente de implementare în teritoriu a politicilor centrale, tot o importanţă formală acordându-li-se şi celor de nivel inferior, incapabile să devină colectivităţi locale puternice, cu o veritabilă autonomie financiară. Doar în Cehoslovacia a fost evitată această formă de centralizare, menţinându-se sistemul regional (kraj/okres/obce), extins în 1990 şi în Polonia (prin adăugarea unui nivel intermediar - „rejon") şi Ungaria (prin crearea unui nivel superior, de tip regional). Fostele republici iugoslave, mai reduse ca suprafaţă erau organizate doar pe baza nivelului administrativ local (comunal) (Tabelul 16).

Tabelul 16 - **Sistemele de organizare administrativ-teritorială ale Europei comuniste în anul revoluţionar 1989**

Statul	Supr. (kmp)	Sistemul administrativ	Nivel regional	Nivel departamental	Nivel comunal
ALBANIA	28.748	Departamental	-	26 rreth	315 komuna
BULGARIA	110.912	Departamental	-	9 oblast	238 obstina
CEHOSLOVACIA	127.869	Federal+ Regional	10 kraj	112 okres	8602 obce
- CEHIA	78.860	Regional	7 kraj	75 okres	5668 obce
- SLOVACIA	49.009	Regional	3 kraj	37 okres	2834 obce
IUGOSLAVIA	255.804	Federeal+ Comunal	-	-	533 opstina
- SERBIA*	88.361	Comunal	-	-	89 opstina
- MUNTENEGRU	13.812	Comunal	-	-	190 opstina
- SLOVENIA	20.251	Comunal	-	-	65 opstina
- CROAŢIA	56.538	Comunal	-	-	115 opstina
- BOSNIA	51.129	Comunal	-	-	109 opstina
- MACEDONIA	25.713	Comunal	-	-	34 opstina
POLONIA	312.677	Departamental	-	49 voievodate	2465 gmina
ROMÂNIA	238.391	Departamental	-	41 judeţe	2688 comune
UNGARIA	93.030	Departamental	-	20 comitate	2898 község

* inclusiv Vojvodina (21.506 kmp., 50 comune) şi Kosovo (10.887 kmp, 26 comune).
Sursa: Fourcher M. (coord.) (1991), Fragments d'Europe, Fayard, Paris, p. 74, cu completări.

O analiză a reformelor administrative din statele central şi est-europene relevă faptul că România este una din ţările care au cunoscut cele mai multe schimbări ale organizării administrativ-teritoriale, fiecare hartă administrativă fiind „opera" partidului sau al regimului politic aflat la guvernare (Tabelul 17).

Tabelul 17 - **Frecvenţa reformelor administrative în spaţiul central şi est-european.**

Statul	Anul reformelor administrative
ALBANIA	1949, 1953, 1958
BULGARIA	1947, 1949, 1959, 1977, 1988
UNGARIA	1949, 1984, 1990
ROMÂNIA	1925, 1950, 1952, 1956, 1960, 1968
CEHOSLOVACIA	1949, 1960, 1968
POLONIA	1946, 1950, 1972, 1975, 1999
IUGOSLAVIA	1950, 1952, 1955, 1967, 1974, 1989

Sursa: Fourcher M. (coord.) (1993), *Fragments d'Europe*, Fayard, Paris, p. 73, cu completări.

Acum, la mai mult de un deceniu de la schimbările revoluţionare din 1989, se pune din ce în ce mai des problema dacă structurile administrative constituite în

1968, pe baza raţiunilor politice şi economice ale momentului, mai corespund stării actuale. Răspunsul a fost dat, atât de specialişti, cât şi de clasa politică şi pare a fi umanim: NU. Fie că susţin mărirea numărului de unităţi administrative, prin reînfiinţarea judeţelor „abuziv desfiinţate", fie că susţin micşorarea numărului acestora pentru crearea unor structuri administrative de „nivel european", capabile a se transforma în „colectivităţi teritorial-locale puternice", aceştia contestă actuala organizare administrativă. Iată încă un motiv în plus pentru elaborarea unui studiu care să-şi propună să clarifice unele dintre aceste probleme şi să ofere o soluţie alternativă, un model, viabil considerăm noi, de optimizare a hărţii administrativ-teritoriale a României în concordanţă cu criteriile de regionare folosite în ţările Uniunii Europene.

România este una dintre cele mai mari ţări din spaţiul ex-comunist organizată după sistem departamental, fapt ce i-a imprimat o mare fragmentare a structurilor administrative atât la nivelul superior, cât şi la cel local. În acelaşi timp, este şi singura ţară care după 1989 nu şi-a corectat aceste disfuncţionalităţi prin reforme administrative.

5.2. Regionare politică şi etnico-minoritară. Modelul sovietic

Moştenitoare a celui mai vast imperiu colonial continental al timpurilor moderne, Federaţia Rusă a perpetuat şi sistemul de organizare administrativă al acesteia, în regiuni şi raioane. Imensitatea teritoriului determină, inevitabil, eterogenitatea sa: din punct de vedere al condiţiilor naturale şi implicit al potenţialului natural şi uman, dar şi sub aspect etnic, cultural şi religios.

Teritoriu de mari contraste fizice şi climatice, Rusia se întinde pe 17 milioane kmp, de la marile câmpii ale Europei centrale şi orientale, la întinderile înghesate ale Iakuţiei şi strâmtoarea Bering, de la Marea Neagră şi Marea Caspică la Oceanul Arctic, stepele mongole şi Insula Sahalin. Această federaţie, care se întinde pe 11 fuse orare este ţara unde coabitează aproape 100 de popoare şi etnii, pornind de la ruşi cu peste 145 milioane, la neghidali în număr de numai 500[40]. În pofida acestui mozaic etnic, ruşii şi rusofonii reprezintă peste 80% din totalul populaţiei (81,5% respectiv 86,6%), fiind majoritari şi în republici sau regiuni autonome, constituite pe baza identităţii etnice a populaţiilor autohtone, fapt ce explică relativa coeziune a acestora în federaţie. Astfel, în Karelia 73% din populaţie este alcătuită din ruşi (84% sunt slavi); în Buriatia 70% sunt ruşi şi numai 24% buriaţi, iar în Iakutia populaţia rusă depăşeşte 50%, iar cea autohtonă, iakută abia atinge o treime. Alte republici, în pofida prezenţei masive a elementului rus în mediul urban, prezintă pe ansamblu o structură etnică mozaicată, în care nici o naţionalitate nu deţine majoritate absolută: în Tatarstan 43% sunt ruşi şi 48% sunt tătari; în Başkirstan 39% sunt ruşi, 21% başkiri şi 28% tătari. A treia situaţie o reprezintă republicile în care populaţia rusă este minoritară, statutul acesteia nefiind adesea reglementat printr-un cadru legislativ corespunzător (în Ciuvaşia ruşii alcătuiesc doar 26% din populaţia totală, în Republica Tuva - 30% etc.). Dată fiind şi poziţia lor periferică în cadrul Federaţiei, în condiţiile unei infrastructuri de comunicaţie deficitară şi nu în ultimul rând datorită discrepanţelor economice, acestea sunt în pericolul de a fi confruntate cu mişcări secesioniste. Acestea nu se rezumă doar la Cecenia.

[40] Ioachimescu, A., Ioachimescu, V. (1992), *Istoria Imperiului Rus „de la Novgorod la Vladivostok şi Prut",* Ed. Gândirea Românească, Societatea culturală „Glasul Basarabiei"

Dacă în regiunea caucaziană factorii etnici şi religioşi sunt predominanţi, cu totul alta este situaţia în alte regiuni ale Federaţiei. Republica Tuva, de exemplu, de la graniţa cu Mongolia, şi-a arogat dreptul de a-şi asigura singură apărarea teritoriului, iar Tatarstanul şi Başkirstanul au semnat tratate de prietenie şi cooperare cu Abhazia, regiune autonomă din Georgia (Boniface P., 1999). Însuşi fostele republici unionale care şi-au proclamat la începutul anilor '90 independenţa faţă de Moscova se definesc prin aceste atribute: poziţie periferică, nivel de dezvoltare economico-socială diferenţiată, diferită faţă de regiunile centrale ale Rusiei şi structură etnică eterogenă, în care ruşii sunt minoritari (Tabelul 18).

Tabelul 18 – **Structura etnică a fostelor republici din spaţiul sovietic**

STATUL	STRUCTURA ETNICĂ - %	
Estonia	Estonieni-61,5	Ruşi-30,3; Ucraineni-3,2; Bieloruşi-1,8; Finlandezi-1,1
Letonia	Letoni-51,8	Ruşi-33,8; Bieloruşi-4,5; Ucraineni-3,5; Polonezi-2,3
Lituania	Lituanieni-80,1	Ruşi-8,6; Polonezi-7,7; Bieloruşi-1,5
Moldova	Români-64,5	Ucraineni-13,8; Ruşi-13,0; Găgăuzi-3,5; Bulgari-2,0
Belarus	Bieloruşi-77,9	Ruşi-13,2; Polonezi-4,1; Ucraineni-2,1
Ucraina	Ucraineni-73,0	Ruşi-22,0; Evrei-1,0
Rusia	Ruşi-81,5	Tătari-3,8; Ucraineni-3,0; Ciuvaşi-1,2
Georgia	Georgieni-70,1	Armeni-8,1; Ruşi-6,3; Azeri-5,7; Osetini-3,0
Armenia	Armeni-93,0	Azeri-3,0; Ruşi-2,0
Azerbaidjan	Azeri-82,0	Ruşi-7,0; Armeni-5,0
Turkmenistan	Turkmeni-73,3	Ruşi-9,8; Uzbeci-9,0; Kazaci-2,0
Uzbekistan	Uzbeci-71,4	Ruşi-8,3; Tadjici-4,7; Kazaci-4,1; Tătari-2,4
Tadjikistan	Tadjici-64,9	Uzbeci-25,0; Ruşi-3,5
Kârgâstan	Kirghizi-52,4	Ruşi-21,5; Uzbeci-12,9; Ucraineni-2,5; Tătari-1,6
Kazahsatan	Kazaci-42,0	Ruşi-38,0; Ucraineni-5,4; Tătari-2,0

* Diferenţa de procente până la 100% o formează alte minorităţi. Sursa: Bateman G., Egan Victoria (1996), *Encyclopédie de la Géographie Mondiale,* Celiv, Paris, pp. 354-380

Desprinderea acestora de nucleul central reprezentat de Federaţia Rusă a determinat mutaţii radicale în geopolitica populaţiei ruse, peste 25 milioane de ruşi căpătând statut de minoritate în noile state independente. În multe situaţii, statutul acestora s-a deteriorat considerabil, inexistenţa sau ineficienţa cadrului legislativ alimentându-le incertitudinile. In alte cazuri sunt victime indirecte ale războaielor, cu statut de refugiaţi - Cecenia, Abhazia sau Tadjikistan. In aceste condiţii, mişcările migratorii s-au inversat: dacă până în anii '90 decenii de-a rândul aceştia erau motivaţi prin politica centrală să emigreze către ţinuturi îndepărtate, destrămarea imperiului a transformat Rusia într-o ţară de imigrare, privită ca un sanctuar, un refugiu în faţa ameninţărilor şi insecurităţii pe care o presupune statutul de minoritate în aceste state.

In pofida acestor migraţii de populaţie, Federaţia Rusă continuă să rămână un conglomerat etnic, organizat după modelul fostei Uniuni Sovietice (Figura 14). Diversitatea şi configuraţia structurilor politico-administrative derivă pe de o parte din diversitatea etnică, iar pe de altă parte din politica autorităţilor centrale faţă de aceasta. Arealelor cu populaţie minoritară le corespund structurile politico-administrative autonome: republici autonome, regiuni autonome sau districte autonome, chiar dacă gradul de autonomie al acestora a rămas pur formal, iar arealelor cu populaţie compact rusă le corespund regiunile şi teritoriile administrative (Tabelul 19). Decupajul teritorial al acestora a fost însă creat pur arbitrar, limitele politico-administrative separând regiuni cu populaţie compactă din

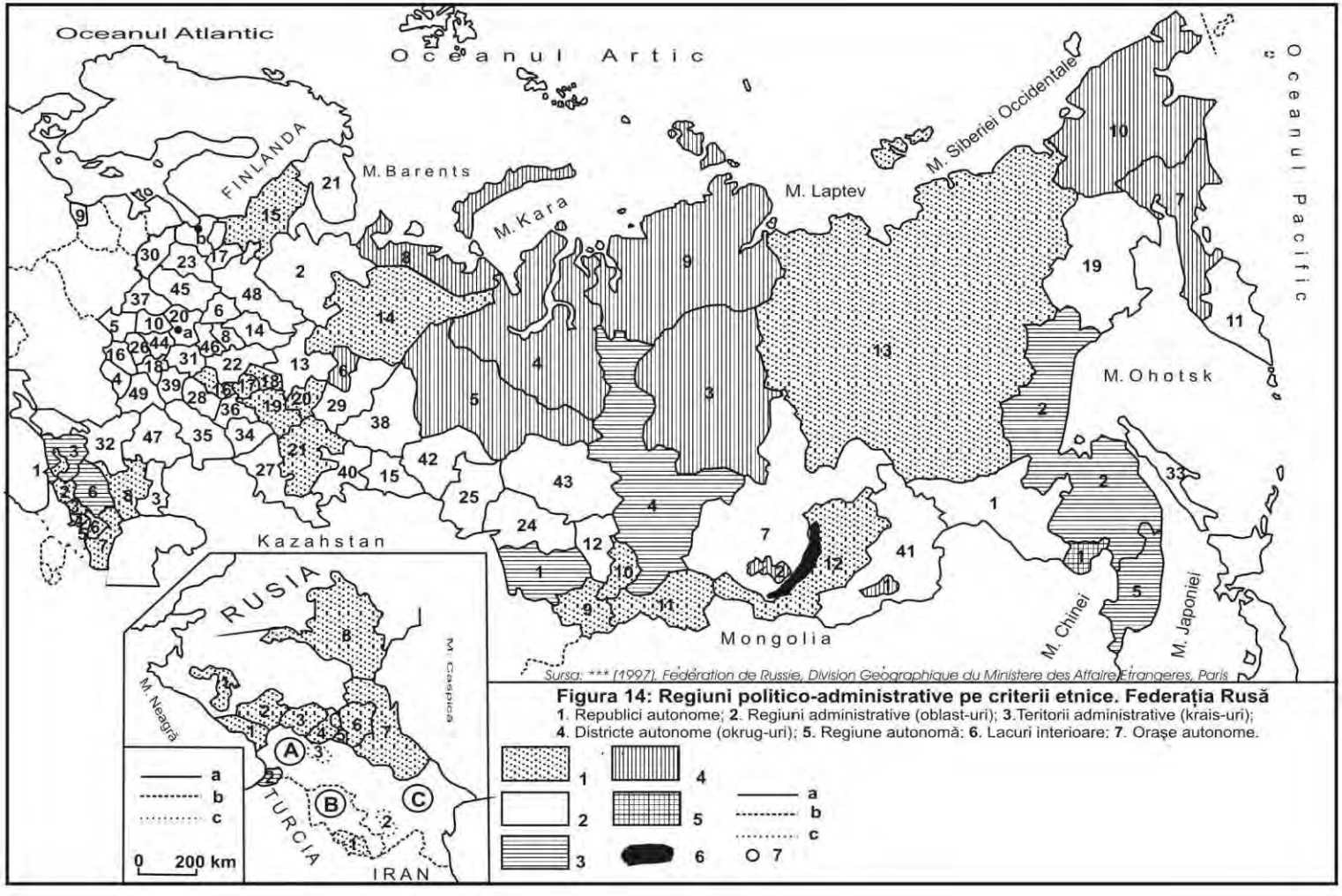

Sursa: *** (1997), Fédération de Russie, Division Géographique du Ministere des Affaires Etrangeres, Paris

Figura 14: Regiuni politico-administrative pe criterii etnice. Federația Rusă

1. Republici autonome; **2**. Regiuni administrative (oblast-uri); **3**.Teritorii administrative (krais-uri); **4**. Districte autonome (okrug-uri); **5**. Regiune autonomă; **6**. Lacuri interioare: **7**. Orașe autonome.

punct de vedere etnic[41], în vreme ce în majoritatea structurilor administrative autonome, ce s-ar fi dorit constituite pe baza argumentului etnic, populaţia autohtonă deţine o pondere minoritară. Această organizare administrativă este o consecinţă a schimbărilor politice începute cu Revoluţia din Octombrie, care au antrenat schimbări radicale în plan economic şi social. Primele republici autonome au început să fie constituie în 1919; la începutul anilor '20 oblasturile, constituite după criterii economice, înlocuiesc treptat guberniile (structurile administrative moştenite din perioada ţaristă). Organizarea administrativă era astfel privită ca o primă etapă a unei remodelări spaţiale de ansamblu, ce avea ca obiective o mai bună subordonare a nivelelor locale faţă de autorităţile centrale, ţinând seamă de vastitatea teritoriului şi de infrastructura de comunicaţii şi servicii deficitară.

Tabelul 19 – **Structura politico-administrativă a Federaţiei Ruse**

15.1. Republici autonome

Nr.	Denumirea republicii	Capitala	Suprafaţa (kmp)
1	ADÂGHEI	MAJKOP	4.500
2	KARACEAEVO-CERKESĂ	ČERKESSK	14.100
3	KABARDINO-BALKARĂ	NAL'ČIK	12.500
4	OSETIA DE NORD	VLADIKAVKAZ	8.000
5	INGUŞETIA	NAZRAN	*
6	CECENIA	GROZNYJ	*
7	DAGHESTAN	MAHAČKALA	50.300
8	KALMUKIA	ELISTA	75.900
9	ALTAI	GORNO-ALTAJSK	92.600
10	HAKASĂ	ABAKAN	61.800
11	TUVINĂ	KYZYL	170.500
12	BURIATA	ULAN-UDE	351.300
13	IAKUTIA (SAKHA)	JAKUTSK	3.103.200
14	KOMI	SYKTYVKAR	415.900
15	KARELIA	PETROZAVODSK	172.400
16	MORDVINĂ	SARANSK	26.200
17	CIUVAŞĂ	ČEBOKSARY	18.300
18	MARI	JOŃKAR-OLA	23.200
19	TATARSTAN	KAZAN	68.000
20	UDMURTIA	IŻEVSK	42.100
21	BAŞKIRSTAN	UFA	143.600

15.2. Regiuni administrative (oblasturi)

Nr.	Denumirea	Capitala	Nr.	Denumirea	Capitala
1	Amur	Blagovescensk	26	Orel	Orel
2	Arhanghelsk	Arhanghelsk	27	Orenburg	Orenburg
3	Astrahan	Astrahan	28	Penza	Penza
4	Belgorod	Belgorod	29	Perm	Perm
5	Breansk	Breansk	30	Pskov	Pskov
6	Iaroslavl	Iaroslavl	31	Reazan	Reazan
7	Irkutsk	Irkutsk	32	Rostov	Rostov-pe-Don
8	Ivanovo	Ivanovo	33	Sahalin	Iujno-Sahalinsk
9	Kaliningrad	Kaliningrad	34	Samara	Samara
10	Kaluga	Kaluga	35	Saratov	Saratov
11	Kamceatka	Petropavlovsk	36	Simbirsk	Simbirsk
12	Kemerovo	Kemerovo	37	Smolensk	Smolensk

[41] Un astfel de exemplu este cazul Osetiei: Osetia de Nord are statut de republică autonomă în cadrul Federaţiei Ruse, iar Osetia de Sud a fost integrată Georgiei, ca regiune autonomă.

13	Kirov	Viatka	38	Sverdlovsk	Iekaterinburg
14	Kostroma	Kostroma	39	Tambov	Tambov
15	Kurgan	Kurgan	40	Celeabinsk	Celeabinsk
16	Kursk	Kursk	41	Cita	Cita
17	Leningrad	Skt. Petersburg	42	Tiumen	Tiumen
18	Lipeşk	Lipeşk	43	Tomsk	Tomsk
19	Magadan	Magadan	44	Tula	Tula
20	Moscova	Moscova	45	Tver	Tver
21	Murmansk	Murmansk	46	Vladimir	Vladimir
22	Nijni-novgorod	Nijni-novgorod	47	Volgograd	Volgograd
23	Novgorod	Novgorod	48	Vologda	Vologda
24	Novosibirsk	Novosibirsk	49	Voronej	Voronej
25	Omsk	Omsk			

15.3. Districte autonome (okrug)

Nr.	Denumirea districtului	Capitala	Suprafaţa (kmp)
1	Buriat-aghinsk	Aginskoe	20.600
2	Buriat ust-ordânsk	Ust-Ordynsk	20.900
3	Evenki	Tura	745.000
4	Iamalo-neneş	Salehard	750.000
5	Hantî- mansi	Hanty-Mansijsk	550.800
6	Komi-permiaci	Kudymkar	22.400
7	Koriaki	Palana	301.500
8	Neneş	Nar'jan-Mar	181.500
9	Taimâr	Dudinka	860.200
10	Ciukotsk	Anadyr	737.700

15.4. Regiuni autonome

Nr.	Denumirea regiunii	Capitala	Suprafaţa (kmp)
1	Evreească	Birobidjan	36.000

15.5. Teritorii administrative (krais)

Nr.	Denumirea	Capitala	Nr.	Denumirea	Capitala
1	Altai	Barnaul	4	Krasnoiarsk	Krasnoiarsk
2	Habarovsk	Habarovsk	5	Litoral (Primorie)	Vladivostok
3	Krasnodar	Krasnodar	6	Stavropol	Stavropol

15.6. Oraşe autonome (mil. loc.): a. Moscova (9); b. Sankt-Petersburg (5).

Sursa: *Fédération de Russie*, Division Géographique du Ministère des Affaires Etrangères, Paris, 1997.

Republicile autonome sunt grupate în trei ansambluri geopolitice distincte:

- ✓ **în regiunea Volga - Ural:** *Ciuvaşia* (1,3 mil. loc.); *Tatarstanul* (3,6, mil. loc.); *Başkirstanul* (3,9 mil. loc.); *Mari* (0,7 mil. loc.); *Udmurtia* (1,6 mil. loc.); *Mordvinia* (1,0 mil. loc.); *R.A. Komi* (1,2 mil. loc.) şi *Karelia* (0,8 mil. loc.), în nord-vest, la graniţa cu Finlanda;
- ✓ **pe versantul nordic al Caucazului şi ţărmul occidental al Mării Caspice**: *Cecenia* şi *Inguşetia* (circa 1,2 mil. loc. ambele); *Daghestanul* (1,8 mil. loc.); *Osetia de Nord* (0,6 mil. loc.); *Kabardino-Balkaria* (0,7 mil. loc.); *Karatcevo-Cerkesia* (0,4 mil.); *Kalmukia* (0,3 mil. loc.) şi *Adâgheia* (0,2 mil. loc.);
- ✓ **în Siberia de sud şi cea orientală**: *Iakuţia (Sakha)* (1,0 mil. loc. răspândiţi pe 3,1 mil. kmp, cea mai mare dintre republicile Federaţiei); *Buriatia* (1,0 mil. loc.); *Tuva* (0,3 mil. loc.); *Hakasia* (0,5 mil. loc.) şi *Altai* (0,2 mil. loc.);

Eterogenitatea etnică a acestora este reflecată şi în limbile vorbite de populaţia autohtonă: altaice (ramura turcică) - ciuvaşă, tătară, başkiră, iakută, tuvină,

hakasă; altaice (ramura mongolă) - kalmâkă, buriată; caucaziene - cecenă, inguşă, kabardină, adâghei; uralice (ramura fino-ugrică) - mari, udmurtă, mordvină, komi, karelă sau indoeuropene (ramura indo-iraniană) - osetă[42].

După ortodoxism, islamul este a doua religie din Federaţie, fiind practicată de circa 11 milioane persoane, îndeosebi caucazieni, tătari şi başchiri. Budhismul a cunoscut un puternic reviniment printre populaţiile de origine mongolică din sudul Siberiei (buriaţi, tuvini) şi din nordul Mării Caspice (kalmuci). Populaţia de origine evreiască, cifrată la aproximativ 300.000 persoane este concentrată în marile aglomerări urbane, dar şi regiunea autonomă evreiască, o mică structură administrativă din extremul orient, la graniţa cu China, creată artificial pe baza deportărilor din anii '50. Numărul românilor din Federaţia Rusă este estimat la circa 170.000, răspândiţi din Basarabia şi Ucraina până în nordul Siberiei (Vorkuta, câmpia mlăştinoasă a fluviului Obi), Iakuţia şi extremul orient rusesc (Kamceatka, Amur, Habarovsk)[43].

Districtele autonome ocupă suprafeţe întinse în zonele slab locuite din Siberia centrală şi de sud (Evenki, Taimâr, Neneţ, Iamalo-Neneţ, Hantî-Mansi, Komi-Permiaci, respectiv Buriat Aghinsk şi Buriat Ust-Ordânsk) dar şi din extremul orient rusesc (Ciukotsk şi Koriaki).

Restul spaţiului rusesc este organizat după criterii economice în regiuni şi teritorii administrative, împărţite la rândul lor în raioane. Acest model a fost implementat artificial, pe baze politice şi în fostele republici din spaţiul sovietic. Astăzi doar Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Moldova, Ucraina şi Uzbekistan mai păstrează sistemul administrativ bazat pe regiuni şi raioane. In statele central-asiatice regiunile au fost înlocuite cu provincii (Kazahstan, Kârgâstan, Tadjikistan şi Turkmenistan), decupate după aceleaşi criterii, iar în statele baltice organizarea de tip sovietic a fost înlocuită cu cea tradiţională pe bază de districte (15 în Estonia, 26 în Letonia şi numai 10 în Lituania). Capitala deţine o poziţie distinctă în cadrul sistemului administrativ în statele din Asia Centrală sau în cele din Caucaz şi în Belarus. Autonomiile din fostul spaţiu sovietic s-au perpetuat, alimentate de mişcări separatiste care au accentuat forţele centrifuge (Abhazia, Cecenia, Nagornâi-Karabah, Osetia de Sud, Tatarstan etc.).

Un astfel de exemplu este şi **Ucraina** (Figura 15). Alcătuită din patru ansambluri geopolitice distincte, Ucraina este în prezent cel mai mare stat european, exceptând partea europeană a Rusiei (603.700 kmp, 51,5 milioane loc).

Ucraina de vest, eterogenă la rândul său, aparţine prin afinităţile sale geopolitice, Europei centrale. La nord, regiunea Volâni, dominată de catolici şi uniaţi este legată istoric de Polonia, iar partea centrală şi sudică alcătuită din regiunile Lvov (Galiţia) şi Transcarpatia cu o structură etnică eterogenă (ruşii, ucrainenii, români) a aparţinut Imperiului Austro-Ungar. Pe scena politică, aceste regiuni promovează activ linia geopolitică antimoscovită, pro-occidentală.

Partea centrală a Ucrainei, de la Cernigov până la Odessa, în care se află şi Kievul reprezintă nucleul naţionalist ucrainean, în care religia predominantă este ortodoxia. Această zonă este înrudită cultural cu Ucraina de vest şi aparţine aceluiaşi sistem geopolitic.

Ucraina de răsărit (la est de Nipru) este Ucraina rusofonă, cu o populaţie compact ortodoxă ce gravitează geopolitic către Moscova. Aceasta este şi partea Ucrainei cea mai dezvoltată economic şi sub aspectul infrastructurii.

---

[42] Sala, M., Rădulescu-Vintilă, Ioana (1981), *Limbile lumii*, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.
[43] Iacob, Gh. (1997), *Consideraţii geo-istorice şi politice privind prezenţa românilor pe teritoriul fostului imperiu rus (ţarist şi sovietic),* în Buletin Geografic, I, 1, Institutul de Geografie, Bucureşti, pp. 13-22.

În sfârşit, *Crimeea* (cu statut de republică autonomă), este caracterizată printr-un mozaic etnic tradiţional, în care coabitează ruşii, ucrainenii şi tătarii, trei naţionalităţi cu orientări geopolitice diferite. Ruşii sunt orientaţi foarte accentuat spre Moscova; ucrainenii sunt foarte naţionalişti, în vreme ce tătarii sunt orientaţi către Turcia, fiind destul de ostili Rusiei. Iată de ce Ucraina prezintă toate atributele unui stat fragmentat cultural şi geopolitic, fapt confirmat şi de Samuel Huntington în lucrarea „Ciocnirea civilizaţiilor şi refacerea ordinii mondiale"[44]. Structura administrativă apare în acest context ca un element de liant, omogenitatea administrativă (Tabelul 20) a regiunilor şi raioanelor fiind în antiteză cu eterogenitatea geopolitică a statului.

Tabelul 20 – **Regiunile Ucrainei**

	Suprafaţa (km^2)	**Populaţia** (loc.)	**Capitala**
REGIUNI			
Cerkasî	20.900	1.357.100	Cerkasî
Cernigov	31.900	1.187.700	Cernigov
Cernăuţi	8.100	911.500	Cernăuţi
Dnepropetrovsk	31.900	3.476.200	Dnepropetrovsk
Donesk	26.500	4.671.900	Donesk
Ivano-Frankovsk	13.900	1.393.600	Ivano-Frankovsk
Harkov	31.400	2.848.400	Harkov
Herson	28.500	1.138.200	Herson
Hmelniţki	20.600	1.388.000	Hmelniţki
Jitomir	29.900	1.345.300	Jitomir
Kirovograd	24.600	1.083.900	Kirovograd
Kiev	28.100	1.778.900	Kiev
Lugansk	26.700	2.440.300	Lugansk
Lvov	21.800	2.588.000	Lvov
Nikolaev	24.600	1.229.500	Nikolaev
Odessa	33.300	2.415.700	Odessa
Poltava	28.800	1.572.500	Poltava
Rovno	20.100	1.160.700	Rovno
Sumy	23.800	1.243.900	Sumy
Ternopol	13.800	1.119.600	Ternopol
Transcarpatia	12.800	1.248.500	Ujgorod
Vinniţa	26.500	1.720.100	Vinniţa
Volinia	20.200	1.044.800	Luţk
Zaporojie	27.200	1.877.200	Zaporojie
REPUBLICA AUTONOMĂ CRIMEEA			
Rep. Autonomă Crimeea	26.100	1.994.300	Simferopol
ORAŞE			
Kiev	800	2.666.400	Kiev
Sevastopol	900	378.600	Sevastopol

[44] Huntington, S. (1997), *The Clash of Civilization and the Remaking of World Order*, Simon & Schuster, tradusă în limba română, Ed. Antet, Oradea, 1998.

Figura 15: Regiunile Ucrainei

5.3. Urbanizarea coordonată politic. Structurile urbane de tip socialist

Analiza structurii şi organizării spaţiului central şi est-european, scoate în evidenţă urmele planificării centralizate după modelul sovietic care în 1945 fusese deja experimentată de un sfert de secol în U.R.S.S., părând un model viabil pentru a fi implementată şi în statele intrate în sfera sa de influenţă, după Conferinţa de la Yalta. Acest model se baza în esenţă pe o creştere economică ca urmare a dezvoltării hipertrofiate a industriei, îndeosebi a celei grele, pe promovarea clasei muncitoare şi pe investiţiile orientate către apărare, într-un cadru de autarhie în raport de constrângerile economice globale ale momentului. Pe această bază a fost fundamentată la începutul anilor '60 ai secolului trecut, teoria complexelor suprastatale (Valev). Potrivit acesteia, integrarea economică nu se putea realiza decât prin specializarea ţărilor pe anumite domenii şi gruparea lor în complexe macroteritoriale. Unul dintre acestea ar fi trebuit să fie cel al Dunării de Jos, alcătuit din fostele state socialiste, în care rolul coordonator îi revenea Uniunii Sovietice. România, alături de Bulgaria trebuia să facă parte din categoria ţărilor cu economii specializate în producerea de materii prime şi semifabricate, concepute ca principale pieţe de desfacere pentru produsele cu grad superior de prelucrare din R.D. Germană, Cehoslovacia, Polonia şi Ungaria, ţări aflate în „prima linie", ce constituiau un fel de zonă tampon cu Europa Occidentală. Integrarea lor economică (asigurată prin CAER), politică şi militară (prin Tratatul de la Varşovia, dar sprijinită masiv prin prezenţa în majoritatea acestor ţări a trupelor militare sovietice) ar fi trebuit să confere viabilitate acestui „complex suprastatal", transformându-l într-un nucleu deschis pentru aderarea şi a altor state. Numai că degradarea constantă a nivelului de viaţă, asociată cu imixtiunea din ce în ce mai evidentă a politicului în viaţa socială au creat condiţiile declanşării unui întreg lanţ de acţiuni revendicative, atât pe plan social, cât şi politic. Acesta avea să fie deschis în iunie 1956 prin revolta muncitorilor polonezi din Poznan sub deviza „pâine şi libertate" şi a culminat prin evenimentele din Ungaria din toamna aceluiaşi an şi prin „Primăvara de la Praga" din 1968. Pe plan politic, reprezentativă este Declaraţia din aprilie 1964, prin care România, care reuşise să se despartă încă din 1958 de „glorioasa armată roşie", îşi revendica dreptul de a-şi găsi propria sa cale de dezvoltare internă. Se adaugă ruptura sovieto-albaneză şi consecinţele crizei care a afectat relaţiile sovieto-chineze de la începutul celui de-al şaselea deceniu al secolului XX. În acest context de instabilitate, liderii comunişti sovietici au fost nevoiţi să recurgă la încercări disperate de reformare a sistemului, cum a fost vaga campanie de destalinizare iniţiată de N. Hruşciov cu prilejul celui de-al XXII-lea Congres al PCUS (octombrie 1961) sau „Reforma Kossâghin" din 1966. Eşecul acestora l-a determinat pe Leonid Brejnev să afirme, cu prilejul reunirii Pactului de la Varşovia din iulie 1968, *suveranitatea limitată* a ţărilor din Est, adevăratul fundament al agregării acestora în „complexul suprastatal" al Dunării de Jos, dar şi al cooperării în cadrul CAER sau al Tratatului de la Varşovia.

Dezvoltarea planificată, subordonată factorului politic, controlul statului asupra mijloacelor de producţie şi de schimb, orientarea către o dezvoltare egalitaristă a tuturor unităţilor administrativ-teritoriale, fără a se ţine seama de potenţialul diferit al acestora şi de specificul fiecăreia, frânarea creşterii metropolelor prin limitarea migraţiilor, dezvoltarea agriculturii pe baze colectiviste, strânsa corelare a producţiei acestor state cu nevoile economice şi militare ale „fratelui mai mare", autarhia şi ruptura de Occident şi programele ambiţioase de dezvoltare şi modernizare economico-socială au constituit fundamentele unei geografii originale care a individualizat şi

continuă încă să diferenţieze ţările din Estul Europei.

Pe un fond iniţial diferenţiat între Europa Centrală de Nord, industrializată încă din secolele XVIII-XIX (Saxonia, Saxonia-Anhalt şi Berlin în Germania; Silezia şi Lodz-Poznan în Polonia, Cehia - locul 8 mondial ca dezvoltare industrială în 1938), perioada sovietică a introdus schimbări fundamentale, vizibile şi astăzi. Tendinţa generală a fost de uniformizare a dezvoltării industriale, fapt care a generat individualizarea a două tipuri de regiuni industriale (Foucher, 1993, pp. 74-76):

- *Regiuni industriale anterioare anului 1945*, localizate în cele trei state ale Europei centrale nordice, după un triunghi întins de la Lodz şi Varşovia, la Halle, Praga şi Bratislava. În această categorie se înscriu şi marile centre urbane dezvoltate ca nuclee industriale izolate (Zagreb, Braşov, Ploieşti, Brno, Gyor, Poznan, Gdansk etc). Cele mai mari concentrări industriale se întâlneau în Silezia Superioară şi zona periurbană a Budapestei.
- *Noile regiuni industriale* au fost localizate foarte aproape de frontiera sovietică sau în zonele estice ale statelor fostului Bloc comunist, mai puţin dezvoltate industrial la acea dată: complexul siderurgic Ekostahl de la *Eisenhüttenstadt* a fost amplasat pe malul stâng al Oderului, ca un simbol al noilor relaţii dintre R.D.G. şi Polonia; *Kosice* aproape de frontiera Slovaciei cu U.R.S.S. sau *Galaţi* pe Dunărea inferioară, ca o consecinţă a preocupărilor legate de apărare şi pentru dezvoltare pe baza materiilor prime importate din U.R.S.S. (fier de la Krivoj-Rog şi Kursk, cărbune din Donbass). Tot în această categorie se mai înscriu centrele industriale *Kremcikovi*, aproape de Sofia, *Nowa Huta*, lângă Cracovia sau *Dunajujvaros*, pe malul drept al Dunării, în aval de Budapesta.

Fracturile politice sovieto-iugoslavă şi sovieto-albaneză deşi au menţinut linia generală de dezvoltare autarhică şi centralizată a industriei celor două ţări, au imprimat spaţiului balcanic anumite particularităţi. Preocupările defensive, manifestate de această dată într-un cadru de „protecţie" antisovietică, explică dezvoltarea unor centre industriale din Bosnia (Zenica, Sarajevo), Macedonia (Skopje), Muntenegru (Titograd, Niksic), sau a complexului militaro-industrial de la Elbasan (Albania). Tot ca urmare a politicii de autarhie economică, o serie de mari complexe industriale au fost amplasate în proximitatea resurselor de materii prime: *Lauchhammer* şi *Hoyerswerda* în apropierea zăcămintelor de lignit de la Cottbus (R.D. Germană), cupru la *Legnica-Glogow* în Silezia şi gaz natural la *Pulawy-Lublin* (în Polonia) sau cazul oraşelor *Most, Litvinov* şi *Ostrov* dezvoltate pe baza resurselor de huilă din nord-vestul Cehiei.

Integrarea în sistemul productiv sovietic s-a reflectat şi în configuraţia reţelelor de transport feroviar, a celor de distribuţie a energiei electrice, a conductelor de petrol şi gaze, în lungul cărora au fost construite rafinării şi unităţi petrochimice: *Leuna* şi *Schwedt* în R.D.G., *Plock* la nord de Varşovia, *Zaluzi* la nord de Praga, *Bratislava* pe Dunăre, în Slovacia, *Leninvaros* în nord-estul Ungariei şi *Százhalombata* la sud de Budapesta.

Urbanizarea a progresat rapid după 1945, fiind construite aproape 60 de oraşe noi, fie în apropierea unor centre industriale deja existente, fie pe loc gol, ca urmare a implantării unor investiţii noi (Figura 16).

În cele mai multe cazuri însă, investiţiile au fost localizate în oraşe mici, cu funcţie predominant agricolă sau comercială (târguri), sau chiar în aşezări rurale, fapt ce a determinat o creştere explozivă a acestora ca urmare a fluxurilor migratorii. Altele sunt replici muncitoreşti ale unor „oraşe aristocrate", vechi centre culturale, istorice sau religioase, construite mai ales pentru a schimba imaginea acestora în conştiinţa locuitorilor. Este cazul oraşelor dedublate, ca *Nowa Huta*, „faţa proletară" a

Cracoviei, vechi centru istoric şi religios al Poloniei, sau a unor oraşe ca *Halle-Neustadt*, *Nowe Tychy, Novi-Zagreb, Novi Beograd, Petržalka* (lângă Bratislava) sau *Százhalombata*, în fapt adevărate „oraşe din oraş”, cartiere muncitoreşti ale unor centre urbane de tradiţie. Un peisaj urban uniform şi monoton, constituit din mari clădiri din prefabricate, inspirat după modelul oraşelor sovietice. Oraşe industriale şi muncitoreşti, considerate „vitrine” ale regimului politic comunist şi „laboratoare” pentru noile raporturi sociale.

Fig. 16 - Structuri urbane de tip socialist

Pe de altă parte, regiunile geostrategice din centrul Europei au adăpostit peste 50 de oraşe-garnizoană ca şi zeci de câmpuri militare de antrenament. Densitatea maximă a acestora a fost atinsă în R.D.G., în jurul Berlinului, în Brandenburg, în

Mecklenburg-Pomerania şi în Saxonia.

O altă categorie o formează oraşele dezvoltate pe baza funcţiei politico-administrative, investirea acestora cu rolul de centre administrative atrăgând automat şi implantarea de obiective industriale. Este cazul unor oraşe ca *Galaţi*, *Târgovişte* sau *Călăraşi*, pentru a da doar trei exemple de centre urbane româneşti care au cunoscut o dezvoltare explozivă în deceniile 6-7 ale secolului trecut, ca urmare a investirii cu statut de centru regional (în 1950), respectiv de centre judeţene (în 1968), fapt ce a constituit unul dintre argumentele decisive în amplasarea aici a unor mari obiective ale industriei siderurgice.

Caracteristica comună a tuturora este dată însă de intensa degradare a patrimoniului urban, de insuficienţa dotărilor cu caracter de servicii şi de agrement, de uniformitatea periferiilor, ce impun costuri ridicate de întreţinere. Astfel, din punct de vedere al infrastructurii, al gradului de dotare tehnico-edilitară şi al modului de viaţă urban în general, multe dintre aceste oraşe sunt departe de a îndeplini normele minimale admise atât de standardele europene, cât şi, recent, de legislaţia românească (Legea privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului naţional - Reţeaua de localităţi). Este şi motivul pentru care am preferat folosirea termenului de „structuri urbane".

Modelul spaţial sovietic a produs structuri teritoriale economice fără îndoială slab dezvoltate şi dependente, dar a servit şi cadrul unei reale modernizări pentru unele state lipsite de tradiţie industrială şi de o infrastructură urbană dezvoltată (Fourcher, 1993, p. 73). În acest sens, o analiză a principalilor indicatori economico-sociali din fostele ţări socialiste în preajma anului revoluţionar 1989, evidenţiază poziţia României pe ultimul loc, cu o evoluţie stagnantă a P.I.B.-ului (Tabelul 21).

Tabelul 21 – **Indicatorii de bază pentru fostele ţări socialiste în preajma revoluţiilor**

STATUL	Creşterea anuală a PIB		Nivelul de viaţă (1988)			Indicatori economici (1988)			Gradul de urbanizare (% - 1991) * 1983
	PIB / loc (USD, 1985)	Evol. 1981-1985 (%)	Evol. 1986- 1988 (%)	Autoturisme / 1000 loc	Telefoane / 1000 loc	Populaţia activă din agricultură (% - 1988)	Întrepr private (% din PIB)	Exporturi (% din PIB -'88)	
U.R.S.S.	5552	1,7	2,3	50	124	21,7	2,5	6,8	64,8*
Bulgaria	5633	0,8	1,9	127	248	19,5	8,9	23,0	70
Cehoslovacia	7603	1,2	1,5	182	246	12,1	3,1	19,7	66,7*
R.D.G	9361	1,9	1,7	206	233	10,2	3,5	13,7	77*
Ungaria	6491	0,7	1,5	153	152	18,4	14,6	14,7	61
Polonia	5453	0,6	1,0	74	122	28,2	14,7	6,4	62
România	4117	-0,1	0,1	11	111	28,5	2,5	11,2	54

Sursa: Fejtö François (1997), *La fin des democraties populaires. Les chemins du post-communisme*, Ed. du Seuil, Paris, cu completări.

5.4. Reformele administrativ-teritoriale post-comuniste. Studii de caz: Ungaria – 1990, Slovacia – 1996, Polonia - 1999

Sfârşitul „Războiului Rece" şi desfiinţarea „Cortinei de Fier" a creat premisele extinderii structurilor de cooperare economică şi politico-militară către estul continentului, proces deosebit de complex, care implică o amplă reformă instituţională în fostele state comuniste. Bazele acestor reforme sunt de ordin politic şi economic, orientate în direcţia descentralizării şi a unei mai bune participări a colectivităţilor locale la procesul decizional. În condiţiile unor tipuri de structurare a teritoriului tributare modelului de economie centralizată, caracteristice majorităţii statelor din spaţiul ex-comunist, reformele administrative apar ca o necesitate de prim ordin. Încă din 1990, Ungaria şi Polonia au trecut la sistemul regional de administraţie; unificarea sistemului administrativ german s-a făcut prin înlocuirea celor 15 districte de planificare economică („bezirke") cu 6 landuri constituite pe baza regiunilor istorice tradiţionale; colectivităţile teritoriale de nivel comunal au fost înzestrate cu un grad mai mare de autonomie şi cu competenţe mai largi. Tendinţa la nivel local este cea de fragmentare, prin reafirmarea identităţii unor comunităţi teritoriale desfiinţate administrativ ca urmare a măsurilor de planificare teritorială din anii '70 - '80 („sistematizarea" în România, „sistemele de populare" în Bulgaria etc.) în vreme ce la nivelul superior tendinţa a fost inversă, de integrare prin formarea unui nivel administrativ regional grefat pe structurile departamentale preexistente.

Dintre cele 10 state integrate în Uniunea Europeană la 1 mai 2004, 8 provin din spaţiul ex-comunist[45], majoritatea fiind state noi, rezultate prin dezmembrarea fostelor republici federale, cu structură multinaţională (U.R.S.S., Iugoslavia şi Cehoslovacia). Au rezultat state relativ omogene etnic, dar cu teritorii mult diminuate, unele dintre acestea de mărimea unor regiuni europene, ceea ce ar face inutilă organizarea lor după sistemul regional (cazul ţărilor baltice, al Sloveniei sau chiar al Slovaciei (Tabelul 22).

Tabelul 22 – **Statele din spaţiul ex-comunist integrate în Uniunea Europeană**

STATUL	Cererea de aderare	Suprafaţa (kmp, 1998)	Populaţia (mil. loc., 2000)	Sistemul administrativ
BULGARIA	16.12.1995	110.912	8,152	Departamental
CEHIA	22.01.1996	78.860	10,275	Regional
ESTONIA	28.11.1995	45.227	1,433	Departamental
LETONIA	27.10.1995	64.589	2,416	Departamental
LITUANIA	08.12.1995	65.301	3,697	Departamental
POLONIA	05.04.1994	312.677	38,648	Regional
ROMÂNIA	22.06.1995	238.391	21,681*	Departamental
SLOVACIA	27.06.1995	49.040	5,401	Regional
SLOVENIA	10.06.1996	20.251	1,968	Departamental
UNGARIA	31.03.1994	93.030	10,020	Regional

Cu o suprafaţă de aproape 1,1 milioane kmp şi cu peste 105 milioane locuitori, statele fostului Bloc comunist integrate sau aflate în curs de integrare în Uniunea Europeană prezintă o evidentă eterogenitate a modului de organizare a teritoriului. Se pot diferenţia totuşi, două situaţii majore:

[45] La acestea se adaugă Cipru şi Malta.

State organizate după sistem departamental, în general cu suprafeţe reduse, de talia unor regiuni NUTS 1 din Uniunea Europeană, fapt ce face inutilă trecerea lor la sistemul regional. Excepţie fac *Bulgaria* şi *România*, singurele state prevăzute a adera într-o a doua fază de extindere a Uniunii (2007). Din acest punct de vedere, Bulgaria prezintă un avantaj: cele 9 macroregiuni în care este organizată au o suprafaţă medie de circa 13000 kmp, mult mai apropiată de cea a primului nivel regional european, faţă de judeţele româneşti a căror suprafaţă medie este de numai 5814,5 kmp. În plus, reforma administrativă bulgărească este cu mult mai recentă faţă de cea din România (1988), fiind realizată într-un moment de criză a sistemului comunist, ca o încercare de a face faţă unei profunde crize economice, sociale şi politice, reforma administrativă fiind considerată un element central al restructurării.

State organizate după sistem regional, prin reforme administrative în general de dată recentă (Ungaria, Slovacia, Polonia), ca o măsură de a-şi conecta sistemele administrative cu cele ale ţărilor din Uniunea Europeană.

Din această scurtă analiză se evidenţiază situaţia distinctă a României: cel mai mare stat candidat la aderare, organizat după sistem departamental, cu un sistem administrativ ce datează, fără modificări majore, de 38 de ani (unul dintre cele mai vechi), caracterizat printr-o mare fragmentare pe ambele paliere (judeţean şi comunal). În final vom încerca să evidenţiem principalele caracteristici ale noilor reforme administrative din spaţiul ex-comunist.

4.3.1. Reforma administrativă din Ungaria (1990) (Figura 17) a constat în crearea unui nivel administrativ superior, regional, grefat pe comitatele existente, în concordanţă cu sistemele administrative din Uniunea Europeană. Fiecare regiune include între 2 şi 3 comitate, având o suprafaţă medie în jur de 13.300 kmp, cu excepţia celei care include perimetrul administrativ al Capitalei.

Figura 17: Ungaria. Structurile administrative şi teritorial-statistice
1. Graniţe de stat. 2. Limite de regiune, 3. Limite de comitate, 4. Centru administrativ de regiune, 5. Centru administrativ de comitat, 6. Oraşe importante

(Sursa: Hajdu Z, 2000, Transformation of the Hungarian Public Administration System after 1989, in Hungary towards the 21-st century: the human geograpjhy of transition, Studies in Geography in Hungary, 31, Geographical Research Institute, Hungarian Academy of Science, Budapest)

Comitatele ungureşti, constituite înainte de reforma administrativă austro-ungară din 1867 îşi au originea, ca şi judeţele româneşti, în organizările administrative feudale, fiind singurele structuri administrative care au „supravieţuit" regimurilor politice comuniste, fără discontinuităţi temporale sau modificări spaţiale majore. Cu timpul însă, unele dintre acestea s-au contopit, fapt reflectat şi în denumirea lor compusă: Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Jász-Nagykun-Szolnok, Hajdú-Bihar, Győr-Moson-Sopron, Báks-Kiskun şi Komárom-Esztergom.

4.3.2. Reforma administrativă din Slovacia (1996) (Figura 18) a fost orientată în direcţia fragmentării, prin mărirea numărului districtelor de la 38 la 79, în corelaţie cu cele aproape 3000 de unităţi existente la nivel local. Este un exemplu tipic de regionare de jos în sus, noile districte răspunzând dorinţei de autodeterminare a colectivităţilor locale. Deşi prin suprafaţa sa Slovacia poate constitui singură o regiune de nivel european, pentru a se evita o mare fragmentare la nivel superior, districtele au fost agregate în 8 unităţi de nivel regional, foarte diferite atât ca suprafaţă cât şi ca număr de unităţi administrative incluse.

1. Bratislava I, 2.Bratislava II,3. Bratislava III, 4. Bratislava IV, 5. Bratislava V, 6. Malachy, 7. Pezinok, 8. Senec, 9. Dunajska Streda, 10. Galanta, 11. Hlohovec, 12. Piest`any, 13. Senica, 14. Skalica, 15. Trnava, 16. Banovce n/Bebravou, 17. Ilava, 18. Myjava, 19. Nove Mesto n/Vahom, 20. Partizanske, 21. Povazska Bystrica, 22. Prievidza, 23. Puchov, 24. Trencin, 25. Komarno, 26. Levice, 27. Nitra, 28. Nove Zamky, 29. Sal`a, 30. Topol`cany, 31. Zlate Moravce, 32. Bytca, 33. Cadca, 34. Dolny Kubin, 35. Kysucke Nove Mesto, 36. Liptovsky Mikulas, 37. Martin 38. Namestovo, 39. Ruzomberok, 40. Turcianske Teplice, 41. Tvrdosin, 42. Zilina, 43. Banska Bystrica, 44. Banska Stiavnica, 45. Brezno, 46. Detva, 47. Krupina, 48. Lucenec, 49. Poltar, 50. Revuca, 51. Rimavska Sobota, 52. Vel`ky Kris, 53. Zvolen, 54. Zarnovica, 55. Ziar n/Hronom 56. Bardejov, 57. Humenne, 58. Kezmarok, 59. Levoca, 60. Medzilaborce, 61. Poprad, 62. Presov, 63. Sabinov, 64. Snina, 65. Stara L`ubovna, 66. Strokov, 67. Svidnik, 68. Vranov n/Topl`ou, 69. Gelnica, 70. Kosice I, 71. Kosice II, 72. Kosice III, 73. Kosice IV, 74. Kosice-okolie, 75. Michalovce, 76. Roznava, 77. Sobrance, 78. Spiska Nova Ves, 79. Trebisov.

4.3.3. Reforma administrativă din Polonia (1999) (Figura 19), a avut ca rezultat reducerea numărului de voievodate, ca structuri administrative de nivel superior, de la 49 la 16, revenindu-se, cu unele excepţii, la decupajul administrativ existent între 1950 şi 1975. Reforma administrativă din 1950 a structurat teritoriul polonez, comparabil ca mărime cu cel al României, în 17 voievodate, ca unităţi administrative de nivel regional, 280 „powiat" (unităţi de nivel subregional) şi 2985 „gmina" (comune) ca structuri administrative de nivel local. Remanierile ulterioare ale nivelului local (Tabelul 23) au menţinut sistemul regional de administraţie, desfiinţat în 1975 când a fost suprimat nivelul intermediar, fragmentându-se cel superior.

Disfuncţionalităţile generate de acest decupaj au fost în parte corectate la scurt timp după schimbările revoluţionare din 1989, prin constituirea unui nivel administrativ intermediar, sub forma a 254 „rejon”. La nivel superior însă, fragmentarea a fost menţinută prin păstrarea celor 49 voievodate, în discordanţă cu modelul regiunilor europene.

Figura 19: **Voievodatele Poloniei**
Ⓐ 1975-1999 Ⓑ după 1999

a. Limită de voievodat
b. Limită de comitat

Tabelul 23 - **Evoluţia organizării administrativ-teritoriale a Poloniei: 1946-1999**

Ierarhia nivelelor administrative	1946	1950	1954	1960	1972	1973	1975	1990	1993	1999
CENTRAL	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
REGIONAL (voievodate)	14	17	17	17	17	17	49	49	49	16
SUBREGIONAL (powiat-p, rejon-r)	271 p	280 p	295 p	302 p	315 p	314 p	-	254 r	268 r	308 p
LOCAL (gmina-gm; osiedle şi gromada-os+g)	2.994 gm	2.985 gm	90 o + 8.789 g	1.200 o + 7.500 g	1.28 o + 4.315 g	2.365 gm	2.327 gm	2.121 gm	2.465 gm	Apr. 10.000 gm

Sursa: Heffner K. (1993), La hiérarchie de l'administration publique en relation avec la transformation des collectivités locales en Pologne, în Bulletin de la Société Languedocienne de Géographie, T. 26, f. 2-3, p. 166, cu completări; *osiedle – localităţi urbanizate.

Ultima reformă administrativă poloneză a fost precedată de elaborarea şi dezbaterea publică a cel puţin 3 modele de optimizare a structurilor administrativ-teritoriale, numărul voievodatelor propuse fiind de 12, 17 sau 25 (Heffner, 1993, Miszczuk, 2003).

Prin desfiinţarea celor 33 de voievodate, suprafaţa medie a unei structuri administrative de nivel regional s-a mărit de peste 3 ori: de la 6381 kmp la 19.542 kmp. Oraşele care şi-au pierdut statutul de centru de voievodat şi-au menţinut totuşi funcţia administrativă prin constituirea unor comitate urbane incluse ca enclave în cele rurale, prevenindu-se astfel declinul lor, ca urmare a pierderii funcţiei administrative.

Capitolul 6 – **TENSIUNI SEPARATISTE INDUSE DE EXACERBAREA IDENTITĂŢII REGIONALE. STUDII DE CAZ.**

În ansamblu, individualitatea ţinuturilor istorice se conturează atât din perspectiva caracteristicilor naturale ale acestora şi a particularităţilor istorico-sociale distincte, diferite de cele ale spaţiilor adiacente, cât mai ales prin omogenitatea spaţială şi funcţională, care a imprimat în mentalul locuitorilor sentimentul de apartenenţă la spaţiu (spaţiu trăit, spaţiu perceput) (Cocean, 1997, 2002). Prin urmare, în pofida eterogenităţii cadrului natural şi uman, ţinutul istoric reprezintă un spaţiu funcţional relativ omogen, un spaţiu mental perceput ca atare de comunităţile locale ce prezintă toate atributele unei entităţi regionale bine individualizată de jos în sus, prin participarea asociativă a colectivităţilor locale.

Regiunile europene sunt, într-o mare măsură, descendente ale unor vechi ţinuturi istorice medievale care au generat tensiuni şi, nu de puţine ori, chiar conflicte armate. Fie că ne referim la unele landuri germane sau austrice, la regiunile franceze, italiene, belgiene sau la unele comunităţi autonome spaniole, toate reprezintă proiecţia actuală a unor spaţii mentale bine individualizate, cu rădăcini ancestrale, ce au deţinut de-a lungul timpului prerogative statale. În unele cazuri, acestea se caracterizează printr-o structură etnică diferită de cea statului în care au fost incluse; în alte cazuri, discrepanţele sunt date de factorul economic sau de argumentele de ordin cultural sau religios.

De aceea, ne-am propus evidenţierea particularităţilor unor regiuni istorice care au constituit pe parcursul timpului sau constituie încă surse de tensiuni geopolitice în spaţiul Uniunii Europene. În acest sens am individualizat trei categorii de ţinuturi istorice:

1. Regiuni istorice diferite din punct de vedere al structurii etnice de populaţia majoritară a statului din care fac parte. Acestea sunt locuite fie de vechi populaţii europene care şi-au conservat într-o măsură mai mare sau mai mică de-a lungul timpului identitatea naţională (minorităţi identitare): Catalonia, Ţara Bascilor şi Galicia în Spania; Corsica, Bretania în Franţa; Sardinia în Italia etc., fie de minorităţi transfontaliere, rezultat al translatării graniţelor sau al constituirii unor state în arii de interferenţă etnică şi cultural-lingvistică (Belgia, Elveţia). Caracteristice pentru această categorie sunt Flandra şi Valonia în Belgia; Alsacia şi Lorena în Franţa; Valea Aosta, Friuli-Venezia Giulia şi Trentino-Adige în Italia;
2. Regiuni istorice diferite din punct de vedere al gradului de dezvoltare economico-socială de restul teritoriului statului din care fac parte. Caracteristic pentru această categorie este nordul Italiei (Padania), ce nu întruneşte caracteristicile unui ţinut istoric omogen, dar a cărui nivel ridicat de dezvoltare economică o deosebeşte clar de restul ţării. La polul opus – Sicilia, al cărui separatism (proiectul Federaţiei Italo-Sicilene de la sfârşitul celui de-al doilea război mondial) a fost susţinut pe de o parte de populaţia nemulţumită, iar pe de altă parte de marii proprietari şi de Mafie. De asemenea, argumentul economic capătă o importanţă din ce în ce mai mare şi în tendinţele secesioniste manifestate în Catalania şi Flandra;
3. Regiuni istorice cu tensiuni generate de factorul cultural şi religios – Ulster (conflict între catolicii republicani, adepţi ai unirii cu Irlanda şi protestanţi ataşaţi Londrei).

Oricare ar fi sursele acestora, tensiunile geopolitice induse de ţinuturile istorice au un *caracter identitar*, concretizându-se prin *tendinţe secesioniste*, ce capătă adesea forme teroriste (Irlanda de Nord, Ţara Bascilor, Corsica). În alte cazuri, acestea au fost atenuate prin federalizare (Belgia) sau prin trecerea la sistemul administrativ de tip regional (Spania, Italia). În situaţia minorităţilor cu grad mare de asimilare (bretonii şi corsicanii), problema a fost rezolvată prin iniţierea unei legislaţii menită să sprijine identitatea culturală a acestora (Figura 20).

Figura 20: **Tensiuni secesioniste în Uniunea Europeană**

A. generate de factorul etnic, B. generate de factorul economic, C. generate de factorul confesional, D. cu fundament mixt (etnic şi economic)

Ciferele de pe harta indica:
1. Valea Aosta, 2. Padania, 3. Trentino-Adige, 4. Friuli-Venezia Giulia.

În continuare ne vom focaliza atenţia pe individualizarea particularităţilor geopolitice a câtorva ţinuturi istorice care au generat pe parcursul timpului, puternice tensiuni geopolitice în Europa: Ţara Bascilor şi Catalonia din Spania; Trentino-Adige, Valea Aosta şi Friuli – Venezia Giulia în Italia; Ulsterul din cadrul Regatului Unit, precum şi asupra implicaţiilor geopolitice ale mozaicului etnic caucazian.

6.1. Ţara Bascilor

Ţara Bascilor, deşi nu a constituit de-a lungul timpului o entitate statală stabilă se individualizează net din punct de vedere etnic şi cultural (Figura 21).

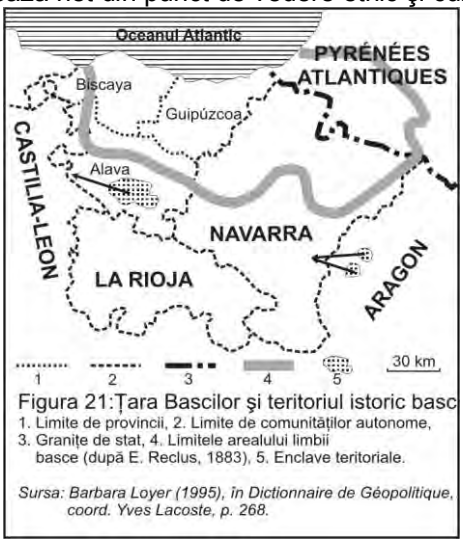

Figura 21: Ţara Bascilor şi teritoriul istoric basc
1. Limite de provincii, 2. Limite de comunităţilor autonome, 3. Graniţe de stat, 4. Limitele arealului limbii basce (după E. Reclus, 1883), 5. Enclave teritoriale.

Sursa: Barbara Loyer (1995), în Dictionnaire de Géopolitique, coord. Yves Lacoste, p. 268.

Naţionalismul basc este fundamentat în primul rând pe conştiinţa specificităţii etnice şi lingvistice a acestui popor, limba bască fiind singura limbă pre-indoeuropeană care mai există încă în Europa occidentală. Avântul industrial de la sfârşitul secolului al XIX-lea a făcut ca societatea bască, puternic conservatoare şi catolică, să fie confruntată cu venirea masivă a muncitorilor din alte regiuni ale Spaniei, pentru a se angaja în minerit, în şantierele navale sau în uzinele sectorului siderurgic, care erau în plină dezvoltare. Aceste schimbări brutale au fost cele care au contribuit decisiv la fundamentarea doctrinei naţionaliste basce, ce interpretează istoria acestui ţinut prin prisma unei naţiuni basce dominată de spanioli. Astfel, naţionalismul basc se bazează pe o ideologie defensivă, eliberatoare, mergând de la acceptarea ideei că statutul de autonomie este un bun instrument pentru afirmarea economică, politică şi culturală în cadrul unei Europe a regiunilor (Partidul Naţionalist Basc), până la revendicarea unei independenţe totale faţă de Madrid (organizaţia separatistă „Euskadi ta Askatasuna” - ETA, partidul naţionalist „Herri Batasuna” - HB).

Din punct de vedere administrativ, comunitatea autonomă Ţara Bascilor este alcătuită din trei provincii: Álava, Biscaya şi Guipúzcoa, însă aşa cum apare ea în reprezentările naţionaliştilor basci se întinde şi la nord de Pirinei, în vechile provincii istorice franceze Labord, Soule şi Navarra Inferioară, care fac parte astăzi din departamentul Pirineii Atlantici, cuprinzând, de asemenea, şi Navarra spaniolă. Acesta a constituit în secolul al XI-lea teritoriul unui puternic regat, singurul stat

bascofon care a existat vreodată. Integrarea Navarrei în Ţara Bascilor este privită ca indispensabilă de naţionaliştii basci, aceştia considerând că Navarra nu poate exista doar ca teritoriu, nu şi ca naţiune.

6.2. Catalonia

Catalonia şi-a păstrat cultura specifică şi actualele frontiere încă din secolul al XIII-lea, iar între 1931 şi 1939 forma Republica Catalană care a opus o rezistenţă înverşunată regimului franchist. Pentru catalani însă, dincolo de a fi o regiune, o parte componentă a teritoriului spaniol, Catalonia reprezintă cu mult mai mult: este teritoriul unei naţiuni, catalană, diferită de cea spaniolă, din care aceştia consideră că nu fac parte, în pofida apartenenţei lor la statul spaniol. Rădăcinile acestei ambivalenţe se pierd în istorie, actuala Catalonie fiind succesoarea unuia dintre cele mai vechi state iberice: Principatul Barcelona, creuzetul viitoarei naţiuni catalane. Acesta a fost fondat, după istoriografii catalani, în jurul anului 987, când contele Barcelonei nu a recunoscut suveranitatea regelui Franţei, Hugues Capet, asupra teritoriilor stăpânite de el. Acestea corespundeau, în limite aproximative, teritoriului comunităţii autonome de astăzi, chiar dacă unii naţionalişti catalani îl extind şi spre nord, în zona catalană din Rousillon-ul francez.

Pe de altă parte, Catalonia este şi o individualitate economică. Statutul de frunte pe care îl deţine în economia spaniolă are şi el vechi antecedente, zona fiind una dintre cele mai timpuriu industrializate din întregul spaţiu iberic. Dinamismul dezvoltării economice s-a menţinut şi după integrarea în statul spaniol, burghezia catalană, alături de cea bască, fiind printre cele mai influente din întreaga clasă politică spaniolă. Aceasta a constituit forţa motrice a dezvoltării societăţii, dar şi a afirmării unor puternice mişcări naţionaliste în cele două ţinuturi istorice. Astfel, pentru a-şi apăra interesele economice, antreprenorii au revendicat din ce în ce mai mult autonomia în raport cu puterea centrală, adoptarea conceptului de „naţiune" fiind un puternic stimul în acest sens (Loyer, 1995)[46].

In prezent, majoritatea catalanilor sunt naţionalişti, însă dintre aceştia, doar o mică parte revendică separarea de Spania. In general, catalanii se consideră ca o avangardă a Spaniei din punct de vedere economic, politic şi cultural, preferând viitorul Cataloniei ca parte integrantă dintr-o viitoare Europă a regiunilor, ca structură supra-statală, în defavoarea guvernului central de la Madrid.

6.3. Trentino-Adige, Valea Aosta, Friuli-Venezia Giulia

Trentino-Adige

Cu o suprafaţă de 13.613 km^2 şi 9 milioane de locuitori, Trentino-Adige este denumirea italiană a Tirolului de Sud, provincie austriacă ce făcea parte, până în 1914 din Imperiul Austro-Ungar. A fost anexată de Italia în urma tratatului de la Saint Germain din 1919, însă recrudescenţa terorismului din anii '60 a determinat acordarea statutului de autonomie la 20 ianuarie 1972, dată la care i-a fost recunoscută oficial şi cea de-a doua denumire: Tirolul de Sud.

[46] în Dictionnaire de Géopolitique, coord. Yves Lacoste, Flammarion, Paris.

Dacă la integrarea în Italia structura etnică era dominată net de germani şi germanofili (94,4% din totalul populaţiei)[47], la data obţinerii autonomiei, ponderea italienilor crescuse la o treime.

Valea Aosta

Beneficiind de o poziţie strategică deosebită, pe o importantă axă de legătură între Franţa şi Italia (tunelurile Mont Blanc şi Grand–Saint Bernard), Valea Aosta este o veche regiune francofonă încorporată în Regatul Italiei în 1861. Deşi franceza a fost recunoscută oficial ca limbă în regiune încă de la anexarea sa, în 1919 a fost constituită „Liga din Val d'Aosta" menită să protejeze identitatea culturală france menită să protejeze identitatea culturală franceză, într-un ţinut ce se dorea, totuşi, italian.

Valea Aosta (3262 km^2, 116.000 loc) a devenit regiune autonomă italiană în 1946, iar prin legea din 26 februarie 1948 i-a fost acordat un statut special, de atunci regiunea având un consiliu care alege preşedintele executiv şi legislativ.

Friuli-Venezia Giulia

Deşi administrativ alcătuieşte o regiune omogenă, situată în nord-estul Italiei, la graniţa cu Austria şi Slovenia, din punct de vedere istoric este un ansamblu eterogen, alcătuit din:

- *Friul*, a cărui denumire provine din latinescul „Forum Julii", străvechi centru comercial şi militar fondat în secolul I î. Chr. Regiunea a fost integrată în Italia în 1866, după înfrângerea austriecilor de la Sadova.
- *Venezia*, succesoare a statului venesian fondat în secolul I d. Chr. Venezia Giulia, a cărei denumire provine din „Gens Julia" (familie din care au făcut parte împăraţii Caesar şi Augustus) este însă de dată recentă, fiind fondată în anul 1863, ca un avanpost al lumii romane, într-o zonă de expansiune austriacă.

Atât în perioada interbelică, cât şi imediat după al doilea război mondial, în regiune au avut loc o serie de schimburi teritoriale şi rectificări de graniţe între Austria, Italia şi Iugoslavia, Dalmaţia de Nord, fosta Carniola (Slovenia de Sud), Istria şi o parte a Veneţiei Iuliene revenind în cele din urmă Iugoslaviei (1946).

Sintetizând caracteristicile comune ale celor trei ţinuturi istorice italiene prezentate anterior, pot fi enunţate două concluzii importante:

- toate reprezintă succesoarele unor entităţi politico-administrative bine individualizate în perioada medievală, funcţionând în prezent ca regiuni italiene cu o largă autonomie;
- majoritatea populaţiei nu este dată de un nucleu etnic propriu-zis, ca în cazul catalanilor sau al bascilor, ci de extinderea transfrontalieră a blocurilor etnice limitrofe (francezi, austrieci, sloveni, croaţi).

6.4. Irlanda de Nord (Ulsterul)

Dacă argumentul etnic este cel care stă la baza naţionalismului care generează tensiunile geopolitice din ţinuturile istorice spaniole, din regiunile franceze, belgiene sau italiene, în Ulster primează cel de natură confesională. Eforturile englezilor de a introduce forţat protestantismul în secolele XVI-XVII s-au izbit de o puternică rezistenţă, mişcarea anti-engleză găsind în catolicism un putenic sprijin. Doar în câteva comitate din nord-estul insulei, ce aveau să fie păstrate sub suveranitate britanică şi după independenţa Irlandei (29 decembrie

[47] După datele recensământului austro-ungar din 1910.

1937) s-a conturat o puternică comunitate protestantă ce deține în prezent o majoritate fragilă (57% din totalul populației, procentaj în continuă diminuare) asupra minorității catolice (Figura 22). Acest aspect, corelat cu experiențele trecutului, a creat pentru catolici percepția unei minorități „asuprite" de dominația majorității protestante din toate domeniile vieții politice și economico-sociale. Pe de altă parte, protestanții unioniști, loiali coroanei britanice, se tem de reunificarea cu Irlanda, obiectiv promovat tot mai insistent de mișcarea naționalistă irlandeză. In acest context, ei au devenit puternic atașați unor tradiții britanice, străine pentru numeroși britanici din Marea Britanie. Acesta este antagonismul ce conferă Ulsterului o particularitate distinctă și care a atins forme deosebit de violente datorită terorismului promovat de „Armata Republicană Irlandeză" (IRA) și de grupările paramilitare protestante. Conflictul are conotații pe trei nivele: la nivelul relațiilor din interiorul provinciei (între comunitatea catolică și cea protestantă); dintre Ulster și restul Irlandei, precum și la nivelul relațiilor dintre guvernele celor două țări implicate. La acest nivel însă, conflictul a fost stins prin semnarea în 1985 a unui acord istoric între Westminster și Dublin, prin care este afirmată dorința celor două guverne de a dezvolta „relația unică dintre popoarele lor ca vecini prieteni și parteneri în cadrul Uniunii Europene" și de a coopera în problemele de securitate.

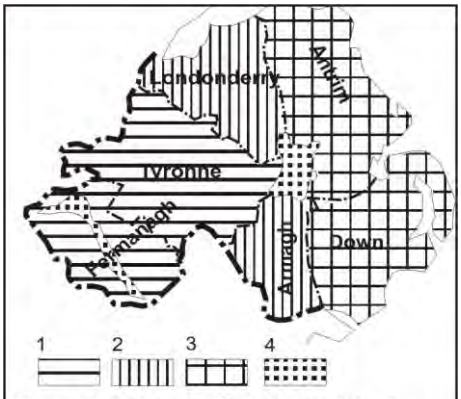

Figura 22: **Irlanda de Nord. Comitatele și ponderea pe comitat a populației protestante**
1. între 33 și 46%, 3. între 71 și 76%,
2. între 52 și 58%, 4. zone lacustre.
Sursa: Anne Corbett (1995), în Dictionnaire de Géopolitique, coord. Yves Lacoste, p. 804.

Pentru detensionarea conflictului la nivelul său local, guvernul britanic, adept al principiului „unire fără uniformitate" și-a arătat disponibilitatea acordării unui statut particular Ulsterului în cadrul Regatului Unit, acceptând reformarea instituțiilor locale și împărțirea puterii între comunități, problemă care nu a mai fost niciodată până atunci abordată în Marea Britanie (1974).

6.5. Caucazul

Lanțul montan caucazian se întinde pe aproape 1.200 km lungime și 200 km lățime, între Marea Neagră și Marea Caspică, având o altitudine de peste 2.000 m, cu vârfuri ce depășesc 5.000 (Elbruz – 5.642 m). Caucazul reprezintă o barieră dificil de străbătut; singura trecătoare practicabilă este Defileul Darial (1.250 m), aproape de izvoarele Terekului, unde rușii au amenajat încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea o șosea ce leagă Vladikavcazul de Tbilisi.

Particularitatea acestui ansamblu natural este diversitatea extrem de mare de populaŝi care şi-au găsit aici refugiul (Figura 23).

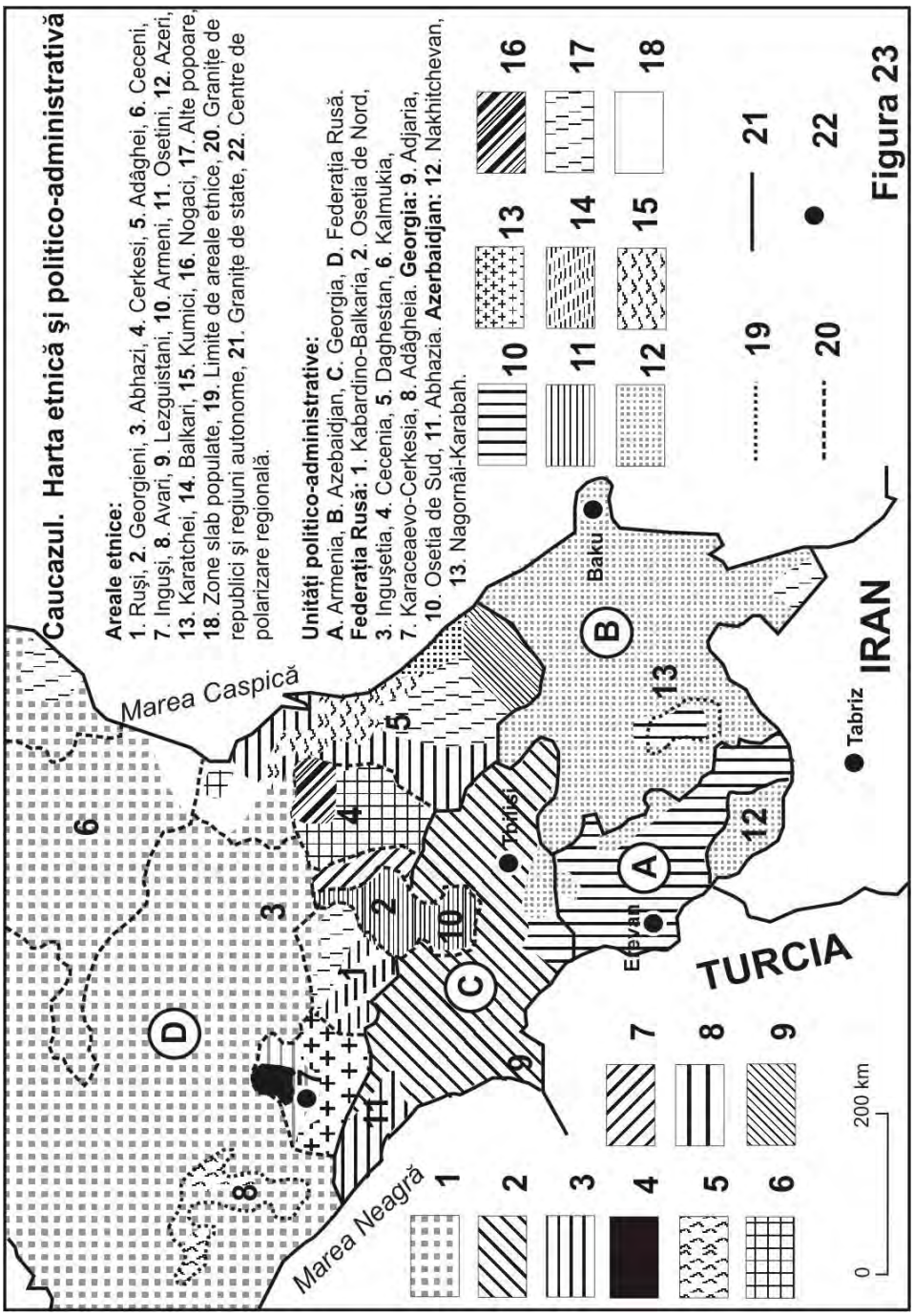
Caucazul. Harta etnică şi politico-administrativă
Areale etnice:
1. Ruşi, 2. Georgieni, 3. Abhazi, 4. Cerkesi, 5. Adâghei, 6. Ceceni, 7. Inguşi, 8. Avari, 9. Lezguistani, 10. Armeni, 11. Osetini, 12. Azeri, 13. Karatchei, 14. Balkari, 15. Kumici, 16. Nogaci, 17. Alte popoare, 18. Zone slab populate, 19. Limite de areale etnice, 20. Graniţe de republici şi regiuni autonome, 21. Graniţe de state, 22. Centre de polarizare regională.
Unităţi politico-administrative:
A. Armenia, B. Azebaidjan, C. Georgia, D. Federaţia Rusă.
Federaţia Rusă: 1. Kabardino-Balkaria, 2. Osetia de Nord, 3. Inguşetia, 4. Cecenia, 5. Daghestan, 6. Kalmukia, 7. Karaceaevo-Cerkesia, 8. Adâgheia. Georgia: 9. Adjaria, 10. Osetia de Sud, 11. Abhazia. Azerbaidjan: 12. Nakhitchevan, 13. Nagornâi-Karabah.
Marea Caspică
Marea Neagră
Baku
Tbilisi
Erevan
Tabriz
TURCIA
IRAN
0
200 km
Figura 23

Se poate vorbi în acest spaţiu relativ restrâns ca suprafaţă, de 43 de populaţii şi limbi, care coabitează mai mult sau mai puţin paşnic, ca într-un veritabil muzeu etnografic. Această complexitate a fost creată pe parcursul istoriei, deoarece Caucazul a servit de-a lungul timpului atât ca punte de trecere, cât şi ca loc de refugiu. Loc de trecere între Nord şi Sud, prin „Porţile de Fier" care controlează înălţimile Derbent şi şoseaua din lungul litoralului Mării Caspice, legând stepele ruseşti de platoul iranian, dar şi loc de trecere Est-Vest, prin valea râului Araxe, care permite legătura Persiei cu Anatolia, între Tabriz şi Erzurum.

Funcţia de refugiu i-a fost oferită Caucazului datorită fragmentării reliefului. În nord mai ales, nenumărate văi adăpostesc laolaltă populaţii de diferite origini, relicte ale marilor invazii care, de la sciţi până la kalmucii stabiliţi în secolul al XVII-lea la limita sudică a stepei, toate au traversat de la est la vest stepele ruseşti.

Ruşii, după ce au ocupat Georgia (1783), Azerbaidjanul (1813) şi nordul Armeniei (1828), n-au reuşit să cucerească Caucazul decât în secolul al XIX-lea şi cu mari pierderi. In mod cert geopolitica expansionistă rusească s-a sprijinit pe existenţa acestui mozaic de mici popoare mai mult sau mai puţin rivale unele cu altele. Pe de altă parte, pe lângă dificultatea operaţiunilor militare în aceste zone înalte de munte, ruşii s-au izbit de expansiunea recentă aici a Islamului, pe baza căruia au fost organizată şi coordonată rezistenţa populaţiilor locale. Imamul Chămil, lider al unei puternice congregaţii sunnite organiza între 1834 şi 1859 triburile cecene şi pe cele din Daghestan şi le îndemna la un djihad împotriva ruşilor. Triburile cerkese din zona din zona piemontană de nord-vest nu au fost cucerite decât în 1878; majoritatea dintre acestea, alungate din propriile lor teritorii s-au refugiat în Imperiul Otoman activând panturcismul. Chiar şi după cucerirea rusească, zona Caucazului a reprezentat pentru aceştia un mare furnizor de insecuritate. În 1917, mai multe popoare musulmane, cecenii şi cerkesii mai ales, s-au solidarizat din nou împotriva ruşilor şi n-au putut fi învinşi decât în 1924. Amintirea acestor vremuri şi ale represiunilor ruseşti provoacă printre aceste popoare (ceceni mai ales) puternice sentimente antiruseşti.

Văzut din pespectiva Moscovei, spaţiul Caucazian este alcătuit din două ansambluri geopolitice distincte (Tabelul 24):

Ciscaucazia, caracterizată prin cea mai mare diversitate şi fragmentare etnică, ce ocupă versantul nordic al Caucazului şi zonele piemontane adiacente acestuia, este alcătuită din nouă structuri politico-administrative, constituite pe fundament etnic ale căror decupaje, adesea artificiale au fost trasate în perioada stalinistă. Unele dintre acestea depăşesc cu mult teritoriul locuit de populaţia „titulară", structura etnică fiind dominată de ruşi; altele sunt formate prin alăturarea a două populaţii distincte (Karatchaev-Cerkesia sau Kabardino-Balkaria) sau reprezintă veritabile spaţii multinaţionale ca în cazul Daghestanului, în vreme ce în cazul osetinilor, un spaţiu etnic unitar este împărţit în două formaţiuni statale, una aparţinând Federaţiei Ruse (Osetia de Nord), alta Georgiei (Osetia de Sud). Pe scut, Ciscaucazia, împărţită între Federaţia Rusă şi Georgia este alcătuită din următoarele structuri politico-administrative: Adâgheia, Karatchaev-Cerkesia, Kabardino-Balkaria, Cecenia, Inguşetia, Daghestan şi Osetia de Nord (ce aparţin Federaţiei Ruse), respectiv Abhazia şi Osetia de Sud, ce aparţin Georgiei;

Transcaucazia, situată între versantul muntos propriu-zis şi bucla râului Araxe, ce formează frontiera cu Iranul, este dominată de cele trei mari formaţiuni statale caucaziene:

- Armenia,
- Georgia (cu republicile autonomă Abhazia şi Adţaria şi regiunea autonomă Osetia de Sud) şi
- Azerbaidjan (cu republica autonomă Nahičevan şi regiunea autonomă Nagornâi-Karabah).

Destrămarea U.R.S.S. şi constituirea statelor naţionale (Federaţia Rusă, Armenia, Azerbaïdjan şi Georgia), a determinat importante mutaţii geopolitice prin reactivarea unor tendinţe naţionaliste ale populaţiilor „naţionale" din noile state în dauna minorităţilor (azeri contra armeni în Nagornâi-Karabah, georgieni contra abhazi în Abhazia şi contra osetini în Osetia de Sud etc), cărora i s-a răspuns prin tendinţe separatiste: Cecenia, Abhazia, Osetia, Daghestan etc.

Tabelul 24 – **Structura politică şi etnico-confesională a statelor caucaziene**

Unitatea politico – administrativă	Statutul	Suprafaţa (kmp.)	Populaţia (loc.)	Capitala	Structura etnică [%]	Structura confesio-nală
Abhazia	Republică autonomă în Georgia – 1930, 91	8 600	473 260	Suhumi	ruşi: 75 abhazi: 19	- creştinism ortodoxism - islamism
Adâgheia	Republică autonomă în Fed. Rusă - 1922, 1991	7 600	447 100	Maykop	ruşi: 68 adâghei[48]: 29	-creştinism ortodoxism -islamism
Adžaria	Republică autonomă în Georgia – 1923, 1991	2 900	254 210	Batumi	georgieni: 93,4 ruşi: 2,4 armeni:2,3	- islamism - creştinism ortodoxism
Armenia	Republică independentă - 1991	29 743	3 212 000	Erevan	armeni: 98 azeri: 1,3 ruşi: 0,5	-creştinism ortodoxism -islamism
Azerbaïdjan	Republică independentă – 1991	86 600	8 266 000	Baku	azeri: 90,6 lesghieni:2 ruşi: 1,8	-islamism şiism:65,3 sunnism
Cecenia	Republică autonomă în Fed. Rusă - 1936 Independentă-1991	15 700	1 103 700	Groznyj	ceceni ruşi	-islamism -creştinism ortodoxism
Daghestan	Republică autonomă în Fed. Rusă 1921, 1991	50 300	2 576 500	Mahač-kala	avari: 27,5 darghini:16 lezghieni:11 ruşi: 5,2 lachi: 5 azeri: 4,1 tabassarani :4 rontuli: 0,8 aguli: 0,8 tachuli:0,3	-islamism (majoritar)
Georgia	Republică Independentă – 1991	69 500	4 543 000	Tbilisi	georgieni: 83,8 azeri: 6,5 armeni: 5,7	- creştinism ortodoxism -islamism

[48] Adâgheii sunt formaţi din triburile de **bieduki**, **temizgoi**, **chapsugi** şi **abadzeni**.

Inguşetia	Republică autonomă în Fed. Rusă – 1936, 1991	3 600	467 300	Nazran	ruşi inguşi: 12,9	-islamism -creştinism
Kabardino-Balkaria	Republică autonomă în Fed. Rusă 1921, 1991	12 500	901 500	Nal'čik	kabardini: 48 ruşi: 31,9 balkari: 9,4	-islamism -creştinism
Karatchaev-Cerkesia	Republică autonomă în Fed. Rusă 1928, 1991	14 100	439 500	Čerkessk	karatchai: 45 cerkesi: 25 ruşi: 13 abazini	-islamism -creştinism
Nahicevan	Republică autonomă în Azerbaïdjan	5 500	369 800	Nahice-van	azeri ruşi armeni	-islamism -cerştinism
Nagornâi-Karabah	Regiune autonomă în Azerbaidjan - 1923, 1991	4 400	148 000	Stepana-kert	armeni azeri ruşi	-creştinism ortodoxism -islamism
Osetia de Nord	Republică autonomă în Fed. Rusă – 1936, 91	8 000	710 300	Vladi-kavkaz	osetini: 53 ruşi: 29,9	-creştinism
Osetia de Sud	Regiune autonomă în Georgia 1922, 1991	3 900	300 000	Ihinvali	osetini:66,2 georgieni: 29	-creştinism

Surse: Dictionnaire de Géopolitique, 1995, coord. Yves Lacoste, Calendario Atlante de Agostini, 2006.

Capitolul 7 – **INSERŢIA MODELELOR DE REGIONARE POLITICO-ADMINISTRATIVĂ EUROPENE ÎN SPAŢIUL ROMÂNESC**

7.1. Inserţia modelului departamental francez: judeţele interbelice

În perioada cuprinsă între Marea Unire (1 decembrie 1918) până la votarea *Legii pentru unificarea administrativă* (14 iunie 1925), pe teritoriul României au funcţionat 4 regimuri administrative cuprinse într-un sistem global unic, care s-au apropiat tot mai mult ca urmare a măsurilor legislative luate:

- Regimul administrativ al **Vechiului Regat al României** (reglementat prin *Legea pentru Consiliile judeţene* din 2 aprilie 1894);
- Regimul administrativ al **Transilvaniei** (reglementat prin *Decretul privind instituirea conducerii serviciilor publice în Transilvania* nr. 3632 din 11 decembrie 1918);
- Regimul administrativ al **Basarabiei** (reglementat prin *Decretul privind instituirea conducerii serviciilor publice în Basarabia* nr. 852 din 9 aprilie 1918);
- Regimul administrativ al **Bucovinei** (reglementat prin *Decretul pentru administraţia Bucovinei* nr. 3715 din 18 decembrie 1918).

Realizate sub imperativul unor sisteme şi conjuncturi politice şi economice diferite, cele 4 decupaje administrative prezentau caracteristici proprii, inducând la nivelul întregului dezechilibre pronunţate, atât ca mărime teritorială şi demografică, cât şi în ceea ce priveşte forma, poziţia reşedinţei în cadrul judeţului sau gradul de accesibilitate. Astfel, în privinţa suprafeţei, judeţele din Bucovina erau de 7–10 ori mai mici decât judeţele vecine din Basarabia sau decât unele judeţe din Transilvania şi Banat (Caraş-Severin, Hunedoara, Bihor, Arad, Timiş - Torontal); chiar şi în Vechiul Regat se înregistrau diferenţieri semnificative între fostele ţinuturi ale Moldovei şi unele judeţe din Muntenia, Oltenia sau Dobrogea[49], după cum decupajul administrativ al Transilvaniei, constituit pe criterii etnice se caracteriza el însuşi prin mari disproporţii[50].

Sarcinile prefecţilor şi a celorlalte organe ale administraţiei locale erau astfel foarte diferite: dacă prefecţii din Bihor sau Caraş-Severin trebuiau să administreze o populaţie de peste 450.000 locuitori, cei ai judeţelor din Bucovina aveau în administraţie o populaţie de peste 10 ori mai mică (Văşcăuţi - 25.000 locuitori), adică de mărimea unui orăşel mijlociu, condus de un primar (Tabelul 25). La aceasta se adăugau diferenţe mari în ceea ce priveşte infrastructura de comunicaţie, fapt ce limita gradul de accesibilitate în zonele periferice ale unor judeţe. Dacă în mod normal judeţele mai mari ar fi trebuit să corespundă unor zone cu densităţi mari de căi de comunicaţie, care să asigure o circulaţie fluentă şi deci o bună administrare, iar acolo unde reţelele feroviare sau rutiere lipseau sau aveau densităţi foarte reduse judeţele trebuiau să fie mai mici, situaţia din teren era inversă: Basarabia care se caracteriza printr-o infrastructură de comunicaţii foarte deficitară avea judeţe foarte mari, în vreme ce în Bucovina, unde reţeaua rutieră şi feroviară era bine dezvoltată, judeţele erau foarte mici (Meruţu, 1929, pp. 192-193). Dacă şi Basarabia ar fi fost organizată după mărimea judeţelor din Bucovina, ar fi trebuit să aibă nu 9, ci 49 de judeţe ! La aceasta se adaugă şi faptul că unele judeţe

[49] Judeţele Roman, Vaslui, Tutova, Fălciu sau Covurlui erau de 3 - 4 ori mai mici decât judeţe ca Ialomiţa, Tulcea, Constanta sau Dolj.

[50] Judeţul Braşov era, de exemplu, de 6 ori mai mic decât judeţul Hunedoara, judeţe precum Caraş-Severin, Arad, sau Bihor întreceau de 2–9 ori pe majoritatea judeţelor Transilvaniei.

(Cojocna, Turda - Arieş, Suceava, Tecuci) aveau o formă foarte alungită, ce nu corespundea unei axe majore de circulaţie, fapt ce diminua considerabil eficienţa organismelor administrative în exercitarea atribuţiilor acestora în zonele marginale, cu un grad redus de accesibilitate. Unele reşedinţe de judeţ (Râmnicu Vâlcea, Piteşti etc.) erau situate foarte aproape de limita structurilor administrative din care făceau parte. Se creau astfel, în extremităţile opuse reşedinţelor de judeţ, zone rurale nepolarizate sau foarte slab polarizate de acestea, ce gravitau spre reşedinţele judeţelor limitrofe. Configuraţia căilor de comunicaţie amplifica aceste disfuncţionalităţi, astfel că deplasările din arealele marginale judeţelor către reşedinţele acestora deveneau foarte anevoioase.

Tabelul 25 - **Judeţele României pe provincii istorice după Marea Unire (1918–1925)**

Provincia istorică	Suprafaţa (kmp)	Populaţia (loc.)*	Număr Judeţe	Suprafaţa medie / judeţ (kmp)	Populaţia medie / judeţ (loc)
BANAT	18.715	968.948	2	9357,5	484.474
BASARABIA	44.422	1.935.412	9	4935,8	215.046
BUCOVINA	10.442	807.262	11	949,3	73.387
CRIŞANA	23.148	1.485.835	4	5787	371.459
DOBROGEA	23.262	662.000	4	5815,5	165.500
MARAMUREŞ	3.381	145.436	1	3381	145.436
MOLDOVA	38.058	2.131.527	13	2927,5	163.964
MUNTENIA	52.505	3.297.139	11	4773,2	299.740
OLTENIA	24.078	1.414.737	6	4013	235.790
TRANSILVANIA	57.038	2.660.746	15	3802,5	177.383
ROMÂNIA	295.049	15.509.042**	76	3882,2	204.066

* Populaţia la recensămintele din 1897 (pentru Basarabia), din 1910 (pentru Bucovina, Transilvania, Banat, Crişana şi Maramureş) şi 1912 (pentru teritoriul Vechiului Regat);
** Populaţie estimativă.

Pe de altă parte, lunga coabitare a românilor împreună cu populaţii de alte naţionalităţi, în teritorii administrate de diferite capitale imperiale, a făcut ca populaţiile din aceste teritorii să aibă, în ceea ce priveşte administraţia, concepţii total diferite faţă de curentele centraliste promovate în Vechiul Regat. În consecinţă, oamenii politici, reprezentanţi ai minorităţilor naţionale şi ai românilor din Transilvania, din Basarabia, Bucovina şi din Cadrilater[51] susţineau că cel mai optim cadru pentru realizarea coeziunii naţionale şi a unui climat de înţelegere şi toleranţă între populaţia majoritară şi cea minoritară ar fi o structură administrativă descentralizată, care să permită oamenilor din diferitele părţi ale ţării să-şi păstreze vechile instituţii care deosebeau cultura şi tradiţiile lor de cele ale regiunilor vecine. Ei considerau că nu se putea ajunge la o veritabilă unitate prin ignorarea deosebirilor dintre diferitele părţi ale teritoriului naţional care au evoluat sub sisteme politice diferite, sau depunând eforturi pentru a reduce totul la un sistem comun, scopul principal al guvernului fiind acela de a asigura unitatea prin diversitate. Această moştenire diferenţiată s-a reflectat şi în prima hartă administrativă a României Mari (Figura 24) prin care au

[51] Cadrilaterul s-a unit cu România în urma celui de-al doilea război balcanic (28 iunie – 10 august 1913), încheiat prin Pacea de la Bucureşti (13 august 1913); a urmat unirea Basarabiei cu România la 14 / 27 martie 1918; a Bucovinei, la 15 / 28 noiembrie 1918 şi a Transilvaniei la 1 decembrie 1918. Constituirea statului naţional unitar român a fost recunoscută de marile puteri ale vremii (Marea Britanie, Franţa, Italia şi Japonia) prin tratatele de la Saint Germain (Sevres) din 10 august 1920 şi de la Paris (28 octombrie 1920).

fost asociate structuri administrativ-teritoriale eterogene, ce au fost constituite şi au evoluat în sisteme politico-administrative diferite.

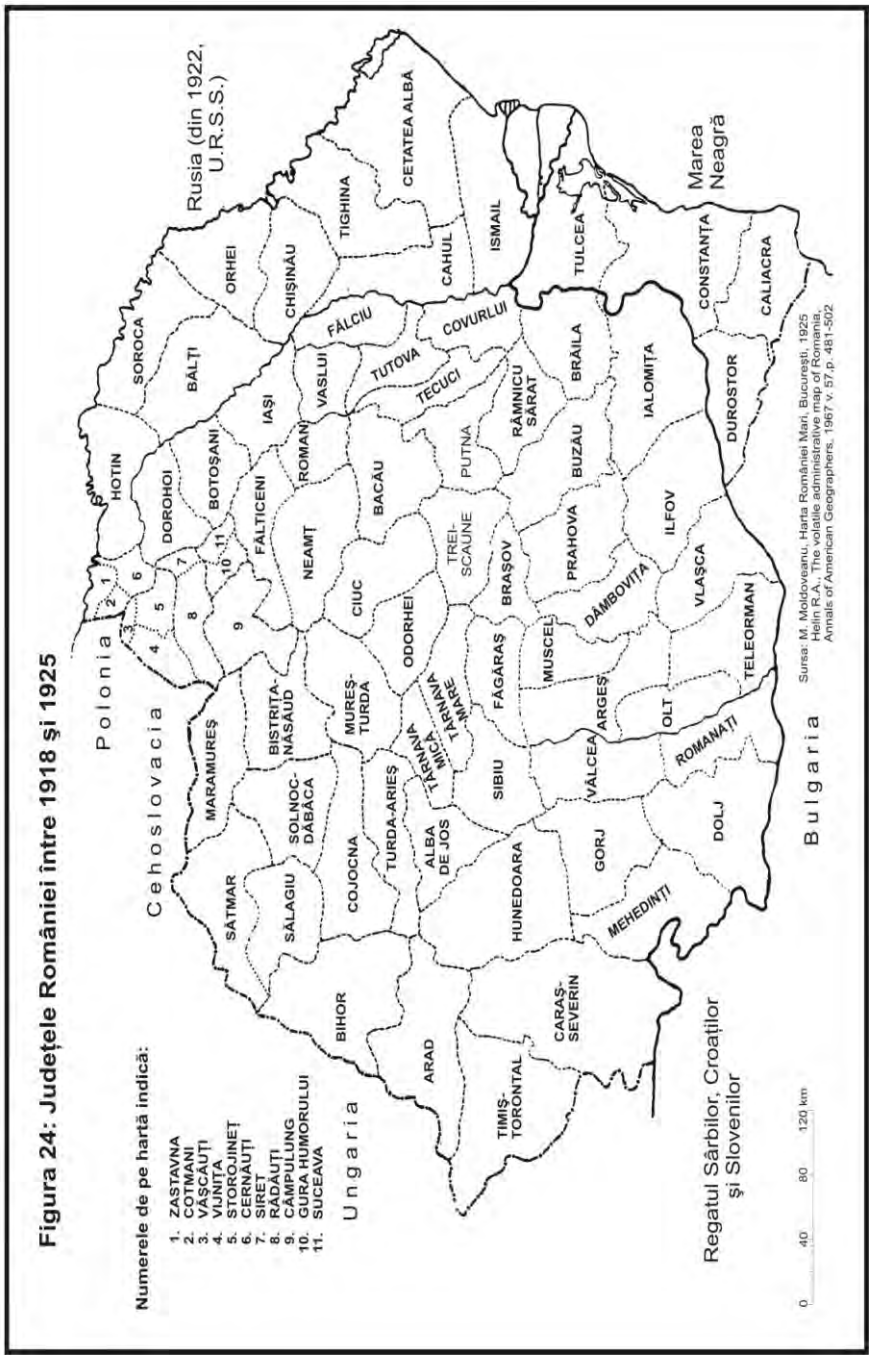

Iată de ce, în perioada interbelică, aproape toate partidele politice mai importante şi elitele ştiinţifice au întocmit proiecte de unificare administrativă, unele orientate în direcţia centralizării, altele bazate pe un regionalism administrativ fundamentat pe descentralizare şi autonomie locală.

În vederea realizării decupajului administrativ ce avea să fie oficializat prin Legea pentru unificarea administrativă din 1925[52] a fost constituită o comisie alcătuită din 7 personalităţi ale vremii, oameni de ştiinţă şi reprezentanţi ai armatei[53], trei dintre aceştia fiind geografi: Simion Mehedinţi, Vintilă Mihăilescu şi Vasile Meruţiu. S-a optat pentru constituirea unor judeţe mari, care să cuprindă în medie între 300.000 şi 400.000 locuitori, cu suficiente resurse financiare, care să le permită implementarea unei veritabile autonomii locale. Pe această bază, comisia a propus mai întâi un decupaj administrativ în 48 de judeţe, urmând deci să fie desfiinţate prin contopire 28 de judeţe, fapt ce a atras ample proteste din partea reprezentanţilor acestora. Prin urmare, a fost elaborată o a doua propunere de organizare administrativ-teritorială, numărul judeţelor desfiinţate fiind în acest caz redus la jumătate. Şi de această dată, sub presiunea autorităţilor locale s-a renunţat la desfiinţarea unor judeţe, consfinţindu-se în final organizarea administrativă a teritoriului României în 71 de judeţe[54] (Figura 25), ca urmare a desfiinţării prin contopire a 6 judeţe din Bucovina (Cotmani, Gura Humorului, Siret, Văşcăuţi, Vijniţa şi Zastavna) şi a divizării judeţului Caraş-Severin în judeţele Caraş şi Severin. Cu acest prilej, au fost reajustate şi unele limite dintre judeţe, cu precădere a celor din Transilvania, Basarabia şi Cadrilater, iar partea estică a judeţului Torontal, cu populaţie majoritar românească a fost inclusă în judeţul Timiş (Figura 26).

Deşi atenuate, contrastele se menţineau încă profunde, atât sub raport *demografic* (în vreme ce judeţul Ilfov, datorită Capitalei se apropia de 1 milion de locuitori, iar judeţe precum Timiş, Bihor, Prahova sau Dolj se apropiau sau chiar depăşeau 500.000 locuitori, altele se situau chiar sub plafonul a 100.000 locuitori: Făgăraş - 86.461 locuitori, Câmpulung - 95.174 locuitori), cât şi *teritorial* (între 1309 kmp - judeţul Suceava şi 8626 kmp - judeţul Timiş). Totodată, disfuncţionalităţile induse de poziţia excentrică a reşedinţei unor judeţe (Râmnicu Vâlcea, Slatina, Piteşti, Miercurea Ciuc sau Turnu Măgurele) au fost menţinute prin păstrarea configuraţiei judeţelor, iar în cadrul noului judeţ Severin s-a optat pentru fixarea reşedinţei la Lugoj, foarte aproape de limita sa nord-vestică, fapt ce a determinat gravitarea comunelor din extremitatea sa sudică (clisura Dunării) către Drobeta - Turnu Severin. Considerăm că, în acest caz, centralitatea ar fi impus ca o reşedinţă mult mai viabilă oraşul Caransebeş, opţiunea pentru Lugoj făcându-se însă datorită diferenţei mari de populaţie dintre cele două oraşe: 23.593 locuitori (Lugoj), faţă de numai 8704 locuitori ai Caransebeşului (1930). Judeţul constituia unitatea administrativă de bază, care coordona activitatea din teritoriu, consiliile judeţene fiind supuse direct autorităţilor centrale. Acestea dispuneau de personalitate juridică, fiind concepute ca relee de transmitere a puterii centrale către autorităţile locale. Se legifera astfel, în planul organizării administrativ-teritoriale, programul politic sprijinit de politicienii din Vechiul

[52] Legea a intrat în vigoare la 1 ianuarie 1926.

[53] Comisia constituită pentru elaborarea primului decupaj administrativ-teritorial unitar al României era constituită din: *Simion Mehedinţi* – preşedinte, *Vintilă Mihăilescu* – secretar general, *Al. Crăsnaru, Vasile Meruţiu*, colonelul *Linteş*, colonelul *A. Vasilescu* şi *Al. Grigorescu* – membri (Nistor, 2000, p. 116).

[54] Cele 71 de judeţe erau organizate în 429 plase, care cuprindeau 8751 comune, 179 oraşe şi 15.981 sate.

Regat[55] bazat pe o *centralizare excesivă*, garanŞe a unităŞi şi securităŞi naŞionale. La rândul său, ConstituŞa din 1923 declara România, stat naŞional unitar şi indivizibil (Art. 1), iar prin articolul 137 unifica diversele sisteme juridice moştenite de diferitele regiuni ale statului.

[55] Exponenşi acestui program politic au fost politicienii din guvernele conduse de Mareşalul Alexandru Averescu, precum şi cei din guvernele liberale conduse de Ion I. C. Brătianu (19 ianuarie 1922 - 30 martie 1926 şi 21 - 24 noiembrie 1927) şi Vintilă I. C. Brătianu (24 noiembrie 1927 - 10 noiembrie 1928).

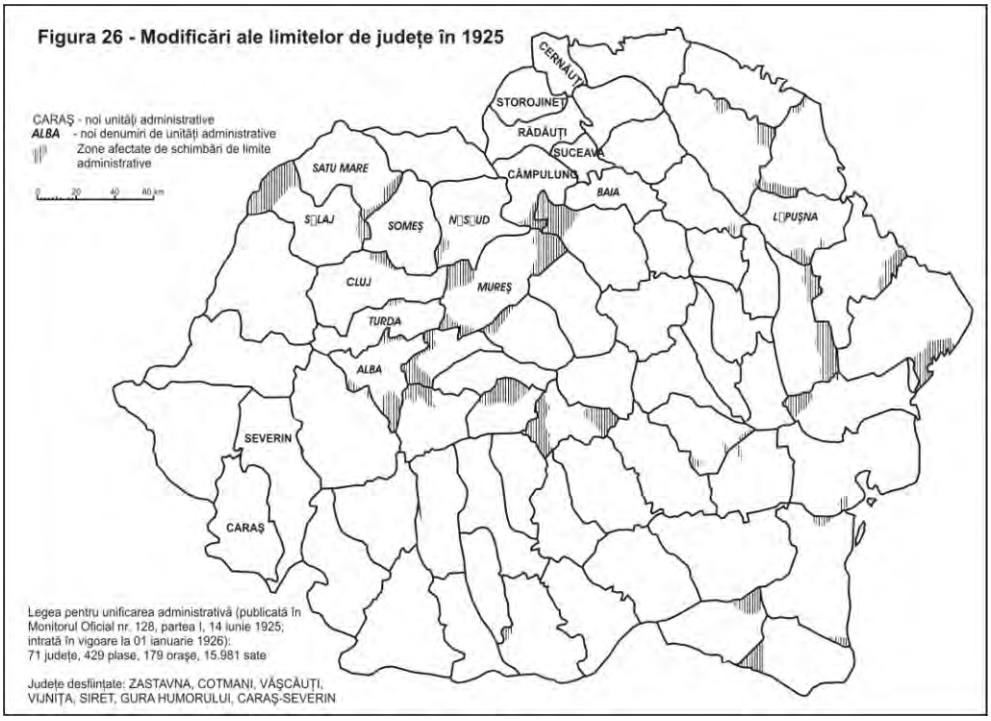

Pentru eficientizarea activităţii de administraţie şi pentru o aplicare cât mai riguroasă şi uniformă a tutelei administrative, judeţele au fost grupate în circumscripţii administrative, cu rol executiv, fără personalitate juridică, conduse de inspectori generali administrativi (Tabelul 26).

Tabelul 26 – **Circumscripţiile administrative**

Actul normativ de organizare	**Circumscripţii şi reşedinţa acestora**	**Judeţele componente**
Decizia Consiliului de Miniştri nr. 577 / P din 6 februarie 1926	Cluj	Cluj, Maramureş, Mureş, Năsăud, Satu Mare, Sălaj, Someş
	Timişoara	Arad, Bihor, Caraş, Hunedoara, Mehedinţi, Severin, Timiş - Torontal
	Sibiu	Alba, Făgăraş, Odorhei, Târnava Mare, Târnava Mică, Turda
	Craiova	Argeş, Dolj, Gorj, Olt, Romanaţi, Teleorman, Vâlcea
	Ploieşti	Braşov, Buzău, Ciuc, Dâmboviţa, Ilfov, Muscel, Prahova, Trei Scaune, Vlaşca
	Galaţi	Brăila, Caliacra, Constanţa, Covurlui, Durostor, Ialomiţa, Ismail, Râmnicu Sărat, Tulcea
	Cernăuţi	Botoşani, Cernăuţi, Câmpulung, Dorohoi, Fălticeni, Hotin, Neamţ, Rădăuţi, Storojineţ, Suceava
	Iaşi	Bacău, Bălţi, Iaşi, Putna, Roman, Tecuci, Tutova, Vaslui
	Chişinău	Cahul, Cetatea Albă, Fălciu, Lăpuşna, Orhei, Soroca, Tighina
Decizia Ministrului de Interne nr. 25. 134 / P din 18 noiembrie	Piteşti	Argeş, Dâmboviţa, Dolj, Gorj, Mehedinţi, Muscel, Olt, Romanaţi, Teleorman, Vâlcea, Vlaşca
	Ploieşti	Brăila, Buzău, Caliacra, Constanţa, Durostor, Ialomiţa, Ilfov, Prahova, Râmnicu Sărat, Tulcea
	Iaşi	Bacău, Covurlui, Fălciu, Fălticeni, Iaşi, Neamţ, Putna, Roman, Tecuci, Tutova, Vaslui

1927	Botoşani	Botoşani, Cernăuţi, Câmpulung, Dorohoi, Rădăuţi, Storojineţ, Suceava
	Chişinău	Bălţi, Hotin, Lăpuşna, Orhei, Soroca
	Cetatea Albă	Cahul, Cetatea Albă, Ismail, Tighina
	Sibiu	Alba, Făgăraş, Hunedoara, Sibiu, Târnava Mare, Târnava Mică
	Târgu Mureş	Braşov, Ciuc, Mureş, Odorhei, Trei Scaune, Turda
	Oradea	Arad, Bihor, Carei, Severin, Timiş - Torontal
	Cluj	Cluj, Maramureş, Năsăud, Satu Mare, Sălaj, Someş
Decizia Ministrului de Interne nr. 4640 / P din 11 aprilie 1928	Piteşti	Argeş, Dolj, Gorj, Mehedinţi, Muscel, Olt, Romanaţi, Teleorman, Vâlcea
	Ploieşti	Brăila, Buzău, Dâmboviţa, Ialomiţa, Ilfov, Prahova, Râmnicu Sărat, Vlaşca
	Iaşi	Bacău, Covurlui, Fălciu, Fălticeni, Iaşi, Neamţ, Putna, Roman, Tecuci, Tutova, Vaslui
	Botoşani	Botoşani, Cernăuţi, Câmpulung, Dorohoi, Rădăuţi, Storojineţ, Suceava
	Chişinău	Bălţi, Cahul, Hotin, Lăpuşna, Orhei, Soroca, Tighina
	Constanţa	Caliacra, Cetatea Albă, Constanţa, Durostor, Ismail, Tulcea
	Braşov	Alba, Braşov, Făgăraş, Hunedoara, Odorhei, Sibiu, Târnava Mare, Târnava Mică, Trei Scaune
	Oradea	Arad, Bihor, Caraş, Sălaj, Severin, Timiş - Torontal
	Cluj	Ciuc, Cluj, Maramureş, Mureş, Năsăud, Satu Mare, Someş, Turda

Sursa: Nistor I. S. (2000), *Comuna şi judeţul. Evoluţia istorică*, Ed. Dacia, Cluj Napoca, pp. 169-173.

Aşezările umane erau clasificate în 3 categorii: comune rurale, comune urbane (declarate ca atare prin lege şi înţelese ca aşezări rurale evoluate, având un stadiu tranzitoriu între sat şi oraş) şi oraşe (distingându-se şi în cadrul acestora, 2 categorii: reşedinţe şi nereşedinţe de judeţ). Cele mai mari reşedinţe de judeţ (atât ca populaţie cât şi ca importanţă economico-socială), ce constituiau centre polarizatoare de nivel macroteritorial, au fost declarate municipii.

In aceste condiţii, în cadrul celor 71 de judeţe se înregistrau contraste substanţiale atât ca suprafaţă (raportul dintre suprafaţa celui mai mare judeţ - Tulcea, şi celui mai mic - Suceava, fiind de 6,6), cât şi în ceea ce priveşte gradul de dotare tehnico-edilitară[56], numărul de locuitori[57], structura şi configuraţia sistemelor de aşezări, gradul de urbanizare etc. Astfel, judeţe precum Prahova, Constanţa, Hunedoara, Putna, Dorohoi, Vâlcea sau Tulcea dispuneau de sisteme urbane bine conturate, alcătuite din 5-7 oraşe, în vreme ce alte 25 de judeţe[58] nu dispuneau practic de un sistem urban propriu, reşedinţa de judeţ fiind practic singurul lor oraş. Majoritatea acestora înregistrau o pondere a populaţiei urbane extrem de scăzută, evidenţiindu-se judeţele basarabene Hotin (3,9%), Soroca (4,7%), Orhei (5,5%) şi Bălţi (7,9%). Gradul mare de ruralizare, asociat cu lipsa unor centre polarizatoare puternice în jumătatea estică a ţării (Moldova şi Basarabia) este şi motivul pentru care din cele 5 oraşe declarate municipii, dar care nu atingeau plafonul demografic limită, de 50.000 locuitori, 4 se aflau aici - 2 în Moldova: Botoşani şi Bacău, şi 2 în Basarabia: Bălţi şi Cetatea Albă. Pe de altă parte, mărimea demografică a unor oraşe reşedinţă de judeţ (Făgăraş - 7841 locuitori, Odorheiu Secuiesc - 8518 locuitori sau Slatina – 11 243 locuitori) (1930), le făcea incapabile să preia funcţia de centre polarizatoare de prim rang pentru o unitate administrativă

[56] Din cele 175 de oraşe care alcătuiau sistemul urban românesc în 1938, 114 nu dispuneau de canalizare; 108 nu aveau reţele de alimentare cu apă potabilă, iar un sfert nu dispuneau de energie electrică (Enciclopedia României, **II**, 1938, p. 3).

[57] De exemplu, la 1 iulie 1937 judeţul Făgăraş avea o populaţie de 89.428 loc, Câmpulung de 103.731 loc, Fălciu de 125.640 loc, în vreme ce Bihorul avea 536.653 loc, Prahova 533.547 loc, iar Doljul avea 524.332 loc.

[58] Aceste judeţe erau: Arad, Bălţi, Brăila, Braşov, Covurlui, Făgăraş, Fălciu, Gorj, Hotin, Iaşi, Ilfov, Maramureş, Muscel, Odorhei, Olt, Orhei, Râmnicu Sărat, Roman, Sibiu, Soroca, Tecuci, Turda, Tutova, Vaslui şi Vlaşca.

de dimensiunea unui județ, mai ales în condițiile în care acesta era şi singura aşezare urbană din unitățile administrative respective. Acest inconvenient a fost remediat într-o oarecare măsură prin preluarea unor funcții administrative de către aşezările rurale cu funcțiile de loc central, care şi-au găsit o confirmare a acestui rol prin alegerea lor ca reşedințe de plase. La polul opus se situau județe precum Ilfov sau Covurlui care deşi dispuneau de un singur oraş, aveau o populație urbană care se apropia sau chiar depăşea 50% din total, sau județe cu sisteme urbane bine dezvoltate atât numeric, cât şi calitativ[59].

Existența unui număr foarte mare de județe diferite între ele ca suprafață şi potențial economic şi demografic ca unități administrativ-teritoriale de prim rang, a impus necesitatea asocierii acestora în vederea creerii cadrului optim pentru o mai bună colaborare în ceea ce priveşte executarea, constituirea sau întreținerea de lucrări şi instituții cu caracter social, economic sau cultural. Prin urmare, asocierea nu presupunea o comasare teritorială, ci crearea unui cadru juridic şi instituțional adecvat pentru realizarea unor scopuri bine determinate. Aceasta s-a concretizat în perioada interbelică prin constituirea succesivă a unor structuri administrative de nivel macroregional, rezultate prin agregarea județelor: directoratele ministeriale şi ținuturile.

Directoratele ministeriale (1929-1931)

Acest deziderat şi-a găsit concretizarea prin venirea la putere a Partidului Național Țărănesc, principalul exponent al sentimentelor anti-liberale din România interbelică.

Orientându-şi atenția asupra reformării structurilor administrative, noul guvern condus de Iuliu Maniu (10 noiembrie 1928 - 7 iunie 1930), a promulgat la 3 august 1929 *Legea pentru organizarea administraţiunii locale* care se dorea un important pas în direcția democratizării şi descentralizării administrației locale. Legea reînnoia ideea regiunilor istorice organizând teritoriul țării în 7 *directorate ministeriale*[60] (Art. 292) denumite după oraşele alese centre administrative: Bucureşti, Cernăuți, Chişinău, Cluj, Craiova, Iaşi şi Timişoara (Figura 27). Delimitarea, parțial suprapusă provinciilor istorice, ținea seamă atât de criteriul etnic[61], cât şi de relațiile tradiționale stabilite la nivelul sistemului urban (includerea județului Covurlui alături de județele din Muntenia se baza pe nucleul de polarizare Galați - Brăila; a județelor din Crişana împreună cu cele din Banat, pe legăturile istorice statornicite între oraşele din vestul țării etc.) (Tabelul 27).

Acest decupaj administrativ a avut un caracter efemer, rămânând neschimbat mai puțin de doi ani. Dezorganizat ca urmare a demisiei conducătorului său şi lovit de o puternică criză internă, Partidul Național Țărănesc a pierdut controlul asupra guvernului în 1931, iar guvernul liberal care l-a succedat la putere a desființat structurile administrative create cu puțin timp înainte, considerând că acestea ar fi fost contrare idealurilor naționale şi ar fi amenințat unitatea statului.

[59] Astfel, 20 de județe dispuneau de rețele urbane alcătuite din 2 oraşe, 15 județe din sisteme urbane cu 3 oraşe, 5 județe cu 4 oraşe, 6 cu 5 oraşe, iar 2 județe (Constanța şi Prahova) aveau 7 oraşe. In cea mai mare parte, oraşele aveau o distribuție armonioasă în teritoriu.

[60] Însuşi evitarea folosirii termenului de „regiune" pentru a desemna structurile administrative nou create este o expresie a compromisului datorat presiunii liberalilor, care vedeau în regionalizare o atingere a unității statului (Oroveanu, 1986, p. 157).

[61] Asocierea Bucovinei în care ponderea românilor era de numai 44,5% din totalul populației cu județele Dorohoi şi Baia din Moldova, a condus la o structură administrativă cu o largă majoritate românească, structură reflectată şi la nivelul consiliului regional; la fel în cazul Dobrogei, prin alăturarea ei județelor din Muntenia şi din sudul Moldovei.

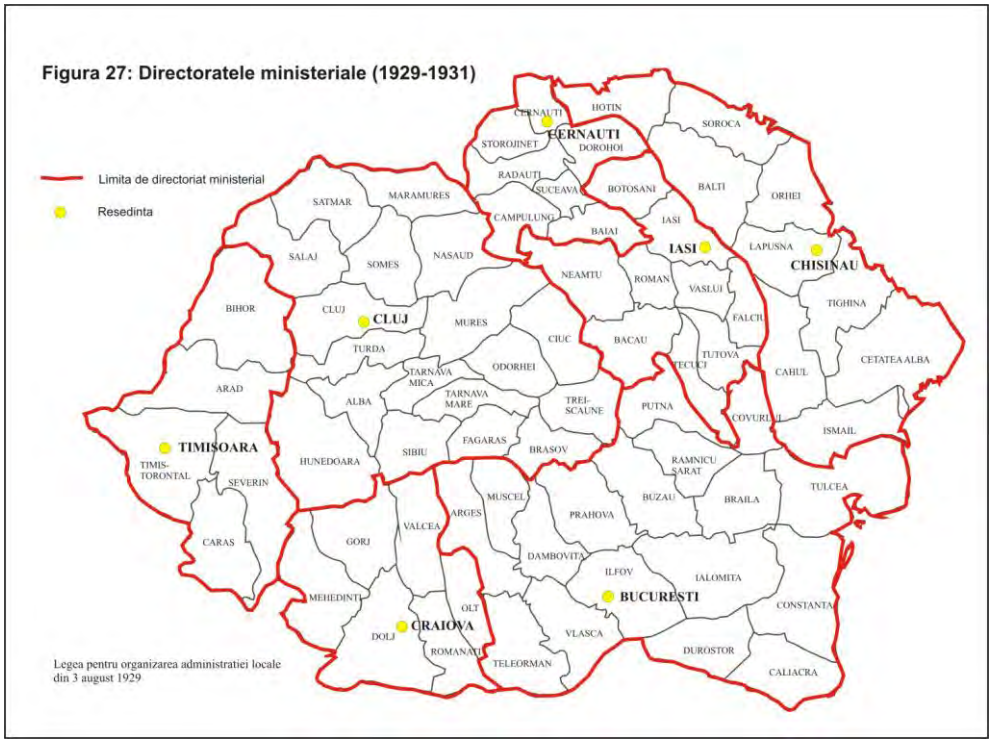

Tabelul 27 – **Directoratele ministeriale (1929-1931)**

Directoratul ministerial	Suprafaţa (kmp)	JUDEŢE COMPONENTE	Plase	Oraşe	Sate
BUCUREŞTI	78 906	Argeş, Brăila, Buzău, Caliacra, Constanţa, Covurlui, Dâmboviţa, Durostor, Ialomiţa, Ilfov, Muscel, Prahova, Putna, Râmnicu Sărat, Teleorman, Tulcea, Vlaşca	108	54	4464
CERNĂUŢI	16 641	Baia, Câmpulung, Cernăuţi, Dorohoi, Rădăuţi, Storojineţ, Suceava	25	22	747
CHIŞINĂU	44 422	Bălţi, Cahul, Cetatea Albă, Hotin, Ismail, Lăpuşna, Orhei, Soroca, Tighina	52	19	1837
CLUJ	69 852	Alba, Braşov, Ciuc, Cluj, Făgăraş, Hunedoara, Maramureş, Mureş, Năsăud, Odorhei, Sălaj, Satu Mare, Sibiu, Someş, Târnava Mare, Târnava Mică, Trei Scaune, Turda	118	38	2859
CRAIOVA	26 941	Dolj, Gorj, Mehedinţi, Olt, Romanaţi, Vâlcea	37	17	2421
IAŞI	25 857	Bacău, Botoşani, Fălciu, Iaşi, Neamţ, Roman, Tecuci, Tutova, Vaslui	40	18	2411
TIMIŞOARA	32 430	Arad, Bihor, Caraş, Severin, Timiş-Torontal	49	11	1242

Prelucrare după *Enciclopedia României*, **II**, 1938, Bucureşti

Acest decupaj administrativ avut un caracter efemer, rămânând neschimbat mai puţin de doi ani. Dezorganizat ca urmare a demisiei conducătorului său şi lovit de o puternică criză internă, Partidul Naţional Ţărănesc a pierdut

controlul asupra guvernului în 1931, iar guvernul liberal care l-a succedat la putere a desfiinţat structurile administrative create cu puţin timp înainte, considerând că acestea ar fi fost contrare idealurilor naţionale şi ar fi ameninţat unitatea statului.

Legea a avut o deosebită importanţă şi în ceea ce priveşte organizarea şi administrarea comunelor rurale. Astfel, ea stabilea un plafon minim de populaţie de 10.000 locuitori pentru constituirea acestora ca unităţi administrativ-teritoriale formate din unul sau mai multe sate. Erau exceptate satele de munte, unde din cauza depărtării nu era posibilă formarea unei comune cu acest număr de locuitori, dar şi sate cu o infrastructură tehnico-edilitară dezvoltată, care dispuneau de suficiente mijloace pentru a se administra independent. Satele erau definite din punct de vedere administrativ ca sectoare ale unei comune rurale, fiind împărţite în două categorii: sate mici, cu o populaţie de până la 600 locuitori şi sate mari, cu peste 600 de locuitori. Legea a atribuit personalitate juridică şi sectoarelor comunale, reglementând totodată subdivizarea tuturor comunelor urbane în sectoare administrative (Oroveanu, 1986, p. 195).

Ţinuturile (1938-1940)

Ultima reformă administrativă a României interbelice a avut loc după instaurarea dictaturii regale de către Carol al II-lea, prin adoptarea unei noi constituţii la 24 februarie 1938. Aceasta a avut ca principal efect asocierea judeţelor în cadrul unor noi structuri macroteritoriale: ţinuturile (Tabelul 28), fapt consfinţit prin legea administrativă din 14 august 1938.

Tabelul 28 – **Ţinuturile (1938-1940)**

Ţinutul	Suprafaţa (kmp)	JUDEŢELE COMPONENTE	Plase	Oraşe	Sate
Olt	26 941	Dolj, Gorj, Mehedinţi, Olt, Romanaţi, Vâlcea	37	17	2 421
Argeş	40 879	Argeş, Braşov, Buzău, Dâmboviţa, Ilfov, Muscel, Prahova, Teleorman, Trei Scaune, Vlaşca	67	26	2 957
Mării	21 731	Caliacra, Constanţa, Durostor, Ialomiţa	24	18	779
Dunării	37 958	Brăila, Cahul, Covurlui, Fălciu, Ismail, Putna, Râmnicu Sărat, Tecuci, Tutova	46	24	1 842
Nistru	22 355	Cetatea Albă, Lăpuşna, Orhei, Tighina	23	7	795
Prut	31 775	Bacău, Bălţi, Botoşani, Fălticeni (Baia), Iaşi, Neamţ, Roman, Soroca, Vaslui	46	19	2 456
Suceava	17 070	Câmpulung, Cernăuţi, Dorohoi, Hotin, Rădăuţi, Storojineţ, Suceava	27	22	784
Alba Iulia	30 297	Alba, Ciuc, Făgăraş, Mureş, Odorhei, Sibiu, Târnava Mare, Târnava Mică, Turda	54	17	1 135
Crişuri	33 385	Bihor, Cluj, Maramureş, Năsăud, Sălaj, Satu Mare, Someş	56	16	1 575
Timiş	32 658	Arad, Caraş, Hunedoara, Severin, Timiş-Torontal	49	13	1 237

Sursa: ***(1938), Enciclopedia României, II, Bucureşti, p 6-18

De această dată, delimitarea ţinuturilor nu mai ţinea cont de configuraţia provinciilor istorice, ci pornea de la premisa că acestea trebuiau să constituie „entităţi geografice şi economice bine definite, punând laolaltă pe locuitorii înfrăţiţi ai României noi, după nevoile reale ale lor, după aşezarea geografică firească, după căile de comunicaţie,

după caracterul comun al vieții economice, după resursele de care dispun"[62]. Delimitarea unora dintre acestea este discutabilă chiar şi în condițiile economico-sociale de atunci, sugerând mai curând un caracter arbitrar, circumscris logicii *divide et impera*, decât o reală complementaritate a potențialului economic şi o omogenitate a gradului de accesibilitate. Limitele se suprapuneau în unele cazuri peste zone de maximă concentrare demografică, perturbând sistemele de aşezări constituite de-a lungul timpului, ca răspuns la factorii obiectivi, de mediu (limita dintre ținuturile Mureş şi Someş, cea dintre ținuturile Prut şi Dunărea de Jos; Prut şi Nistru; sau cea care diviza Dobrogea, între județele Tulcea şi Constanța) (Figura 28).

Scopurile declarate ale constituirii ținuturilor se refereau la o mai bună gospodărire a colectivităților locale şi la desconcentrarea serviciului de stat prin preluarea acestora de către un guvernator local, numit de organele puterii centrale.

Ținutul era conceput ca o „circumscripțiune teritorială", cu personalitate juridică, care reprezenta interesele locale şi exercita în acelaşi timp şi atribuțiile de administrație generală. Județele îşi pierdeau personalitatea juridică pe care au avut-o între 1864 şi 1938, devenind „circumscripțiuni de control şi de desconcentrare a administrației generale". Ele şi-au recăpătat personalitatea juridică prin Legea 577 din 22 septembrie 1940 (Oroveanu, 1986, p. 158, 171).

În concluzie, se poate afirma că evoluția organizării administrativ-teritoriale a României interbelice este o reflectare a două tendințe contradictorii, corespunzătoare celor două curente politice promovate de partidele care s-au succedat la guvernare: unul centralist, promovat de liberali, bazat pe suprimarea autonomiei locale şi pe

[62] Armand Călinescu (1938), *Spiritul noului regim administrativ*, în Enciclopedia României, **II**, p. 4.

negarea provinciilor istorice; altul regionalist, susţinut de ţărăniştii, adepţii unităţii în diversitate prin macroregiuni care să se suprapună provinciilor istorice şi care să dispună de o largă autonomie locală. Însă nici adepţii centralismului, nici cei ai regionalismului nu au reuşit să creeze unităţi administrative complet noi, limitându-se la a închega decupaje regionale prin agregarea vechilor judeţe.

Instabilitatea s-a concretizat şi la nivel intradepartamental, printr-o tendinţă evidentă de fragmentare a judeţelor: în locul celor 36 de plase desfiinţate între 1930-1937 au fost create 138 astfel de unităţi administrative. La acestea s-a adăugat şi adoptarea legii din 27 martie 1936, prin care a fost reglementat statutul administrativ al staţiunilor balneoclimaterice.

Dacă Primul Război Mondial a avut drept consecinţă majoră reunificarea ţării, începutul celui de-al Doilea Război Mondial a condus la pierderi teritoriale importante. Supus unei duble presiuni, din nord-est şi nord-vest, statul român a fost nevoit să cedeze, în cea mai mare parte ca urmare a unor dictate de forţă, teritorii ce însumau 99.790 km^2, populate majoritar de români. Astfel, prin Pactul Ribbentropp-Molotov, profitând de slăbiciunile marilor puteri, mai mult de jumătate din lungimea totală a hotarelor ţării au fost modificate (Figura 29).

Cu toate că armata română a luptat, în ultima parte a războiului, până la victoria finală asupra Germaniei hitleriste (suferind pierderi umane şi materiale ce au depăşit cu mult pe cele din etapele anterioare ale războiului), la Conferinţa de Pace de la Paris din 1947, marile puteri ale vremii nu au fost de acord cu schimbarea statutului de „ţară învinsă", impus prin *Convenţia de armistiţiu,* în cel de „ţară cobeligerantă". O astfel de decizie a avut consecinţe nedrepte pentru România în formularea clauzelor politice, economice şi militare ale Tratatului de

Pace cu Puterile Aliate şi Asociate (Paris, 10 februarie 1947). Prin acest tratat s-au anulat prevederile Dictatului de la Viena, redând României judeţele din nordul Transilvaniei, însă s-au menţinut graniţele de est şi de sud impuse României în anul 1940, consfinţind astfel efectele pactului Ribbentrop-Molotov.

7.2. Inserţia modelului sovietic: regiunile şi raioanele (1950-1968)

Ajungerea la putere, la 6 martie 1945, a primului guvern politic condus de comunişti de orientare pro-sovietică, a atras ample mutaţii şi în domeniul organizării administrativ-teritoriale a ţării. Acestea nu au constituit însă o prioritate imediată, constituţia din 1948 menţinând vechile delimitări în comune, plase şi judeţe, care au fost însă înlocuite în 1950[63] cu 28 *regiuni*[64] (Figura 30), organizate, după model sovietic, în *raioane* (177) şi *comune* (4052). Acestea nu mai erau delimitate după criteriul specificităţii geografice şi istorice, ca în 1929, ci pe criteriul „complexităţii social-economice", fiind considerate „unităţi administrative pe care se sprijineau direct organele centrale de stat în înfăptuirea politicii partidului şi statului". Configuraţia lor nu amintea nimic din cea a fostelor judeţe, sprijinindu-se în mare parte pe barierele naturale, reprezentate de arcul Carpatic şi Dunăre. În plus, crearea unor unităţi administrative cu suprafeţe duble faţă de vechileMi judeţe se sprijinea pe raţiunea subordonării regiunilor agricole marilor centre urbane, prin realizarea unui complex agro-industrial integrat, întărindu-se astfel influenţa proletariatului asupra ţărănimii, mai reticentă la „reformele" impuse de clasa politică comunistă (Tabelul 29). Denumirile lor erau depersonalizate, reluându-le, cel mai adesea, pe cele ale oraşelor alese reşedinţe.

Tabelul 29 – **Regiunile României (1950-1952)**

Nr crt	Regiunea	Centrul administrativ	Nr crt	Regiunea [continuare]	Centrul regional [continuare]
1	Argeş	Piteşti	15	Hunedoara	Deva
2	Arad	Arad	16	Ialomiţa	Călăraşi
3	Bacău	Bacău	17	Iaşi	Iaşi
4	Baia Mare	Baia Mare	18	Mureş	Târgu Mureş
5	Bârlad	Bârlad	19	Prahova	Ploieşti
6	Bihor	Oradea	20	Putna	Focşani
7	Botoşani	Botoşani	21	Rodna	Bistriţa
8	Bucureşti	Bucureşti	22	Severin	Caransebeş
9	Buzău	Buzău	23	Sibiu	Sibiu
10	Cluj	Cluj	24	Stalin	Oraşul Stalin
11	Constanţa	Constanţa	25	Suceava	Câmpulung Moldovenesc
12	Dolj	Craiova	26	Teleorman	Roşiori de Vede
13	Galaţi	Galaţi	27	Timişoara	Timişoara
14	Gorj	Târgu Jiu	28	Vâlcea	Râmnicu Vâlcea

Sursa: Legea nr. 5 pentru raionarea administrativ-economică a teritoriului Republicii Populare Române, în Buletinul Oficial al R.P.R., nr. 77, din 8 septembrie 1950.

[63] Legea nr. 5 pentru raionarea administrativ-economică a teritoriului Republicii Populare Române, în Buletinul Oficial al R.P.R., nr. 77, din 8 septembrie 1950.

[64] Regiunea era considerată „unitatea administrativ-economică delimitată teritorial, pe care se sprijină direct organele centrale de stat în înfăptuirea politicii Partidului şi a Guvernului". Regiunea era subordonată direct organelor centrale ale Statului (articolul 3 al Legii 5/1950).

Figura 30 - Regiunile României (1950-1952)

Sursa: Burenko C., Novoe geograficheskoe obshevstvo SSSR, Izvestia, 82, 1950
Helin R.A., The volatile administrative map of Romania, Annals of American Geographers, 57, 1967, p. 481-502

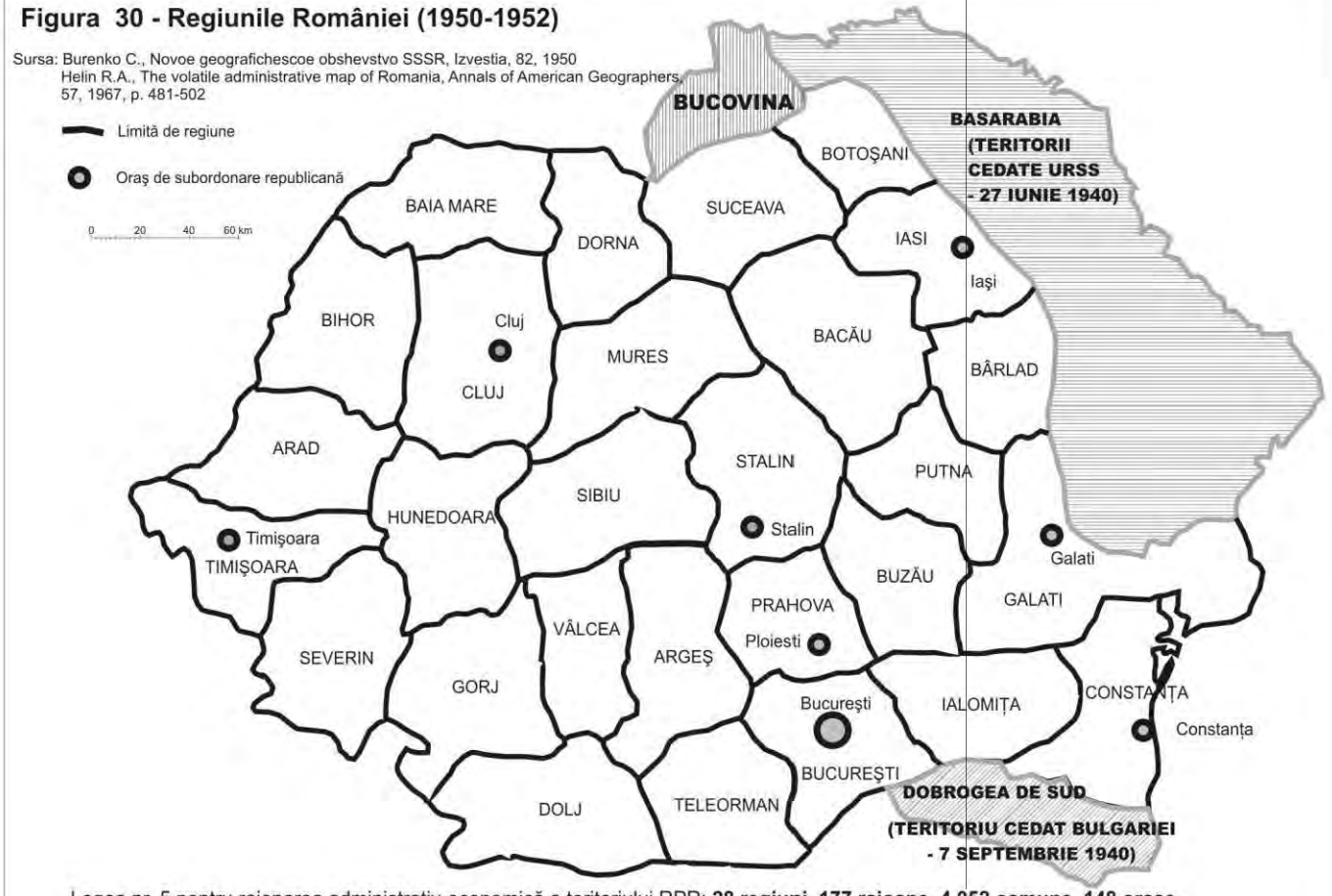

Legea nr. 5 pentru raionarea administrativ-economică a teritoriului RPR: **28 regiuni, 177 raioane, 4.052 comune, 148 oraşe, dintre care 8 oraşe de subordonare republicană şi 14 oraşe regionale**

Dacă România mai cunoscuse organizarea pe regiuni şi în sistemele administrative interbelice, fie sub forma directoratelor ministeriale, fie sub cea a ţinuturilor, *raioanele* constituiau structuri administrativ-teritoriale în întregime noi, rezultat al „importului" sovietic. Acestea erau definite ca fiind „unităţi teritoriale operative din punct de vedere economic, politic şi administrativ, alcătuite din oraşe de subordonare raională şi comune"[65], având în medie o suprafaţă dublă faţă de cea a plaselor, în locul cărora au fost create. Evoluţia numărului şi deci a suprafeţei acestora s-a situat pe două coordonate: într-o primă etapă (1950-1956) a crescut la 192, evidenţiind o tendinţă de fragmentare; a doua etapă (1956-1960) s-a caracterizat prin comasări, fiind desfiinţate 50 de raioane.

Crearea unor diviziuni administrative de mari dimensiuni[66] în locul celor 58 de judeţe, a condus la diminuarea considerabilă a numărului centrelor administrative, fapt ce a determinat orientarea investiţiilor cu precădere către acestea. In consecinţă, exceptând oraşele reşedinţă de regiune care s-au caracterizat prin creşteri medii superioare valorii de 50% (cu excepţia oraşului Bucureşti), celelalte categorii de oraşe au fost situate în majoritate sub aceste creşteri. Dintre fostele reşedinţe de judeţ se constată câteva abateri pozitive de la această regulă, chiar mai evidente decât grupa celor care au devenit reşedinţe de judeţ în anul 1968. Acestea au fost provocate de înfiinţarea unor mari combinate industriale care au atras într-un timp record un număr mare de persoane (Blaj-168%, ca urmare a intrării în funcţiune a Combinatului de prelucrare a lemnului, Făgăraş-146% şi Turnu Măgurele-123,8%, prin construirea combinatelor de îngrăşăminte chimice în oraşele respective). Cele mai reduse creşteri au fost semnalate în cazul oraşelor Dorohoi şi Râmnicu Sărat, ambele cu funcţie agricolă în perioada respectivă (Ianoş, Tălângă, 1994, p. 88).

În domeniul rural, Legea 5/1950 a organizat 4052 comune, faţă de cele peste 6000 existente până atunci. Criteriul stabilit pentru constituirea comunelor se referea în primul rând la mărimea demografică, plafonul minim ales fiind de 3000 locuitori. Se adăuga cel al distanţei faţă de centrul comunal, acesta trebuind să îndeplinească rolul de centru polarizator pentru satele subordonate. Evoluţia numărului de comune între 1950 şi 1960 a fost similară cu cea înregistrată de raioane.

Delimitate pe criterii economice, după oblast-urile sovietice, cele 28 regiuni s-au dovedit curând a forma o structură mult prea fragmentată, incapabilă să răspundă cerinţelor politice ale momentului. Ele nu au putut să supravieţuiască constituţiei din 24 septembrie 1952, ce copia într-o măsură şi mai mare decât predecesoarea sa din 1948, modelul sovietic. Dispoziţiile constituţionale au fost amplificate prin decretul 331 din 29 septembrie 1952, prin care se impunea o nouă organizare administrativ-teritorială (Figura 31). Dispăreau prin contopire 12 regiuni: Botoşani, Buzău, Dolj, Gorj, Ialomiţa, Mureş, Putna, Rodna, Severin, Sibiu, Teleorman şi Vâlcea, înfiinţându-se în schimb, alte două: regiunea Craiova, prin comasarea regiunilor Dolj şi Gorj şi Regiunea Autonomă Maghiară, după modelul oblast-urilor autonome ale U.R.S.S., prin unificarea teritoriilor locuite de secuii din Covasna, Harghita şi Mureş. Unificarea regiunii Argeş cu regiunea Vâlcea, a dat naştere regiunii Piteşti; din regiunea Prahova şi regiunea Buzău s-a format regiunea Ploieşti; regiunea Severin a dispărut prin înglobarea sa în regiunea

[65] În articolul 7 din Legea 5/1950.
[66] Suprafaţa regiunilor era, în medie, dublă faţă de cea a judeţelor desfiinţate.

Timişoara; regiunea Putna a fost înglobată în regiunea Bârlad etc. Consecinţele au fost mărirea considerabilă a suprafeţei regiunilor şi dispariţia de pe harta administrativă a ţării a unor vechi denumiri româneşti, intrate de secole în conştiinţa populaţiei şi depersonalizarea sa prin înlocuirea acestora cu numele oraşelor reşedinţă sau cu nume de „import" (Stalin).

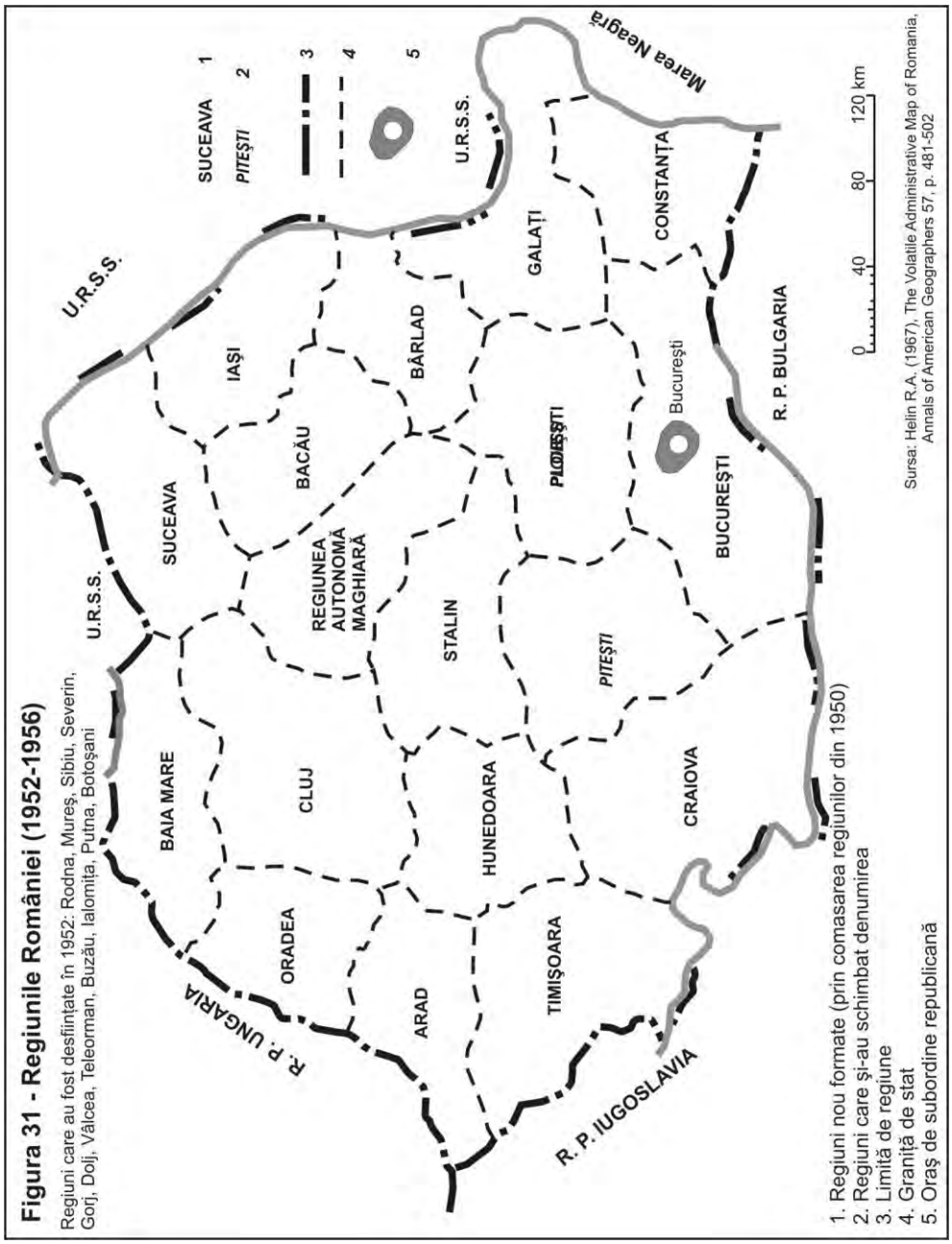

Motivele invocate pentru acest demers erau pe de o parte de natură economică (constituirea unor regiuni mai mari şi mai puternice, capabile să atingă mai uşor un grad avansat de specializare economică), iar pe de altă parte de natură administrativă (regiuni mai mari şi mai uşor de administrat în raport cu autorităţile puterii centrale).

Însă nici aceste regiuni nu s-au dovedit suficient de mari; patru ani mai târziu, în 1956 fiind desfiinţate alte două regiuni: Arad şi Bârlad (Figura 32)[67] Totodată, au fost aduse şi unele modificări vechilor configuraţii prin trecerea unor raioane de la o regiune la alta.

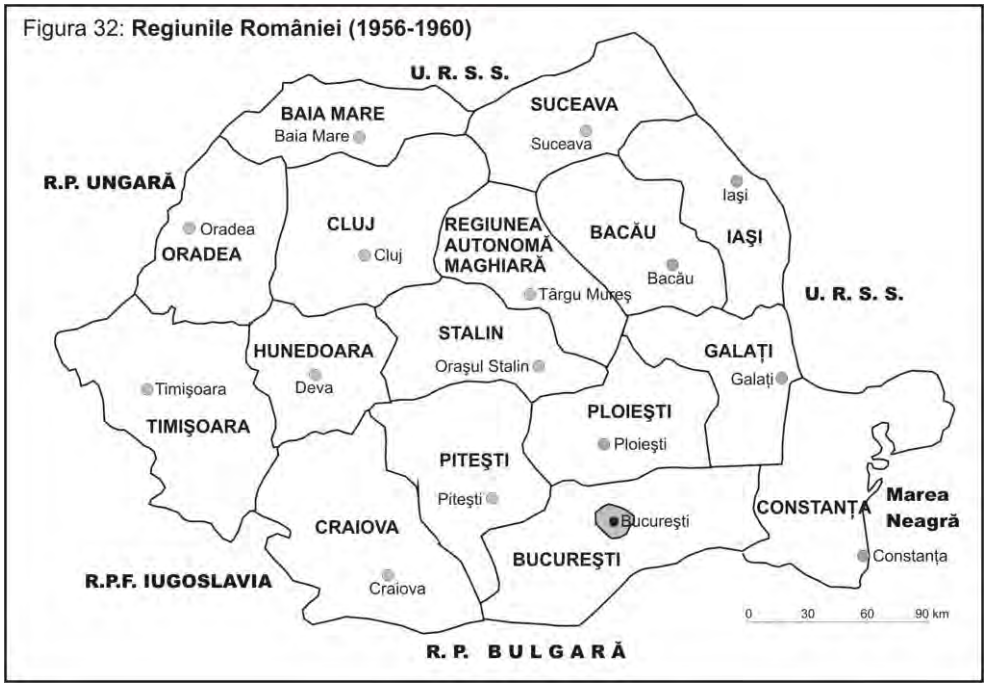

După retragerea trupelor sovietice din România în 1958, ca urmare a politicii duse de Gheorghe Gheorghiu-Dej de reorientare către valorile naţionale, vechile denumiri româneşti au reapărut pe harta administrativă a ţării[68]. Se trecea astfel de la *etapa comunismului sovietic*, caracterizat prin uniformitate stalinistă şi respingerea trecutului datorită caracterului său „burghez", la *etapa comunismului naţionalist*, în care trecutul era respectat datorită încărcăturii sale naţionale, respingându-se modelul cultural ruso-sovietic, de inspiraţie stalinistă.

[67] Desfiinţarea Regiunii Arad s-a făcut prin trecerea raioanelor Chişineu-Criş, Ineu şi Gurahonţ la Regiunea Oradea şi a raioanelor Sânnicolau Mare, Arad şi Lipova la Regiunea Timişoara; Regiunea Bârlad s-a desfiinţat prin trecerea raioanelor Bârlad şi Murgeni la regiunea Iaşi; a raioanelor Răchitoasa şi Adjud la regiunea Bacău şi a raioanelor Năruja, Panciu Focşani şi Tecuci, la regiunea Galaţi.

[68] Regiunea Baia Mare a capătat numele de *Maramureş*, regiunea Oradea a devenit regiunea *Crişana*; regiunea Craiova s-a „transformat" în regiunea *Oltenia*; regiunea Piteşti în regiunea *Argeş*; regiunea Stalin în regiunea *Braşov*, regiunea Constanţa în regiunea *Dobrogea*, iar Regiunii Autonome Maghiare i s-a alăturat şi numele de *„Mureş"*.

După alți doi ani, la sfârșitul anului 1960[69], a avut loc o nouă reformă administrativă prin care a fost modificată structura și configurația celor 16 regiuni, ca urmare a desființării sau trecerii unor raioane de la o regiune la alta (Figura 33).

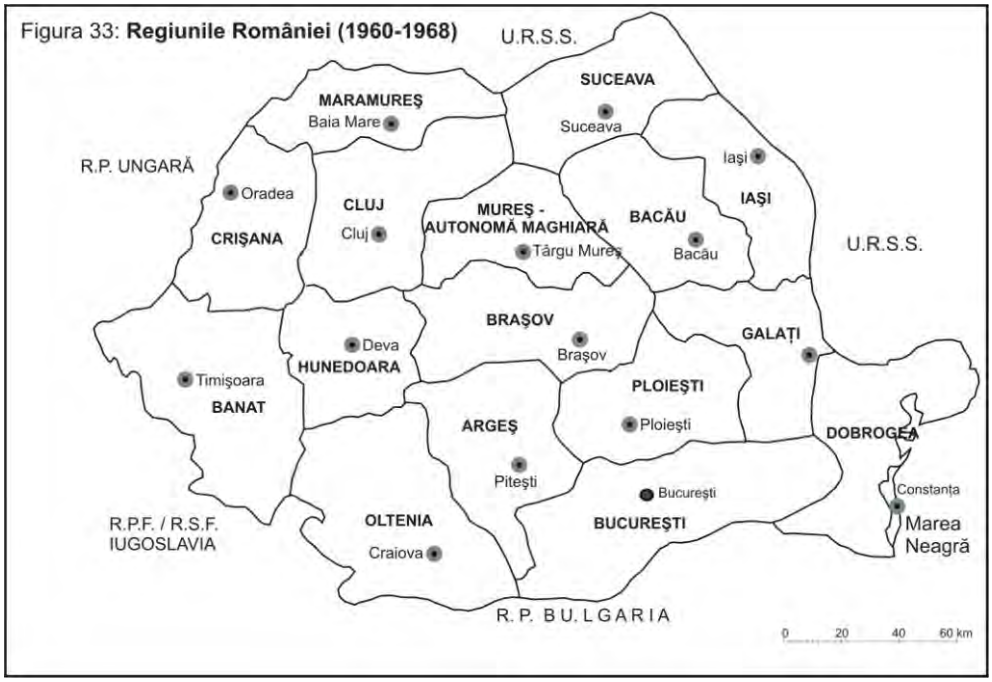

Instituirea arbitrară a unui model de organizare administrativă împrumutat din exterior, fără a ține seama de particularitățile concrete ale spațiului românesc, de legăturile tradiționale dintre părțile sale componente, ci doar de subordonarea cât mai eficientă a acestora autorităților politice centrale a condus la repetate „reajustări administrative", în fapt „peticiri" pe o structură hibridă, neviabilă. Aceasta a fost menținută însă artificial, ca urmare a sovietizării întregii vieți culturale, economice și sociale a țării, în condițiile prezenței pe teritoriul României a trupelor Armatei Roșii. Evenimentele politice ce au marcat fostul Bloc Comunist în deceniile VI-VII, concretizate în special prin tulburările sociale din Ungaria și Revoluția din Cehoslovacia („Primăvara de la Praga"), corelate cu retragerea armatei sovietice din România, au contribuit la distanțarea politicii Bucureștiului față de Moscova și la orientarea sa către valorile naționale. In acest context au fost create premisele unei noi organizări administrativ-teritoriale a țării care a devenit efectivă prin adoptarea, la 17 februarie 1968 a legii privind organizarea administrativă a teritoriului R.S. România, care reglementa organizarea teritoriului României pe baza a două verigi: județul la nivelul superior, respectiv orașul și comuna la cel inferior. Județele (39, față de cele 58 desființate în 1950)[70] au fost constituite pe fundamentul județelor

[69] Prin Legea 3 din 27 decembrie 1960.

[70] Nu s-au mai regăsit pe harta administrativă din 1968, vechile județe Câmpulung, Rădăuți și Baia (înglobate în județul Suceava); Ciuc și Odorhei (au fost desființate prin crearea județului Harghita), Caraș și Severin (s-au unit într-un singur județ), Turda, Târnava Mare, Târnava Mică și Făgăraș (au fost incluse în județele Alba, Mureș, Sibiu și Brașov), Someș (inclus în județele Cluj și Maramureș), Dorohoi

interbelice, inspirate la rândul lor după modelul departamentelor franceze. Era astfel reintrodus sistemul departamental de administraţie publică, caracterizat prin două paliere administrative şi printr-o intensă fragmentare atât la nivelul superior (39 judeţe, faţă de 16 regiuni), cât şi la cel inferior (125 comune, faţă de 15 raioane)[71]. Scopul acestui demers viza o subordonare mai eficientă a autorităţilor locale faţă de cele centrale, prin eliminarea verigilor intermediare care generau paralelisme de atribuţii şi competenţe.

Dacă regiunile create în 1950 se bazau pe *criteriul omogenităţii* potenţialului economic, noile judeţe se doreau a fi *structuri funcţionale*, înglobând în teritoriul lor unităţi de relief diferite,
cu resurse şi potenţial variat care generau o *complementaritate economică* (Argeş, Dâmboviţa, Buzău, Prahova, Vrancea, Gorj, Bihor, Timiş, Maramureş, Satu Mare etc). Chiar şi judeţele cu un relief aparent uniform, cum sunt cele din câmpie, prin varietatea microformelor, prin asocierea luncilor şi a celor două bălţi ale Dunării induceau, cel puţin teoretic, o structură şi un potenţial diferenţiat de utilizare.

Anul 1968 a marcat nu numai un prag în evoluţia hărţii administrativ-teritoriale a României, dar şi apogeul politicii de „dezgheţ", de deschidere către valorile occidentale, pe fondul unui comunism însufleţit de idei naţionaliste. Pe de altă parte, politica internă s-a sprijinit pe trei vectori: industrializare, urbanizare şi dezvoltarea infrastructurii, toate pe fondul unei stabilităţi fără precedent la nivelul structurilor administrative de bază. Cu timpul însă, deciziile politice s-au depărtat tot mai mult de realitatea socială; disfuncţionalităţile şi tensiunile s-au acumulat la toate nivelurile, prevestind schimbările de la sfârşitul anului 1989.

7.3. Inserţia modelului regional britanic: regiunile de dezvoltare

Regiunile de dezvoltare româneşti sunt la rândul lor rezultatul preluării, forţate am putea spune, a modelului de regionare britanic. Însă dacă în cazul britanic, regionarea s-a realizat de jos în sus, constituind rezultatul unor iniţiative locale de asociere, constituirea regiunilor de dezvoltare din România s-a făcut sub presiunea imperativelor dictate de aderarea la Uniunea Europeană. Deşi definite prin relaţii funcţionale, regiunile de dezvoltare româneşti reprezintă agregări de unităţi administrativ-teritoriale de rang superior (judeţe), fără o identitate regională proprie, în condiţiile în care, spre deosebire de cazul danez sau de cel englez, *teritoriul României este structurat în ansambluri regionale cu personalitate istorică şi culturală distinctă (provincii istorice) a căror funcţionalitate a fost demonstrată de-a lungul timpului.*

Dacă din punct de vedere geopolitic şi geostrategic, avantajele României în procesul de integrare europeană şi euroatlantică sunt incontestabile, lipsa unor performanţe economice substanţiale asociată cu nivelul ridicat de sărăcie constituie principalele piedici în calea acestui proces. Aceste discrepanţe, exprimate prin indicatori economici şi sociali contribuie la particularizarea României ca macroregiune în cadrul continentului. Prin urmare, principalul obiectiv al

---

(inclus în judeţul Botoşani), Roman (inclus în judeţul Neamţ), Tutova şi Fălciu (incluse în judeţul Vaslui), Tecuci (împărţit între judeţele Galaţi şi Bacău), Râmnicu Sărat (inclus în Vrancea şi Bacău), Muscel (inclus în judeţul Argeş), Romanaţi (în Olt) şi Vlaşca (inclus în Ilfov).

[71] Dacă în 1961 cele mai fragmentate regiuni (Bucureşti şi Oltenia) aveau fiecare câte 15 raioane, după reorganizarea administrativă din 1968, prin desfiinţarea nivelului intermediar, judeţul cel mai fragmentat era Ilfovul, cu 125 comune (dintre care 121 rurale şi 4 suburbane).

politicilor de dezvoltare regională in România îl constituie atenuarea dezechilibrelor care separă România de țările Uniunii Europene pe de o parte şi a celor din interiorul spațiului românesc, pe de altă parte.

Implementarea politicilor de dezvoltare regională este însă dificilă datorită gradului mare de fragmentare administrativă ce determină o divizare a resurselor şi a fondurilor alocate pentru dezvoltare care, asociată cu lipsa unor economii locale bine dezvoltate, ar crea condițiile unei utilizări ineficiente a resurselor. Este motivul pentru care, odată cu intrarea în vigoare a legii pentru dezvoltarea regională în România au fost puse bazele unei cooperări voluntare a județelor, concretizată în asocierea lor sub forma a 8 regiuni de dezvoltare (Figura 34).

Aceste regiuni constituie suportul teritorial pentru implementarea politicilor de dezvoltare regională fără a fi însă structuri administrativ-teritoriale cu personalitate juridică. Ele corespund nivelului statistic de tip NUTS II fiind formate prin asocierea, pe bază de parteneriat voluntar a 4 – 7 județe, cu excepția regiunii Bucureşti-Ilfov, care în pofida suprafeței reduse are o mărime demografică comparabilă cu celelalte regiuni. Structura acestora se bazează pe complementaritatea funcțională a județelor şi nu pe omogenitatea lor, discrepanțele intraregionale fiind superioare celor interregionale. Configurația lor se suprapune doar în parte regiunilor istorice (Oltenia, Banat), limitele unor regiuni separând județe între care există fluxuri tradiționale (județele din sudul Moldovei sunt mai legate de restul Moldovei decât de Dobrogea, după cum limitele ce separă Transilvania în două regiuni sau județele Brăila şi Buzău de restul Munteniei, corespund unor zone de maximă concentrare a fluxurilor economice şi demografice. Prin urmare, caracterul artificial al configurației regiunilor de

dezvoltare le limitează considerabil gradul de viabilitate ca potenţiale structuri administrative, rolul acestora fiind doar de unităţi teritorial-statistice şi de implementare a politicilor de dezvoltare regională.

Relativa uniformitate a mărimii şi a potenţialului demografic le conferă însă viabilitate pentru o bună raportare statistică, condiţie esenţială pentru alocarea de resurse la nivel local (Tabelul 30). La aceasta se adaugă faptul că în toate regiunile rării există zone urbane cu industrie destructurată şi zone rurale subdezvoltate, ambele generatoare de şomaj şi sărăcie. Pentru unele dintre acestea, au fost create facilităţi fiscale în domeniul investiţiilor prin acordarea regimului de zone defavorizate.

Tabelul 30 - **Principalele caracteristici ale regiunilor de dezvoltare**

Regiunea	INDICATORI				SUBREGIUNI
	Supr. (kmp)	Populaţia (mii pers)	PIB/loc ($/loc)	Rata şomajului	
Nord-Est	36 850	3 734,5	3 011	14,5%	-Botoşani, Vaslui, Iaşi -Suceava, Neamţ, Bacău
Sud-Est	35 762	2 846,3	4 142	11,8%	-Brăila, Galaţi, Constanţa, Tulcea -Vrancea, Buzău
Sud – Muntenia	34 453	3 329,7	3 680	11,6%	-Argeş, Dâmboviţa, Prahova -Teleorman, Giurgiu, Ialomiţa, Călăraşi
Sud-Vest Oltenia	29 212	2 306,4	3 875	11,6%	-Dolj, Olt, Mehedinţi -Gorj, Vâcea
Vest	32 034	1 930,4	4 556	12,1%	-Timiş, Arad -Caraş-Severin, Hunedoara
Nord-Vest	34 159	2 737,4	3 563	10,1%	-Cluj, Bihor -Satu Mare, Maramureş, Bistriţa Năsăud, Sălaj
Centru	34 100	2 530,4	4 089	10,8%	-Braşov, Sibiu -Covasna, Harghita, Mureş, Alba
Bucureşti-Ilfov	1 821	2 208,3	5 648	5,9%	-Bucureşti, Ilfov

Surse: *** (1997), *Carta Verde. Politica de dezvoltare regională în România,* Guvernul României şi Comisia Europeană, Programul PHARE, Bucureşti;
*** (2000), *România. Planul Naţional de Dezvoltare: 2000 – 2002*, Comisia Europeană, Agenţia Naţională pentru Dezvoltare Regională, Bucureşti

Potenţialul diferit al fiecărei regiuni, asociat cu gradul de dezvoltare al infrastructurii şi cu tipul de economie predominant, determină atât evidenţierea unor particularităţi la nivelul fiecărei regiuni, cât şi identificarea unor structuri subregionale, formate de regulă din 2-3 judeţe cu profiluri economice şi sociale similare. O altă categorie de subregiuni o formează cele cu probleme specifice de dezvoltare (arii de mare sărăcie, arii miniere, arii cu industrie în declin, arii intens poluate sau degradate etc). Acestea au fost grupate de către experţii Agenţiei Naţionale pentru Dezvoltare Regională în trei categorii (Tabelul 31):

A. *Zone tradiţional subdezvoltate* – caracterizate prin rate ridicate ale şomajului asociate cu ponderi mari ale populaţiei ocupate în agricultură. Utilizarea agricolă neraţională, distrugerea sistemelor de irigaţii şi unele calamităţi naturale (secetă excesivă, inundaţii, invazii de dăunători ai culturilor etc) au contribuit la o degradare intensă a solului, în zone în care posibilităţile de reconversie socio-profesională sunt reduse. Aceasta a determinat migrări ale populaţiei active către alte zone, nivel ridicat al mortalităţii infantile, totul pe fondul unei infrastructuri socio-culturale şi tehnico-edilitare deficitare.

B. *Zone în declin industrial* – consecinţă a politicii de hiperindustrializare dusă de autorităţile comuniste, care nu a fost bazată pe resurse locale corespunzătoare. În condiţiile abandonării sistemului economic centralizat, lanţurile trofice aprovizionare-desfacere s-au rupt, blocajele financiare conducând la disponibilizări masive şi la tensiuni sociale. Spre deosebire de zonele tradiţional subdezvoltate, acestea dispun de o infrastructură relativ dezvoltată, iar mecanismele economiei de piaţă au început să funcţioneze. Zonele miniere, cele monoindustriale sau cele cu industrie intens poluantă constituie exemple caracteristice de zone aflate în declin industrial.
C. *Zone fragile structural* – sunt zone în care problemele sociale existente tind să se agraveze pe măsura accelerării procesului de restructurare industrială şi a retragerii subvenţiilor guvernamentale, transformându-se în zone în declin industrial. Particularităţile lor sunt similare cu ale acestora, fiind caracterizate printr-o structură monoindustrială sau dominată de o singură mare unitate a industriei grele (metalurgie, minerit, chimie), generatoare de pierderi economice.

Tabelul 31 **- Zone cu probleme specifice de dezvoltare**

REGIUNEA	Zone tradiţional subdezvoltate	Zone în declin industrial	Zone fragile structural
Nord-Est	Botoşani, Vaslui	Suceava	Neamţ
Sud-Est	-	Brăila, Buzău	Galaţi
Sud – Muntenia	Teleorman Giurgiu, Călăraşi	Dâmboviţa, Prahova	Călăraşi
Sud-Vest Oltenia	Dolj, Olt	Gorj, Dolj, Olt	Gorj
Vest	-	Hunedoara	-
Nord-Vest	Maramureş, Bistriţa-Năsăud	-	Satu Mare
Centru	-	Braşov	-
Bucureşti-Ilfov	-	-	-

Sursa: *** (2000), *România. Planul Naţional de Dezvoltare: 2000 – 2002*, Comisia Europeană, Agenţia Naţională pentru Dezvoltare Regională, Bucureşti

Ca structură, suprafaţă şi mărime demografică, regiunile de dezvoltare sunt comparabile cu regiunile franceze şi italiene, cu landurile germane sau cu comunităţile autonome spaniole, însă se deosebesc de acestea prin faptul că nu au funcţie administrativă. Viabilitatea lor derivă în primul rând din tipul de asociere: facultativă, în măsura în care judeţele interesate doresc. Legea nu prevede nici o durată de timp pentru funcţionarea lor, putând funcţiona pe o durată determinată sau nedeterminată. De asemenea, nu este reglementat nici numărul de judeţe ce pot alcătui o regiune, acelaşi judeţ putând face parte în acelaşi timp din două sau din mai multe regiuni de dezvoltare.

Deşi definite prin relaţii funcţionale, regiunile de dezvoltare româneşti reprezintă agregări de unităţi administrativ-teritoriale de nivel departamental, fără o identitate regională proprie, constituite sub presiunea imperativelor dictate de aderarea la Uniunea Europeană, în condiţiile în care teritoriul României este structurat în ansambluri regionale cu personalitate istorică şi culturală distinctă (provincii istorice şi „ţări”). Viabilitatea acestora a fost demonstrată prin marea stabilitate în timp, devenind spaţii de raportare a identităţii locuitorilor, dar şi spaţii mentale etnografice şi spaţii trăite (l’espace vecu) (Cocean, 2002).

Prezenţa unor nuclee urbane puternice care să poată polariza eficient sistemele locale şi regionale de aşezări umane ar putea permite transformarea unora dintre aceste spaţii mentale în structuri administrative de nivel regional sau departamental, deschise însă oricăror forme de asociere din afara spaţiului acestora.

Capitolul 8 – **DISPARITĂŢILE REGIONALE DIN ROMÂNIA. METODOLOGIE DE CERCETARE GEOGRAFICĂ**

8.1. Elemente de analiză geografică a unei regiuni de dezvoltare

Cadrul teoretico-metodologic de analiză geografică a unei regiuni de dezvoltare din România trebuie să pornească de la premisa că diferenţierile *intraregionale* ar trebui să fie mai mici decât cele *interregionale*, asigurându-se astfel o coeziune teritorială şi implicit o „personalitate" a fiecărei regiuni de dezvoltare. Raportul dintre cele două tipuri de diferenţieri este strâns dependent de caracterul forţelor ce acţionează asupra structurii teritoriale, astfel: când diferenţierile intraregionale sunt superioare celor interregionale sunt favorizate forţele centripete favorabile coeziunii, deci viabilităţii regiunii; când raportul este invers, sunt favorizate forţele centrifugale, ce accentuează procesul de fragmentare teritorială. Prin urmare, trebuie analizat sistemul de forţe care condiţionează coeziunea teritorială, aceasta fiind strâns dependent de o serie de factori, între care:

Sistemul de aşezări umane

Ca structuri teritoriale, regiunile de dezvoltare sunt decupaje relativ recente, fiind delimitate în urmă cu un deceniu (Carta Verde, 1997), prin urmare cu sisteme de aşezări umane relativ disjuncte, în ansamblu (Tabelul 32). Problema se pune dacă sistemele aşezări ale judeţelor care vin în contact cooperează sau nu între ele, formând în ansamblu un sistem funcţional ierarhizat.

Tabelul 32 – **Sistemele de aşezări umane la nivelul regiunilor de dezvoltare la 1 ianuarie 2007**

Regiunea de dezvoltare	Sediul regional	Număr total de oraşe	Număr de municipii	Număr de sate reşedinţă de comună	Număr de sate
Nord - Est	Piatra Neamţ	46	17	505	2 414
Sud - Est	Brăila	35	11	354	1 447
Sud - Muntenia	Călăraşi	48	16	519	2 019
Sud - Vest Oltenia	Craiova	40	11	408	2 066
Vest	Timişoara	42	12	278	1 327
Nord - Vest	Cluj - Napoca	42	15	402	1 802
Centru	Alba Iulia	57	20	357	1 784
Bucureşti - Ilfov	Bucureşti	9	1	32	91

Sursa: Anuarul Statistic al României, 2006, cu completări

Din acest punct de vedere, se individualizează ca areale de maximă coeziune teritorială, cu sisteme urbane bine individualizate şi ierarhizate, cele două regiuni care se suprapun unor regiuni istorice: Regiunea de Sud-Vest, suprapusă Olteniei şi cea de Vest, suprapusă Banatului. In primul caz, Craiova s-a individualizat clar ca centru de coordonare regională, având toate atuurile în acest sens: putere demografică şi economică, dar şi potenţial de poziţie fiind situată relativ în centrul regiunii; în al doilea caz, acest statut îi revine Timişoarei, care posedă avantaje similare. Pe treapta secundă a ierarhiei urbane se situează celelalte reşedinţe de judeţ, toate însă subordonate centrului de coordonare cu funcţii macroteritoriale. Mai mult, în cazul Timişoarei tinde să se individualizeze un

sistem de cooperare polifuncţional cu Aradul, existând premise ca ambele oraşe să formeze în viitor un centru de polarizare unitar, de importanţă macroregională, cu funcţionalităţi transfrontaliere, care să conducă la diminuarea hipertrofiei Capitalei în raport de oraşul situat pe locul secund în ierarhia urbană naţională.

Acelaşi fenomen se prefigurează şi în extremitatea opusă a ţării, unde situarea la distanţe relativ apropiate a celor două porturi dunărene, Galaţi şi Brăila tinde să determine formarea primei conurbaţii bupolare din România, care cu o populaţie de circa 600.000 – 700.000 locuitori va echilibra sistemul urban naţional în partea sa superioară prin umplerea golului dintre Capitală (aproape 2 milioane de locuitori) şi oraşul de rang II (310.000 – 320.000 locuitori). Astfel, regiunea de dezvoltare de Sud-Est, în prezent bipolară (Galaţi şi Constanţa) şi cu o coeziune teritorială destul de redusă dat fiind faptul că cuprinde judeţe din trei regiuni istorice (Moldova, Muntenia şi Dobrogea) îşi va spori considerabil gradul de viabilitate prin echilibrarea sistemului său urban în partea superioară pe trei nivele ierarhice: primul reprezentat prin conurbaţia bipolară Galaţi-Brăila, cu rol structurant la nivel macroteritorial şi chiar transfrontalier, prin intensificarea parteneriatului Galaţi-Giurgiuleşti-Reni la nivelul euroregiunii Dunărea de Jos; al doilea de Constanţa, centrul polarizator al Dobrogei şi principala „poartă maritimă" a ţării, iar al treilea, prin celelate reşedinţe de judeţ, situate în general periferic (Focşani, Buzău şi Tulcea).

Regiunea de Nord-Est este dominată şi ea de un singur centru de coordonare macroteritorială (Iaşi), însă situarea sa periferică, la graniţa Uniunii Europene, îi diminuează importanţa la nivel macroteritorial în favoarea unor centre urbane de rang inferior (Bacău şi Suceava), însă mult mai bine plasate în raport de axele majore de circulaţie (valea Siretului). Pe cea de-a treia treaptă ierarhică se situează, datorită poziţiei periferice, Botoşani, Vaslui, Bârlad (situate în apropierea graniţei), dar şi Piatra Neamţ, situat la poalele Carpaţilor, pe o axă de circulaţie secundară.

Cele două regiuni de dezvoltare transilvane, deşi bine individualizate, sub raportul ierarhizării sistemelor de aşezări umane, ridică probleme datorită plasării excentrice a centrelor de coordonare cu funcţii macroteritoriale (Braşov, respectiv Cluj-Napoca). Plasarea Braşovului în partea de sud-est a Regiunii Centrale, la limita cu regiunile de Sud şi de Sud-Est favorizează gravitarea sistemelor urbane din judeţele Mureş şi Alba către exteriorul regiunii (spre Cluj-Napoca), deci forţele interregionale, ce conduc la fragmentare se manifestă la nivelul unor areale periferice, în acest caz structura regională fiind supradimensionată. Aria de polarizare a Braşovului, deşi asimetrică (este mult diminuată către sud de „presiunea" Ploieştiului, dar mai ales a Capitalei), nu reuşeşte să acopere întreaga regiune, între Regiunea Centrală şi cea de Nord-Vest neexistând practic, după opinia noastră, o veritabilă axă de fragmentare care să justifice o limită inter-regională.

Regiunea de Sud poate fi considerată ca fiind singura regiune multipolară, Ploieştiul detaşându-se într-o oarecare măsură ca poziţie şi potenţial economic în nucleu de polarizare regională. Adevăratul nucleu de polarizare cu funcţii macroteritoriale, situat însă extraregional este indiscutabil Capitala, ea însăşi alcătuind o regiune de sine-stătătoare. Regiunea de dezvoltare Sud-Muntenia reprezintă practic adevăratul hinterland al Capitalei, separarea celor două regiuni de dezvoltare făcându-se în raport de criteriul demografic. Astfel, decupajul

regiunilor de dezvoltare a urmărit în general un relativ echilibru demografic şi teritorial.

Potenţialul demografic

Potenţialul demografic reprezintă unul dintre criteriile de bază ale decupajului regional românesc. Pentru un cât mai bun management al dezvoltării regionale în profil teritorial este necesar ca unităţile regionale să aibă un potenţial demografic cât mai echilibrat. Astfel raportul dintre cea mai populată regiune de dezvoltare (Nord-Est) şi cea mai puţin populată (Vest) este de numai 1,87. De altfel, regiunea de Nord-Est este cea care înregistrează cel mai mare sold migratoriu negativ, plecările afectând în exclusivitate mediul urban (- 10.228 loc), în vreme ce mediul rural se caracterizează printr-o evoluţie demografică pozitivă (+ 4.682 loc), fapt explicat prin reconversia în agricultură a populaţiei disponibilizate din industria urbană.

Corelaţia cu suprafaţa determină însă variaţii substanţiale, densităţile înregistrând valori cuprinse între 1.211 loc/km^2 (Bucureşti-Ilfov) şi 61,1 loc/km^2 în cazul regiunii de Vest (Tabelul 33).

Tabelul 33 – **Populaţia pe grupe de vârstă la nivel regiunilor de dezvoltare (la 1 iulie 2005)**

Regiunea de dezvoltare	Total [loc.]	0 – 14 ani [loc.]	15 – 59 ani [loc.]	60 ani, peste [loc.]	Densitatea [loc/km^2]
Bucureşti-Ilfov	2.207.696	267.979	1.522.929	416.688	1.821
Nord-Est	3.738.601	706.743	2.340.309	691.549	101,5
Centru	2.530.486	397.373	1.670.743	462.370	74,2
Nord-Vest	2.738.461	456.577	1.780.354	501.530	80,2
Sud	3.329.762	507.752	2.111.572	710.438	96,6
Sud-Est	2.850.318	455.258	1.856.729	538.331	79,6
Sud-Vest	2.317.636	373.550	1.458.926	485.160	79,3
Vest	1.930.458	288.049	1.276.460	365.949	60,3

Sursa: Anuarul Statistic al României, 2006, cu completări

De o importanţă deosebită pentru evaluarea potenţialului demografic actual şi de perspectivă este structura populaţiei pe grupe de vârstă. Şi din acest punct de vedere, regiunea de Nord-Est prezintă un avantaj net, înregistrând cea mai mare pondere a populaţiei tinere, cuprinsă între 0 şi 14 ani (18,9% din total), faţă de doar 12,1% din total în cazul regiunii Bucureşti-Ilfov, situată la polul opus. La aceasta se adaugă mişcarea naturală a populaţiei, evidenţiată prin rata natalităţii şi a mortalităţii, a sporului natural, precum şi prin numărul de căsătorii şi de divorţuri la mia de locuitori.

Suprafaţa

Dacă populaţia reprezintă un element relativ uniform repartizat la nivelul celor opt regiuni de dezvoltare, contraste mai mari se înregistrează în ceea ce priveşte suprafaţa acestora. Intre cea mai mare regiune de dezvoltare (Nord-Est, 36.850 km^2) şi cea mai redusă ca dimensiuni (Bucureşti-Ilfov, 1.821 km^2), raportul este de 1:20,23 însă raporturile se echilibrează substanţial dacă este exclusă din calcul Capitala (36.850 km^2 faţă de 29.212 km^2, regiunea de Vest).

Structura etnică şi confesională

Omogenitatea etnică şi confesională constituie de asemenea un element catalizator în atenuarea tendinţelor centrifugale cu suport etnic. Toate regiunile de dezvoltare se înscriu în aceeaşi dominanţă a românilor de religie ortodoxă,

ponderea acestora fiind covârşitoare (peste 95% în regiunile extracarpatice)[72]. Doar în regiunea Centru ponderea acestora datorită judeţelor Harghita şi Covasna cu populaţie majoritar maghiară, însă pe ansamblul regiunii de dezvoltare situaţia este reechilibrată de ponderile mari ale românilor din judeţele Alba, Braşov şi Sibiu.

Arealele cu probleme economice şi sociale. Zonele defavorizate

Odată cu intrarea în vigoare a Hotărârii de Guvern privind aplicarea Ordonanţei de urgenţă a Guvernului nr. 24/1998 privind regimul zonelor defavorizate a fost instituit un regim special, prin care se acordau facilităţi importante investitorilor ce dezvoltă activităţi în astfel de zone. Potrivit acestui act normativ, *zonele defavorizate reprezintă arii geografice strict delimitate teritorial, alcătuite din una sau mai multe unităţi administrativ-teritoriale alăturate*, care îndeplinesc cel puţin una din următoarele condiţii:

- au structuri productive monoindustriale, care, în activitatea zonei, mobilizează mai mult de 50% din populaţia salariată şi care necesită reconversia spre noi activităţi;
- sunt zone miniere unde personalul a fost disponibilizat, în proporţie de peste 25%, prin concedieri colective datorită aplicării programelor de reconversie industrială;
- s-au efectuat concedieri colective în urma lichidării, restructurării sau privatizării unor agenţi economici, care au afectat mai mult de 25% din numărul angajaţilor cu domiciliul stabil în zona respectivă;
- rata şomajului depăşeşte cu 30% media existentă la nivel naţional;
- sunt zone izolate, lipsite de mijloace de comunicaţii, iar infrastructura este slab dezvoltată.

Considerăm însă că din lista de criterii ce definesc zonele defavorizate nu pot lipsi considerente privind posibilităţile de reconversie profesională a forţei de muncă în raport de potenţialul zonei respective, restricţii şi disfuncţionalităţi induse de intensa degradare a mediului (poluare intensă, fenomene naturale restrictive – secete prelungite, alunecări de teren, degradarea terenurilor etc) care să ofere o imagine globală asupra gradului de atractivitate a zonei respective.

În unităţile administrative declarate zone defavorizate nivelul de trai este de regulă foarte scăzut, iar venitul mediu pe locuitor este mai mic de 75% din cel naţional (Erdeli, et al., 1999, p. 353).

Deşi prevăzut în lege, criteriul contiguităţii nu este îndeplinit de toate zonele defavorizate: zona *Ştei-Nucet-Drăgăneşti* este discontinuă, fiind constituită din trei perimetre distincte, iar zona *Moldova Nouă-Anina* este alcătuită din două areale distincte (Tabelul 34).

Tabelul 34 - **Zonele defavorizate**

Regiunea de dezvoltare	**Zona defavorizată**	**Judeţul**	**Suprafaţa** [ha]	**Durata** [ani]
Nord-Est	Bucovina	SV	327 051	10
	Comăneşti	BC	54 619	10
	Negreşti *	VS	6 114	3
	Paşcani *	IS	7 540	3
	Roman *	NT	2 978	3
	Altân-Tepe	TL	4 700	10

[72] Ponderea românilor la nivelul întregii ţări a fost la recensământul din 18 martie 2002, de 89,5% din populaţia totală.

Sud-Est	Hârşova *	CT	10 902	3
	Mărăşeşti *	VR	8 710	3
	Nehoiu *	BZ	11 275	3
Sud	Ceptura	PH	7 705	10
	Filipeşti	PH	13 191	10
	Mizil *	PH	1 931	3
	Zimnicea	TR	13 131	10
Sud-Vest	Albeni	GJ	28 610	10
	Motru-Rovinari	GJ	68 882	10
	Schela	GJ	30 833	10
Vest	Bocşa	CS	28 616	10
	Brad	HD	131 844	10
	Hunedoara *	HD	28 518	5
	Moldova Nouă-Anina	CS	192 618	10
	Nădrag *	TM	13 251	3
	Rusca Montană	CS	15 437	10
	Valea Jiului	HD	99 600	10
Nord-Vest	Baia Mare	MM	75 225	10
	Borod-Şuncuiuş-Dobreşti-Vadu Crişului	BH	38 675	10
	Borşa-Vişeu	MM	86 718	10
	Hida-Surduc-Jibou-Bălan	SJ	35 578	10
	Ip	SJ	6 013	10
	Popeşti-Derna-Aleşd	BH	22 900	10
	Rodna	BN	122 584	10
	Sărmăşag-Chieşd-Bobota	SJ	17 528	10
	Ştei-Nucet	BH	8 345	10
	Turda *	CJ	1 760	3
Centrală	Apuseni	AB	108 497	10
	Baraolt	CV	12 848	10
	Bălan	HR	179,18	10
	Copşa Mică	SB	2 579	10
	Cugir	AB	31 030	10

* Structuri teritoriale care şi-au pierdut statutul de „zonă defavorizată" până la 31.12.2006 (inclusiv).

Repartiţia acestora la nivel teritorial indică o netă asimetrie între jumătatea nord-vestică a ţării ce concentrează majoritatea zonelor defavorizate, în vreme ce arealele rurale de maximă sărăcie din Moldova (îndeosebi din judeţele Botoşani şi Vaslui), din Bărăgan sau Câmpia Olteniei, cu un grad ridicat al dependenţei faţă de elementele climatice, nu beneficiază decât în mică măsură de astfel de facilităţi legislative. Judeţele care au cele mai mari suprafeţe care au fost declarate zone defavorizate, sunt:

- *Suceava*, cu zona defavorizată Bucovina, ce ocupă 3270,51 kmp (38,24% din suprafaţa judeţului);
- *Hunedoara*, unde zonele Brad, Valea Jiului şi Hunedoara însumează 2599,62 kmp (36,8% din suprafaţa judeţului);
- *Caraş-Severin*, judeţ în care cele trei perimetre (Moldova Nouă-Anina, Bocşa şi Rusca Montană) au împreună 2366,7 kmp (27,78% din suprafaţa judeţului);
- *Maramureş*, cu 1619,43 kmp (25,7% din suprafaţă) reprezentată de perimetrele Baia Mare şi Borşa;
- *Gorj*, cu zonele miniere Albeni, Schela şi Motru-Rovinari, ce însumează 1283,25 kmp, respectiv 22,9% din suprafaţa judeţului;
- *Bistriţa-Năsăud,* unde zona minieră Rodna ocupă 1225,84 kmp (22,89% din suprafaţa judeţului);

- *Alba* (zonele Apuseni şi Cugir) cu o suprafaţă totală de 1395,27 kmp, respectiv 22,35% din suprafaţa totală a judeţului;
- *Sălaj*, cu 591,19 kmp, (15,3% din suprafaţa judeţului) – zonele Ip, Hida-Surduc-Jibou-Bălan şi Sărmăşag-Chieşd-Bobota;
- *Bihor*, cu zonele Ştei-Nucet; Borod-Şuncuiuş-Dobreşti-Vadu Crişului şi Popeşti-Derna-Aleşd, cu o suprafaţă totală de 700,1 kmp (respectiv 9,28% din suprafaţa judeţului).

Regiunile de dezvoltare ce corespund în cea mai mare parte zonelor de câmpie din sudul şi estul ţării, puternic afectate de secetă, nu concentrează decât 4% din suprafaţa totală a zonelor defavorizate din România. Acestea nu corespund unor zone agricole, cum ar fi fost firesc, ci unor localităţi miniere (Filipeşti, Ceptura şi Altân-Tepe), sau unor oraşe cu industrie destructurată (Zimnicea, Mizil, Mărăşeşti, Nehoiu şi Hârşova).

Caracteristica de bază a arealelor declarate zone defavorizate este reprezentată de colapsul modelului economic care le-a generat şi pe baza cărora au evoluat. Consecinţa activităţilor miniere a fost, în cele mai multe cazuri o intensă degradare a mediului, în special a învelişului pedologic, fapt ce restricţionează redarea acestor suprafeţe circuitului agricol. Pe de altă parte, cel puţin în bazinul minier al Olteniei, singurele exploatări rentabile sunt cele din carieră. Prin urmare, restructurarea şi eficientizarea mineritului nu se poate realiza fără delimitarea clară a suprafeţelor de exploatare şi a haldelor de steril şi evitarea extinderii pe mari suprafeţe a arealelor intens degradate şi poluate. Pomicultura, viticultura şi zootehnia sunt doar trei dintre principalele direcţii de revitalizare a actualelor zone declarate defavorizate. La acestea se adaugă turismul, în unele cazuri turismul cultural sau cel industrial, principalul obstacol în dezvoltarea acestuia constând în infrastructura slab dezvoltată din zonele respective.

Constituirea unor structuri de cooperare intercomunală de tipul *zonelor defavorizate*, caracterizate prin structuri monofuncţionale destructurate şi printr-un mare grad de fragilitate a potenţialului de diversificare ocupaţională pare a fi, din perspectiva stimulării dezvoltării regionale durabile, un experiment nereuşit, deoarece în în loc să ofere locuri de muncă locuitorilor din aceste zone prin prelucrarea de materii prime importate cu tot felul de facilităţi fiscale, mulţi întreprinzători folosesc regimul de „zonă defavorizată" pentru a beneficia de scutiri de taxe, societăţile respective desfăşurându-şi activitatea în oraşe din cu totul alte zone, cu efecte minime asupra comunităţilor locale din zonele declarate defavorizate.

La aceasta se adaugă caracterul subiectiv al selectării comunităţilor locale care beneficiază de acest statut, zone rurale întinse din Moldova sau Bărăgan, de sărăcie endemică, cu structuri productive monofuncţionale şi cu un grad mare de dependenţă faţă de factorii climatici nu au fost declarate zone defavorizate. Iată de ce, după un intens proces de acordare a acestui statut pentru cât mai multe comunităţi locale[73], zonele defavorizate ajungând să însumeze circa 7% din

[73] Primele trei zone defavorizate (Valea Jiului, Brad şi Bălan) au fost înfiinţate în 1998 pe baza OUG 24/1998 privind regimul zonelor defavorizate şi a HG 907/1998 privind normele metodologice pentru aplicarea OUG 24/1998; constituirea acestora a atins apogeul în 1999, când au fost declarate 22 de zone defavorizate cu profil miniero-metalurgic şi s-a înregistrat o diminuare constantă în perioada 2000-2001, când au fost declarate în total 13 zone defavorizate limitate la suprafeţele administrative ale unor oraşe sau comune cu industrie destructurată.

suprafaţa totală a ţării şi circa 6,5% din populaţie, acţiunile de stimulare a dezvoltării regionale prin atragerea de iniţiative antreprenoriale prin astfel de măsuri legislative au încetat, demonstrându-şi ineficienţa. Acest fapt s-a reflectat şi în configuraţia şi durata regimului de „zonă defavorizată". Primele zone defavorizate, declarate în 1998 şi 1999, au fost constituite prin asociere intercomunală, reprezentând structuri teritoriale extinse pe suprafeţe considerabile (Bucovina, Moldova Nouă-Anina, Brad, Apuseni, Valea Jiului etc), cu statut pe 10 ani, cele mai recente (din 2000 şi 2001), au acest statut doar pentru 3 ani, fiind limitate la câte o singură unitate administrativă. În prezent, unele dintre acestea au ieşit deja de sub incidenţa statutului de „zonă defavorizată": Mizil, Nădrag, Mărăşeşti, Nehoiu, Negreşti şi Hârşova la 31 decembrie 2004, Paşcani, Roman şi Hunedoara la 31 decembrie 2005, iar Turda la sfârşitul anului 2006. Alte trei zone defavorizate (Brad, Valea Jiului şi Bălan) vor ieşi de sub incidenţa acestui statut la sfârşitul anului 2008, urmând ca cele mai multe zone defavorizate (22)[74] să-şi piardă acest statut la 31 decembrie 2009, iar ultimele trei (Cugir, Zimnicea şi Copşa Mică) la sfârşitul anului 2010.

Produsul intern brut

Produsul intern brut (PIB), principalul indicator macroeconomic al contabilităţii naţionale, reprezintă rezultatul final al activităţii de producţie a unităţilor producătoare rezidente într-un anumit teritoriu.

La nivel macroteritorial se detaşează clar capitala, cu o valoare a PIB-ului de 43 719,2 milioane lei[75], urmată la mare distanţă de judeţele în care centrul administrativ se situează printre cele mai mari şi industrializate oraşe ale ţării: Timiş în regiunea de Vest, Constanţa şi Galaţi în regiunea de Sud-Est, Iaşi în regiunea de Nord-Est, Cluj şi Bihor în regiunea de Nord-Vest, Braşov şi Mureş în regiunea Centrală, Dolj în regiunea Sud-Vest Oltenia. La acestea se adaugă judeţe ce dispun de grupări industrial-urbane bine conturate, cum este cazul Prahovei, în regiunea de Sud. La polul opus, cu externalităţi negative se înscriu judeţele situate în cele două „buzunare ale sărăciei" individualizate în Carta Verde (1997): Botoşani şi Vaslui în regiunea de Nord-Est, respectiv Giurgiu, Călăraşi şi Ialomiţa în regiunea Sud-Muntenia. La acestea se adaugă judeţe cu grad mare de ruralizare, concretizat prin reţele urbane alcătuite în general din oraşe mijlocii şi mici, cu funcţii predominant agricole: Tulcea, Vrancea şi Brăila[76] în regiunea de Sud-Est, Mehedinţi în regiunea Sud-Vest Oltenia, Caraş-Severin în regiunea de Vest, Bistriţa-Năsăud în regiunea de Nord-Vest, Covasna în regiunea Centru etc. La nivelul regiunilor de dezvoltare, externalităţile sunt date de regiunile Bucureşti-Ilfov în sens pozitiv, respectiv de regiunea Sud-Vest Oltenia, în sens negativ (Tabelul 35).

[74] Acestea sunt: Albeni, Schela, Motru-Rovinari, Ştei-Nucet, Borod-Şuncuiuş-Dobreşti-Vadu Crişului, Popeşti-Derna-Aleşd, Bocşa, Moldova Nouă-Anina, Ip, Hida-Surduc-Jibou-Bălan, Sărmăşag-Chieşd-Bobota, Baia Mare, Borşa-Vişeu, Filipeşti, Comăneşti, Bucovina, Rodna, Apuseni, Bălan, Rusca Montană, Ceptura, Baraolt, Altân-Tepe.

[75] Datele referitoare la PIB sunt în preţuri curente la nivelul anului 2004. Sursa: Anuarul statistic al României, 2006, p. 438

[76] Cu excepţia oraşului Brăila, în care unităţile economice se confruntă cu grave probleme economico-financiare, celelalte centre urbane ale judeţului (Făurei, Ianca şi Însurăţei) fac parte din categoria oraşelor mici, cu funcţii agricole.

Tabelul 35 – **Produsul intern brut pe regiuni de dezvoltare la nivel anilor 2000 şi 2004**

Regiunea de dezvoltare	Produsul Intern Brut (PIB)		Judeţe cu externalităţi (2004)	
	2000	2004	Pozitive	Negative
Nord-Est	9 634,8	29 418,2	Iaşi – 7 350,4	Botoşani – 2 588,3
Sud-Est	9 286,8	29 413,1	Constanţa – 10 077,1	Tulcea – 2 412,3
Sud-Muntenia	9 807,1	31 709,5	Prahova – 8 669,3	Giurgiu – 1 952,3
Sud-Vest Oltenia	7 488,9	21 962,5	Dolj – 6 610,6	Mehedinţi – 2 684,8
Vest	7 526,8	25 296,9	Timiş – 10 431,6	Caraş-Severin – 3 411,3
Nord-Vest	9 501,0	30 269,8	Cluj – 9 796,2	Bistriţa Năsăud – 2 773,4
Centru	10 177,5	30 096,4	Braşov – 8 127,2	Covasna – 2 452,5
Bucureşti-Ilfov	16 879,2	48 077,6	Bucureşti – 43 719,2	Ilfov – 4 358,4

(milioane RON preţuri curente)
Sursa: Anuarul Statistic al României, 2006, p. 438.

Perioada comunistă s-a caracterizat printr-o politică economică centralizată având ca scop o echilibrare a dezvoltării teritoriale printr-un proces de „industrializare şi urbanizare forţată". Consecinţa acestei politici a fost dezvoltarea rapidă a unor zone înapoiate (în special nord-estul şi sud-estul ţării), dezvoltare realizată mai ales prin redistibuirea resurselor, prin direcţionarea lor mai cu seamă către aceste zone. Efectele pe termen mediu şi lung ale acestei redistribuiri au determinat o încetinire a creşterii economice şi o epuizare a factorilor interni care susţin dezvoltarea economică.

După 1989, aceste zone dezvoltate în mod artificial au fost cel mai puternic afecatate de procesul de restructurare economică. In consecinţă, disparităţile economice regionale au crescut, mai ales în privinţa ocupării forţei de muncă şi a producţiei industriale, dar şi sub aspectul veniturilor şi ale resurselor financiare ale populaţiei. Mărirea disparităţilor s-a reflectat şi asupra unor indicatori sociali cum ar fi educaţia, sănătatea, serviciile publice locale etc. Astfel, cel mai puţin dezvoltate zone din România continuă să fie Moldova şi estul Câmpiei Române, iar cel mai dezvoltate, Bucureşti, Constanţa precum şi regiunile din vestul şi centrul ţării (Banat şi Transilvania).

După crearea regiunilor de dezvoltare în 1997, există un număr mare de indicatori care măsoară disparităţile la acest nivel, compatibili cu sistemul EUROSTAT. Deoarece cele 8 regiuni grupează judeţe cu nivele de dezvoltare diferite, nivelul inter-regional al disparităţilor este mai mic decât cel dintre judeţe şi comune, sau decât cel dintre zonele urbane şi cele rurale, fapt ce conduce la concluzia că nivelul disparităţilor din România nu este unul prea ridicat, prin urmare întreaga ţară poate fi considerată ca fiind subdezvoltată în raport de nivelul mediu de dezvoltare al UE.

Datele privind PIB indică o tendinţă generală de lărgire a decalajului dintre regiunile cele mai dezvoltate şi cele mai puţin dezvoltate. In plus, tranziţia economică a scos la iveală slăbiciunile economice ale zonelor mai puţin dezvoltate, concretizate în:
- puternica dependenţă de o singură unitate industrială (zone monoindustriale),
- slaba dezvoltare a procesului de planificare spaţială,
- slaba atractivitate a localităţilor, cu excepţia oraşelor mari,
- infrastructură tehnico-edilitară slab dezvoltată,
- structură demografică fragilă şi neadecvată pieţei forţei de muncă etc.

Chiar şi în cazul unui mediu economic slab dezvoltat, concurenţa dintre regiuni există şi poate fi cuantificată. Dacă regiunile cele mai dezvoltate (Bucureşti-Ilfov) respectiv cel mai puţin dezvoltate (Nord-Est) au rămas neschimbate, toate celelalte şase regiuni şi-au schimbat poziţia ierarhică în intervalul după 1998: regiunile Centru şi Vest şi-au schimbat de patru ori poziţia între ele plasându-se pe locurile doi şi trei, regiunea Sud-Muntenia a căzut constant de pe locul 4 pe locul 7, în timp ce regiunea de Vest, după ce a ocupat locurile 5, respectiv 6 în 1993 şi 1994, a urcat pe poziţia a 4-a. Celelalte două regiuni, Nord-Vest şi Sud-Vest Oltenia au înregistrat o evoluţie oscilantă, mai cu seamă datorită schimbărilor majore din industria minieră (Pascariu et al., 2003).

In concluzie, se pot evidenţia următoarele aspecte:

- PIB-ul regional pe cap de locuitor este puternic corelat cu gradul de ocupare a forţei de muncă în industrie şi construcţii (gradul de corelare este de +0,68). Această valoare este puternic influenţată de situaţia regiunii în care se află capitala. Regiunea Bucureşti-Ilfov este cea mai dezvoltată zonă a ţării şi are cei mai buni factori de dezvoltare.
- PIB-ul regional pe locuitor se corelează de asemenea cu ponderea populaţiei ocupată în servicii (+0,49). Această valoare este influenţată numai într-o mică măsură de situaţia specială a regiunii care include capitala.
- Regiunile cu o populaţie puternic angajată în agricultură sunt mai puţin dezvoltate economic. PIB-ul pe locuitor este corelat invers proporţional cu gradul de ocupare al populaţiei în activităţile agricole (-0,73).
- Regiunile cu un PIB pe locuitor peste media naţională sunt atractive pentru forţa de muncă relativ înalt calificată (+0,75) şi pe de altă parte, gradul de corelare dintre nivelul de dezvoltare regională şi ponderea persoanelor cu calificare redusă în cadrul populaţiei în vârstă este puternic negativă (-0,82).
- Există o corelaţie pozitivă la nivel naţional între distribuţia regională a capacităţii inovative şi PIB pe locuitor (+0,48). Nivelul acestui indicator este puternic influenţat de nivelul relativ ridicat al dezvoltării capitalei ţării, în comparaţie cu restul teritoriului. Dacă se exclude regiunea care include capitala, coeficientul de corelare dintre distribuţia regională a capacităţii inovative şi PIB pe cap de locuitor este de numai 0,27, fapt ce demonstrează rolul capitalei ca important centru al dezvoltării capacităţii inovative pe ansamblul ţării.
- Referitor la impactul gradului de accesibilitate asupra dezvoltării regionale, există o corelaţie pozitivă relativ puternică între distribuţia reţelei de cale ferată şi PIB pe locuitor şi o corelare pozitivă moderată între nivelul de dezvoltare şi elementele infrastructurii teritoriale de transport rutier.

Factorii stimulativi ai dezvoltării regionale, cărora trebuie să li se acorde o atenţie specială, sunt:

- gradul ridicat de educaţie al populaţiei,
- capacitatea inovativă ridicată,
- infrastructura tehnico-edilitară şi de comunicaţii,
- existenţa activităţilor generatoare de valoare adăugată ridicată.

De o mare importanţă pentru dezvoltarea regională în România este relaţia dintre zonele urbane şi cele rurale, relaţie care este subliniată în majoritatea studiilor economice şi sociologice recente, dar şi în cadrul planurilor de dezvoltare

spaşială elaborate la nivelul judeţelor (PATJ). Toate aceste studii indică faptul că un judeţ sau o regiune este cu atât mai săracă cu cât este mai rurală.

Zonele rurale sunt puternic dependente de agricultură şi înregistrează un acut deficit de populaţie tânără şi adultă, ca urmare a migrării acestor categorii demografice spre zonele urbane. Dezvoltarea supradimensionată a zonelor urbane în cadrul sistemului de aşezări umane din România a determinat epuizarea resurselor a celor mai multe dintre oraşele mari din România, fără a genera în schimb dezvoltarea zonelor rurale înconjurătoare (Ianoş, 2000)[77]. Aceasta a adâncit decalajul dintre mediul urban şi cel rural, conducând la formarea de „buzunare de sărăcie" (Carta Verde, 1997), chiar în zonele limitrofe marilor oraşe.

Problema sărăciei rurale reprezintă una dintre marile provocări pentru politica de dezvoltare regională. Studiile şi cercetările elaborate recent indică faptul că disparităţile rurale nu pot fi măsurate corect la nivel regional, ci la unul subregional şi numai utilizând indicatori agregaţi specifici, cum ar fi Indicele Capitalului Uman (ICU).

Cu toate că disparităţile în România sunt considerate de dimensiuni reduse, acestea sunt comparabile cu cele din spaţiul UE. La nivel de ţară însă, diferenţa dintre România şi celelalte ţări membre ale UE, precum şi dintre regiunile României şi cele ale UE, este semnificativă. Aceste diferenţe sunt semnificative şi în comparaţie cu unele ţări precum Slovenia, Ungaria sau Republica Cehă (Tabelul 36).

Tabelul 36 – **Disparităţi inter-regionale în Uniunea Europeană**

Nr	Statul	Regiuni cu PIB maxim	PIB relativ %	Regiuni cu PIB minim	PIB relativ %	Raport max/ min
1	Marea Britanie	Inner London	246,3	Merseyside	71,6	3,43
2	Belgia	Bruxelles	223,1	Hainaut	71,8	3,11
3	Franţa	Ile de France	154,1	Reunion	50,9	3,02
4	Germania	Hamburg	183,4	Dessau	63,2	2,90
5	Rep. Cehă	Praha	121,6	Sredni Cechy	48,5	2,51
6	Ungaria	Kozep-Magyarorszag	72,4	Eszak-Alföld	32,5	2,23
7	Italia	Lombardia	136,1	Calabria	61,9	2,20
8	Spania	Madrid	108,1	Extremadura	50,3	2,15
9	Austria	Viena	150,6	Burgenland	70,9	2,12
10	Polonia	Mazowieckie	55,0	Lubelskie	27,6	1,99
11	Portugalia	Lisabona	101,1	Açores (Azore)	52,2	1,94
12	România	Bucureşti-Ilfov	35,3	Nord-Est	19,1	1,85
13	Finlanda	Uusimaa	137,2	Ita-Suomi	74,9	1,83
14	Olanda	Utrecht	143,4	Flevoland	81,3	1,76
15	Grecia	Sterea Ellada	81,5	Ipeiros	47,3	1,72
16	Bulgaria	Yugozapaden	34,0	Severozapaden	22,2	1,53
17	Suedia	Stockholm	133,9	Vastsverige	89,9	1,49

Surse: CE, 2002 – Primul raport privind progresul în domeniul coeziunii economice şi sociale; Politica de coeziune a UE şi dezvoltarea economică şi socială la nivel regional în România, Institutul European din România, 2003.

Din punct de vedere al PIB pe locuitor, cele patru regiuni ale României cel mai slab dezvoltate sunt şi ultimele patru în ierahia regiunilor din ţările central şi est europene. Cu toate că România pare a fi cea mai puţin dezvoltată dintre ţările

[77] Ianoş, I. (2000), *Transition, Cohesion and Regional Policy* in *Central and Eastern Europe*, edt. J. Bachtler, R. Downes şi G. Gorzelak, EPRC, University of Strathclyde, UK.

candidate, PIB-ul singur nu este suficient pentru a caracteriza nivelul de dezvoltare economică şi socială. Totodată România are cea mai înaltă rată a populaţiei agricole (45,2%) şi cel mai scăzut nivel de dezvoltare al sectorului terţiar (29%). Cu toate acestea, România are un nivel relativ scăzut al şomajului, situându-se imediat după Slovenia, Ungaria, Malta şi Cipru.

8.2. Plan orientativ de analiză a unei regiuni de dezvoltare[78]

Obiectiv: **Evaluarea coeziunii intraregionale**

1. Suprafaţa şi structura administrativ-teritorială
2. Elemente de coeziune a cadrului natural
3. Populaţia şi structuri demografice
   Populaţia şi densitatea populaţiei
   Structura sexe şi medii de rezidenţă
   Structura pe grupe de vârstă
   Mobilitatea naturală a populaţiei
   Ratele de fertilitate
   Durata medie a vieţii
   Vârsta soţilor la încheierea căsătoriei
   Divorţurile şi numărul copiilor minori rămaşi prin desfacerea căsătoriei
   Migraţia internă
   Migraţia internaţională
4. Forţa de muncă
   Participarea populaţiei la forţa de muncă
   Structura populaţiei după participarea la activitatea economică
   Structura populaţiei ocupate
   Numărul de salariaţi
   Numărul de muncitori
   Şomajul
   Rata locurilor de muncă vacante
   Accidentele de muncă
   Conflictele de interese profesionale
5. Veniturile, cheltuielile şi consumul populaţiei
   Câştigul salarial nominal mediu brut şi net lunar
   Veniturile totale ale principalelor categorii de gospodării
   Cheltuielile totale ale principalelor categorii de gospodării
6. Locuinţe şi utilităţi publice
   Fondul de locuinţe
   Locuinţele terminate
   Transportul urban de pasageri
   Străzile orăşeneşti
   Canalizarea publică şi spaţiile verzi
   Volumul de apă potabilă distribuită consumatorilor
   Reţeaua şi volumul gazelor naturale distribuite consumatorilor
   Localităţi în care se distribuie energie termică

[78] Structura planului se corelează cu datele existente la nivelul Anuarului Statistic al României, secţiunea Teritorial.

Reţeaua de distribuţie a apei potabile
7. Securitate şi asistenţă socială
    7.1. Cheltuielile cu protecţia socială a şomerilor
    7.2. Pensionarii şi pensia medie lunară
    7.3. Cantine de ajutor social
8. Sănătate
    8.1. Unităţi sanitare
    8.2. Paturi în spitale şi personal medico-sanitar
9. Educaţie
    9.1. Populaţia şcolară
    9.2. Învăţământul preşcolar
    9.3. Învăţământul primar şi gimnazial
    9.4. Învăţământul liceal
    9.5. Învăţământul postliceal, profesional şi de maiştri
    9.6. Învăţământul superior
    9.7. Numărul elevilor şi al absolvenţilor
    9.8. Rata abandonului în învăţământul preuniversitar
10. Cultură şi sport
    10.1. Biblioteci
    10.2. Cinematografe
    10.3. Abonamente radio şi TV
    10.4. Activitatea sportivă
11. Preţuri
    11.1. Preţurile principalelor produse vândute în pieţele agroalimentare
12. Conturi naţionale
    12.1. Produsul intern brut
13. Cercetare-dezvoltare şi inovare
    13.1. Activitatea de cercetare-dezvoltare
    13.2. Salariaţi din activitatea de cercetare-dezvoltare
    13.3. Cheltuieli totale din activitatea de cercetare-dezvoltare
14. Agricultură şi silvicultură
    14.1. Fondul funciar
    14.2. Suprafaţa cultivată cu principalele culturi
    14.3. Producţia agricolă totală şi producţia medie la hectar
    14.4. Producţia vegetală şi animală
    14.5. Parcul de tractoare şi maşini agricole
    14.6. Volumul de lemn recoltat
15. Activitatea în întreprinderi industriale
    15.1. Unităţi locale active din industrie, construcţii, comerţ şi alte servicii
    15.2. Cifra de afaceri a unităţilor locale active
    15.3. Investiţii brute şi nete ale unităţilor locale active
    15.4. Personalul unităţilor locale active
16. Industrie şi construcţii
17. Transporturi, poştă şi telecomunicaţii
    17.1. Drumuri publice
    17.2. Linii de cale ferată în exploatare
    17.3. Activităţile de poştă şi telefonie
18. Comerţ exterior
19. Comerţ interior şi servicii de piaţă

20. Turism
    20.1. Structurile de primire turistică cu funcţiuni de cazare turistică
    20.2. Capacitatea şi activitatea de cazare turistică
21. Finanţe
    21.1. Execuţia bugetelor locale
22. Justiţie
    22.1. Persoane condamnate definitiv de instanţele judecătoreşti
    22.2. Rata criminalităţii
    22.3. Infracţiuni cercetate de poliţie şi rata infracţionalităţii

Capitolul 9 – **STRUCTURILE ADMINISTRATIV-TERITORIALE ALE ROMÂNIEI, CA PARTE A SISTEMULUI REGIONAL EUROPEAN. DISFUNCŢIONALITĂŢI ŞI PERSPECTIVE**

9.1. Principalele disfuncţionalităţi în organizarea administrativ-teritorială a României şi reflectarea acestora la nivelul sistemului de aşezări umane

Prin Legea nr. 2 din 1968, organizarea administrativă a teritoriului României este reglementată după sistem departamental, pe baza a două verigi[79]: judeţul la nivelul superior, respectiv oraşul şi comuna la cel inferior (Figura 35). Faţă de situaţia din perioada interbelică, nu s-au mai regăsit pe harta administrativă din 1968 vechile judeţe Câmpulung, Rădăuţi şi Baia (înglobate în judeţul Suceava), Ciuc şi Odorhei (care au fost desfiinţate prin crearea judeţului Harghita), Caraş şi Severin (s-au unit într-un singur judeţ); Turda, Târnava Mare, Târnava Mică şi Făgăraş (au fost incluse în judeţele Alba, Mureş, Sibiu şi Braşov), Someş (inclus în judeţele Cluj şi Maramureş); Dorohoi (inclus în judeţul Botoşani); Roman (inclus în judeţul Neamţ); Tutova şi Fălciu (incluse în judeţul Vaslui); Tecuci (împărţit între judeţele Galaţi şi Bacău); Râmnicu Sărat (inclus în Vrancea şi Bacău); Muscel (inclus în judeţul Argeş); Romanaţi (în Olt) şi Vlaşca (inclus în Ilfov). Deşi noile judeţe nu mai variau atât de mult ca suprafaţă[80], totuşi la nivelul sistemelor urbane judeţene contrastele se menţineau deosebit de profunde atât numeric, între 2 oraşe (Brăila şi Buzău) şi 14 oraşe în judeţul Prahova, cât şi calitativ, în ceea ce priveşte repartizarea acestora în teritoriu, mărimea demografică, puterea economică şi gradul de dotare tehnico-edilitară. Semnificativă în acest sens este comparaţia dintre judeţul Brăila unde populaţia municipiului reşedinţă de judeţ deţinea în anul 1969 - 42% din totalul populaţiei judeţului (cel de-al doilea oraş, Făurei, având practic o pondere nesemnificativă) şi judeţe precum Prahova şi Hunedoara cu sisteme urbane bine dezvoltate, armonios ierarhizate şi repartizate în teritoriu. Rezultau astfel diferenţieri considerabile şi în ceea ce priveşte ariile şi intensităţile de polarizare a spaţiilor rurale limitrofe; în vreme ce unele comune gravitau sub influenţa a două sau mai multe aşezări urbane, vaste areale rurale rămâneau nepolarizate sau slab polarizate de un nucleu urban. Această discrepanţă este şi motivul pentru care în 1968 au fost declarate oraşe 49 dintre aşezările rurale mari, centre polarizatoare pentru zonele rurale adiacente.

Pentru a cuantifica mai bine gradul de hipertrofie al reşedinţei de judeţ, am definit un indice de concentrare al populaţiei în reşedinţa de judeţ, ca fiind raportul procentual dintre populaţia totală a judeţului şi populaţia reşedinţei de judeţ:

$$I_C = P_J \; / \; P_{RJ} \; x \; 100$$

Acesta variază în limite foarte largi, evidenţiind diversitatea tipurilor de sisteme urbane la nivel departamental. Dacă în cazul judeţului Ilfov, cu un sistem urban

[79] La organizarea administrativă din 1926, teritoriul ţării era organizat pe baza a trei verigi: judeţul - la nivelul superior; plasa la nivelul intermediar şi comuna sau oraşul, la nivelul inferior. Legea din 1950 reglementa organizarea administrativă ţării tot pe baza a trei verigi: regiunea, raionul şi comuna (oraşul).

[80] In 1926 suprafaţa cea mai mare o avea judeţul Tulcea - 8626 kmp, iar cea mai mică judeţul Suceava - 1309 kmp, iar în 1968 suprafaţa judeţelor varia între 8499 kmp (Tulcea) şi 3710 kmp (Covasna). In prezent, prin conferirea statutului de judeţ Sectorului Agricol Ilfov (în 1997), suprafaţa judeţelor variază între 8499 kmp. şi 1593 kmp.

alcătuit din 8 oraşe mici, puternic polarizat de Capitală, valoarea sa abia depăşeşte 7, unele aşezări rurale depăşind chiar, din punct de vedere demografic cel mai mare oraş, în judeţul Brăila, cu un sistem urban puternic hipertrofiat de reşedinţa de judeţ, acest indice se apropie de 60. Situaţia era net diferită la nivelul anului 1938, când includerea municipiului Bucureşti în sistemul urban judeţean făcea ca valoarea maximă indicelui să fie în judeţul Ilfov, iar cele mai mici în judeţe cu un grad mare de ruralizare, cu sisteme urbane slab dezvoltate, alcătuite din oraşe mici (Sălaj, Teleorman, Târnava Mică, Hunedoara, Ciuc, Caraş) etc.

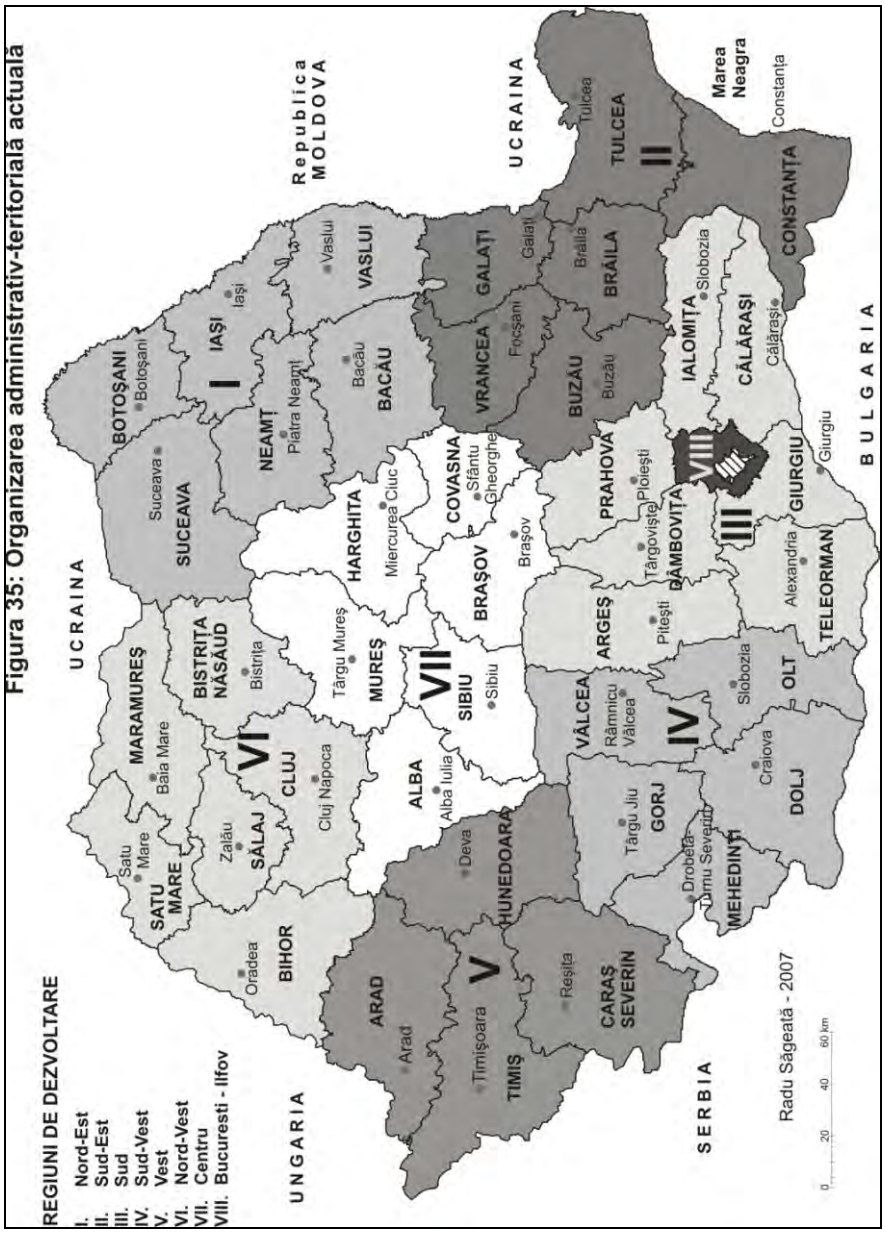

Centrele urbane mari, cu funcţii de metropole regionale, induc la nivelul sistemelor urbane departamentale cele mai mari valori ale gradului de hipertrofie al centrului administrativ, exprimat sub raport demografic, componenta demografică fiind cea care sintetizează cel mai bine dinamismul economico-social al unei aşezări umane: Galaţi - 50,8; Braşov - 49,3; Timiş - 47,9; Cluj - 45,7 Constanţa - 45,2; Dolj - 42,0; Iaşi - 41,3. La polul opus se află judeţe ca Hunedoara sau Vaslui, în care dezvoltarea hipertrofică a reşedinţei de judeţ este frânată de competiţia cu oraşul situat pe poziţia secundă a ierarhiei urbane departamentale, sau judeţe situate în arii predominant rurale, în care reşedinţa de judeţ, deşi se află la vârful ierarhiei urbane departamentale, fac parte din categoria oraşelor de mărime mijlocie (Teleorman, Harghita, Olt, Dâmboviţa, Suceava, Ialomiţa, Alba etc.).

Oraşele investite cu funcţie administrativă sau cele care mai fuseseră reşedinţe de judeţ între 1926 şi 1950, dar care ulterior au fost subordonate centrelor regionale, au înregistrat în perioada 1968-1990 creşteri demografice explozive, ca urmare a fluxurilor migratorii convergente către acestea. Astfel, oraşe ca Alexandria, Bistriţa, Botoşani, Râmnicu Vâlcea, Târgovişte sau Miercurea Ciuc şi-au triplat numărul de locuitori, sau chiar şi l-au cvadublat (Slatina, Zalău, Vaslui, Slobozia), fapt ce a determinat o creştere considerabilă a suprafeţei construite şi a densităţii în intravilan. Noile construcţii, realizate la repezeală şi cât mai ieftin posibil, nu corespund, în cele mai multe cazuri, normelor de confort şi de siguranţă admise. Totodată, ritmul de creştere al producţiei industriale din ramurile nou create (construcţii de maşini, chimie, metalurgie, textile şi confecţii) a înregistrat valori extrem de mari. De exemplu, în industria chimică, creşterea producţiei a fost pe ansamblul judeţului Sălaj de 7932 ori, în judeţul Vaslui de 2000 de ori, în Botoşani de 1150 ori, iar în Covasna de 797 ori (Carta Verde, 1997, p. 7), capacităţile de producţie fiind amplasate, aproape în totalitatea lor, în noile reşedinţe de judeţ. Având în vedere însă nivelul foarte scăzut de la care au pornit toate judeţele sărace, imaginea oferită de datele statistice este denaturată.

In paralel cu „explozia" demografică şi industrială a acestor oraşe, fluxurile migratorii au determinat o scădere accentuată a populaţiei din spaţiile rurale adiacente, concomitent cu o creştere semnificativă a mediei de vârstă a acesteia, un adevărat fenomen de „îmbătrânire demografică", caracteristic pentru majoritatea satelor româneşti.
Organizarea administrativ-teritorială din 1968 a avut un efect perturbator asupra sistemului urban naţional mai ales prin orientarea investiţiilor spre noile centre administrative, indiferent dacă acestea erau sau nu justificate din punct de vedere economic. Efectul acestei politici de dezvoltare egalitaristă a constat într-o industrializare şi o creştere demografică rapidă a unor centre urbane mijlocii şi chiar mici, slab dezvoltate sub raportul infrastructurii economico-sociale, în detrimentul unora mai dezvoltate. Consecinţa s-a regăsit în fluxurile migratorii, care au determinat o scădere accentuată a populaţiei din spaţiile rurale adiacente, concomitent cu îmbătrânirea acesteia, fapt ce a contribuit esenţial la consolidarea „dependenţei" ruralului faţă de urban. Cel mai mult au avut însă de suferit oraşele care şi-au pierdut funcţia administrativă[81], înregistrând o scădere accentuată în ierarhia urbană (Oraviţa, Huşi, Rădăuţi, Sighetu Marmaţiei etc.). Acest fapt a condus la modificarea relaţiilor dintre oraşul ales reşedinţă de judeţ şi fostele reşedinţe de judeţ, fie în sensul transformării relaţiilor de subordonare în relaţii de

[81] Şi-au pierdut funcţia administrativă 22 de oraşe: Câmpulung Moldovenesc, Rădăuţi, Fălticeni, Odorheiu Secuiesc, Oraviţa, Lugoj, Turda, Sighişoara, Blaj, Dorohoi, Roman, Bârlad, Huşi, Tecuci, Făgăraş, Dej, Râmnicu Sărat, Câmpulung, Caracal, Sighetu Marmaţiei şi Turnu Măgurele (ultimele două prin schimbarea reşedinţei de judeţ).

competiţie (în cazul în care la data înfiinţării judeţului reşedinţa acestuia se plasa pe locul secund în ierarhia urbană judeţeană), fie prin accentuarea relaţiei de subordonare, în cazul în care foste reşedinţe de judeţ mai slab plasate în ierarhia naţională au fost incluse în judeţe coordonate de un centru urban mare, cu funcţii macroteritoriale. Din prima categorie fac parte perechile de oraşe Vaslui-Bârlad (în actualul judeţ Vaslui); Miercurea Ciuc - Odorheiu Secuiesc (în judeţul Harghita); Slatina - Caracal (în judeţul Olt) şi Alexandria - Turnu Măgurele (în judeţul Teleorman), iar din a doua Suceava - Câmpulung Moldovenesc - Fălticeni - Rădăuţi, Galaţi - Tecuci, Vaslui - Huşi, Botoşani - Dorohoi, Alba Iulia - Blaj, Timişoara - Lugoj şi Cluj - Dej - Turda. In 1968, 3 oraşe au cunoscut pentru prima dată în istoria lor statutul de centru administrativ: *Reşiţa* (în jud. Caraş - Severin, în locul oraşelor Oraviţa, jud. Caraş şi Lugoj, jud. Severin), *Baia Mare* (jud. Maramureş, în locul oraşului Sighetu Marmaţiei) şi *Alexandria* (jud. Teleorman, în locul oraşului Turnu Măgurele) iar oraşul Slobozia a fost investit cu funcţia de centru administrativ în urma reorganizării administrative din 1981.

Dezvoltarea economico-socială îndeosebi ca urmare a amplasării unor mari obiective industriale, asociată cu existenţa în unele zone ale ţării a unor vaste spaţii rurale, nepolarizate de un centru urban, a determinat trecerea în categoria aşezărilor urbane, între 1981 şi 1998, a 27 de sate, centre polarizatoare cu funcţie agroindustrială.

9.2. Analiza SWOT a principalelor elemente ce caracterizează decupajul administrativ-teritorial actual

Analiza structurilor administrative actuale, realizată în raport de cele două nivele de dezvoltare spaţială (judeţean şi comunal) permite o sintetizare, prin departajarea elementelor de favorabilitate de cele restrictive, a arealelor omogene funcţional, care trebuie consolidate, de punctele critice ce se impun a fi atenuate. Pentru acest demers metodologic, cea mai adecvată şi mai des utilizată este analiza SWOT[82] ce descompune întregul în elementele sale componente separându-le în *pozitive* şi *negative*, permiţând elaborarea de scenarii pentru o evoluţie viitoare. Analiza SWOT implică evaluarea mediului intern şi a celui extern al decupajului administrativ-teritorial actual, pentru a evalua punctele tari, punctele slabe şi preconizatele şanse sau ameninţări, pentru a consolida elementele de favorabilitate şi a diminua riscul şi efectele ameninţărilor.

Analiza mediului intern (a factorilor endogeni) cuprinde identificarea *punctelor forte* (determinarea avantajelor şi a activităţilor care se îndeplinesc cu succes) şi a *punctelor slabe*, respectiv a disfuncţionalităţilor şi a activităţilor care trebuie ocolite.

Analiza mediului extern (a factorilor exogeni) presupune determinarea *şanselor*, respectiv a tendinţelor favorabile de evoluţie şi a direcţiei din care acestea pot veni şi a *ameninţărilor*, reprezentate de pericolele potenţiale ce pot face vulnerabile structurile administrativ-teritoriale existente.

În demersul nostru relaţional, situat în aria de interacţiune dintre funcţia politico-administrativă a aşezărilor umane şi organizarea spaţiului geografic, vom selecta şi analiza doar principalele elemente pe care le considerăm relevante în raport de scopul urmărit.

[82] **SWOT** = Strengths - Weaknesses - Opportunities - Threats (Puncte Forte - Puncte Slabe - Oportunităţi - Ameninţări).

Analiza mediului intern

Puncte forte

A.1. În condiţiile situaţiei economico-politice existentă la vremea respectivă, organizarea administrativ-teritorială din 1968 corecta unele disfuncţionalităţi survenite la nivelul relaţiilor dintre aşezări, preconizând conturarea unor sisteme de aşezări de nivel departamental mai reduse ca extindere, bazate pe rolul de centru coordonator al reşedinţei de judeţ;

A.2. Prin multiplicarea numărului de unităţi administrative de nivel superior, decupajul administrativ implementat în 1968 consimţea revenirea, în limite modificate, la unele judeţe interbelice, considerate viabile, în acord cu tradiţiile şi cu specificul sistemului administrativ românesc;

A.3. Reducerea numărului palierelor administrative prin trecerea de la sistemul regional la cel departamental era argumentată prin reducerea birocraţiei, fapt justificat în condiţiile unei autonomii locale pur formale, în care organele administraţiei locale erau subordonate total comandamentelor politicii centrale;

A.4. Configuraţia judeţelor din 1968 a corectat unele dintre neajunsurile vechilor judeţe interbelice, acestea fiind mai echilibrate atât în ceea ce priveşte forma, cât şi suprafaţa şi populaţia. La constituirea actualelor judeţe s-a avut în vedere totodată şi complementaritatea indusă de potenţialul diferenţiat al diferitelor tipuri de forme de relief.

Puncte slabe

B.1. Reducerea numărului de judeţe în raport de sistemul administrativ interbelic a determinat un recul economico-social al oraşelor foste reşedinţe de judeţ, care nu au mai fost reinvestite cu acest statut. Aceasta s-a concretizat prin diminuarea ariei lor de polarizare în favoarea reşedinţelor de judeţ, dezvoltate adesea hipertrofic. Din punct de vedere administrativ, situaţia s-a dorit a fi corectată prin investirea cu statut de „municipiu" a unor oraşe nereşedinţă de judeţ: Călăraşi în judeţul Ialomiţa; Odorheiu Secuiesc în judeţul Harghita; Sighişoara în judeţul Mureş; Mediaş în judeţul Sibiu; Sighetu Marmaţiei în judeţul Maramureş; Dej şi Turda în judeţul Cluj; Tecuci în judeţul Galaţi; Roman în judeţul Neamţ etc.;

B.2. Dinamica diferenţiată a acestora impusă de schimbarea statutului administrativ a determinat schimbări la nivelul relaţiilor inter-urbane fie prin transformarea relaţiilor de subordonare în relaţii de competiţie (în cazul în care reşedinţa de judeţ era mai bine plasată în ierarhia urbană în raport de un alt centru polarizator de nivel departamental), fie prin accentuarea relaţiilor de subordonare (în situaţia în care fosta reşedinţă de judeţ era plasată pe un nivel ierarhic inferior);

B.3. Dezvoltarea hipertrofică a noilor reşedinţe prin atragerea de investiţii masive în industrie a generat puternice fluxuri migratorii din mediul rural, cu consecinţe negative atât asupra patrimoniului rural (depopulare, îmbătrânire demografică) cât şi asupra inserţiei acestora în mediul urban (creşterea incidenţei fenomenelor sociale marginale, scăderea calităţii fondului construit etc.);

Analiza mediului extern

Oportunităţi

C.1. Organizarea administrativă din 1968, prin noile structuri teritoriale constituite, a creat premisele dezvoltării sistemului de aşezări prin trecerea în categoria oraşelor a 49 de comune mari, centre polarizatoare de nivel local. Decizia a avut în esenţă un caracter politic, creşterea ponderii populaţiei urbane fiind privită ca un indicator al creşterii nivelului de trai. Prin această măsură, s-au conturat însă sisteme urbane proprii la nivelul fiecărui judeţ;

C.2. Trecerea de la sistemul administrativ regional la cel departamental, argumentată prin necesitatea descentralizării şi a reducerii birocraţiei s-a circumscris sistemelor administrative din majoritatea statelor CAER, asigurând o interoperabilitate a acestora.

Ameninţări

D.1. Trecerea de la sistemul economic centralizat la cel bazat pe libera concurenţă a creat premisele reorientării şi redimensionării fluxurilor dintre aşezările umane, fapt ce s-a repercutat şi la nivelul relaţiilor dintre acestea, în special a celor dintre nucleele de polarizare regională şi locală. În aceste condiţii, menţinerea unui decupaj administrativ realizat pe baza situaţiei economico-sociale din 1968 ar fi neviabilă, fiind necesară corectarea sa în raport de evoluţiile actuale.

D.2. Organizarea administrativ-teritorială actuală se caracterizează printr-o mare fragmentare atât la nivel departamental (39 judeţe în 1968, 41 în prezent) cât şi la nivel comunal (2846 comune la 1 ianuarie 2006), tendinţa fiind de accentuare a acesteia prin revenirea la unele structuri administrative interbelice în dezacord cu tendinţa generală manifestată pe plan european, de constituire a unor unităţi administrative puternice, de nivel regional, capabile de a fi investite cu o veritabilă autonomie locală.

Rezultă necesitatea trecerii la un sistem administrativ de tip regional, prin constituirea la nivelul superior al ierarhiei administrative, a unor structuri macroteritoriale, de nivel regional (NUTS 2), constituite pe baza centrelor de polarizare cu funcţii regionale (metropole regionale). Constituirea celor opt regiuni de dezvoltare pe baza asocierii dintre judeţe reprezintă o încercare de rezolvare a acestei situaţii.

9.3. Optimizarea organizării administrativ-teritoriale a României între tradiţie şi actualitate. Un punct de vedere geografic.

Evoluţia sistemului urban românesc în ultimii 50 de ani a determinat mutaţii ample la nivelul relaţiilor dintre aşezări prin orientarea preferenţială a investiţiilor spre anumite centre urbane (într-o primă fază spre reşedinţele de regiuni, iar după 1968 spre noile reşedinţe de judeţ), fapt ce a contribuit la o redimensionare a zonelor de influenţă urbană. De aceea, considerăm că revenirea arbitrară la vechile unităţi administrative interbelice, fără o analiză complexă a relaţiilor actuale existente între aşezările umane, stabilite pe nivele ierarhice, ar fi o greşeală, multe din fostele reşedinţe de judeţ nefiind în prezent capabile să devină centre de polarizare suficient de puternice încât să poată susţine unităţi administrative de talia judeţelor. Prin urmare, este necesară constituirea unui nivel administrativ inferior, intermediar între judeţ şi comună, asemănător *plaselor* interbelice, subordonat organelor locale judeţene.

La nivel macroteritorial, pentru simplificarea implementării politicilor de dezvoltare regională, s-a impus necesitatea identificării unităţilor administrative limitrofe cu profiluri economico-sociale asemănătoare şi gruparea acestora în provincii istorice, bine individualizate în decursul timpului pe baza tradiţiilor, complementarităţilor economico-sociale şi a patrimoniului cultural şi spiritual comun. Funcţionalitatea acestora este proiectată în psihologia locuitorilor; regiunea devine astfel *spaţiu mental*, spaţiu de raportare a identităţii locuitorilor, al comuniunii dintre om şi mediul său de viaţă, element fundamental în durabilitatea oricărei structuri spaţiale. Spaţiile mentale sunt în acelaşi timp spaţii funcţionale, dar şi spaţii de omogenitate etnică şi culturală; spaţii structurate de jos în sus, pe baza relaţiilor dintre colectivităţile locale. Regiunile europene sunt, în cea mai mare parte a lor, spaţii mentale constituite în decursul unui îndelungat proces istoric, identitatea regională a

locuitorilor fiind, în unele cazuri, mai puternică decât cea naţională (cazul Flandrei şi Valoniei în Belgia, al landurilor germane şi austriece, al regiunilor italiene şi franceze sau al comunităţilor autonome spaniole). De aceea, considerăm că regiunile care au ajuns la stadiul de spaţii mentale sunt cele mai viabile pentru a fi investite cu statut administrativ. Teritoriul românesc este structurat în trei tipuri de spaţii mentale, corespunzătoare a trei nivele spaţiale distincte: *macroteritorial* (provinciile istorice), *mezoteritorial* („ţările" istorice) şi *microteritorial*, asociat localităţii de origine a individului.

Iată de ce, prin prezentul demers se propune realizarea unui decupaj administrativ a teritoriului României după un *sistem regional*, pornit de la provinciile istorice, ce corespund unor spaţii mentale puternic conturate, cu relaţii funcţionale (infrastructură şi sisteme de interacţiune umană) bine individualizate, al căror rol ar trebui amplificat. Nivelul mediu ar urma să fie reprezentat de cel departamental (judeţean) şi, în unele cazuri, de cel subdepartamental, similar plaselor interbelice, iar cel inferior, de nivelul comunal (comune, oraşe sau municipii), rolul regiunilor de dezvoltare rămânând doar teritorial-statistic, nu şi administrativ. Între aceste nivele ar urma să se stabilească relaţii ierarhice clare, de descentralizare şi desconcentrare a serviciilor, astfel:

- ✓ *descentralizare*: între nivelul naţional şi cel regional, departamental (descentralizare a serviciilor) şi local (aplicându-se, unde este posibil, principiul subsidiarităţii);
- ✓ *desconcentrare*: pentru relaţiile dintre nivelul departamental şi cele inferioare (sub-departamental şi comunal).

Criteriile ce fundamentează decupajul administrativ propus şi metodologia de regionare

Pentru stabilirea configuraţiei decupajului administrativ propus, s-a avut în vedere parcurgerea a trei etape distincte:

I. Identificarea centrelor de convergenţă regională şi locală capabile de a fi investite cu funcţie administrativă, pe nivele ierarhice, în funcţie de actualul lor potenţial de polarizare[83] (Figura 36). Selectarea acestora a fost realizată pe baza antecedentelor istorice şi a poziţiei lor actuale în sistemul urban, fiind individualizate 4 eşantioane (E_1 - E_4):

E_1 – foste reşedinţe de regiune, între 1950 şi 1968, fiind excluse oraşele care şi-au pierdut acest statut în 1952 şi 1956. Este categoria de centre urbane care şi-au păstrat continuu, pe tot parcursul secolului al XX-lea, funcţia de centre administrative de prim rang;

E_2 – reşedinţe de judeţ actuale, investite sau reinvestite cu acest statut prin reorganizarea administrativă din 1968. Majoritatea acestora au fost centre administrative şi în perioada interbelică, unele fiind şi reşedinţe de regiune între 1950-1952 şi chiar între 1952-1956 (Arad şi Bârlad). Toate însă şi-au pierdut între 1956 şi 1968 statutul de centre administrative de nivel regional sau departamental, fapt ce a avut repercusiuni negative asupra dinamicii lor economico-sociale;

E_3 – foste reşedinţe de judeţ între 1925 şi 1950, care nu au mai fost reinvestite ulterior cu acest statut. Pentru cea mai mare parte a lor, consecinţa a constat într-o evoluţie stagnantă, adesea chiar regresivă, în pofida încercărilor de reabilitare prin investirea cu statut de municipiu, sau/şi prin localizarea preferenţială a unor investiţii industriale, fapt ce a determinat dezechilibre la nivelul ecosistemelor urbane respective;

[83] Evaluarea potenţialului de polarizare s-a făcut ţinându-se seama de trei categorii de potenţial: demografic, economic şi de poziţie.

Figura 36 - Centre de convergență locală şi regională capabile de a fi investite cu funcție administrativă

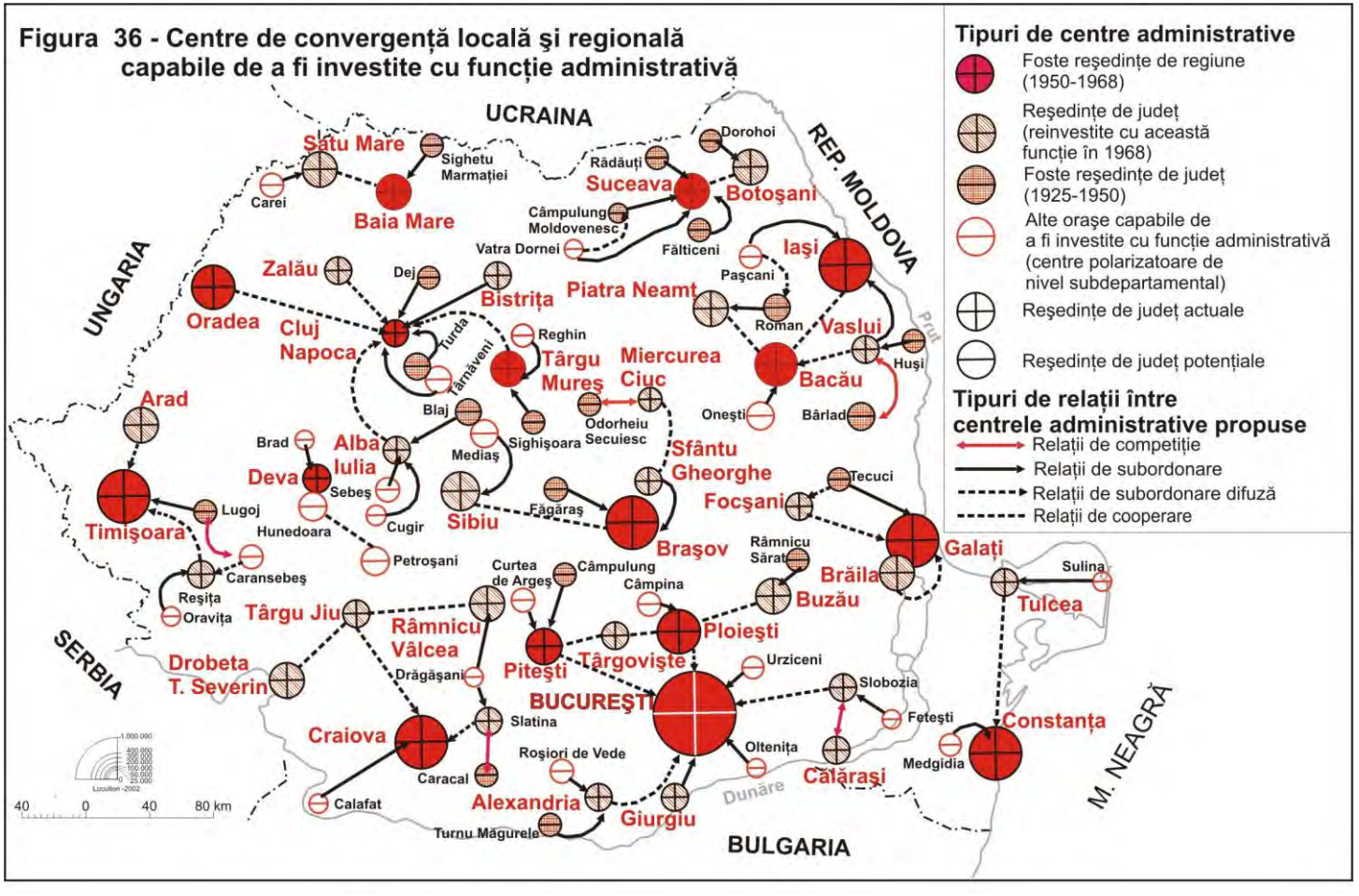

E_4 – potenţiale centre administrative, oraşe a căror potenţial actual le poate permite să-şi oficializeze şi din punct de vedere administrativ rolul de centre de convergenţă locală. Sunt în general centre urbane cu peste 30.000 locuitori, declarate municipii după 1990, cu unele excepţii, care prin potenţialul lor de poziţie (situate în arii depresionare, în zone profund rurale sau cu un grad redus de accesibilitate - Sulina, Calafat, Brad, Vatra Dornei, Urziceni etc.) pot constitui nuclee de polarizare pentru mari suprafeţe.

Dintre acestea au fost înlăturate centrele urbane cu potenţial de poziţie restrictiv, situate în apropierea unor centre de polarizare regională sau locală (cazul municipiilor Mangalia, Câmpia Turzii, Aiud, Orăştie sau al oraşelor Năvodari şi Mioveni) (Tabelul 37).

Tabelul 37 - **Centrele de convergenţă regională şi locală capabile de a fi investite cu funcţie administrativă:**

E_1	E_2	E_3	E_4
BACĂU	ALBA-IULIA	BÂRLAD	BRAD
BAIA MARE	ARAD	BLAJ	CALAFAT
BRAŞOV	ALEXANDRIA	CARACAL	CARANSEBEŞ
BUCUREŞTI	BISTRIŢA	CÂMPULUNG	CAREI
CONSTANŢA	BOTOŞANI	CÂMPULUNG	CÂMPINA
CRAIOVA	BRĂILA	MOLDOVENESC	CUGIR
CLUJ	BUZĂU	DEJ	CURTEA DE ARGEŞ
GALAŢI	CĂLĂRAŞI*	DOROHOI	DRĂGĂŞANI
DEVA	FOCŞANI	FĂGĂRAŞ	FETEŞTI
IAŞI	GIURGIU*	FĂLTICENI	HUNEDOARA
ORADEA	MIERCUREA-CIUC	HUŞI	MEDGIDIA
PITEŞTI	PIATRA-NEAMŢ	LUGOJ	MEDIAŞ
PLOIEŞTI	REŞIŢA	ODORHEIU	OLTENIŢA
SUCEAVA	RÂMNICU-VÂLCEA	SECUIESC	ONEŞTI
TÂRGU	SATU-MARE	ROMAN	PAŞCANI
MUREŞ	SIBIU	RĂDĂUŢI	PETROŞANI
TIMIŞOARA	SFÂNTU-GHEORGHE	RÂMNICU SĂRAT	REGHIN
	SLOBOZIA	SIGHIŞOARA	ROŞIORI DE VEDE
	SLATINA	SIGHETU	SULINA
	TÂRGOVIŞTE	MARMAŢIEI	TÂRNĂVENI
	TÂRGU-JIU	TURDA	URZICENI
	DROBETA - T. SEVERIN	TECUCI	VATRA DORNEI
	TULCEA	TURNU MĂGURELE	
	VASLUI		
	ZALĂU		

* Reinvestite cu statut administrativ în 1981

II. Stabilirea ariilor de polarizare ale centrelor urbane selectate, pe baza distanţelor rutiere dintre acestea şi aşezările limitrofe. În cazul în care legătura se realizează prin mai multe variante, au fost avute în vedere distanţele pe căile de acces de categorie superioară. S-a ţinut seama, indirect şi de favorabilităţile şi restricţiile naturale (configuraţia reliefului şi dispunerea reţelei hidrografice), ce determină configuraţia reţelelor de comunicaţie.

În funcţie de distanţa faţă de nucleul urban polarizator, unităţile administrative polarizate au fost grupate în mai multe categorii:

- ✓ situate în imediata vecinătate a centrului urban polarizator (sub 10 km), majoritatea acestora fiind foste comune suburbane;
- ✓ unităţi administrative intens polarizate (sub 25 km distanţă faţă de centrul urban polarizator), gradul de polarizare fiind dependent de potenţialul de polarizare al acestuia;

- ✓ unităţi administrative cu grad mediu de polarizare (între 25 şi 50 km distanţă de centrul polarizator), categorie în care se înscriu majoritatea aşezărilor rurale şi a oraşelor mici, în cadrul acestora apărând nuclee de polarizare locală secundară;
- ✓ unităţi administrative slab polarizate, situate la peste 50 km distanţă faţă de nucleul urban polarizator, ce definesc ariile profund rurale, de polarizare difuză.

Au fost individualizate astfel 14 areale de polarizare difuză în raport de potenţialele centre administrative: Câmpia Brăilei, Munţii Măcinului şi Podişul Casimcei, Dobrogea de sud (la sud de Valea Casimcei), Bărăganul ialomiţean, Câmpia Găvanu – Burdea, Sudul şi vestul Câmpiei Olteniei şi Piemontul Getic, Munţii Locvei şi Munţii Almăjului, Vestul Câmpiei Timişului, Sudul Câmpiei Timişului, Munţii Apuseni şi Câmpia Crişurilor, Jumătatea nordică a Carpaţilor Orientali, Jumătatea estică şi sudică a Câmpiei Moldovei, Colinele Tutovei şi partea vestică a Podişului Central Moldovenesc, Carpaţii şi Subcarpaţii de Curbură, Podişul şi Câmpia Covurluiului Pentru a se realiza o evaluare cât mai aproape de situaţia reală a zonelor de influenţă a potenţialelor centre administrative, decupajul rezultat pe baza distanţelor rutiere a fost corelat cu gradul de accesibilitate la reţeaua feroviară.

Dat fiind faptul că unele dintre oraşele selectate ca potenţiale centre administrative sunt situate în ariile periferice actualelor judeţe (mai ales cele din eşantioanele E_3 şi E_4), zonele lor de influenţă transced limitele structurilor administrative actuale. La aceasta se adaugă şi faptul că ponderea nucleelor de polarizare intrajudeţeană este sensibil egală cu cea a nucleelor de polarizare interjudeţeană.

III. Cuantificarea relaţiilor existente între centrele urbane considerate viabile pentru a fi investite cu funcţie administrativă (eşantioanele E_1–E_4) (Figura 37). Au fost individualizate trei tipuri de relaţii: subordonare, competiţie şi indiferenţă, pe baza cărora structurile teritoriale rezultate pe baza ariilor de polarizare ale acestora au fost ierarhizate pe nivele administrative. Astfel, relaţiile de subordonare de la nivelul centrelor urbane au determinat relaţii de integrare la nivelul structurilor teritoriale polarizate, acestea generând nivele administrative subdepartamentale, iar cele de competiţie şi indiferenţă, relaţii de fragmentare, conturând limitele dintre structurile administrative de nivel departamental (judeţean) (Figura .

Pentru o analiză macroteritorială a decupajului administrativ propus, am luat ca bază de pornire *provinciile istorice*, structuri regionale care s-au conturat de-a lungul timpului cel mai bine ca spaţii omogene funcţional, dar şi ca spaţii mentale şi percepute (Cocean, 2002, pp. 56-60) (Figura 38). Pe fundamentul acestora, pornind de la relaţiile stabilite la nivelul sistemelor regionale de aşezări şi de la distanţele rutiere dintre centrele comunale şi nucleele de polarizare locală au fost individualizate 10 structuri macroteritoriale pe care le-am considerat viabile pentru a fi investite cu statut administrativ de nivel regional (Figura 39).

Astfel, pentru spaţiul reunit al *Moldovei* şi *Bucovinei*, centrele de convergenţă regională sunt reprezentate de oraşele Iaşi şi Galaţi. Alte două oraşe foste reşedinţe de regiuni (Bacău şi Suceava), se pot individualiza, ca urmare a potenţialului lor de poziţie, în centre coordonatoare de echilibru, capabile de a prelua funcţiile celor două nuclee regionale, dispuse periferic, şi de a le redistribui în teritoriu.

Nordul regiunii se caracterizează printr-o fragmentare intensă generată de numeroasele oraşe foste reşedinţe administrative între 1926 şi 1950, care îşi revendică reinvestirea cu acest statut: Rădăuţi, Câmpulung Moldovenesc şi Fălticeni în judeţul Suceava şi Dorohoi în judeţul Botoşani. Subordonarea care se manifestă astăzi între aceste oraşe şi actualele centre administrative necesită constituirea unor unităţi administrative de nivel subdepartamental, care să includă spaţiul rural polarizat de acestea.

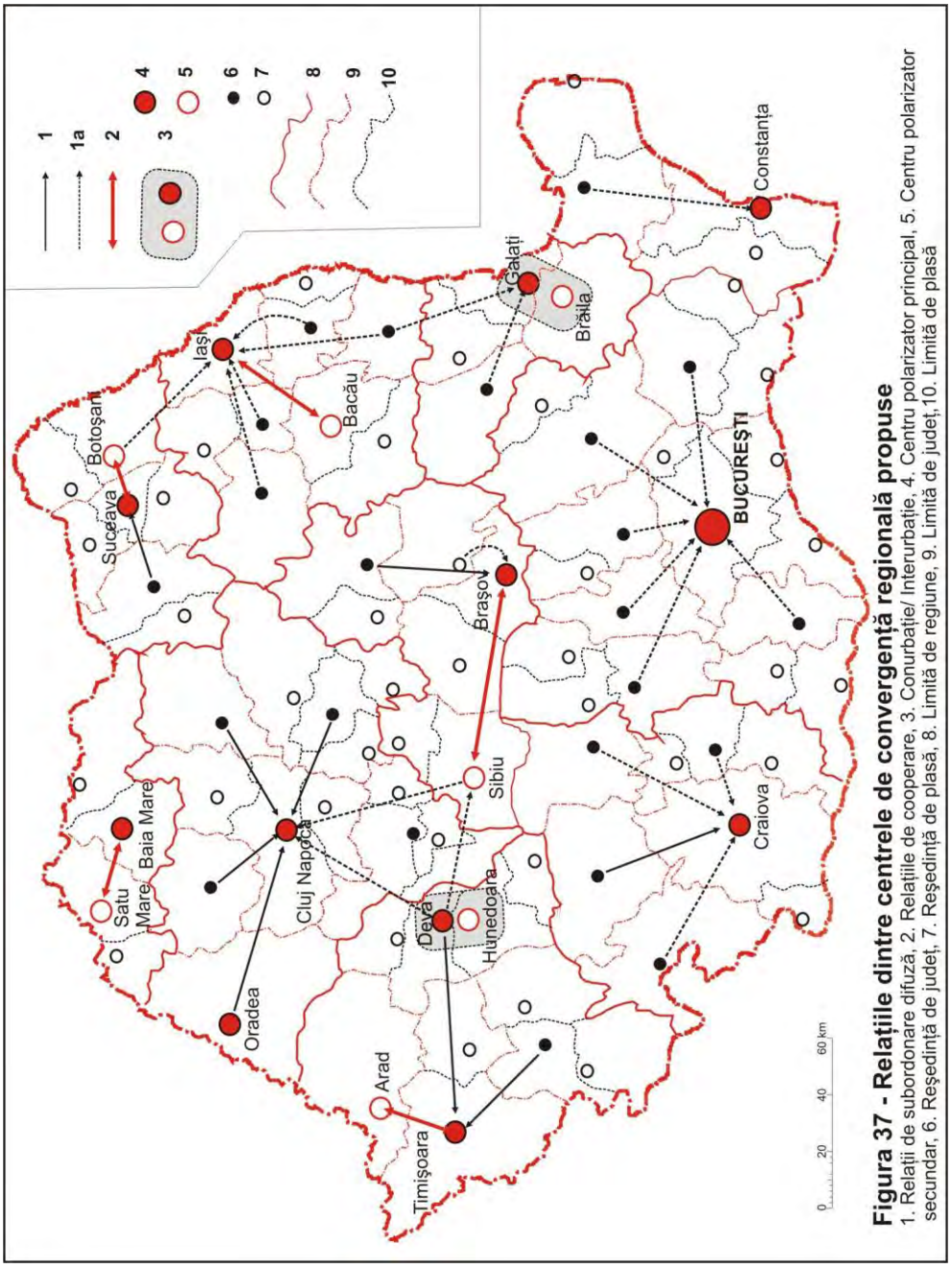

Figura 37 - Relaţiile dintre centrele de convergenţă regională propuse

1. Relaţii de subordonare difuză, 2. Relaţiile de cooperare, 3. Conurbaţie/ Interurbaţie, 4. Centru polarizator principal, 5. Centru polarizator secundar, 6. Reşedinţă de judeţ, 7. Reşedinţă de plasă, 8. Limită de regiune, 9. Limită de judeţ,10. Limită de plasă

Elementul central în structurarea spaşală, pentru această zonă, este dat de binomul urban Suceava - Botoşani, aflat în relaşe de complementaritate, spre care gravitează sistemele locale de aşezări umane. Prin urmare, am considerat oportun constituirea unei structuri administrative macroteritoriale de nivel regional care să reunească sistemele de aşezări polarizate de cele două nuclee urbane. La

nivel departamental, municipiul Vatra Dornei şi comunele din Depresiunea Dornelor şi zona montană limitrofă gravitează către municipiul Câmpulung Moldovenesc, tendinţa fiind de a îngloba acest areal într-o structură administrativă montană subordonată Câmpulungului.

Similar, pentru spaţiul central-moldovenesc, relaţiile existente între Roman şi Paşcani necesită înglobarea spaţiului rural polarizat de Paşcani într-o structură administrativă coordonată de Roman, iar spaţiul rural polarizat de Oneşti, într-o structură de nivel subdepartamental, coordonată de Bacău. Pe teritoriul actualului judeţ Vaslui, pe lângă reşedinţă, alte două municipii foste reşedinţe de judeţ îşi revendică reinvestirea cu această funcţie: Bârlad şi Huşi. Relaţia de competiţie existentă între Bârlad şi Vaslui, asociată cu poziţia periferică a municipiului Bârlad în cadrul judeţului, determină atracţia în zona sa de influenţă a aşezărilor rurale din nordul judeţului Galaţi, justificând constituirea unei noi unităţi administrative de nivel judeţean (Tutova), coordonată de Bârlad. Prin contrast, municipiul Huşi este subordonat net Vasluiului, iar poziţia sa marginală, aproape de frontieră şi pe o cale secundară de acces îi diminuează considerabil zona de influenţă; în consecinţă, structura administrativă constituită pe baza acestei zone de polarizare a fost inclusă în judeţul Vaslui.

La nivel macroteritorial, potenţialul de poziţie avantajează net municipiul Bacău care tinde să preia o parte din funcţiile laşilor, de metropolă regională, pentru a le redistribui în teritoriu. Structura regională care ar putea fi constituită pe baza sistemului de relaţii laşi - Bacău ca nuclee urbane polarizatoare ar putea include 6 potenţiale judeţe: Iaşi, Roman, Neamţ, Bacău, Vaslui şi Tutova.

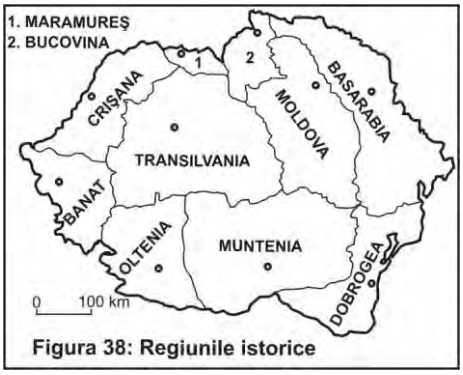

Figura 38: Regiunile istorice

În sud, prin dezvoltarea conurbaţiei bipolare Galaţi - Brăila, tinde să se contureze un nucleu polarizator unitar pentru spaţiul a trei judeţe: Covurlui (Galaţi), Brăila şi Putna (Vrancea), pe fundamentul cărora ar putea fi constituită o altă structură administrativă de nivel regional, care să transceadă deci, limita istorică a spaţiului moldovenesc. Dată fiind subordonarea evidentă a municipiului Tecuci faţă de Galaţi, judeţul Covurlui (Galaţi) ar urma să fie constituit din două unităţi de nivel subdepartamental: Galaţi şi Tecuci; municipiul Tecuci nu şi-ar putea asuma în mod eficient coordonarea unei unităţi administrative de nivel judeţean.

Muntenia, cu excepţia judeţului Brăila, ar urma să se constituie într-o singură unitate de nivel regional, polarizată de Bucureşti, alcătuită din 7 judeţe: Argeş, Buzău, Dâmboviţa, Ialomiţa, Ilfov, Prahova şi Teleorman, fiind regiunea cu cel mai mare număr de oraşe - 40 şi comune - 488.

Se impune o abordare diferită pentru Capitală şi zona sa de influenţă (4 oraşe şi 84 de comune) într-o unitate administrativă corespunzătoare zonei metropolitane a Bucureştiului (care ar îngloba structurile administrative constituite pe baza zonelor de polarizare ale municipiilor Giurgiu, Oltenişa şi Urziceni).

Judeţul Ialomiţa reprezintă una dintre zonele critice, având o structură bipolară, datorată existenţei a două centre polarizatoare: Călăraşi şi Slobozia, care tind să genereze forţe centrifuge culminând cu fragmentarea spaţială. Judeţele Teleorman şi Argeş prezintă structuri relativ similare, cu trei centre municipale, pe baza cărora ar putea fi create structuri administrative subordonate. De asemenea, municipiul Râmnicu Sărat ar putea fi reinvestit cu funcţie administrativă într-o structură subdepartamentală inclusă în judeţul Buzău. La nivelul judeţului Teleorman, subordonarea ar avea însă un caracter relativ, dificultăţile economice ale centrului Alexandria putând oricând transforma relativa subordonare a municipiilor Turnu Măgurele şi Roşiori de Vede într-o relaţie de competiţie care ar genera forţe centrifuge la nivelul structurilor subdepartamentale polarizate de acestea.

Dobrogea este provincia istorică care a înregistrat cele mai puţine schimbări administrative în decursul ultimului secol, judeţele Constanţa şi Tulcea demonstrându-şi viabilitatea. De aceea, în modelul de optimizare propus, spaţiul dobrogean ar urma să se constituie într-o structură administrativă de nivel regional. Totuşi, datorită importanţei şi problemelor specifice care impun un cadru coerent de abordare, ar fi necesar instituirea unui statut administrativ distinct pentru Delta Dunării şi pentru litoralul Mării Negre, subordonat autorităţilor locale judeţene.

Similar, *Oltenia*, caracterizată la rândul său printr-o mare omogenitate spaţială şi funcţională, ar putea constitui o singură unitate administrativă regională, polarizată de Craiova. O situaţie distinctă se prezintă în judeţul Olt: dezvoltarea explozivă a Slatinei (mai ales după 1968) i-a accentuat rolul coordonator în raport de Caracal (fenomen concretizat prin creşterea indicelui de hipertrofie de la 0,98 - în 1968, la 2,23 în prezent). Municipiile Caracal şi Drăgăşani, prin funcţia lor de nuclee de polarizare locală (pentru spaţiul central-sudic şi respectiv nordic al judeţului) s-ar putea constitui în centre administrative de nivel subdepartamental. Prin urmare, constituirea judeţului s-ar putea realiza prin unificarea a trei subunităţi: una centrată pe Drăgăşani în nord, aflată în netă subordonare faţă de Slatina, alta polarizată de Slatina ce ar reprezenta elementul structurant pentru întregul judeţ şi o a treia, centrată pe Caracal ce ar cuprinde jumătatea sudică a judeţului.

În judeţul Dolj, distanţa mare dintre Craiova şi Calafat (87 km) impune delimitarea unei mici subunităţi administrative periferice în sud-vest, polarizată de Caracal.

În modelul de optimizare propus, *Banatul* s-ar extinde administrativ şi la nord de Mureş, incluzând teritoriul administrativ a patru judeţe: Caraş-Severin, Timiş, Arad şi Hunedoara. Elementul structurant al regiunii astfel constituite este dat de relaţiile de cooperare dintre Timişoara şi Arad, principalele centre polarizatoare regionale. În judeţul Caraş-Severin, trei oraşe şi-ar putea revendica statutul de centru administrativ: Reşiţa, actuala reşedinţă (oraş dezvoltat mai ales în perioada 1945-1990), Caransebeş (oraş care nu a deţinut niciodată funcţie administrativă, dar care este avantajat ca urmare a poziţiei geografice - nod feroviar şi aerian) şi Oraviţa (cel mai mic dintre fostele reşedinţe de judeţ şi singurul care nu a fost încă investit cu statut de municipiu). Aceste oraşe pot îndeplini funcţia de centre administrative pentru trei unităţi subdepartamentale relativ echilibrate. De asemenea, tot fragmentat este şi judeţul Timiş:

partea sa centrală şi vestul gravitează către Timişoara, centrul polarizator al întregii regiuni, în vreme ce estul se orientează către Lugoj, vechea reşedinţă a judeţului Severin, oraş subordonat Timişoarei.

Spaţiul hunedorean, centrat pe interurbaţia Deva - Hunedoara, deşi aparţine istoric Transilvaniei, este strâns legat prin specializarea industrială de minereurile de fier din Munţii Poiana Ruscă şi de siderurgia reşiţeană, fapt ce favorizează axa de gravitaţie către Banat şi Timişoara.

Nord-vestul ţării, ce reuneşte judeţele *Maramureş* şi *Satu Mare* alcătuieşte o altă unitate de nivel regional, structurată prin relaţiile de cooperare dintre reşedinţele celor două judeţe: Baia Mare şi Satu Mare.

Spaţiul maramureşean este divizat prin existenţa obstacolelor orografice ce separă cele două entităţi istorice, coordonată fiecare de către un nucleu polarizator: Sighetu Marmaţiei pentru Maramureşul propriu-zis (Depresiunea Maramureşului), fosta reşedinţă de judeţ şi Baia Mare, actualul centru administrativ, oraş dezvoltat pe baza industriei minereurilor neferoase, mai ales după 1950. Similar, în judeţul Satu Mare a fost individualizată o subunitate polarizată de Carei, subordonată municipiului Satu Mare.

Transilvania este cea mai mare dar şi cea mai divizată provincie istorică a ţării: 10 judeţe cu 24 unităţi subdepartamentale (plase). În spaţiul transilvan au fost individualizate două potenţiale structuri administrative macroteritoriale de tip regional: una polarizată de municipiul Cluj-Napoca, alta structurată prin relaţiile complexe de cooperare dintre Braşov şi Sibiu.

Partea centrală şi nord-vestică a Transilvaniei, inclusiv *Crişana*, reunind 6 judeţe (Cluj, Sălaj, Bistriţa-Năsăud, Mureş, Alba şi Bihor) gravitează către Cluj-Napoca, metropolă regională cu funcţii complexe, a cărei rază de polarizare se întinde difuz până la Oradea, Sibiu şi Baia Mare.

Spaţiul *Crişanei*, polarizat de municipiul Oradea, se află într-o relativă subordonare faţă de Cluj-Napoca. Lipsa unor centre urbane importante, care să poată prelua din funcţiile Oradei pentru a le redistribui în teritoriu, face imposibilă individualizarea unor unităţi de nivel subdepartamental, nivelul local prezentând în schimb un mare grad de fragmentare: 89 unităţi (81 comune şi 8 oraşe).

Judeţele Alba, Mureş şi Cluj se caracterizează prin reţele urbane constituite dintr-un număr mare de oraşe de mărime medie: Blaj, Sebeş şi Cugir în judeţul Alba; Sighişoara, Reghin şi Târnăveni în judeţul Mureş; Dej şi Turda în judeţul Cluj. Sunt centre polarizatoare de importanţă locală, dar care se pot constitui în nuclee de polarizare pentru unităţi administrative de nivel subdepartamental. Datorită evidentei subordonări a acestora faţă de actualele centre administrative, procesele de fragmentare au un caracter relativ; acestea se manifestă numai prin existenţa unui mare număr de unităţi subdepartamentale, nu însă şi prin tendinţa de fragmentare a structurilor administrative de nivel departamental. Este şi situaţia judeţelor din sudul Transilvaniei, Sibiu şi Braşov, prin subordonarea municipiului Mediaş faţă de Sibiu, respectiv a Făgăraşului faţă de Braşov.

O situaţie relativ diferită se înregistrează în judeţul Harghita, unde cele două subunităţi (Ciuc şi Odorhei) au fost constituite pe baza zonelor de influenţă a două oraşe aflate în relaţie de competiţie: Miercurea Ciuc (dezvoltat intensiv în ultimii 50 de ani) şi Odorheiu Secuiesc (fosta reşedinţă a judeţului Odorhei).

La nivel naţional, judeţele care ar prezenta o structură compactă, fără trepte administrative intermediare de tipul plaselor, ar fi următoarele:

- ✓ Putna (Vrancea), Tutova, Neamţ şi Iaşi, în Moldova;

- ✓ Brăila şi Dâmboviśa, în Muntenia;
- ✓ Gorj, Mehedinś şi Vâlcea, în regiunea olteană;
- ✓ Sălaj, Bistriśa-Năsăud, Trei Scaune (Covasna), Bihor şi Arad în Transilvania (inclusiv Banat şi Crişana).

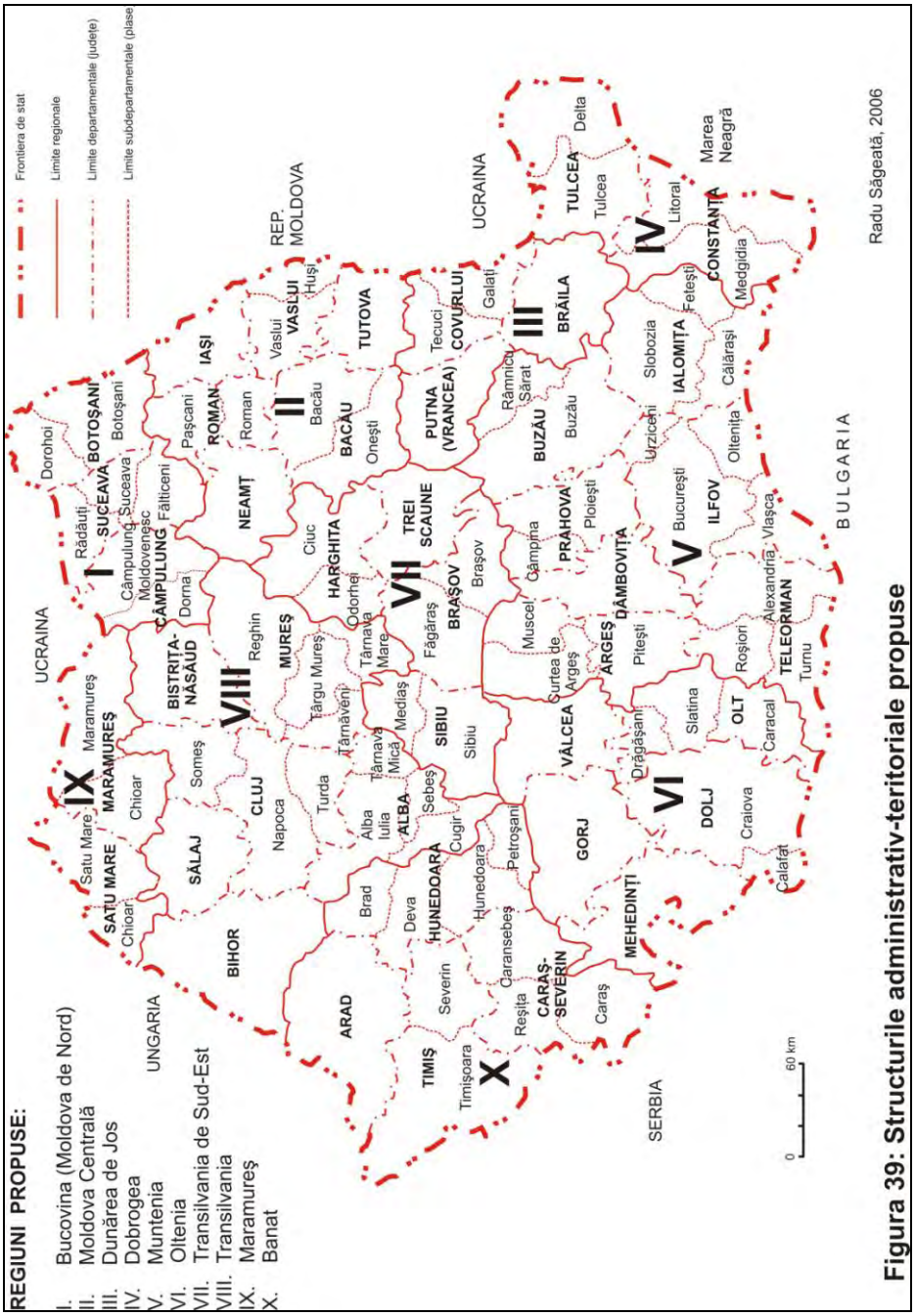

Figura 39: Structurile administrativ-teritoriale propuse

În acelaşi timp, atât tradiţia istorică cât şi specificul geografic impune modificarea denumirii unor unităţi administrative şi revenirea pe harta administrativă a ţării a unor vechi denumiri româneşti, cum ar fi Vlaşca, Romanaţi, Tutova, Fălciu, Putna, Târnava etc.

Celor 10 potenţiale regiuni administrative delimitate pe baza ariei de polarizare a nucleelor de convergenţă regională şi a relaţiilor dintre acestea, li se pot atribui următoarele denumiri, ţinând seama de specificitatea provinciilor istorice în care se integrează:

- ✓ *Bucovina* sau *Moldova de Nord*, axată pe cooperarea dintre Botoşani şi Suceava;
- ✓ *Moldova Centrală*, axată pe cooperarea dintre Iaşi şi Bacău;
- ✓ Regiunea *Dunărea de Jos*, polarizată de conurbaţia Galaţi - Brăila;
- ✓ *Dobrogea*, polarizată de Constanţa;
- ✓ *Muntenia*, polarizată de Bucureşti;
- ✓ *Oltenia*, polarizată de Craiova;
- ✓ *Banat*, polarizată de Timişoara şi Arad;
- ✓ *Maramureş*, axată pe cooperarea dintre Baia Mare şi Satu Mare;
- ✓ *Transilvania*, ce include şi spaţiul *Crişanei*, polarizată de Cluj-Napoca;
- ✓ *Transilvania de Sud-Est*, bazată pe cooperarea dintre Braşov şi Sibiu.

Denumirile celor două regiuni nordice (Bucovina şi Maramureş) au un grad mare de relativitate, acestea fiind atribuite unor structuri macroteritoriale ce depăşesc cu mult spaţiul regiunilor istorice propriu-zise. Specificul regional tradiţional al acestor spaţii ne determină însă să preferăm aceste denumiri unora impersonale, de tipul „Regiunea de Nord-Est" sau „Regiunea de Nord-Vest".

Suprapunând limitele actualelor judeţe peste harta cu zonele de influenţă ale oraşelor capabile de a fi investite cu funcţie administrativă se constată că în majoritatea cazurilor acestea nu se suprapun, existând un număr mare de aşezări polarizate de centre urbane din judeţele limitrofe. Judeţe cum sunt Cluj, Dolj, Buzău sau Brăila sunt net subdimensionate, ariile de influenţă ale unor centre urbane din cuprinsul acestora (Turda şi Dej, Craiova, Râmnicu Sărat, etc.) depăşind perimetrul actualelor judeţe. Astfel, în modelul de optimizare propus, am individualizat pentru judeţul Cluj, pe baza ariei de polarizare a municipiului Dej, plasa Someş, ce cuprinde pe lângă oraşele Beclean (jud. Bistriţa-Năsăud) şi Gherla (jud. Cluj), 34 de comune, din care 20 aparţin judeţelor limitrofe, iar pe baza ariei de polarizare a municipiului Turda, plasa Turda cu municipiul Câmpia Turzii (jud. Cluj), oraşele Ocna Mureş şi Baia de Arieş (ambele în jud. Alba) şi 23 de comune, dintre care 10 în judeţe limitrofe (Alba şi Mureş). Pentru spaţiul judeţului Dolj situaţia se prezintă oarecum diferenţiat, poziţia relativ centrală şi forţa de polarizare a Craiovei făcând cu totul secundară importanţa municipiului Calafat. Acest fapt a condus la constituirea unei subunităţi administrative de mari proporţii (plasa Craiova), cu 100 de comune şi 480 de sate ce cuprinde, pe lângă aşezările rurale din judeţul Dolj şi comune din Gorj, Olt şi Vâlcea. La fel, în judeţul Buzău, poziţia excentrică a municipiului Râmnicu Sărat determină atragerea în zona sa de influenţă a unui mare număr de aşezări rurale din Vrancea şi Brăila (13 comune, dintr-un total de 28), iar în judeţul Brăila, situarea singurului centru polarizator major în extremitatea nord-estică a judeţului determină atragerea în zona sa de influenţă şi a unor aşezări rurale din judeţul Tulcea (9 comune), în vreme ce altele, din partea sudică şi estică a actualului judeţ, gravitează către Buzău, Râmnicu Sărat sau Slobozia.

Spaşul dobrogean rămâne cel mai unitar şi mai conservator sub raportul organizării administrativ-teritoriale. In nord, aria de influenşă a municipiului Tulcea se suprapune peste Munşii Măcinului, Podişurile Babadagului şi Casimcei şi peste Dealurile Tulcei, în vreme ce plasa Delta, ce cuprinde aşezările rurale din Delta Dunării, a fost individualizată mai mult datorită particularităşilor comune, social-economice şi de accesibilitate, ce conferă omogenitate acestei zone. Judeşul Constanşa este net polarizat de municipiul Constanşa, fie direct (aşezările de pe litoral şi cele limitrofe acestora), fie indirect (cele care gravitează spre Medgidia). Municipiul Mangalia şi oraşul Năvodari, deşi cu potenşiale demografice, economico-sociale şi turistice importante, nu se pot constitui în centre de polarizare locală ca urmare a factorilor restrictivi legaşi de pozişia geografică (situarea aproape de graniţă şi în centrul unei zone turistice importante ce gravitează spre Constanşa, respectiv în imediata vecinătate a municipiului Constanşa).

Pozişia excentrică a municipiului Galaşi, în extremitatea sud-estică a judeşului cu acelaşi nume determină o netă asimetrie a zonei sale de influenşă, unele aşezări rurale din nord-vestul judeşului Tulcea (Grindu, Jijila, Luncaviţa şi I.C. Brătianu) intrând în zona sa de influenşă (ca urmare a legăturii rutiere prin ferry-boat, între Galaşi şi comuna I.C. Brătianu), în vreme ce altele, din nordul judeşului, aflate la o distanşă mare de reşedinşa de judeş, deci slab polarizate, gravitează spre Bârlad.

Pentru spaşul limitrof Capitalei, s-a considerat oportună o regândire de ansamblu a organizării administrativ-teritoriale, pe baza relaşiilor dintre aşezări, respectiv a ariei metropolitane. Astfel, cea mai mare parte a aşezărilor rurale din judeşul Ilfov se află în aria de influenşă directă a Bucureştiului, acestora adăugându-li-se altele din judeşele Giurgiu (2 oraşe şi 21 comune); Călăraşi (1 oraş şi 8 comune); Dâmboviţa (11 comune); Ialomiţa (4 comune) şi Teleorman (3 comune). Aria de influenşă indirectă a Capitalei, cuprinde aşezările situate la distanşe mai mari, ce gravitează spre aceasta prin intermediul unor centre de convergenşă locală (Giurgiu, Oltenişa şi Urziceni). Pe baza acestora au fost delimitate 3 unităşi administrative de nivel subdepartamental (plase) în care au fost incluse aşezări din actualele judeşe Ialomiţa, Giurgiu, Călăraşi şi Teleorman. S-a ajuns astfel la individualizarea unui macro-judeş (Ilfov), cu 138 comune şi 455 sate, suprapus zonei metropolitane a Capitalei dar inclus în zona sa de polarizare.

Spaşul aferent actualelor judeşe Ialomiţa şi Călăraşi constituie una dintre cele mai fragile şi mai instabile zone sub aspectul organizării administrativ-teritoriale, acesta fiind dominat de relaşia de relativă competiţie a municipiilor Slobozia şi Călăraşi, în vreme ce municipiul Feteşti le este subordonat. Dacă am lua în considerare numai relaşia de subordonare existentă între Slobozia şi Feteşti (ambele centre urbane aparşinând aceluiaşi judeş), ar rezulta o structură administrativă relativ omogenă centrată pe Slobozia, ce ar cuprinde şi unele comune din judeşele Călăraşi (Dor Mărunt, Dragalina, Dragoş Vodă, Perişoru, Vâlcele, respectiv Borcea, Jegălia şi Ştefan cel Mare - ultimele trei în plasa Feteşti); Brăila (Bărăganul, Berteştii de Jos, Ciocile, Dudeşti, Roşiori şi Victoria) şi Buzău (Padina) şi un alt judeş centrat pe municipiul Călăraşi, de dimensiuni foarte reduse care ar pune sub semnul întrebării viabilitatea sa.

Asemănătoare este şi situaşia judeşului Olt, unde asocierea dintre structurile administrative constituite pe baza ariilor de influenşă ale Slatinei şi Caracalului are un caracter artificial, cele două municipii fiind în relaşie de competiţie. In acest caz, accentuarea forşelor centrifuge ar putea conduce la fragmentarea acestui judeş în două structuri administrative: judeşul Olt, alcătuit din

două plase (Slatina şi Drăgăşani), cu 2 municipii, 2 oraşe şi 54 de comune (ce includ 307 sate) şi judeţul Romanaţi, cu 1 municipiu, 1 oraş şi 40 de comune, alcătuite din 115 sate.

Spaţiul aferent judeţului Hunedoara se caracterizează prin prezenţa unui dublu nucleu de polarizare, reprezentat prin municipiile Deva şi Hunedoara, cu funcţii complementare, situat în partea centrală, în vreme de regiunile periferice (de nord, respectiv de sud) constituie zone critice, defavorizate sub raportul potenţialului economico-social (sudul Munţilor Apuseni, respectiv Depresiunea Petroşani). Omogenitatea acestora sub raportul potenţialului şi al problemelor economico-sociale specifice ce le ridică, ca şi asimetria zonelor de influenţă ale municipiilor Deva şi Hunedoara, determinate de apropierea dintre cele două centre urbane, impun necesitatea abordării acestor zone în cadrul unor subunităţi administrativ-teritoriale omogene.

Judeţul Caraş-Severin face parte din categoria judeţelor cu accentuată tendinţă de fragmentare, datorită relaţiilor dintre actuala reşedinţă de judeţ, Reşiţa, cu o industrie în declin şi un nivel ridicat al şomajului, şi municipiul Caransebeş, cu o poziţie geografică mult mai avantajată (nod feroviar şi aerian) şi cu un potenţial de dezvoltare net superior. Aceleaşi tendinţe centrifugale se înregistrează şi în cazul judeţului Harghita, datorită relaţiilor de competiţie dintre actuala reşedinţă de judeţ, Miercurea Ciuc, dezvoltată pe baza industrializării forţate din perioada comunistă şi fosta reşedinţă a judeţului Odorhei, municipiul Odorheiu Secuiesc. Fragmentarea acestor judeţe ar conduce însă la crearea unor structuri administrative subdimensionate, ce ar pune în discuţie viabilitatea lor.

Tot în spaţiul central transilvan, judeţele Alba şi Mureş prezintă structuri relativ similare: un centru de polarizare judeţeană (Alba Iulia, respectiv Târgu Mureş), spre care gravitează municipii sau oraşe subordonate: Aiud, Blaj, Sebeş, Cugir, respectiv Reghin, Târnăveni şi Sighişoara, centre urbane investite cu funcţie administrativă subordonată reşedinţei de judeţ. Specific pentru aceste judeţe este numărul mare de aşezări rurale, fapt ce justifică constituirea unui număr mai mare de unităţi administrativ-teritoriale intermediare (de tipul plaselor).

Totodată, în cazul unor comune cu un număr mare de sate (Cornereva, jud. Caraş-Severin - în jud. Mehedinţi, după modelul de organizare propus; Vidra, Bistra, Avram Iancu, Sohodol - în jud. Alba; Cozieni - în jud. Buzău, etc.) se impune o amplă reexaminare a relaţiilor dintre aşezări la nivel de microscară ca şi a capacităţii actualelor reşedinţe de comună de a coordona activitatea unui număr atât de mare de sate. In aceeaşi situaţie se află comune ale căror sate se află situate pe căi de acces de o parte şi de alta a unor centre urbane (Târgu Frumos, jud. Iaşi; Răuceşti şi Dumbrava Roşie, jud. Neamţ, Zorleni, jud. Bârlad, etc.) sau comune ale căror sate sunt subordonate funcţional unor centre urbane din judeţe limitrofe, acestea creind presiuni asupra actualelor limite dintre judeţe. In aceste situaţii se impune o analiză de detaliu, la microscară, pentru a evidenţia cele mai bune soluţii pentru optimizarea organizării administrativ-teritoriale la nivel de sat, în concordanţă cu actualele relaţii dintre aşezări, cu tradiţia şi cu potenţialul de dezvoltare al acestora.

Evidenţierea principalelor elemente de favorabilitate şi restrictive pentru decupajul administrativ propus

Elemente de favorabilitate

F.1. Decupajul administrativ-teritorial propus îmbină şi reconciliază cele două tendinţe majore manifestate până în prezent - de fragmentare, prin revenirea la judeţele interbelice (în unele cazuri cu statut de structuri administrative de nivel subdepartamental) şi de integrare prin desfiinţarea unor judeţe considerate neviabile, sau prin constituirea unor structuri administrative de nivel macroregional;

F.2. Prin modelul de optimizare propus se oferă posibilitatea reinvestirii cu funcţie administrativă a tuturor centrelor viabile în acest sens care îşi revendică revenirea la fostul statut din perioada interbelică, în raport cu actualul lor potenţial de polarizare, ce le situează ca centre coordonatoare pe anumite nivele administrative;
F.3. Sunt prevenite eventualele disfuncţionalităţi şi traiectorii oscilante la nivelul unor centre urbane care şi-ar pierde funcţia administrativă prin trecerea la un număr mai redus de judeţe în condiţiile menţinerii actualului sistem departamental de administraţie;
F.4. La nivel macroteritorial, structurile regionale ar corespunde cerinţelor impuse de standardele europene (NUTS), suprapunându-se pe provinciile istorice a căror funcţionalitate s-a cristalizat de-a lungul timpului în conştiinţa locuitorilor devenind spaţii mentale şi de raportare a identităţii acestora;
F.5. Este o regionare de jos în sus, realizată pe baza relaţiilor funcţionale existente la nivelul sistemului de aşezări, implementarea ei consfinţind situaţia de fapt, fără a crea perturbări;
F.6. Sunt corectate decupajele artificiale, în discordanţă cu actuala configuraţie a fluxurilor materiale şi umane, care transced zonele de influenţă urbană ale centrelor polarizatoare;
F.7. Decupajul administrativ propus permite realizarea unei departajări clare a tipurilor de relaţii (descentralizare şi desconcentrare) existente între nivelele administrative şi ale atribuţiilor ce revin autorităţilor locale pe fiecare nivel;
F.8. Prin modelul propus sunt create premisele unei dezvoltări armonioase şi echilibrate a tuturor categoriilor de aşezări, în concordanţă cu actualul lor potenţial economico-social ce stă la baza fluxurilor şi a relaţiilor stabilite între acestea;
F.9. Trecerea la sistemul administrativ regional, prin implementarea decupajului propus ar asigura interoperabilitatea dintre sistemul administrativ românesc şi cele ale statelor din Uniunea Europeană, bazate pe ierarhizarea NUTS, una din condiţiile de bază pentru aderare;
F.10. Decupajul macroteritorial favorizează consolidarea şi amplificarea rolului unor metropole regionale care să poată prelua unele din funcţiile Capitalei pentru a le redistribui în teritoriu.

Elemente de restrictivitate

R.1 Creşterea numărului nivelelor de administraţie publică locală ar putea spori aparatul administrativ, mărind birocraţia. Soluţia stă, considerăm noi, în stabilirea clară a nivelelor de descentralizare şi a celor de desconcentrare a serviciilor, principiul subsidiarităţii fiind neviabil fără o „reformă morală" a funcţionarului public. Apropierea de cetăţean a oricăror servicii necesită inevitabil investiţii şi deci costuri, iar prin modelul propus se crează un decupaj administrativ optimal;
R.2. Nivelul regional este reprezentat prin structuri administrative de mărimi variate, fapt ce ar putea crea dificultăţi în relaţia dintre bugetul central şi bugetele locale.
R.3. Se conturează inevitabil câteva areale critice reprezentate prin structuri de nivel departamental caracterizate prin tendinţe de fragmentare generate de relaţiile de competiţie stabilite între centrele administrative subdepartamentale.

Capitolul 10 – **GLOBALIZAREA ŞI SISTEMUL REGIONAL EUROPEAN. STRUCTURILE DE COOPERARE TRANSFRONTALIERĂ**

Contradicţia dintre fragmentarea instituţională a teritoriului şi existenţa unor probleme transnaţionale care au impus un sistem unitar de abordare şi deci o colaborare transfrontalieră, a creat premisele apariţiei unor noi tipuri de structuri de cooperare regională, suprapuse frontierelor statale: *zonele transfrontaliere* şi *euroregiunile*. Acest tip de cooperare trebuie să ţină seama că între cele două zone frontaliere se interpune o fâşie de graniţă şi de cele mai multe ori, între ele există legislaţii diferite care impun exigenţe diferite ale cadrului de cooperare. Prin urmare, principalul pericol ce poate afecta regiunile transfrontaliere, este reprezentat de *procesul de fragmentare*; dacă acesta nu este bine coordonat la nivel central, există riscul pierderii autorităţii, zona transfrontalieră gravitând către unul dintre statele coparticipante.

Problemele care stau la baza dinamicii zonelor transfrontaliere derivă din gradul de armonizare al politicilor de dezvoltare a celor două zone frontaliere ce vin în contact. Spaţiile situate de o parte şi de alta a unei graniţe au sau nu tendinţa de a evolua în acelaşi sens, tendinţă dată de politicile centrale şi locale faţă de acestea, dar şi de situaţiile particulare din teren, care determină tipul de zonă transfrontalieră.

10.1. Zonele transfrontaliere. Tipuri de zone transfrontaliere

Într-o accepţiune largă, *zona transfrontalieră* reprezintă spaţiul situat de o parte şi de alta a frontierei, cu lăţimi ce variază între 30 şi 60 km, caracterizat printr-o variaţie tranşantă a fluxurilor umane şi materiale. Elementele determinante ce stau la baza definirii spaţiului transfrontalier sunt date de structura şi configuraţia graniţelor de stat, ce imprimă fluxurilor transfrontaliere anumite particularităţi legate de intensitate şi structură, cât şi de dispunerea nucleelor de convergenţă locală care determină orientarea acestor fluxuri. Identitatea spaţiului transfrontalier este prin urmare determinată de elementele de complementaritate şi omogenitate dintre cele două spaţii frontaliere, iar polarizarea vectorilor de cooperare transfrontalieră este condiţionată de dispunerea aşezărilor umane, îndeosebi a celor cu rol de polarizare locală şi regională.

Caracterul omogen sau eterogen al populaţiei, prezenţa sau nu a minorităţilor naţionale, gradul de dezvoltare al infrastructurii şi, nu în ultimul rând, antecedentele istorice, care au favorizat sau limitat în timp fluxurile transfrontaliere, au făcut ca zonele transfrontaliere să prezinte particularităţi diferite. Intensitatea şi variaţia fluxurilor transversale cu caracter local au condus la individualizarea a două modele teoretice de zone transfrontaliere:

- Zone transfrontaliere caracterizate printr-o variaţie bruscă a fluxurilor, determinate de caracterul omogen al populaţiilor celor două zone frontaliere ce vin în contact, graniţe relativ închise, care se suprapun unor regiuni de inaccesibilitate naturală, cu un potenţial redus de locuire şi cu o infrastructură slab dezvoltată. Acestea se suprapun zonelor montane şi deşertice sau unor mari cursuri de apă, care au funcţionat de-a lungul timpului ca bariere în schimburile de populaţie şi în funcţie de care s-au conturat marile decupaje culturale ale lumii. Este cazul sistemului montan himalayan, dispus între Tibetul budhist şi subcontinentul indian, sau al Saharei care a acţionat ca barieră în răspândirea către sudul Africii a

civilizaţiei arabe. La rândul lor, Anzii, Pirineii sau Pamirul au funcţionat ca areale de separare, constituind domenii ideale de trasare a graniţelor.

- Zone transfrontaliere în care fluxurile transversale variază lent, datorită unui amestec progresiv al populaţiei, a prezenţei minorităţilor de o parte şi de alta a graniţei, rezultat al unor vechi raporturi de interacţiune stabilite în timp, în condiţiile unui cadru natural favorabil, a unor sisteme de aşezări bine individualizate şi a unor economii complementare. Frontierele interioare ale Uniunii Europene constituie un exemplu caracteristic în acest sens, identitatea zonelor transfrontaliere fiind dată de modul în care frontierele au transgresat şi regresat de-a lungul istoriei. Acestea devin din elemente de ruptură între două entităţi politice cu caracteristici diferite, spaţii de sudură, de armonizare între acestea, cu particularităţi economice şi culturale specifice.

10.2. Zonele transfrontaliere şi rolul acestora în formarea euroregiunilor. Tipuri de euroregiuni de cooperare transfrontalieră

Apariţia euroregiunilor este legată de intensa colaborare transfrontalieră din spaţiul vest-european, nucleele urbane de polarizare transfrontalieră şi configuraţia graniţelor de stat constituind principalii lor factori generatori. Prima euroregiune este considerată a fi *Regio Basiliensis,* constituită în 1963[84], pe baza ariei de polarizare a oraşului Basel. Dezvoltarea rapidă a industriei în perioada postbelică şi liberalizarea regimului vamal au contribuit la creşterea rapidă a aglomerării urbane care s-a extins peste limitele teritoriului naţional. Aceasta a fost favorizată de relaţiile economice, formate de-a lungul timpului, de nivelul relativ ridicat al gradului de industrializare şi urbanizare a regiunilor frontaliere din Franţa şi Germania. Tot la frontiera dintre Elveţia şi Franţa funcţionează *Regio Genevensis*, dezvoltată pe baza ariei de polarizare a Genevei. Populaţia care îşi desfăşura activitatea în această zonă a rezolvat problema preţurilor foarte ridicate ale locuinţelor, generată de lipsa de spaţiu din jurul Genevei prin construirea de locuinţe pe teritoriul francez, în apropierea graniţei, unde preţurile terenurilor erau mai mici. În plus, o parte din populaţia franceză din zona de frontieră îşi desfăşoară activitatea în regiunea Genevei, unde salariile sunt mai mari. Aceste fenomene au avut ca efect difuzarea urbanizării în regiune, transformând practic zona frontalieră franceză într-un hinterland al Genevei.

Germania, prin poziţia sa geografică în interiorul continentului şi prin numărul mare de state învecinate (9) a atras de-a lungul frontierelor sale cea mai mare concentrare a euroregiunilor, atât în perimetrul zonei transfrontaliere estice, cu Olanda, Belgia, Luxemburg şi Franţa, cât şi în lungul fostei „Cortine de Fier", la graniţa cu Polonia şi Cehia. În legislaţia germană, sunt prezente 6 caracteristici distincte ale euroregiunilor:

- euroregiunile reprezintă formele cele mai eficiente ale cooperării din zonele de frontieră;
- euroregiunile ajută la echilibrarea nivelelor de dezvoltare diferită a zonelor de frontieră;
- euroregiunile consolidează încrederea şi spiritul de cooperare a locuitorilor;
- euroregiunile constituie terenul de exersare a bunei vecinătăţi şi a integrării;
- euroregiunile ajută la depăşirea moştenirilor negative ale trecutului;

[84] Euroregiunea a căpătat statut oficial în anul 1976.

- euroregiunile constituie elemente importante ale atenuării discrepanţelor dintre statele dezvoltate economic din UE şi noile membre.

Dintre euroregiunile cu participare germană, una dintre cele mai reprezentative este considerată a fi *Euroregiunea Maas-Rhin*, care include provinciile Limburg, Liege şi comunitatea germană din jurul oraşului Liege (Belgia), partea nordică a provinciei Limburg din Olanda şi câteva kreize din jurul oraşului german Aachen. Principalele elemente unificatoare sunt cel lingvistic (populaţie de limbă germană) şi cel al convergenţei fluxurilor de populaţie şi bunuri, euroregiunea fiind situată pe traseul celor mai importante axe de transport feroviar, rutier, aerian şi fluvial. Dotată cu o infrastructură dezvoltată, euroregiunea se caracterizează printr-un deosebit potenţial economic, datorat forţei de muncă înalt calificată, ramurilor industriale cu tehnologii de vârf şi unui sistem instituţional de învăţământ şi cercetare.

Între Elveţia şi Italia funcţionează *Regio Insubrica*, poziţionată între cantonul elveţian de limbă italiană Tessin şi zona metropolitană a oraşului Milano. Şi în acest caz, unitatea lingvistică a populaţiei este evidentă. În anii '60, cantonul Tessin a înregistrat o puternică terţiarizare a economiei. Multe segmente productive ale industriei elveţiene au fost mutate în sudul cantonului, în apropierea graniţei cu Italia, cu scopul de a beneficia de forţa de muncă mai ieftină de origine italiană. Pe de altă parte, relaţia a funcţionat si invers, dinspre Italia spre Elveţia. Provinciile italiene Como, Varesse şi Lecco dispuneau de o industrie performantă si bine structurată, constituind una dintre cele mai dezvoltate zone din Italia. În a doua parte a deceniului '70 însă, marile unităţi industriale au fost închise, începând un proces de delocalizare şi reconversie industrială. Acesta a reuşit fără prea mari costuri sociale, datorită absorbţiei forţei de muncă disponibilizată de întreprinderile italiene de către piaţa forţei de muncă a cantonului Tessin.

Pentru locuitorii euroregiunilor din Uniunea Europeană, graniţele au dispărut deja din hărţile mentale ale locuitorilor frontalieri, astfel că activităţile umane anticipează în multe cazuri schimbările instituţionale.

În spaţiul central şi est-european, colaborarea transfrontalieră, grefată pe graniţe noi, apărute în cea mai mare parte a lor după 1945[85], are la bază în principal argumentul politic şi nu realităţile din teren.

Au rezultat structuri teritoriale supradimensionate (Comunitatea Alpi-Adria, Euroregiunea Carpatică, Euroregiunea Dunăre-Criş-Mureş-Tisa, Euroregiunea Bug etc) care nu îndeplinesc multe dintre criteriile necesare pentru a le asigura viabilitatea, existând puţine elemente de complementaritate sau de schimburi directe. Totodată, spre deosebire de situaţiile din vestul Europei, euroregiunile est-europene cuprind state mai puţin dezvoltate sub raport economic şi cu un grad mare de eterogenitate, multe dintre aceste structuri de colaborare transfrontalieră fiind grefate pe fosta Cortină de Fier (mai ales în lungul graniţelor germano-poloneze şi germano-cehe, unde funcţionează 8 euroregiuni. Graniţele Poloniei, Cehiei, Slovaciei şi Ungariei sunt practic în întregime acoperite de euroregiuni.

O altă categorie de euroregiuni, constituite în general după 1990, reprezintă structuri macroteritoriale, rezultate prin agregarea unităţilor administrativ-teritoriale de

[85] Reprezentativ în acest sens este cazul Poloniei, 80% din lungimea totală a frontierelor sale datând din 1945-47, ceea ce face din această ţară una dintre cele mai noi din Europa, chiar dacă naţiunea poloneză este una dintre cele mai vechi. Frontiera sa vestică este strâns legată de cea estică, impusă de sovietici.

prim rang, structurate în general în lungul marilor coridoare de trafic paneuropean. Exemple tipice în acest sens sunt Euroregiunea Nord, constituită pe baza cooperării dintre Belgia, regiunea franceză Nord-Pas de Calais şi comitatul englez Kent; Euroregiunea Mediterana Transpirineeană, ce grupează regiunile Catalonia, Languedoc-Rousillon şi Midi Pyrénées, sau Euroregiunea Saar-Lor-Lux (Saar-Lorena-Luxemburg).

Euroregiunile constituie deci, structuri teritoriale create în scopul intensificării cooperării interregionale şi transfrontaliere, pentru realizarea unui spaţiu coerent de dezvoltare economică, ştiinţifică, socială şi culturală.

În prezent, la nivel european are loc o intensă dispută între adepţii statului-naţiune şi cei ai regionalizării, pe principii federaliste. Conceptul statului naţional este supus atacului din două direcţii: pe de o parte ca urmare a globalizării, care prin internaţionalizarea şi interdependenta economiei mondiale şi a mijloacelor de comunicaţie (internet şi mass-media) creează structuri suprastatale, iar pe de altă parte, la nivel sub-statal, unde regiunile reprezintă o ameninţare pentru legitimitatea statului-naţiune atât în sfera economiei, cât şi în cea administrativă şi politică. Acest cadru general a favorizat intensificarea colaborărilor transfrontaliere şi proliferarea euroregiunilor, mai întâi în Europa centrală şi de vest, iar ulterior, în anii '90, şi în estul continentului.

Euroregiunile reprezintă „structuri teritoriale care rezultă din cooperări transfrontaliere între mai multe comunităţi teritoriale, care are un anumit grad de autonomie locală, adică un consiliu de conducere, grupuri de lucru şi un secretariat"[86].

Criteriile de clasificare a acestora, pe care le propunem sunt:

1. Factorii ce au determinat formarea euroregiunilor:

- ✓ Euroregiuni formate pe baza aglomeraţiilor urbane transfrontaliere: Regio Basiliensis, Regio Genevensis, Regio Insubrica (Milano);
- ✓ Euroregiuni formate pe baza oraşelor dublete: euroregiunile de la graniţa germano-poloneză, cele de la graniţa germano-cehă tec;
- ✓ Euroregiuni formate pe baza structurii etnice unitare: Euroregiunea Carpatică, Euroregiunea Prutul Superior, Euroregiunea Dunărea de Jos;
- ✓ Euroregiuni formate pe baza axelor de comunicaţie transfrontaliere: Euroregiunea Nord, Euroregiunea Saar-Lor-Lux etc;
- ✓ Euroregiuni formate pe baza unor bazine marine sau lacustre exploatate în comun: Euroregiunea Pomerania.
- ✓ Euroregiuni formate pe baza omogenităţii potenţialului natural: Euroregiunea Barents.

2. Gradul de simetrie al dezvoltării economico-sociale a regiunilor frontaliere ce le compun:

- ✓ Euroregiuni simetrice: formate din regiuni frontaliere cu grad de dezvoltare economico-social şi tehnico-edilitar relativ similar (euroregiunile formate între statele dezvoltate ale UE şi noile membre): Euroregiunea Dunărea 21; Euroregiunea Bihor – Hajdu-Bihar; Euroregiunea Prutul Superior; Euroregiunea Dunărea de Jos etc;
- ✓ Euroregiuni asimetrice: formate prin asocierea unor regiuni frontaliere cu grad diferit de dezvoltare: euroregiunile de la graniţa germano-poloneză, germano-cehă etc;

3. Numărul de state ce le formează:

- ✓ Euroregiuni formate la graniţele a două state (formate pe baza extinderii a două regiuni transfrontaliere): Euroregiunea Bihor – Hajdu-Bihar, Euroregiunea Giurgiu – Ruse etc;

[86] Deică P., Dobraca L., Guran Liliana, Săgeată R., Urucu Veselina (2000), România şi colaborarea transfrontalieră în contextul integrării europene, Grant ANSTI 6207/2000, p. 1.

- ✓ Euroregiuni formate la graniţele a trei state: Euroregiunea Dunăre – Mureş – Tisa, Euroregiunile Prutul Superior şi Dunărea de Jos etc;
- ✓ Euroregiuni formate la graniţele a patru sau mai multe state (macro-euroregiuni): Euroregiunea Carpatică, Euroregiunea Pomerania etc.

4. Continuitatea elementului etnic:

- ✓ Euroregiuni omogene etnic;
- ✓ Euroregiuni eterogene etnic.

10.3. Aşezările dublete şi rolul acestora în structurarea vectorilor de cooperare transfrontalieră. Studii de caz.

Separarea generată de arterele hidrografice a permis individualizarea unor nuclee de concentrare a fluxurilor transversale, ca urmare a favorabilităţii induse de condiţiile topografice locale. Astfel, existenţa vadurilor de trecere a determinat concentrări de populaţie pe ambele maluri, conducând la apariţia aşezărilor dublete, cu rol de polarizare locală sau chiar regională. Exemplele sunt numeroase, însă caracteristice sunt cele de pe Rio Grande, la graniţa texano-mexicană (El Paso–Ciudad Juárez, Presidio-Ojinaga, Eagle Pass-Piedras Negras, Laredo-Nuevo Laredo, Rio Grande City-Ciudad Camargo, Brownsville-Matamoros), de pe fluviul Congo (Bangui-Zongo şi Brazzaville-Kinshasa), sau cele de pe linia Oder–Neisse, la graniţa germano-polonezã.

Nucleele de concentrare demografică transfrontalieră funcţionează în timp ca embrioni de constituire a euroregiunilor, prin extinderea micului trafic de frontieră la nivel macroteritorial, pe baza relaţiilor existente în cadrul sistemelor de aşezări din unităţile administrativ-teritoriale limitrofe.

Este şi cazul zonei transfrontaliere aferente sectorului românesc al Dunării, fluviu care a constituit de-a lungul timpului atât o importantă axă de structurare a fluxurilor transversale, cât şi principala arteră de navigaţie fluvială, care a favorizat fluxurile cu caracter longitudinal dintre Europa Centrală şi Bazinul Mării Negre. Prezenţa sa a generat apariţia unei adevărate „centuri urbane” în partea sudică a ţării, contribuind la conturarea unei activităţi economice specifice şi conducând la creşterea puterii de polarizare a unor oraşe-porturi. Acest ultim aspect se corelează şi cu procesul de conectare a porturilor la sistemele de transport pe uscat, precum şi cu rolul unor oraşe ca puncte vamale (Tălângă, Braghină, 2000). Funcţia de canalizare a fluxurilor transfrontaliere în sectorul dunărean al graniţei româno-bulgare se realizează prin intermediul aşezărilor dublete ce au un rol determinant pentru realizarea conexiunii dintre Europa Centrală, Peninsula Balcanică şi Asia Mică.

Studii de caz:

a. Sistemul de aşezări dublete şi cooperarea transfrontalieră în bazinul Prutului

Timp de aproape jumătate de secol, Prutul a constituit o veritabilă axă de discontinuitate, consecinţă a deciziilor politice arbitrare care i-au atribuit funcţia de graniţă. O graniţă relativ greu permeabilă, mai ales în anii ’50 - ’60 ai secolului trecut, ce a determinat ruperea relaţiilor fireşti existente între sistemul de aşezări umane din Basarabia şi cel din restul Moldovei rămasă între fruntariile României. Iaşii şi Galaţii au devenit astfel oraşe de graniţă; caracterul închis al acesteia a determinat restrângerea considerabilă a zonelor de influenţă a celor două oraşe, concomitent cu redimensionarea sistemelor de aşezări umane polarizate de acestea. Pe de altă parte, datorită indicelui mare de hipertrofie a Chişinăului în

raport de oraşul situat pe locul al doilea în Basarabia istorică[87] (Cetatea Albă), principalele perturbări funcţionale s-au resimţit la nivelul superior al ierarhiei urbane, prin ruperea relaţiilor tradiţionale existente între Chişinău şi celelalte două oraşe mari, cu funcţii de polarizare macroteritorială a spaţiului moldovenesc: Iaşi şi Galaţi. Aceste disfuncţionalităţi au fost amplificate tot ca urmare a unor decizii politice: hotărârea lui I. V. Stalin, de la 24 noiembrie 1940, ca judeţele Hotin, Ismail şi Cetatea Albă să fie despărţite de Basarabia istorică şi incluse, alături de cele din Bucovina de Nord (Cernăuţi, Storojineţ şi partea de nord a judeţului Rădăuţi) în regiunile ucrainene Cernăuţi şi Odessa.

Pierderea jumătăţii nordice a Bucovinei a determinat dezorganizarea sistemului său de aşezări umane. De la o suprafaţă totală de 10 442 kmp cât avea Marele Ducat al Bucovinei, integrat în România la 28 noiembrie 1918, Bucovina românească a ajuns după cea de-a doua notă ultimativă sovietică din 28 iunie 1940, la doar 5 200 kmp (Rus, 1997, p. 129), iar din cele 11 judeţe[88], reduse ulterior, prin reforma administrativă din 1925, la cinci (Câmpulung, Cernăuţi, Rădăuţi, Storojineţ şi Suceava) au rămas în hotarele României doar judeţele Câmpulung, Suceava şi jumătatea sudică a judeţului Rădăuţi. Cernăuţi, nucleul polarizator al întregului ansamblu macroteritorial a rămas în afara graniţelor ţării, iar sistemul urban bucovinean a fost fragmentat în două părţi distincte: una ucraineană, centrată în continuare pe Cernăuţi, a cărei zonă de influenţă a fost mult diminuată şi alta românească caracterizată la rândul său printr-o mare fragmentare, deoarece oraşele Suceava, Rădăuţi şi Câmpulung Moldovenesc se aflau la acea dată în competiţie, având potenţial demografic şi economico-social relativ similar. Prin desfiinţarea şi includerea acestora în 1950 într-o structură administrativă de nivel macroteritorial (regiunea Suceava) ce cuprindea şi suprafeţe întinse din teritoriul Moldovei, nu numai că specificul identitar al Bucovinei a fost mult diminuat, dar s-au produs schimbări profunde şi la nivelul relaţiilor funcţionale dintre aşezările umane, accentuându-se rolul coordonator al oraşului Suceava[89], în vreme ce Rădăuţi, Câmpulungul şi Fălticenii s-au stabilizat pe un nivel ierarhic subordonat.

La nivel microteritorial, fluxurile umane şi materiale stabilite în mod spontan între comunităţile locale situate de o parte şi de alta a Prutului s-au diminuat considerabil, fiind canalizate pe câteva direcţii prioritare: Iaşi-Ungheni şi Vicşani pentru cele feroviare, respectiv Siret-Porubne şi Albiţa-Leuşeni pentru cele rutiere.

Deschiderea politică de la începutul anilor ’90 a fost imediat urmată şi de o deschidere a relaţiilor inter-umane. Înscrise la început acţiunilor de „restitutio in integrum”, „podurile de flori” dintre românii de o parte şi de alta Prutului au reunit familii şi destine frânte în iunie 1940, găsind un amplu ecou favorabil atât la nivelul clasei politice din România postrevoluţionară, cât şi a celei din tânărul stat moldovean. Au fost deschise noi puncte de vamă, generate de potenţialul de favorabilitate al aşezărilor dublete, au fost intensificate cursele rutiere regulate şi schimburile de mărfuri şi persoane, punându-se bazele primelor acţiuni de constituire a unor euroregiuni. Dificultăţile economice, războiul din Transnistria,

[87] Datele se referă la recensământul din 29 decembrie 1930.
[88] Câmpulung, Cernăuţi, Coţmani, Gura Humorului, Rădăuţi, Siret, Storojineţ, Suceava, Văşcăuţi, Vijniţa şi Zastavna.
[89] Suceava a devenit reşedinţă de regiune în 1952; între 1950 şi 1952 reşedinţa regiunii Suceava a fost la Câmpulung Moldovenesc.

tendinţele secesioniste ale populaţiei găgăuze ca şi teama unei părţi a populaţiei rusofone de o eventuală unire cu România, au frânat treptat acest elan de moment. Creşterea criminalităţii organizate, a migraţiilor ilegale pe fondul lipsei unor infrastructuri adecvate de control vamal au impus măsuri de securizare a traficului transfrontalier, măsuri amplificate după 1995 odată cu depunerea candidaturii de aderare a României la Uniunea Europeană.

În aceste condiţii, zona transfrontalieră româno-română aferentă bazinului hidrografic al Prutului a suferit mutaţii semnificative. Dacă „insula" necomunitară din spaţiul fostei Iugoslavii tinde să se restrângă tot mai mult prin integrarea Sloveniei în 2004 şi prin depunerea candidaturii Croaţiei şi Macedoniei (FYROM), Prutul se configurează tot mai pregnant ca o graniţă relativ stabilă a Uniunii. O graniţă de va trebui să facă faţă unor noi provocări determinate de ambivalenţa dintre restricţiile necesare unei cât mai bune „filtrări" a fluxurilor transfrontaliere ce bat la porţile estice ale Uniunii Europene şi configuraţia etnică, caracterizată printr-o remarcabilă omogenitate a românilor pe ambele maluri ale Prutului, ce impune o intensificare a cooperării transfrontaliere.

Pe întreaga porţiune cât străbate teritoriul românesc (716 km dintr-un total de 953 km), Prutul are vocaţie de râu de graniţă. Izvorăşte din Carpaţii Păduroşi (Ucraina) şi intră pe teritoriul României în aval de Noua Suliţă, aproximativ în dreptul localităţii botoşănene Oroftiana. Formează graniţa româno-ucraineană pe o lungime de aproximativ 36 km, trecând printr-un areal cu o pronunţată omogenitate a elementului etnic românesc, atât pe malul său drept, cât şi pe cel stâng. Acest fapt este argumentat prin antecedentele istorice, cât şi prin datele recensământului ucrainean din 2001 sau prin mărturii toponimice, care s-au păstrat nealterate până în prezent, în pofida vicisitudinilor istoriei.

Ţinutul Herţa, vechi pământ românesc intrat în componenţa U.R.S.S. la 29 iunie 1940 ca urmare a celei de-a doua note ultimative sovietice din noaptea de 27/28 iunie 1940 nu a fost menţionat nici în tratatul Ribbentrop-Molotov şi nici în ultimatum-ul sovietic din 1940 (Lupan, citat de Stamate, 1997, p. 88). Herţa a devenit reşedinţă de ţinut administrativ în Moldova din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, iar Ţinutul Herţei, cu o suprafaţă de circa 400 km^2, s-a unit în 1834 cu Ţinutul Dorohoi. Astăzi, raionul Herţa, restabilit ca atare în structura administrativă a regiunii Cernăuţi în 1992 reprezintă un areal etnic compact românesc, având în componenţa sa doar un singur sătuleţ de ucraineni: Marmornişa ucraineană (Popescu, 2004). La recensământul sovietic din 1989, raionul Herţa avea o populaţie totală de 29 611 locuitori, dintre care cea românească constituia 27 517 persoane, respectiv 92,93% din total. Dintre aceştia, 23 539 se declarau români şi doar 3 978 moldoveni, ultimii fiind din satele Ostriţa, Ţureni şi Marmoniţa românească din fostul raion rural Cernăuţi, format imediat după război, unde românii erau arbitrar trecuţi în paşaport ca „moldoveni" (Idem). După 12 ani, compactitatea elementului etnic s-a păstrat nealterată, recensământul din 2001 consemnând o populaţie totală 32 316 locuitori, dintre care 29 554 români (91,5%) şi 756 moldoveni (2,34%), foarte mulţi moldoveni declarându-se români. De altfel, populaţia nerom ânească era alcătuită mai ales din grăniceri şi familiile acestora, precum şi de o parte din specialiştii şi funcţionarii sosiţi aici prin repartizare.

Aşezări umane precum Mogoşeşti, Godineşti sau Molniţa din raionul Herţa sau Mămăliga din raionul Noua Suliţă au denumiri ce atestă fără echivoc continuitatea elementului etnic românesc. În sectorul românesc, zona transfrontalieră româno-ucraineană riverană Prutului este alcătuită din trei comune

şi un oraş: Suharău, Hudeşti, Conceşti, respectiv oraşul Darabani.

Zona transfrontalieră cuprinsă între cele două Moldove se caracterizează prin aceeaşi continuitate a elementului etnic românesc, care variază între 90% şi 100% din totalul populaţiei. Extremitatea nordică a acesteia este dată de satele *Cuzlău* (România) respectiv *Criva* (R. Moldova), iar cea sudică de *Galaţi*, respectiv *Giurgiuleşti*, singurul port al Republicii Moldova la Dunăre. Alătură 9 judeţe: 5 din stânga Prutului (Edineţ, Bălţi, Ungheni, Lăpuşna şi Cahul) şi 4 din dreapta acestuia (Botoşani, Iaşi, Vaslui şi Galaţi). Conexiunile transfrontaliere se realizează în prezent prin 9 puncte de trecere a frontierei, amplasate pe baza sistemului de aşezări dublete (Tabelul 38).

Tabelul 38 **- Punctele de trecere a frontierei dintre România şi Republica Moldova în sectorul Prutului**

Nr	Localităţile de legătură	Unităţile administrative [NUTS III]	Regimul de trecere	Caracteristici
1	Stânca - Costeşti	Botoşani - Bălţi	- Internaţional - Mic trafic	- rutier (călători, marfă) - drum
2	Sculeni - Sculeni	Iaşi - Ungheni	- Internaţional	- rutier (călători, marfă)
3	Cristeşti – Jijia - Ungheni	Iaşi - Ungheni	- Internaţional	- feroviar (călători, marfă)
4	Iaşi	Iaşi	- Internaţional	- aeroportuar
5	Albiţa - Leuşeni	Vaslui - Lăpuşna	- Internaţional	- rutier (călători, marfă)
6	Fălciu - Cantemir	Vaslui - Cahul	- Internaţional	- feroviar (marfă)
7	Oancea - Cahul	Galaţi - Cahul	- Internaţional	- rutier (călători, marfă)
8	Galaţi	Galaţi	- Internaţional - Intern	- port fluvial - zonă liberă
9	Galaţi – Giurgiuleşti – Reni, Galaţi port	Galaţi - Cahul	- Internaţional - Internaţional - Internaţional	- rutier (călători, marfă) - portuar fluvial - feroviar (marfă)

Sursa: Ilieş, 2003, p. 67.

Separarea datorată axei hidrografice, asociată cu presiunea antropică mare şi cu existenţa unor vaduri de trecere de o parte şi de alta a Prutului a favorizat apariţia unui sistem de aşezări dublete[90] bine conturat, dar care în ultimele cinci decenii a fost anihilat prin caracterul închis al graniţei din perioada comunistă. Acest lucru este evidenţiat şi de satele ce formează dublete toponimice de o parte şi de alta a Prutului: Sculeni-Sculeni, Medeleni-Medeleni, Grozeşti-Grozeşti, Răducani-Tochil Răducan, Pogoneşti-Pogoneşti etc.

Aşezările dublete funcţionează în timp ca embrioni de constituire a euroregiunilor, prin extinderea micului trafic de frontieră la nivel macroteritorial, pe baza relaţiilor existente în cadrul sistemelor de aşezări din unităţile administrativ-teritoriale limitrofe (Figura 40).

[90] De-a lungul graniţei dintre România şi Republica Moldova, s-a conturat următorul sistem de aşezări dublete: Rădăuţi Prut – Lipcani, Krasnaleuca - Teşcani, Horia - Grimeşti, Mitoc – Viişoara, Liveni – Bădragii Noi, Şerpeniţa – Bădragii Vechi, Stânca-Costeşti, Ştefăneşti – Braniştea, Berza – Bisericani, Vladomira – Hereşti, Şendreni – Miclăuşani, Sculeni – Sculeni, Medeleni – Blândeşti, Iaşi - Ungheni, Grozeşti – Grozeşti, Albiţa – Leuşeni, Săratu – Răzeşi, Răducani – Tochil Răducan, Bumbăta – Leova, Rânzeşti – Şiganca, Cârja – Goteşti, Vădeni – Cocora, Oancea – Cahul, Vlădeşti – Crihana, Brăneşti – Manta, Măstăcani – Vadu lui Isac, Stoicani – Colibaşi, Tămăoani – Brânza, Frumuşiţa – Văleni, Tuluceşti – Slobozia Mare, Galaţi – Giurgiuleşti.

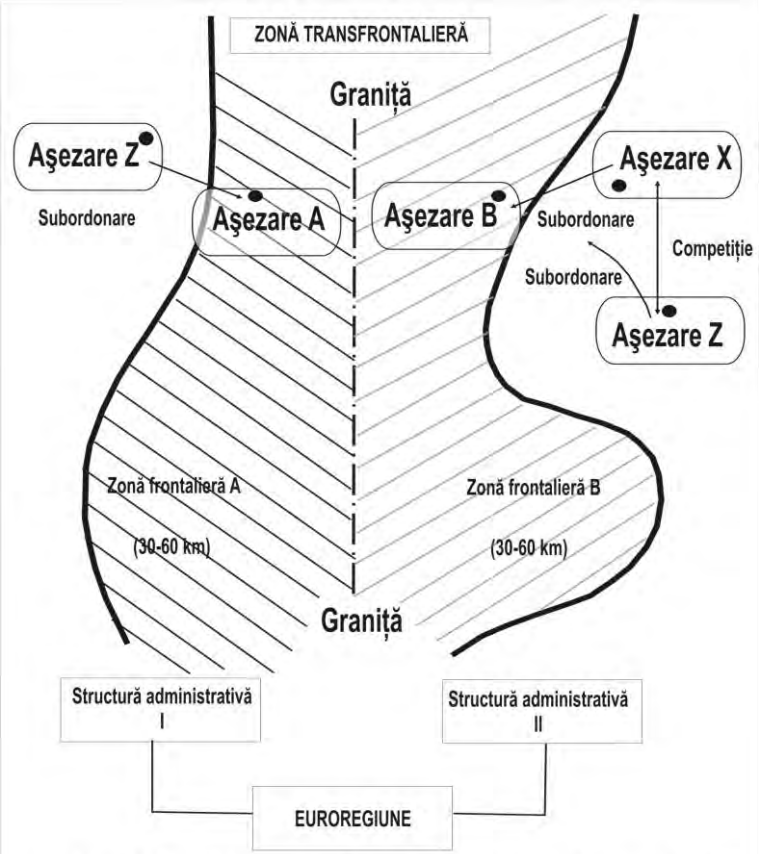

Figura 40 - Rolul aşezărilor umane în structurarea euroregiunilor

Pe baza sistemului de aşezări dublete riverane Prutului, începând cu anul 1997 au fost instituționalizate la frontiera estică a României, trei euroregiuni: Dunărea de Jos, Prutul Superior şi Siret-Prut-Nistru (Tabelul 39).

Tabelul 39 – **Sistemul de euroregiuni de la frontiera de est a României**

Denumirea euroregiunii / Anul înființării / Suprafața	**Țările co-participante**	**Unitățile administrativ-teritoriale incluse [județe]**	**Nucleele urbane cu funcție polarizantă [orașe]**
DUNĂREA DE JOS 1997 - 1998 53 496 km^2	România	Galați, Brăila, Tulcea	Galați, Brăila, Tulcea
	R. Moldova	Cahul	Cahul
	Ucraina	Odessa	Odessa
PRUTUL SUPERIOR 2000 42 809 km^2	România	Botoşani, Suceava	Botoşani, Suceava
	R. Moldova	Edineț, Bălți	Edineț, Bălți
	Ucraina	Cernăuți, Ivano-Francovsk	Cernăuți, Ivano-Francovsk
SIRET-PRUT-NISTRU 2002 31 434 km^2	România	Iaşi, Neamț, Vaslui	Iaşi, Piatra Neamț, Vaslui, Bârlad
	R. Moldova	Chişinău, Lăpuşna, Orhei, Soroca, Ungheni	Chişinău, Orhei, Soroca, Ungheni, Hâncești

- ✓ *Euroregiunea Dunărea de Jos* îşi bazează funcţionarea în sectorul transfrontalier aferent Prutului, pe sistemul de aşezări Galaţi-Giurgiuleşti-Reni. Conexiunile transfrontaliere se realizează pe relaţiile Oancea-Cahul (rutiere) şi Galaţi-Giurgiuleşti-Reni (feroviare), aceasta fiind singura conexiune feroviară a României din întregul spaţiu euroregional. În acest sens, în sectorul Prutului ar mai fi necesare şi alte conexiuni dintre cele două sisteme umane româneşti din stânga şi din dreapta Prutului pe baza unor aşezări dublete, cum sunt Măstăcani-Vadul lui Isac (Colibaşi), Tuluceşti-Slobozia Mare sau Vădeni-Palcu (Ilieş, 2004, p. 103). Euroregiunea alătură trei structuri administrativ-teritoriale diferite: o macroregiune ucraineană (Odessa-33 300 km^2), strangulată pe direcţia limanului Nistrului; un judeţ moldovenesc, mult mai restrâns ca suprafaţă (Cahul-doar 2.438 km^2) şi trei judeţe româneşti (Brăila, Galaţi şi Tulcea), ce însumează 17.731 km^2. Disfuncţionalităţile generate de strangularea fluxurilor ce vin din nordul regiunii Odessa în zona Nistrului sunt amplificate de numărul mic al punctelor de trecere a frontierei de la Dunăre, dar şi de interpunerea, între acesta şi judeţul Cahul, a Unităţii Autonome Găgăuze şi a judeţului moldovenesc Taraclia.
- ✓ *Euroregiunea Siret-Prut-Nistru*, situată în partea centrală a arealului transfrontalier, este singura dintre cele trei, formată între două state: România şi Republica Moldova. Din cei 681,3 km cât reprezintă lungimea totală a frontierei dintre cele două state, circa 70% este inclusă în arealul Euroregiunii Siret-Prut-Nistru (Idem, p. 111). Alătură patru judeţe riverane Prutului: Iaşi şi Vaslui (România), respectiv Ungheni şi Lăpuşna (Rep. Moldova), cea mai mare parte a conexiunilor transfrontaliere realizându-se pe relaţia Iaşi-Ungheni. Compatibilitatea structurilor administrative ce vin în contact, omogenitatea etnică, culturală şi lingvistică, dimensiunile optime, numărul relativ mare al punctelor de vamă, lipsa unor surse de tensiune de o parte şi de alta a arealului transfrontalier, recomandă euroregiunea Siret-Prut-Nistru ca fiind cea mai viabilă structură de cooperare transfrontalieră de la noua frontiră estică a Uniunii Europene, atât sub aspectul funcţionalităţii, cât sub cel al stabilităţii în context regional.
- ✓ *Euroregiunea Prutul Superior (Prutul de Sus)*, suprapusă în mare parte bazinului superior al acestei artere hidrografice, alătură în sectorul riveran Prutului judeţele Botoşani, respectiv Edineţ şi Bălţi şi regiunea ucraineană Cernăuţi. În pofida unui potenţial ridicat de cooperare transfrontalieră, permeabilitatea frontierei de-a lungul Prutului se realizează doar pentru traficul auto, doar pe baza a două sisteme de aşezări dublete: Rădăuţi Prut-Lipcani şi Stânca-Costeşti, lipsa acestora fiind determinată de prezenţa lacului de acumulare de la Stânca-Costeşti.

Coeziunea acestor euroregiuni se bazează în primul rând pe elementul etnic, reunind teritorii cu populaţie compact sau majoritar românească, intrate în componenţa U.R.S.S. în urma celei de-a doua note ultimative sovietice din 28 iunie 1940, o consecinţă directă a tratatului secret de neagresiune germano-sovietic (Ribbentrop-Molotov). La aceasta se adaugă intensa locuire pe ambele maluri ale Prutului, aşezările dublete funcţionând ca relee de interconectare a celor două sisteme de aşezări, cristalizate pe un fundament istoric comun.

Însă dacă unitatea etnică şi densitatea locuirii constituie principalele elemente de liant al teritoriilor din stânga şi din dreapta Prutului ce alcătuiesc cele

trei euroregiuni, integrarea României în structurile de cooperare europeană şi euro-atlantică impun necesitatea securizării graniţei sale estice şi controlul fluxurilor migratorii pe această relaţie. Prutul se conturează astfel pe de o parte ca o axă de *integrare*, dată de continuitatea elementului etnic şi lingvistic la care se adaugă densitatea şi continuitatea locuirii pe ambele sale maluri, iar pe de altă parte ca una de *fragmentare*, indusă de perspectiva de a deveni o frontieră, relativ stabilă, a NATO şi Uniunii Europene, fapt ce impune un cadru specific cooperării transfrontaliere.

b. Sistemul urban transfrontalier Giurgiu-Ruse şi euroregiunea Giurgiu-Ruse

Dacă în cursul său superior şi mijlociu, Dunărea constituie un element unificator al teritoriilor de pe cele două maluri, pentru unele oraşe chiar cu valoare de simbol (Viena, Budapesta, Novi Sad sau Belgrad), sectorul său inferior a avut, încă de la constituirea Ţării Româneşti şi a statului bulgar, rol de hotar natural. Un hotar natural destul de bine individualizat, datorat şi mulţimii afluenţilor pe care Dunărea îi primeşte în zona de convergenţă hidrografică din apropiere de Belgrad (Drava, Tisa, Sava, Morava) care practic îi dublează debitul şi care în decursul istoriei s-a caracterizat printr-o remarcabilă stabilitate, având funcţii de apărare. Exista astfel, încă din antichitate o „linie" a Dunării dace (Călăraşi, Sucidava-Oescus şi Zimnicea-Novae, peste care s-a suprapus linia Dunării romane, marcată de următoarele aşezări: Ratiaria (aval de Vidin), Oescus (Ghighen, la vărsarea Iskărului), Novae (Sviştov), Durostorum (Silistra), Axiopolis (Cernavodă) şi Carsium (Tulcea) (Popp, 1988, p. 71).

Totodată, frontiera româno-bulgară în sectorul dunărean reprezintă o axă de discontinuitate între două regiuni naturale cu caracteristici diferite: la nord Câmpia Română, ce intră în contact cu Dunărea printr-un sector de luncă şi terase bine dezvoltate, iar la sud Podişul Lugodorie, componentă a Podişului Prebalcanic, cu altitudini cuprinse între 200 şi 400 m, ce coboară în trepte spre nord, până la circa 100 m în zona oraşului Ruse.

S-a individualizat astfel, în pofida schimburilor fireşti de populaţii[91], o zonă transfrontalieră de variaţie relativ bruscă a fluxurilor transversale, poate cea mai caracteristică de acest tip de la graniţele României. Excepţie au făcut câteva vaduri, care s-au transformat cu timpul în coridoare de circulaţie transversală. Acestea au generat apariţia unei adevărate „centuri urbane" în partea sudică a ţării, contribuind la concentrarea unor activităţi economice specifice şi conducând la creşterea puterii de polarizare a unor oraşe-porturi şi la conectarea acestora la sistemele regionale de transport[92].

Funcţia de canalizare a fluxurilor transfrontaliere în sectorul dunărean al graniţei româno-bulgare se realizează prin intermediul sistemelor de aşezări dublete (Calafat-Vidin, Rast-Lom, Bechet-Oreahovo, Turnu Măgurele-Nikopol, Zimnicea-Sviştov, Giurgiu-Ruse, Oltenita-Tutrakan/Turtucaia şi Călăraşi-Silistra-Ostrov) care au un rol determinant în realizarea conexiunii dintre sistemele de transport ale celor două ţări.

[91] Un astfel de exemplu îl constituie satul Milcovăţ de pe malul drept al Dunării cu populaţie majoritar românească, în care şi etnicii bulgari care s-au stabilit aici au învăţat limba română.
[92] Tălângă, C., Braghină, C. (2000), *Consideraţii privind evoluţia funcţională a oraşelor porturi dunărene*, în Terra, XXX (L), 2, pp. 87-89.

Între aceste sisteme de aşezări se remarcă, prin poziţie şi importanţă, cel constituit din oraşele Giurgiu şi Ruse. Importanţa acestui nucleu urban bipolar şi poziţia sa distinctă în cadrul axelor transfrontaliere româno-bulgare rezultă pe de o parte din mărimea şi importanţa celor două oraşe în sistemele urbane naţionale, iar pe de altă parte din conectarea acestora prin singurul pod transdanubian existent până în prezent în sectorul graniţei româno-bulgare.

Potenţialul de poziţie este determinat de situarea oraşului Giurgiu pe axa de legătură dintre Bucureşti şi peninsula Balcanică, componentă a coridorului de trafic ce leagă Europa Centrală de peninsula Balcanică şi Asia Mică, fapt ce îi conferă, din perspectivă românească, o importanţă de prim ordin pentru cooperarea transfrontalieră româno-bulgară. La acesta se adaugă Programul „Noul drum al mătăsii" (Traceca – coridor de transport Europa-Caucaz-Asia), elaborat de Uniunea Europeană şi sprijinit de S.U.A., ce are ca principal obiectiv exploatarea imenselor zăcăminte de petrol şi gaze din Marea Caspică, Asia Centrală şi Caucaz, zonă în care Rusia avea, până nu demult, un cvasimonopol şi unde, cu excepţia Georgiei, niciunul dintre celelalte state nu are ieşire directă spre Occident. Traseele alese tind să ocolească Federaţia Rusă şi Republica Belarus, prin Turcia, Bulgaria şi România, cu ramificaţii spre vestul continentului (Ungaria-Italia) şi spre nordul său (prin Polonia şi Ţările Baltice).

În acest context geopolitic internaţional şi regional, printr-un proiect de parteneriat la nivelul autorităţilor locale din cele două oraşe, a fost iniţiată constituirea Euroregiunii Giurgiu-Ruse (Figura 41).

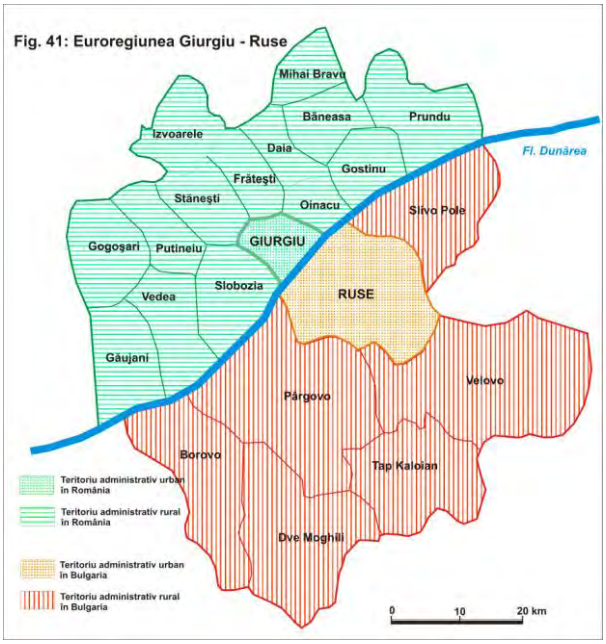

Delimitarea acesteia a fost realizată pe baza ariilor de polarizare urbană, reunind, pe baza distanţelor pe căile rutiere de acces, unităţile administrativ-teritoriale de rang comunal care gravitează către cele două oraşe. Au fost selectate astfel în total 20 de comune, dintre care 14 româneşti şi 6 bulgăreşti, discrepanţa

fiind datorată structurii diferite a unităţilor administrative de nivel local din cele două ţări: dacă suprafaţa medie a unei comune româneşti este de 80,27 kmp, cele bulgăreşti *(obstina)* sunt de circa 6 ori mai mari, având în medie 466 kmp (Tabelul 40).

Tabelul 40 – **Unităţile administrativ-teritoriale ce alcătuiesc Euroregiunea Giurgiu-Ruse şi distanţele faţă de nucleele polarizatoare**

GIURGIU (km)				RUSE (km)	
Prundu	36	Izvoarele	23	Slivo-Pole	19
Gostinu	21	Stăneşti	12	Vetovo	35
Băneasa	19	Slobozia	6	Pârgovo	10
Mihai Bravu	35	Putineiu	20	Şap Kaloian	36
Daia	12	Vedea	20	Dve Moghili	31
Oinacu	11	Gogoşari	24	Borovo	45
Frăteşti	9	Găujani	28		

Avantajele acestei delimitări constau în funcţionalitatea structurii teritoriale rezultate, cele 14 comune româneşti şi 6 bulgăreşti aflându-se la distanţe relativ mici faţă de cele două nuclee urbane putând forma cu timpul *o zonă metropolitană funcţională*. In plus situarea în apropiere de Bucureşti, dar într-o zonă profund rurală, caracterizată printr-o rată ridicată a sărăciei, posibilităţi reduse de reconversie profesională şi cu o infrastructură slab dezvoltată ar putea atrage cu timpul investiţii, contribuind la revitalizarea zonei şi transformând-o într-un hinterland al Capitalei, extins până la Dunăre.

Dezavantajele constau în resursele financiare limitate ale comunităţilor locale implicate, nefiind vorba de structuri administrative de nivel departamental. Ele pot fi însă corectate prin implementarea unei autonomii locale viabile şi funcţionale la nivel comunal, succesul euroregiunilor din centrul continentului delimitate după raţiuni similare, fiind incontestabil.

Ca o concluzie generală, se poate afirma că spaţiile transfrontaliere reprezintă domenii extrem de sensibile şi vulnerabile la schimbările geografice, identitatea lor fiind rezultatul asocierii unor factori etnici, culturali, geografici, istorici, economici, demografici şi politici specifici. Intensificarea fluxurilor transfrontaliere ca urmare a urbanizării şi industrializării unifică spaţii altădată divizate politic şi economic; euroregiunile devin din ce în ce mai mult structuri teritoriale cu o personalitate proprie, generate de fluxuri transfrontaliere şi promotoare, la rândul lor, de fluxuri globalizante.

10.4. Euroregiuni asimetrice. Studiu de caz: sistemul de euroregiuni de la frontiera estică a Germaniei

La est de fosta Cortină de Fier, sistemul de euroregiuni transfrontaliere a cunoscut o dezvoltare explozivă abia după 1990. Lunga desfăşurare a acesteia, de la Marea Baltică la cea Adriatică, a dat naştere unei multitudini de regiuni transfrontaliere, foarte diferite în raport de structură, caracteristici şi funcţionalităţi.

Colaborarea transfrontalieră contemporană în partea centrală şi de est a Continentului n-a început însă după căderea Cortinei de Fier, ci s-a grefat pe un cadru instituţional preexistent, dat de legăturile statornicite timp de patru decenii (1949-1989) în cadrul CAER. Au avut loc numeroase proiecte comune de amenajare a teritoriului şi dezvoltare unitară a infrastructurii de comunicaţii, însă

contactele s-au menţinut la un nivel relativ scăzut datorită cadrului legislativ restrictiv subordonat orientărilor ideologice ale momentului. Acestea au fost reluate şi amplificate abia după reunificarea Germaniei, considerată ca un prim pas al reunificării întregii Europe. Solidarităţi teritoriale desfiinţate brutal după 1945 încep a fi reclădite. Fluxurile transfrontaliere se amplifică, frontierele nu par să mai constituie obstacole privind cooperarea, chiar dacă alătură unităţi politico-administrative foarte diferite, a căror istorie recentă mai mult le-a depărtat decât le-a apropiat. Impactul politic, economic, social şi cultural al acestor noi solidarităţi teritoriale care se manifestă peste frontiere şi peste antagonismele istorice vizează aspecte numeroase şi de mare profunzime, iar mizele, din perspectiva integrării noilor democraţi din spaţiul ex-comunist în Uniunea Europeană, sunt la fel.

In acest sens, sistemul de euroregiuni de la graniţa estică a Germaniei, constituie nu numai un pionierat în această parte a Continentului, ci şi un exemplu ce s-a dovedit viabil pe parcursul a peste un deceniu de funcţionare, şi care a fost perfecţionat continuu, contribuind substanţial la integrarea în UE a Poloniei şi Cehiei. Termenul de „euroregiune" poate antrena aici confuzii în raport de scara administrativă implicată în procesul de cooperare transfrontalieră, deoarece nu este vorba de alăturarea unor macrostructuri regionale de nivel NUTS 1 sau NUTS 2, cuprinzând segregări de nivel local: comune sau asociaţi de comune de partea polonă şi cehă, iar de partea germană asociaţi de comune, oraşe şi kreize, niciodată un land întreg. Frontierele acestora fac să coabiteze puteri decizionale inegale, ceea ce a complicat definirea statutului, a cadrului instituţional şi implicit a funcţionalităţi acestor ansambluri teritoriale. Disparităţile de putere dintre colectivităţile locale implicate în cooperarea euroregională antrenează probleme de reprezentativitate în cadrul fiecărei euroregiuni, de luare a deciziilor şi de gestiune financiară şi, nu în ultimul rând, de elaborarea unui program coerent de dezvoltare şi de amenajare a teritoriului. Astfel, în Polonia, structura instituţională de nivel local este net tributară guvernului de la Varşovia, în timp ce regimul federal german acordă o largă autonomie landurilor şi colectivităţilor locale. Separarea resurselor economice şi umane inerentă trasării graniţelor a fracţionat potenţialităţile economice. În acest sens, cooperarea transfrontalieră este orientată în direcţia recreerii unei complementarităţi spaţiale, absolut necesară pentru coagularea funcţionalităţi regionale.

Din punct de vedere spaţial, în lungul graniţei estice a Germaniei, pot fi distinse trei ansambluri teritoriale, cu particularităţi distincte în cooperarea transfrontalieră (Tabelul 41):

- euroregiunile din lungul frontierei Oder-Neisse (Pomerania, Viadrina, şi Spree-Neisse-Boder) coagulate imediat după căderea Zidului Berlinului, pornind argumentul etnic şi istoric, dat de prezenţa unei importante minorităţi germane în teritoriul polonez ca urmare a translatării graniţei după cel de-al doilea război mondial;
- euroregiunile din Silezia (Neisse, Elba, Egrensis şi Erzgebirge), în a căror coagulare argumentul economic deţine rolul primordial;
- euroregiunea Bayerisher Wald – Sumava, cea mai recentă este totodată şi singura dintre cele opt regiuni studiate care se suprapune peste fosta Cortină de Fier, fapt ce a impus cooperării transfrontaliere particularităţi distincte date de dificultăţile privind armonizarea legislativă şi instituţională.

Tabelul 41 – **Euroregiunile de la graniţa estică a Germaniei**

Denumire Suprafaţă Populaţie Data constituirii	**Ţări participante**	**Finanţare****	**Obiective principale**	**Favorabilităţi şi restricţii**
POMERANIA 19 200 kmp* 1,7 mil loc* oct. 1991	Polonia Germania Suedia	LACE INTERREG, PHARE-CBC	- Construirea unui sistem de canale care să lege Oderul cu Elba şi Rhinul - Organizarea unui sistem de transporturi feroviare de mare viteză care să lege Berlinul cu Gdansk şi Poznan - Punerea în valoare a posturilor de frontieră - Dezvoltarea turismului prin punerea în valoare a parcurilor naţionale şi rezervaţiilor naturale	- Germania acordă prioritate măsurilor de mediu - Polonia acordă prioritate dezvoltării infrastructurii
PRO EUROPA VIADRINA 13 400 kmp 760 800 loc dec. 1993	Germania Polonia	LACE INTERREG, PHARE-CBC	- Revigorarea identităţii regionale a locuitorilor acestei regiuni şi promovarea ideii de entitate internaţională - Dezvoltarea unui parc industrial - Construirea unei zone portuare unitare Frankfurt pe Oder – Slubice - Proiect al unei universităţi transfrontaliere	- Regiune cu rată mare a şomajului - Frankfurt pe Oder: singurul punct de schimb între cele 2 ţări - delocalizarea industriei uşoare germane în zona poloneză
SPREE / NEISSE / BOBER 7 000 kmp 800 000 loc oct. 1992	Germania Polonia	Germania INTERREG PHERE-CBC	- Parteneriat între şcoli pentru schimburi lingvistice şi stagii de parteneriat - Realizarea unei termocentrale pe baza deşeurilor lemnoase - Proiect de infrastructură comun Guben-Gubin, plan de urbanism comun Frankfurt pe Oder - Slubice	- Infrastructură optimă de transport - Reţea urbană densă şi dinamică - Contencios privind amenajarea unei insule de pe Oder: Germania susţine dezvoltarea turistică, Polonia este pentru o zonă ec. liberă
NEISSE / NISA / NYSA 12 000 kmp 1,7 mil loc 1991	Germania Polonia Cehia	ARFE LACE INTERREG PHARE-CBC landul Saxonia	- Tratarea apelor uzate, supravegherea poluării transfrontaliere - Utilizarea în comun a energiei de la centrala Turow - Proiecte de infrastructură: prelungirea autostrăzii, construirea unui aeroport - schimburi culturale	- Densitate mare - Probleme mari de poluare - lipsa resurselor financiare de partea polonă şi cehă
ELBA / LABA 5 547 kmp 1,5 mil loc iun. 1992	Germania Cehia	LACE Regiuni INTERREG PHARE-CBC	- Cooperare în domeniul şcolar şi universitar - Dezvoltarea infrastructurii: poduri, puncte vamale, autostrada Dresda-Praha - Ajutor pentru întreprinderi - Dezvoltare turistică	- Regiune dinamică - Slabă autonomie financiară a structurilor regionale cehe - Regiune

			- Măsuri comune împotriva poluării Elbei	industrială în criză
ERZGEBIRGE-KRUSNE HORY 3 044 kmp 500 000 loc aug. 1992	Germania Cehia	Saxonia Camera de industrie şi comerş a Saxoniei INTERREG	- Amenajare şi infrastructură: proiecte de amenajare energetică, proiect de autostradă - Prevenire şi supraveghere a riscurilor naturale şi industriale - Crearea unui festival al Europei Centrale - Renovarea centrelor istorice urbane	- Reactivarea unei vechi rute medievale comerciale - Dinamizarea întreprinderilor locale
EGRENSIS 20 000 kmp 2 mil loc mart. 1992	Germania Cehia	PHARE-CBC INTERREG Landurile Saxonia şi Bavaria	- Regiune care îşi fondează identitatea pe o istorie comună: Egerland, ind. până în sec. XVII - Crearea unei structuri de cooperare transfrontalieră pentru dezvoltarea economică - Protecş a naturii	- Temere a cehilor pentru o regermanizare a regiunii - Grad scăzut de industrializare
BAYERISCHER WALD / SUMAVA 16345 kmp 1,3 mil loc 1993, 1995	Germania Cehia Austria	multiple	- Punerea în valoare a patrimoniului turistic (Cesky Krumlov este înscris în patrimoniul mondial UNESCO) - Dezvoltare a turismului - Protecş a uneia dintre cele mai mari păduri din Europa	- Regiunea şi-a păstrat patrimoniul cultural şi turistic fiind puş n industrializată datorită fostei Cortine de Fier

* fără partea suedeză ** Finanş are:
- ARFE: Asociaş a regiunilor frontaliere europene;
- LACE: Linkage assistance and cooperation for the European Border Region, proiect pilot: ARFE, finanş at de UE;
- INTERREG: Program de ajutor financiar pentru formarea de reş ele transfrontaliere între ş ările UE şi Europei centrale şi de est;
- PHARE-CBC: Programul PHARE-Cross Border Cooperation de ajutor financiar al UE pentru formarea de reş ele transfrontaliere dincolo de frontierele UE.

Iniş ativa constituirii acestora a aparş inut în cele mai multe cazuri părş i germane. În acest sens, experienş a demonstrează că dinamica ş ării cea mai avansată economic tinde să traverseze graniş a şi să se constituie într-un vector de dezvoltare al regiunii transfrontaliere care să se propage ulterior către interiorul ş ării mai puş in dezvoltate. La vest, Germania constituie un pol de creştere care îşi exercită o influenş ă crescândă într-un spaş iu transfrontalier în criză.

Pentru a instituş ionaliza aceste cooperări transfrontaliere în raport de legislaş a fiecărei ş ări implicate, au fost create diferite tipuri de asocieri. Unităş ile administrative care le compun alcătuiesc o federaş ie, condusă de către un „consiliu" sau un „parlament" al euroregiunii, o preşedinş e prin rotaş ie, vice-preşedinş i, un secretariat şi grupuri de lucru însărcinate să elaboreze proiectele de cooperare comună (Gaunard, 1999). Organizarea internă a acestor euroregiuni este deosebit de complexă deoarece entităş ile teritoriale pot fi asociate cu parteneri externi foarte diferiş i, proveniş i atât din sectorul public, cât şi din cel privat (camere de comerş şi industrie, reprezentanş i ai asociaş iilor politice, culturale, sportive, birouri de consiliere etc). Aspectele juridice şi instituş ionale sunt foarte complexe şi, în absenş a unui management eficient, pot limita luarea unor iniş iative

transfrontaliere şi limita funcţionarea optimă a unei euroregiuni. Aceste probleme sunt cu atât mai importante cu cât această frontieră a constituit timp de 14 ani limita exterioară a Uniunii Europene, iar recenta integrare a Poloniei şi Cehiei (la 1 mai 2004) pune problema armonizării programelor naţionale cu cele europene, privind dezvoltarea locală.

Constituirea euroregiunilor reflectă conştientizarea autorităţilor locale şi regionale privind necesităţile de a trece dincolo de frontiere pentru a da un nou impuls dezvoltării teritoriale la nivel local, atât cu sprijinul guvernelor naţionale, cât şi cu cel al Uniunii Europene. Din acest punct de vedere, euroregiunile pot fi considerate ca expresie a unor noi strategii de dezvoltare a unor spaţii care sunt dezavantajate ca urmare a poziţiei lor periferice, frontaliere (slaba dezvoltare a infrastructurii, lipsa unor industrii de vârf, purtătoare de dezvoltare, lipsa investiţiilor, amenajarea dictată de preocupările de apărare militară etc).

Principalul obiectiv îl constituie impulsionarea dezvoltării acestor spaţii rămase mult timp în poziţie marginală. Cooperarea euroregională trebuie să antreneze constituirea unui spaţiu transfrontalier integrat şi coerent ca urmare a transpunerii în practică a planurilor de dezvoltare şi amenajare transfrontalieră. Dincolo de amenajarea teritoriului cooperarea se manifestă în domenii foarte diversificate ce vizează atât domeniul economic (infrastructura de comunicaţii transfrontaliere, facilităţi vamale, transfer de specialişti etc), cât şi din cel social (migraţia transfrontalieră pentru muncă, inserţia tinerilor şomeri), educativ (favorizarea bilingvismului), cultural, sportiv, al transporturilor şi, nu în ultimul rând, a protecţiei mediului. Preocupările environmentale, foarte dezvoltate în Germania, au avut ca rezultat constituirea, pe o distanţă de peste 60 km, în lungul graniţei germano-poloneze la sud de Szczecin a Parcului Naţional „Oderul Inferior" după o structură şi organizare similară cu cea a parcurilor existente în Europa occidentală. Divergenţele de opinii în privinţa amenajării complexe a zonei (germanii mizau mai mult pe protecţia naturii şi atractivitatea turistică, în vreme de polonezii doreau o amenajare complexă a Oderului de la Szczecin până în Silezia) s-au finalizat prin amenajarea pentru navigaţie a canalului paralel cu Oderul de pe teritoriul german (Hohensaaten-Friedrichsthaler Wasserstrahl), care a fost inclus în limitele Parcului (Wackermann et al., 1997).

Aceste cooperări implică o multiplicare a întâlnirilor, o activitate susţinută în comun, mai ales în cadrul „grupurilor de lucru". Schimburile de persoane şi de inteligenţă trebuie să antreneze progresiv şi o evoluţie spre deschidere şi cooperare a mentalităţilor locale şi regionale, încă destul de reticente în a participa la un demers global prin implicarea tuturor actorilor pentru o dezvoltare durabilă integrată.

Euroregiunea **Pomerania** (Figura 42) – cu o lungime în sectorul germano-polonez de 140 km, o suprafaţă de aproximativ 19 200 kmp şi o populaţie de aproape 1,7 mil. locuitori, constituie entitatea cea mai mare dintre cele care se înşiră în lungul frontierei germane. Cooperarea euroregională se grefează pe un puternic fundament istoric, rădăcinile acesteia dezvoltându-se încă din Evul Mediu.

Deşi ambele zone frontaliere se aflau la est de fosta Cortină de Fier, ruptura sovietică a provocat totuşi importante destructurări. Euroregiunea actuală s-a constituit la iniţiativa responsabililor arondismentului german Pasewak şi a celor din voievodatul polonez Szczecin. Structura administrativă iniţială a acesteia se prezenta astfel:

- în zona frontalieră germană: 11 arondismente din landul Mecklemburg-Vorpommern; un arondisment şi un fost arondisment din landul Brandenburg - 716.000 loc.
- în zona frontalieră poloneză: fostul voievodat Szczecin (după reforma din 1999, 4 powiat-uri din voievodatul Zachachodnio-Pomorskie) - 975.000 loc.

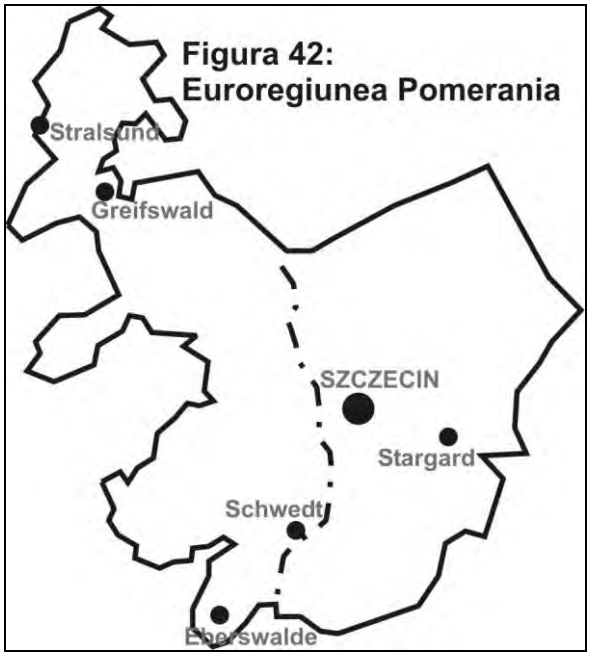

În medie, densitatea demografică este de aproximativ 88 loc/kmp. O analiză mai detaliată indică un recul demografic în vest şi o creştere în partea poloneză. Concomitent cu prioritatea eforturilor orientate către ameliorarea pieţei forţei de muncă prin restructurare economică sprijinită pe ajutor financiar şi capitaluri externe, a fost necesar un program coerent de orientare a dezvoltării şi amenajării teritoriului, bazat pe o coordonare eficientă a mijloacelor de accesibilitate, a transporturilor şi a nevoilor inerente ale populaţiei. Trasarea graniţei în lungul Oderului a impus separarea resurselor economice şi umane precum şi diminuarea potenţialului economic.

Euroregiunea **Viadrina** (Figura 43) – este, după Heike Bertram, un teritoriu în căutarea unei identităţi. Formarea acesteia a implicat instituţii din landul Brandenburg, împreună cu 9 arondismente şi 226 de comune, şi din fostele voievodate poloneze Gorzow şi Zielona-Gora, cu un total de 74 de comune.

Densitatea populaţiei este mai mare în partea vestică comparativ cu estul, ceea ce reduce posibilităţile locuitorilor din est de a găsi locuri de muncă în vest. În ambele zone frontaliere şomajul a fost ridicat încă de la începutul tranziţiei: a depăşit media comunitară în vest, în timp ce în est a atins peste 50% din populaţia activă.

Dacă în Polonia accentul a fost pus mai întâi, în prima perioadă a tranziţiei, pe dezvoltarea unei economii deja diversificate, germanii au dorit o restructurare completă. Partea poloneză, dominant agricolă, doreşte o dezvoltare turistică, a

căilor de comunicaţii şi serviciilor, prin păstrarea potenţialului industrial şi dezvoltarea acestuia prin privatizare.

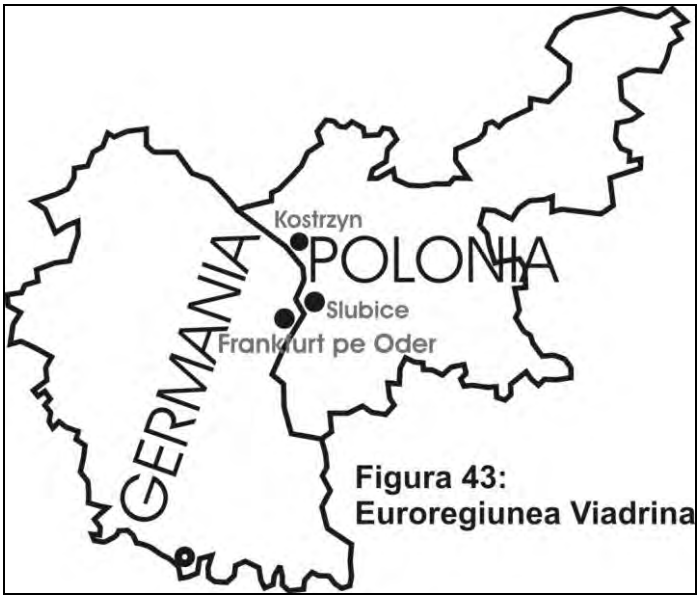

Figura 43: Euroregiunea Viadrina

În Germania, guvernul federal şi „treuhandanstalt" (organismul însărcinat cu privatizarea) şi-au orientat politica mai întâi în direcţia conservării nucleelor industriale deja existente, gândite ca nişte „catedrale în deşert", apoi către readaptarea acestora. Excepţiile însă nu au lipsit: microelectronicele şi fibrele chimice s-au dovedit necompetitive fiind desfiinţate; oţelăriile EKO (Eisenhüttenkombinat-Ost) din contră, au devenit nucleul unui proiect de constituire a uneia dintre cele mai moderne oţelării din Europa. Acest proiect a fost subordonat planului de dezvoltare transfrontalieră denumit „Industriepark Oderbrücke" (Parcul industrial al podului de pe Oder) destinat să restructureze întreaga regiune transfrontalieră.

Cooperarea euroregională germano-poloneză s-a concretizat şi prin crearea unei „universităţi transfrontaliere" (Universitatea Viadrina) cu sediul la Frankfurt pe Oder şi facultăţi la Gorzow şi Zielona, în Polonia. Din raţiuni financiare proiectul însă a fost restrâns la şcolarizarea studenţilor polonezi la universitatea din Frankfurt (circa 30% din cifra totală de şcolarizare) şi la crearea în acest oraş a unui „Collegium polonicum" cu limbă de predare poloneză şi a unui liceu germano-polonez la Neuzelle.

Euroregiunea **Neisse**, cu sediul la Zittau, are o populaţie de 1,7 mil. locuitori dintre care 28% în sectorul ceh, 41,5% în sectorul german şi 30,5% în sectorul polonez. Densitatea demografică este ridicată (138 loc/km^2), fapt explicat prin gradul ridicat de urbanizare. Cortina de Fier a contribuit la accentuarea îmbătrânirii populaţiei în vest. În timp ce sectorul german a cunoscut a importantă criză de forţă de muncă încă de la începutul tranziţiei, cu pierderi de peste 50% din locurile de muncă şi un indice al şomajului cuprins între 15 şi 25% din populaţia activă, partea cehă a înregistrat un disponibil optim datorită mai ales aporturilor

investitorilor străini (cu deosebire a celor germani). Astfel, indicele şomajului s-a menţinut redus (1-3% din activi). În Polonia, din contră, lipsa locurilor de muncă exista deja, cu un şomaj de 15-20% şi plecări continue ale tinerilor către alte regiuni.

Dacă reducerea suprafeţelor neocupate şi slab rentabile a început în Saxonia, Uniunea Europeană a contribuit la favorizarea în euroregiunea Neisse a agriculturii ecologice, la introducerea culturilor speciale, cum ar fi cele de hamei, plante medicinale şi ierburi aromate, plante oleaginoase şi fibre naturale.

Un proiect transfrontalier general, realizat cu sprijinul INTERREG prevede încurajarea dezvoltării punctelor de vamă, modernizarea infrastructurii de comunicaţie, a unei reţele de telecomunicaţii adaptate unui cadru environmental conform cu proiectele actuale. Aceste reforme trebuie să contribuie la crearea unor noi condiţii de atractivitate a locurilor centrale şi să servească dezvoltării mobilităţii conform cu cerinţele economiei de piaţă. Aici dinamica landului Saxonia şi cea a părţii cehe trebuie să se reflecte asupra spaţiului transfrontalier; acestea sunt chemate să impulsioneze şi sectorul polonez.

Euroregiunea **Egrensis** (Figura 44) – este constituită din porţiuni ale landurilor Saxonia şi Bavaria cărora li se adaugă un sector din teritoriul ceh. Ea însumează aproximativ 1,1 mil. locuitori repartizaţi inegal. Zonele cele mai industrializate şi, în acelaşi timp, cele mai populate sunt cele din lungul axelor de comunicaţie ce converg spre Plauen, Hof şi Leipzig, în timp ce ariile cele mai puţin populate corespund Boemiei de nord-vest.

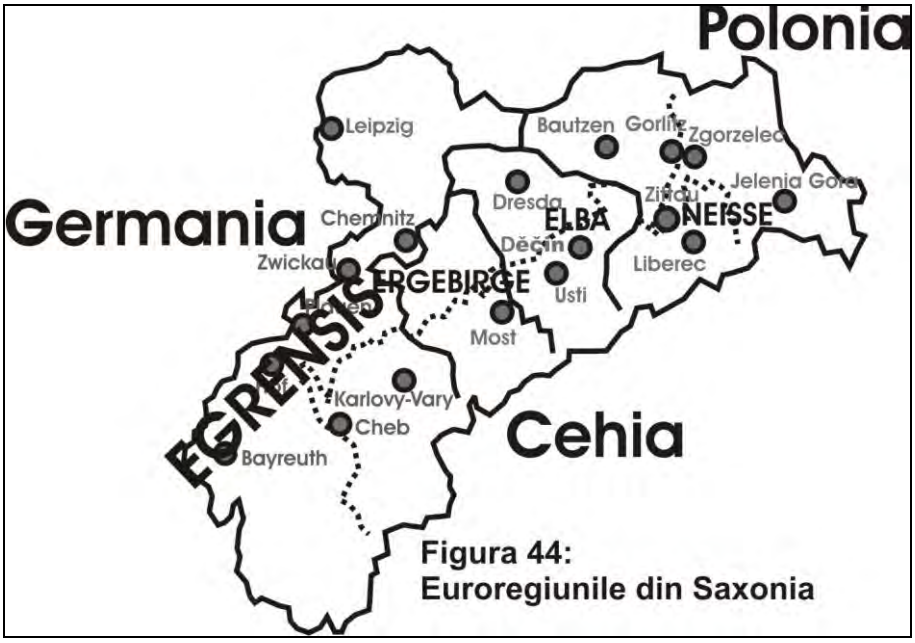

Figura 44:
Euroregiunile din Saxonia

Constituirea acestei euroregiuni se bazează pe o istorie comună de mai multe secole. Aceasta a format un spaţiu de viaţă, dublat de un spaţiu economic coerent, întrerupt brutal după al doilea război mondial. Spaţiul policentric dispune de un nivel ridicat de industrializare, mai scăzut însă în partea de est datorită

multiplelor monoactivităţi, îmbătrânirii tehnologice şi restructurărilor eşuate de la începutul perioadei de tranziţie. Criza conjuncturală actuală agravează dificultăţile. Eforturile de reformă se sprijină deci pe amenajarea unui spaţiu atractiv pentru investitori, capabil pentru o dinamică proprie, în respectul normelor pentru mediu asupra cărora conducătorii europeni şi naţionali au ajuns la un consens.

Au fost elaborate numeroase proiecte transfrontaliere, de la cel al centrelor de promovare tehnologice de la Marktredwitz-Wunsiedel, Selb, Asch, Hof, cu mijloace provenind din programul PHARE, până la crearea de Joint–ventures şi structuri de cooperare industrială şi de servicii bavaro–saxono-cehe (camere de comerţ, de industrie şi artizanat etc).

10.5. Zonele transfrontaliere aferente României şi euroregiunile de cooperare transfrontalieră cu participare românească

Analizând zonele transfrontaliere cu participare românească din perspectiva tipurilor de variaţie a fluxurilor transfrontaliere, se poate afirma că în vreme ce zonele transfrontaliere din sud (româno-bulgară şi româno-sârbă) prezintă variaţii rapide, cele cu Republica Moldova şi Ucraina, datorită extinderii blocului etnic românesc de o parte şi de alta a graniţei, se încadrează mai curând în cele cu variaţii lente. Tot din această categorie se poate considera că face parte şi zona transfrontalieră româno-ungară, aceasta fiind privită de România ca o pe poartă de deschidere către Vest, către structurile europene şi euro-atlantice, în vreme ce autorităţile de la Budapesta o privesc ca pe o punte de legătură cu comunităţile maghiare din Transilvania. Este şi motivul pentru care această zonă transfrontalieră a fost extinsă prin constituirea primelor euroregiuni cu participare românească: Euroregiunea Carpatică, Euroregiunea Dunăre-Mureş-Tisa (DKMT) şi, mai recent, Euroregiunea Bihor-Hajdú Bihar, axată pe colaborarea dintre Oradea şi Debrecen (Tabelul 42).

Tabelul 42 – **Euroregiuni de cooperare transfrontalieră cu participare românească**

Euroregiunea, anul constituirii, suprafaţa	Ţări participante	Unităţi administrative	Centre polarizatoare
CARPATICĂ 1993 161 277 kmp	România	Satu Mare, Maramureş, Bihor, Sălaj, Botoşani, Suceava, Harghita	Satu Mare, Baia Mare, Oradea, Zalău, Botoşani, Suceava, Miercurea Ciuc
	Ungaria	Borsod-Abaúj-Zemplén,Szabolcs -Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihàr, Heves, Jász-Nagykun-Szolnok	Debrecen, Miskolc, Eger, Szolnok, Békéscsaba, Nyiregyháza
	Polonia	Dolno-Ślaskie	Krosno, Przemysl, Rzeszow, Tarnow
	Slovacia	Koňice, Preńov	Bardejov, Kosice, Presov
	Ucraina	Ujgorod, Ivano-Francovsk, Lvov, Cernăuţi	Ujgorod, Lvov, Ivano-Francovsk, Cernăuţi
DUNĂRE – CRIŞ - MUREŞ - TISA 1997 77 459 kmp	România	Timiş, Arad, Caraş-Severin, Hunedoara	Timişoara, Arad, Deva, Hunedoara, Reşiţa, Caransebeş
	Ungaria	Békés, Jász-Nagykun-Szolnok, Csongrád, Bács-Kiskun	Békéscsaba, Szolnok, Kecsemét, Szegéd
	Iugoslavia	Vojvodina	Novi Sad, Subotica

DUNĂREA DE JOS 1997 - 1998 53 496 kmp	România	Galaţi, Brăila, Tulcea	Galaţi, Brăila, Tulcea
	R. Moldova	Cahul	Cahul
	Ucraina	Odessa	Odessa
PRUTUL SUPERIOR 2000 42 809 kmp	România	Botoşani, Suceava	Botoşani, Suceava
	R. Moldova	Edineţ, Bălţi	Edineţ, Bălţi
	Ucraina	Cernăuţi, Ivano-Francovsk	Cernăuţi, Ivano-Francovsk
GIURGIU-RUSE 2001 2 784 kmp	România	1 oraş şi 14 comune	Giurgiu
	Bulgaria	7 municipalităţi	Ruse
DUNĂREA 21 2002 9 500 kmp	România	1 oraş şi 4 comune	Calafat
	Bulgaria	8 municipalităţi	Vidin
	Serbia	8 municipalităţi	Zajecar
DUNĂREA DE MIJLOC – PORŢILE DE FIER	România	Mehedinţi	Drobeta – Turnu Severin
	Bulgaria	Vidin	Vidin
	Serbia	Kladovo, Bor	Kladovo, Bor
DANUBIUS 2002 6 310 kmp	România	Giurgiu	Giurgiu
	Bulgaria	8 municipalităţi	Ruse
SIRET-PRUT-NISTRU 2002 31 434 kmp	România	Iaşi, Neamţ, Vaslui	Iaşi, Piatra Neamţ, Vaslui, Bârlad
	R. Moldova	Chişinău, Lăpuşna, Orhei, Soroca, Ungheni	Chişinău, Orhei, Soroca, Ungheni, Hânceşti
DUNĂREA DE SUD 2002 1 646 km	România	4 oraşe - Alexandria, Roşiori de Vede, Turnu Măgurele, Zimnicea	Alexandria, Roşiori de Vede, Turnu Măgurele, Zimnicea
	Bulgaria	3 municipalităţi - Belene, Sviştov şi Nikopol	Belene, Sviştov, Nikopol
BIHOR - HAJDU-BIHÁR 2002 13 755 kmp	România	Bihor	Oradea
	Ungaria	Hajdu-Bihàr	Debrecen
DUNĂRE – DOBROGEA 2002 24 177 kmp	România	Călăraşi, Constanţa, Ialomiţa	Constanţa, Călăraşi, Slobozia, Mangalia
	Bulgaria	Dobrich, Varna	Varna, Dobrich, Silistra

Unităţile administrativ-teritoriale de nivel comunal nu au fost nominalizate.

Prima euroregiune de cooperare transfrontalieră constituită la nivelul statelor din fost bloc comunist a fost constituită începând cu anul 1992, la iniţiativa Ungariei. Euroregiunea Carpatică, cum avea să fie denumită, se dorea grefată pe structura „Bazinului Carpatic", concept introdus în circulaţie după Tratatul de pace de la Trianon, pentru a desemna fosta Ungarie Mare (Deică, 2000). Factorul liant al cooperării euroregionale s-a dorit a fi moştenirea comună austro-ungară, care s-ar reflecta asupra unei infrastructuri unitare, dar mai ales prezenţa populaţiei maghiare în toate zonele naţionale componente. Dacă la înfiinţare, cuprindea un teritoriu doar de 64.592 km^2, constituit în proporţie de 35,7% din teritoriu maghiar şi 19,8% teritoriu ucrainean, evoluţia ulterioare a transformat această euroregiune într-o structură teritorială de nivel macroregional, caracterizată printr-un veritabil mozaic etnic[93].

[93] Ucraineni-35% din total, maghiari-22%, români-16%, polonezi-13%, slovaci-8%, ţigani-3%, ruşi-2%, alte etnii-1% (sursa Fundaţia Carpatica, 2003, Ilieş, 2004).

În acest context, au apărut, inevitabil, tendințele de fragmentare: pe de o parte pe criterii identitare iar pe de altă parte, ca urmare a nucleelor de cooperare transfrontalieră ce au indus vectori preferențiali de cooperare și implicit apariția unor euroregiuni mai mici și mult mai viabile, „incluse" în euroregiunea Carpatică. Euroregiuni cum sunt Slana-Rimava sau Kosice-Miskolc de la frontiera Slovaco-Ungară sau Bihor-Hajdu Bihar, axată pe axa de cooperare Oradea-Debrecen au spart ulterior unitatea euroregiunii Carpatice, punând sub semnul întrebării viabilitatea sa.

Mult mai funcțională pare a fi Euroregiunea Dunăre-Criș-Mureș-Tisa (DKMT). Constituită în 1997, euroregiunea alătură în prezent 4 județe românești, 4 comitate ungare și regiunea autonomă Voivodina din Serbia, fiind relativ echilibrată sub raport teritorial și demografic între cele trei componente ale sale (română, ungară și sârbă)[94]. Corespunzător, axele de structurare macroteritorială se sprijină pe trei nuclee de polarizare: Timișoara, Novi Sad și Szeged.

Principala restricție cu care se confruntă însă cooperarea transfrontalieră la nivelul euroregiunii DKMT rezultă din cadrul diferit de cooperare cu Serbia: dacă frontiera româno-ungară este o frontieră internă a U.E., caracterizată printr-un grad mare de permeabilitate, frontiera sârbă este relativ greu permeabilă, fiind percepută ca o frontiera dintre UE și un spațiu, ex-iugoslav, caracterizat printr-un grad mare de instabilitate politică și criminalitate organizată. În plus, instituirea regimului de vize cu plată între România și Serbia contribuie la accentuarea impermeabilității acestui sector.

La granița estică a României, Prutul se configurează tot mai pregnant ca o graniță relativ stabilă a Uniunii Europene. O graniță ce va trebui să facă față unor noi provocări determinate de ambivalența dintre restricțiile necesare unei cât mai bune „filtrări" a fluxurilor transfrontaliere ce bat la porțile estice ale Uniunii Europene și configurația etnică, caracterizată printr-o remarcabilă omogenitate a românilor pe ambele maluri ale Prutului, ce impune o intensificare a cooperării transfrontaliere.

In acest context. celor trei euroregiuni de cooperare transfrontalieră circumscrise axei transversale a Prutului, li se impune o redimensionare a cadrului de cooperare, de la îmbunătățirea micului trafic de frontieră pe baza afinităților comune - etnice, culturale și chiar de sânge - a populației de pe cele două maluri, la un control cât mai riguros al traficului către țările Uniunii Europene.

Legea nr. 151 din 1998 privind dezvoltarea regională în România, elaborată după modelul Consiliului Europei, prevede că unul dintre obiective este „stimularea cooperării interregionale, interne și internaționale, a celei transfrontaliere, inclusiv în cadrul euroregiunilor, precum și participarea regiunilor de dezvoltare la structurile și organizațiile europene care promovează dezvoltarea economică și instituțională a acestora, în scopul realizării unor proiecte de interes comun, în conformitate cu acordurile internaționale, la care România este parte".

Ca o concluzie generală, se poate afirma că spațiile transfrontaliere reprezintă domenii extrem de sensibile și vulnerabile la schimbările geografice, identitatea lor fiind rezultatul asocierii unor factori etnici, culturali, geografici, istorici, economici, demografici și politici specifici. Intensificarea fluxurilor transfrontaliere ca urmare a urbanizării și industrializării unifică spații altădată divizate politic și

[94] Partea română: 32 028 km^2, 1 941 000 loc, partea ungară: 23 922 km^2, 1 777 000 loc, partea sârbă: 21 506 km^2, 2 014 000 loc.

economic; euroregiunile devin din ce în ce mai mult structuri teritoriale cu o personalitate proprie, generate de fluxuri transfrontaliere şi promotoare, la rândul lor, de fluxuri globalizante.

ANEXĂ

REGIUNILE ADMINISTRATIVE DE BAZĂ ALE STATELOR DIN UNIUNEA EUROPEANĂ (EU-27)[95]

[95] Sursa: Calendario Atlante de Agostini, Instituto Geografico de Agostini, Novarra, 2006.

AUSTRIA

(Österreich)

9 landuri federale (Bundesländer)

Landul (Bundesländer)	Suprafaţa [kmp]	Populaţia [loc, 2004]	Densitatea [loc/kmp]	Capitala
Austria Inferioară (Niederösterreich)	19 178	1 562 790	81	Sankt Pölten
Austria Superioară (Oberösterreich)	11 982	1 389 201	116	Linz
Burgenland	3 965	277 665	70	Eisenstadt
Carintia (Kärnten)	9 536	557 784	58	Klagenfurt
Salzburg	7 154	522 682	73	Salzburg
Stiria (Steiermark)	16 392	1 183 681	72	Graz
Tirol	12 648	688 567	54	Innsbruck
Viena (Wien)	415	1 564 449	3 770	Viena
Vorarlberg	2 601	358 059	138	Bregenz
AUSTRIA	**83 871**	**8 104 878**	**97**	**Viena**

BELGIA

(Belgique / België)

3 regiuni, 10 provincii

Regiunea	Suprafaţa [kmp]	Populaţia [loc, 2004]	Densitatea [loc/kmp]	Capitala
Bruxelles/Brussel*	**162**	**1 004 239**	**6 199**	**Bruxelles/ Brussel**
Flandra/Flandre, Vlaanderen*	**13 521**	**6 027 395**	**446**	**Antwerpen/ Anvers**
Antwerpen/ Anvers	2867	1 673 023	584	Antwerpen/ Anvers
Brabant (partea flamandă)	2 106	1 034 071	491	Leuven/ Louvain
Flandra Occidentală	3 144	1 136 357	361	Bruges/ Brugge
Flandra Orientală	2 982	1 376 389	462	Gand/Gent
Limburg	2 422	807 555	333	Hasselt
Valonia/Vallonia, Region Wallonne*	**16 845**	**3 385 488**	**201**	**Namur/ Namen**
Brabant (partea valonă)	1 091	361 418	331	Wavre/ Waver
Hainaut	3 786	1 284 133	339	Mons/ Bergen
Liège	3 862	1 031 271	267	Liège/Luik
Luxembourg	4 440	254 773	57	Arlon/Aarlen
Namur	3 666	453 893	124	Namur/ Namen
BELGIA	**30 528**	**10 410 122**	**341**	**Bruxelles/ Brussel**

BULGARIA
(Bălgarija)
28 districte

Districtul	Suprafaţa [kmp]	Populaţia [loc, 2004]	Densitatea [loc/kmp]	Capitala
Blagoevgrad	6 452	335 638	52	Blagoevgrad
Burgas	7 748	419 925	54	Burgas
Dobrič	4 723	208 469	44	Dobrič
Gabrovo	2 023	139 115	69	Gabrovo
Haskovo	5 539	270 096	49	Haskovo
Jambol	3 355	149 534	45	Jambol
Kărdžali	3 209	161 002	50	Kărdžali
Kjustendil	3 051	156 376	51	Kjustendil
Loveč	4 128	163 342	40	Loveč
Montana	3 628	173 596	48	Montana
Pazardžik	4 459	303 246	68	Pazardžik
Pernik	2 393	144104	60	Pernik
Pleven	4 338	315 230	73	Pleven
Plovdiv	5 962	710 958	119	Plovdiv
Razgrad	2 638	142 388	54	Razgrad
Ruse	2 791	261 108	94	Ruse
Šumen	3 380	200 701	59	Šumen
Silistra	2 847	137 424	48	Silistra
Sliven	3 544	213 194	60	Sliven
Smoljan	3 194	135 029	42	Smoljan
Sofia (capitala)	1 344	1 208 930	900	
Sofia (Sofija)	7 059	264 988	38	Sofia
Stara Zagora	5 152	364 051	71	Stara Zagora
Tărgovište	2 560	138 160	54	Tărgovište
Varna	3 819	458 661	120	Varna
Veliko Tărnovo	4663	287 011	62	Veliko Tărnovo
Vidin	3033	122 609	40	Vidin
Vraca	3 938	216 388	55	Vraca
BULGARIA	**110 970**	**7 361 119**	**66**	**Sofia**

CEHĂ, Republica –
(Republica Cehă)
14 provincii

Provincia	Suprafaţa [kmp]	Populaţia [loc, 2004]	Densitatea [loc/kmp]	Capitala
Boemia Centrală (Středočeský)	11 013	1 135 795	103	Praga
Boemia Meridională (Jihočeský)	10 057	625 541	62	České Budějovice
Karlovarský	3 315	304 249	92	Karlovy Vary
Královéhradecký	4 758	547 563	115	Hradec

				Králové
Liberecký	3 163	427 722	135	Liberec
Moravia Meridională	7 065	1 122 570	159	Brno
Moravskolezský	5 535	1 260 277	228	Ostrava
Olomoucký	5 160	636 313	123	Olomouc
Pardubický	4 519	505 486	112	Pardubice
Plzeňský	7 562	550 113	73	Plzeň
Praga	496	1 165 581	2 350	Praga
Ustecký	5 334	820 868	154	Ustí nad Labem
Vysočina	6 926	517 511	75	Jilhava
Zilinský	3 963	591 866	149	Zlín
CEHĂ, Rep.	**78 866**	**10 211 455**	**129**	**Praga**

CIPRU
(Kypros, Kibris)

	Suprafaţa [kmp]	**Populaţia** [loc, 2004]	**Densitatea** [loc/kmp]	**Capitala**
Cipru	**5 896**	**689 565**	**124**	**Nicosia**
Republica Turcă a Ciprului de Nord	3 355	215 790	64	Nicosia

DANEMARCA
(Danmark)
5 regiuni, 15 districte [amter], 2 municipalităş - M

Districte [amter]	**Suprafaţa** [kmp]	**Populaţia** [loc, 2004]	**Densitatea** [loc/kmp]	**Capitala**
SJÆLLAND	**7 450**	**2 273 215**	**305**	
Frederiksborg	1 347	373 688	277	Hillerød
København	528	618 407	1 171	København
Roskilde	891	237 089	266	Roskilde
Storstrøm	1 603	148 167	92	Nykøbing Falster
Vestsjælland	2 984	302 479	101	Sorø
BORNHOLM	**589**	**43 774**	**74**	
Bornholm	589	43 774	74	Rønne
LOLLAND-FALSTER	1 795	113 717	63	
Storstrøm	1 795	113 717	63	Nykøbing Falster
JYLLAND	**29 778**	**2 491 852**	**84**	
Århus	4 561	653 472	143	Århus
Nordjylland	6 173	495 669	80	Ålborg
Ribe	3 132	224 595	72	Ribe
Ringkøbing	4 854	274 830	57	Ringkøbing
Sønderjylland	3 939	252 936	64	Åbenrå
Vejle	2 997	355 691	119	Vejle
Viborg	4 122	234 659	57	Viborg
FIONIA (FYN)	**3 486**	**475 082**	**136**	
Fionia (Fyn)	3 486	475 082	136	Odense

Copenhaga (København) - M	88	501 664	5 701	København
Frederiksberg - M	9	91 721	10 191	Frederiksberg
DANEMARCA	**43 098**	**5 397 640**	**125**	**Copenhaga**

ESTONIA
(Eesti)
15 provincii

Provincii	**Suprafaţa** [kmp]	**Populaţia** [loc, 2004]	**Densitatea** [loc/kmp]	**Capitala**
Harju	4 333	521 410	120	Talinn
Hiilu	1 023	10 289	10	Kärdla
Ida-Viru	3 364	174 809	52	Jõhvi
Järva	2 623	38 255	15	Paide
Jõgeva	2 604	37 647	14	Jõgeva
Lääne	2 383	28 101	12	Haapsalu
Lääne-Viru	3 465	66 743	19	Rakvere
Pärnu	4 807	89 660	19	Pärnu
Põlva	2 165	31 954	15	Põlva
Rapla	2 980	37 093	12	Rapla
Saare	2 922	35 356	12	Kuressare
Tartu	2 993	148 872	50	Tartu
Valga	2 043	35 059	17	Valga
Viljandi	3 422	56 854	17	Viljandi
Võru	2 305	38 967	17	Võru
Estonia	**43 432**	**1 351 069**	**31**	**Talinn**

FINLANDA
(Suomi, Finland)
6 provincii

Provincii	**Suprafaţa** [kmp]	**Populaţia** [loc, 2004]	**Densitatea** [loc/kmp]	**Capitala**
Ahvenanmaa (Åland)	1 552	26 530	17	Maarianhamina (Mariehamn)
Itä-Suomi	60 720	581 091	10	Mikkeli (St. Michel)
Etelä-Suomi	34 377	2 127 056	62	Hämeenlinna (Tavastehus)
Länsi-Suomi	80 976	1 854 598	23	Turku (Åbo)
Oulu (Uleåborg)	61 573	460 893	7	Oulu (Uleåborg)
Lappi (Lappland)	98 947	186 443	2	Rovaniemi
Finlanda	**338 145**	**5 236 611**	**15**	**Helsinki** (Helsingfors)

FRANŢA
(France)
22 regiuni

Regiuni	Suprafaţa [kmp]	Populaţia [loc, 2003]	Densitatea [loc/kmp]	Capitala
Alsacia (Alsace)	8 280	1 775 390	214	Strasbourg
Acvitania (Aquitaine)	41 308	2 988 395	72	Bordeaux
Auvergne	26 013	1 314 476	51	Clermont-Ferrand
Bretania (Bretagne)	27 208	2 977 932	109	Rennes
Burgundia (Bougogne)	31 582	1 612 397	51	Dijon
Centru (Centre)	39 151	2 466 617	63	Orléans
Champagne-Ardenne	25 606	1 336 741	52	Châlons-en-Champagne
Corsica (Corse)	8 680	265 999	31	Ajaccio
Franche-Comté	16 202	1 130 532	70	Besançon
Ile-de-France	12 012	11 131 412	927	Paris
Limousin	16 942	710 645	47	Limoges
Languedoc-Rousillon	27 376	2 401 838	88	Montpellier
Lorena (Lorraine)	23 547	2 319 109	98	Metz
Midi-Pyrénées	45 348	2 637 957	110	Toulouse
Nord-Pas de Calais	12 414	4 013 107	323	Lille
Normandia Inferioară (Basse Normandie)	17 589	1 436 134	82	Caen
Normandia Superioară (Haute Normandie)	12 317	1 787 319	145	Rouen
Pays de la Loire	32 082	3 312 473	103	Nantes
Picardia (Picardie)	19 400	1 869 386	96	Amiens
Poitou-Charentes	25 810	1 668 337	65	Poitiers
Provence-Alpes-Côte d'Azur	31 400	4 665 051	149	Marsilia
Rhone-Alpes	43 698	5 813 733	133	Lyon
FRANŢA	**543 965**	**59 634 980**	**110**	**Paris**

GERMANIA
(Deutschland)
16 landuri federale (Bundesländer)

Landul (Bundesländer)	Suprafaţa [kmp]	Populaţia [loc, 2004]	Densitatea [loc/kmp]	Capitala
Baden-Württemberg	35 752	10 692 556	299	Stuttgart
Bavaria (Bayern)	70 549	12 423 386	176	München
Berlin	892	3 388 477	3 799	Berlin

Brandenburg	29 477	2 574 521	87	Potsdam
Bremen	404	663 129	1 641	Bremen
Hamburg	755	1 734 083	2 297	Hamburg
Hessen	21 115	6 089 428	288	Wiesbaden
Mecklemburg-Vorpommern	23 174	1 732 226	75	Schwerin
Renania de Nord-Westfalia	34 084	18 079 686	530	Düsseldorf
Renania Palatinat (Rheinland-Pfalz)	19 847	4 058 682	204	Mainz
Saar	2 569	1 061 376	413	Saarbrücken
Saxonia (Sachsen)	18 414	4 321 437	235	Dresda
Saxonia Anhalt (Sachsen-Anhalt)	20 445	2 522 941	123	Magdeburg
Saxonia Inferioară (Niedersachsen)	47 618	7 993 415	168	Hannover
Schleswig-Holstein	15 763	2 823 171	179	Kiel
Thuringia (Thüringen)	16 172	2 373 157	147	Erfurt
GERMANIA	**357 030**	**82 531 671**	**231**	**Berlin**

GRECIA

(Hellas)

13 provincii

Provincii	**Suprafaţa** [kmp]	**Populaţia** [loc, 2001]	**Densitatea** [loc/kmp]	**Capitala**
Attica	3 808	3 894 573	1 023	Atena
Creta	8 336	594 368	71	Hērāklion
Egeea Meridională	5 286	298 462	56	Hermoúpolis
Egeea Septentrională	3 836	205 235	54	Mitilene
Epir	9 203	336 392	37	Giánnina
Grecia Centrală	15 549	568 144	37	Lamía
Grecia Occidentală	11 350	721 541	64	Patras
Insulele Ionice	2 307	209 608	91	Corfú
Macedonia Centrală	18 811	1 874 597	100	Salonic
Macedonia Occidentală	9 451	294 317	31	Kozáni
Macedonia Orientală şi Tracia	14 157	607 162	43	Komotini
Peloponez	15 490	597 623	39	Tripoli
Tessalia	14 037	740 115	53	Larissa
Muntele Sfânt (Hágion Oros)	336	1 971	6	Karyaí
GRECIA	**131 957**	**10 934 097**	**83**	**Atena**

IRLANDA
(Éire, Ireland)
4 provincii

Provincii	Suprafaţa [kmp]	Populaţia [loc, 2002]	Densitatea [loc/kmp]	Capitala
Leinster (Cúige Laighean)	19 801	2 105 579	106	Dundalk
Munster (Cúige Mumhan)	24 674	1 100 614	45	Cork
Ulster (Cúige Uladh)	8 088	246 077	34	Monaghan
Connaught (Cúige Chonnacht)	17 710	464 296	26	Galway
IRLANDA	**70 273**	**3 917 053**	**56**	**Dublin**

ITALIA
(Italia)
20 regiuni

Provincii	Suprafaţa [kmp]	Populaţia [loc, 2004]	Densitatea [loc/kmp]	Capitala
Abruzzo	10 798	1 299 272	120	L'Aquila
Basilicata	9 992	596 546	60	Potenza
Calabria	15 080	2 009 268	133	Catanzaro
Campania	13 595	5 788 986	426	Napoli
Emilia-Romagna	22 124	4 151 369	188	Bologna
Friuli-Venezia Giulia*	7 855	1 204 718	153	Trieste
Latium (Lazio)	17 207	5 269 972	306	Roma
Liguria	5 421	1 592 309	294	Genova
Lombardia	23 861	9 393 092	394	Milano
Marche	9 694	1 518 780	157	Ancona
Molise	4 438	321 953	73	Campobasso
Piemonte	25 399	4 330 172	170	Torino
Puglia	19 362	4 068 167	210	Bari
Sardinia (Sardegna)*	24 090	1 650 052	68	Cagliari
Sicilia*	25 708	5 013 081	195	Palermo
Trentino-Alto Adige (Südtirol)*	13 607	974 613	72	Trento
Toscana	22 997	3 598 269	156	Firenze
Umbria	8 456	858 938	102	Perugia
Valle d'Aosta*	3 263	122 868	38	Aosta
Veneto	18 391	4 699 950	256	Venezia
ITALIA	**301 338**	**58 462 375**	**194**	**Roma**

* Regiuni cu statut special

LETONIA
(Latvija)
26 districte, 7 oraşe

Districte *oraşe	**Suprafaţa** [kmp]	**Populaţia** [loc, 2004]	**Densitatea** [loc/kmp]	**Capitala**
Aizkraukle	2 567	41 459	16	
Alüksne	2 245	25 447	11	
Balvi	2 381	28 827	12	
Bauska	1 881	52 137	28	
Cësis	2 973	58 328	20	
Daugavpils	2 526	41 088	16	
Dobele	1 632	39 185	24	
Gulbene	1876	27 385	15	
Jelgava	1 605	37 107	23	
Jëkabpils	2 997	54 014	18	
Kräslava	2 288	35 197	15	
Kuldïga	2 500	37 119	15	
Liepäja	3 593	45 312	13	
Limbaņi	2602	39 216	15	
Ludza	2412	33 269	14	
Madona	3 349	44 789	13	
Ogre	1 843	63 162	34	
Preili	2 042	40 077	20	
Rëzekne	2 809	42 239	15	
Rïga	3 132	150 094	48	
Saldus	2 182	37 836	17	
Talsi	2 748	48 239	18	
Tukums	2 457	55 359	23	
Valka	2 441	32 946	13	
Valmiera	2 373	59 309	25	
Ventspils	2 462	14 222	6	
Daugavpils*	73	111 231	1 524	
Jelgava*	60	66 088	1 101	
Jürmala*	100	55 452	555	
Liepäja*	60	86 476	1 441	
Rëzekne*	18	37 223	2 068	
Rïga*	307	735 241	2 395	
Ventspils*	55	44 130	802	
LETONIA	**64 589**	**2 319 203**	**36**	

LITUANIA
(Lietuva)
10 districte

Districte	**Suprafaţa [kmp]**	**Populaţia [loc, 2005]**	**Densitatea [loc/kmp]**	**Capitala**
Alytus	5 425	182 839	34	Alytus
Kaunas	8 089	685 766	85	Kaunas
Klaipeda	5 209	382 184	73	Klaipeda
Marijampole	4 463	185 444	42	Marijampole

Panevęnys	7 881	292 392	37	Panevęnys
Ńiauliai	8 540	360 795	42	Ńiauliai
Taurage	4 411	131 476	30	Taurage
Telńiai	4 350	177 006	41	Telńiai
Utena	7 201	178 980	25	Visaginas
Vilnius	9 731	848 563	87	Vilnius
LITUANIA	**65 300**	**3 425 445**	**52**	**Vilnius**

LUXEMBURG

(Lëtzebuerg, Luxembourg)
3 districte

Districte	Suprafaţa [kmp]	Populaţia [loc, 2005]	Densitatea [loc/kmp]	Capitala
Diekirch	1 156	70 826	61	
Grevenmacher	525	54 752	104	
Luxembourg	904	329 422	364	
Luxemburg	**2 586**	**455 000**	**176**	

MALTA

(Malta)
6 regiuni

Regiuni	Suprafaţa [kmp]	Populaţia [loc, 2004]	Densitatea [loc/kmp]	Capitala
Gozo e Comino	69,9	31 617	452	
Occidentale	68,7	55 114	802	
Portul extern	31,7	122 913	3 877	
Potul intern	14,6	85 629	5 865	
Sud-Estică	52,8	55 199	1 045	
Vestică	77,9	49 395	634	
MALTA	**315,6**	**399 867**	**1 267**	**Valetta**

OLANDA

(Nederland)
12 provincii

Provincii	Suprafaţa [kmp]	Populaţia [loc, 2005]	Densitatea [loc/kmp]	Capitala
Brabantul Septentrional	5 082	2 410 648	474	s-Hertogenbosch
Drenthe	2 680	483 173	180	Assen
Flevoland	2 412	365 301	151	Lelystad
Frisia	5 741	642 998	112	Leeuwarden
Gheldria	5 137	1 970 865	384	Arnhem
Groningen	2 968	575 234	194	Groningen
Limburg	2 209	1 135 962	514	Maastricht
Olanda Meridională	3 446	3 452 323	1 002	Haga
Olanda Septentrională	4 059	2 595 294	639	Haarlem
Overijssel	3 421	1 109 251	324	Zwolle

Utrecht	1 439	1 171 356	814	Utrecht
Zeeland	2 934	379 948	129	Middelburg
OLANDA	**41 528**	**16 292 354**	**392**	**Amsterdam**

POLONIA
(Polska)
16 voievodate

Voievodate	Suprafaţa [kmp]	Populaţia [loc, 2004]	Densitatea [loc/kmp]	Capitala
Dolnośląskie	19 948	2 895 729	145	Wrocław
Kujawsko-Pomorskie	17 970	2 067 548	115	Toruń
Lubelskie	25 115	2 187 918	87	Lublin
Lubuskie	13 984	1 009 177	72	
Małopolskie	15 144	3 256 171	215	Cracovia
Mazowieckie	35 597	5 139 545	144	Varşovia
Opolskie	9 412	1 053 723	112	Opole
Podkarpackie	17 926	2 097 325	117	Rzeszów
Podlaskie	20 180	1 204 036	60	Białystok
Pomorskie	18 293	2 192 404	120	Gdańsk
Śląskie	12 294	4 707 825	383	Katowice
Świętokrzyskie	11 672	1 290 176	111	Kielce
Łódzkie	18 219	2 592 568	142	Łódź
Warmińsko-Mazurskie	24 203	1 428 385	59	Olsztyn
Wielkopolskie	29 826	3 362 011	113	Poznań
Zachodniopomorskie	22 902	1 695 708	74	Szczecin
POLONIA	**312 685**	**38 180 249**	**122**	**Varşovia**

PORTUGALIA
(Portugal)
3 regiuni autonome şi 18 districte în Pontugalia continentală

Districte *regiuni autonome	Suprafaţa [kmp]	Populaţia [loc, 2001]	Densitatea [loc/kmp]	Capitala
Portugalia continentală*	89 045	9 869 343	111	Lisabona
Aveiro	2 799	713 575	255	Aveiro
Beja	10 266	161 211	16	Beja
Braga	2 706	831 366	307	Braga
Bragança	6 599	148 883	23	Bragança
Castelo Branco	6 627	208 063	31	Castelo Branco
Coimbra	3 974	441 204	111	Coimbra
Évora	7 392	173 654	23	Évora
Faro	4 995	395 218	79	Faro
Guarda	5 536	179 961	33	Guarda
Leiria	3 509	459 426	131	Leiria
Lisabona (Lisboa)	2 801	2 136 013	763	Lisabona

Portalegre	6 084	127 018	21	Portalegre
Porto	2 332	1 781 836	764	Porto
Santarém	6 723	454 527	68	Santarém
Setúbal	5 163	788 459	153	Setúbal
Viana do Castelo	2 219	250 275	113	Viana do Castelo
Vila Real	4 309	223 729	52	Vila Real
Viseu	5 011	394 925	79	Viseu
Azore (Açores)*	2 322	241 762	104	Ponta Delgrada
Madeira*	785	245 011	312	Funchal
PORTUGALIA	**92 152**	**10 356 117**	**112**	**Lisabona**

REGATUL UNIT al MARII BRITANII şi IRLANDEI DE NORD

(United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland)
4 regiuni: Anglia, Scoţia, Ţara Galilor, Irlanda de Nord
- Anglia: 6 comitate metropolitane, 37 comitate, 43 districte
- Scoţia: 32 districte
- Wales: 22 districte
- Irlanda de Nord: 26 districte,
toate grupate în **12 regiuni de planificare economică**
2 dependenţe ale Coroanei: Insulele Normande şi Insula Man

Regiuni	Suprafaţa [kmp]	Populaţia [loc, 2003]	Densitatea [loc/kmp]	Capitala
Anglia	130 281	49 855 700	383	Londra
Ŝara Galilor (Wales)	20 732	2 938 000	142	Cardiff
Scoŝa	77 925	5 057 400	65	Edinburgh
MAREA BRITANIE	**228 938**	**57 851 100**	**125**	**Londra**
Irlanda de Nord	13 576	1 702 600	125	Belfast
REGATUL UNIT	**242 514**	**59 553 700**	**246**	**Londra**

ROMÂNIA

41 judeŝe şi municipiul Bucureşti, grupate în 8 regiuni de dezvoltare

Judeţe	Suprafaţa [kmp]	Populaţia [loc, 2002]	Densitatea [loc/kmp]	Capitala
Regiunea Bucureşti – Ilfov				
Bucureşti	238	1 926 334	8 093,8	-
Ilfov	1583	300 123	189,6	Buftea
Regiunea Centru				
Alba	6 242	382 747	61,3	Alba Iulia
Braşov	5 363	589 028	109,8	Braşov
Covasna	3 710	222 449	60,0	Sfântu Gheorghe
Harghita	6 639	326 222	49,1	Miercurea Ciuc
Mureş	6 714	580 851	86,5	Tg. Mureş
Sibiu	5 432	421 724	77,6	Sibiu
Regiunea Nord – Est				
Bacău	6 621	706 623	106,7	Bacău
Botoşani	4 986	452 834	90,8	Botoşani
Iaşi	5 476	816 910	149,2	Iaşi

Neamŝ	5 896	554 516	94,0	Piatra Neamŝ
Suceava	8 553	688 435	80,5	Suceava
Vaslui	5 318	455 049	85,6	Vaslui
Regiunea Nord – Vest				
Bihor	7 544	600 246	79,6	Oradea
Bistriŝa Năsăud	5 355	311 657	58,2	Bistriŝa
Cluj	6 674	702 755	105,3	Cluj Napoca
Maramureş	6 304	510 110	80,9	Baia Mare
Satu Mare	4 418	367 281	83,1	Satu Mare
Sălaj	3 864	248 015	64,2	Zalău
Regiunea Sud				
Argeş	6 826	652 625	95,6	Piteşti
Călăraşi	5 088	324 617	63,8	Călăraşi
Dâmboviŝa	4 054	541 763	133,6	Târgovişte
Giurgiu	3 526	297 859	84,5	Giurgiu
Ialomiŝa	4 453	296 572	66,6	Slobozia
Prahova	4 716	829 945	176,0	Ploieşti
Teleoman	5 790	436 025	75,3	Alexandria
Regiunea Sud – Est				
Brăila	4 766	373 174	78,3	Brăila
Buzău	6 103	496 214	81,3	Buzău
Constanŝa	7 071	715 151	101,1	Constanŝa
Galaŝi	4 466	619 556	138,7	Galaŝi
Tulcea	8 499	256 492	30,2	Tulcea
Vrancea	4 857	387 632	79,8	Focşani
Regiunea de Sud – Vest				
Dolj	7 414	734 231	99,0	Craiova
Gorj	5 602	387 308	69,1	Tg. Jiu
Mehedinŝi	4 933	306 732	62,2	Drobeta-Turnu Severin
Olt	5 498	489 274	89,0	Slatina
Vâlcea	5 765	413 247	71,7	Râmnicu Vâlcea
Regiunea de Vest				
Arad	7 754	461 791	59,6	Arad
Caraş-Severin	8 520	333 219	39,1	Reşiŝa
Hunedoara	7063	485 712	68,8	Deva
Timiş	8 697	677 926	77,9	Timişoara
ROMÂNIA	**238 391**	**21 680 974**	**90,9**	**Bucureşti**

SLOVACIA

(Slovensko)

8 regiuni (kraj)

Regiuni (kraj)	**Suprafaţa [kmp]**	**Populaţia [loc, 2004]**	**Densitatea [loc/kmp]**	**Capitala**
Banská Bystrica	9 455	698 953	70	Banská Bystrica
Bratislava	2 052	599 787	292	Bratislava
Końice	6 752	769 068	114	Końice
Nitra	6 344	709 752	112	Nitra
Preńov	8 981	794 814	88	Preńov
Trenčin	4 502	602 166	134	Trenčin

Trnava	4 147	552 014	133	Trnava
Ņilina	6 801	693 499	102	Ņilina
SLOVACIA	**49 034**	**5 380 053**	**110**	**Bratislava**

SLOVENIA

(Slovenija)

12 regiuni statistice

Regiuni statistice	Suprafaţa [kmp]	Populaţia [loc, 2004]	Densitatea [loc/kmp]	Capitala
Gorenjska	2 137	198 275	93	Kranj
Gorińka	2 325	119 532	51	Nova Gorica
Jugovzhodna Slovanija	2 683	138 851	52	Novo Mesto
Korońka	1 041	73 816	71	Slovenj Gradec
Notranjsko-krańka	1 456	50 937	35	Postojna
Obalno- krańka	1 044	104 983	101	Koper
Osrednjeslovenska	2 547	495 663	195	Ljubliana
Podravska	2 170	319 186	147	Maribor
Pomurskia	1 337	122 879	92	Murska Sobota
Savinjska	2 384	257 105	108	Celje
Spodnjeposavska	885	70 117	79	Krńko
Zasavska	264	45 660	173	Trbovlje
SLOVENIA	**20 273**	**1 997 004**	**99**	**Ljubliana**

SPANIA

(España)

17 comunităţi autonome

Comunităţi autonome	Suprafaţa [kmp]	Populaţia [loc, 2003]	Densitatea [loc/kmp]	Capitala
Andalusia	87 599	7 606 848	87	Sevilla
Aragon	47 720	1 230 090	26	Zaragoza
Asturias, Principado de -	10 604	1 075 381	101	Oviedo
Baleare, I-le -	4 992	947 361	190	Palma de Mallorca
Canare, I-le -	7 447	1 894 868	254	Las Palmas Santa Cruz
Cantabria	5 321	549 690	103	Santander
Castilia şi León	94 224	2 487 646	26	Valladolid
Castilia-La Mancha	79 461	1 815 781	23	Toledo
Catalonia	32 113	6 704 146	209	Barcelona
Estremadura	41 634	1 073 904	26	Mérida
Galicia	29 575	2 751 094	93	Santiago
La Rioja	5 045	287 390	57	Logroño
Madrid	8 028	5 718 942	712	Madrid
Murcia	11 314	1 269 230	112	Murcia
Navarra	10 391	578 210	56	Pamplona
Tara Bascilor	7 234	2 112 204	292	Vitoria
Valencia	23 255	4 470 885	192	Valencia
SPANIA	505 957	42 573 670	84	Madrid

SUEDIA
(Sverige)
21 comitate

Comitate	Suprafaţa [kmp]	Populaţia [loc, 2005]	Densitatea [loc/kmp]	Capitala
Blekinge	2 947	150 335	51	Karlskrona
Dalarna	28 196	276 042	10	Falun
Gävleborg	18 200	276 599	15	Gävle
Gotland	3 151	57 661	18	Visby
Halland	5 462	283 788	52	Halmstad
Jämtland	49 343	127 424	3	Östersund
Jönkőping	10 495	329 297	31	Jönkőping
Kalmar	11 219	234 496	21	Kalmar
Kronoberg	8 467	178 285	21	Växjö
Norrbotten	98 249	252 585	3	Luleå
Örebro	8 546	273 920	32	Örebro
Östergötland	10 605	415 990	39	Linköping
Scania (Skåne)	11 035	1 160 919	105	Malmö
Södermanland	6 103	261 070	43	Nyköping
Stockholm	6 519	1 872 900	287	Stockholm
Uppsala	7 037	302 564	43	Uppsala
Värmland	17 591	273 547	16	Karlstad
Västerbotten	55 190	256 875	5	Umeå
Västernorrland	21 685	244 195	11	Härnösand
Västmanland	6 318	261005	41	Västerås
Västra Götaland	23 956	1 521 895	64	Göteborg
SUEDIA	**410 314**	**9 011 392**	**22**	**Stockholm**

UNGARIA
(Magyarország)
20 comitate şi capitala*

Comitate	Suprafaţa [kmp]	Populaţia [loc, 2004]	Densitatea [loc/kmp]	Capitala
Bács-Kiskun	8 445	542 000	64	Kecskemét
Baranya	4 430	402 000	91	Pécs
Békés	5 631	393 000	70	Békéscsaba
Borsod-Abaúj-Zemplén	7 247	738 000	102	Miskolc
Csongrád	4 263	426 000	100	Szeged
Fejér	4 359	428 000	98	Székesfehérvar
Győr-Moson-Sopron	4 208	440 000	105	Győr
Hajdú-Bihar	6 211	550 000	89	Debrecen
Heves	3 637	324 000	89	Eger
Jász-Nagykun-Szolnok	5 582	413 000	74	Szolnok
Komárom-Esztergom	2 265	316 000	140	Tatabánya
Nógrád	2 546	218 000	86	Salgótarján

Pest	6 393	1 123 000	176	Budapest
Somogy	6 036	334 000	55	Kaposvár
Szabolcs-Szatmár-Bereg	5 936	583 000	98	Nyíregyháza
Tolna	3 703	247 000	67	Szekszárd
Vas	3 336	267 000	80	Szombathely
Veszprém	4 493	368 000	82	Veszprém
Zala	3 784	297 000	78	Zalaegerszeg
Budapesta*	525	1 708 000	3 253	-
UNGARIA	**93 030**	**10 117 000**	**109**	**Budapesta**

BIBLIOGRAFIE

Barré, A. (1994) *Frontières naturelles, frontières artificielles et circulation en Europe*, în *Hommes et Terres du Nord*, 2-3, pp. 71-81.

Bastié, J., Dézert, B. (1980), *L'espace urbain*, Masson, Paris, New York, Barcelona, Milano.

Bădescu, I., Dungaciu, D., colab. (1995), *Sociologia şi geopolitica frontierei*, **I-II**, Ed. Floarea Albastră, Bucureşti.

Benkö, G., Lipietz, A., edt. (1992), *Les régions qui gagnent. Districts et réseaux: les nouveaux paradigmes de la la géographie économique*, Presses Universitaires de France, Paris.

Beaujeu-Garnier, Jacqueline (1985), *La décentralisation dans un pays centralisé*, în Annales de Géographie, pp. 592-593.

Bécart, A., Brodaty, S. (1998), *La coopération transfrontalière et le dévelopement local*, în *Hommes et Terres du Nord*, 1, pp. 35-43.

Benedek, J. (2004), *Amenajarea teritoriului şi dezvoltarea regională*, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

Bertrand, M. J. (1974), *Géographie de l'administration. L'impact du pouvoir exécutif dans les capitales nationales*, Ed. M. Th. Génin, Librairies Techniques, Paris.

Bodocan, V. (1997), *Geografie politică*, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

Boniface, P. (1999), *Valori permanente, valori de ocazie. Pericolul proliferării statelor*, în „Timpul în 7 zile", 26 ian – 1 febr., pp. 15-16.

Bonnet, J., Tomas, F. (1989), *Centre et périphérie. Eléments d'une problématique urbaine*, în *Revue Géographique de Lyon*, 64, 1, pp. 3-12.

Breton, R. (1989), *L'art de tracer les frontiers*, în *Annales de Géographie*, pp. 102-103.

Brongniart, Ph. (1971), *La région en France*, Librairie Armand Colin, Paris.

Brunet, R., Rey, Violette (coord.) (1996), *Geographie universelle*, X, *Europes Orientales. Asie Centrale*, Ed. Belin-Reclus, Paris.

Cattan, Nadine, Pumain, Denise, Rozenblat, Céline, Saint-Julien, Thérèse (1994), *Le Système des villes européenne*, Ed. Economica, Paris.

Cândea, Melinda, Bran, Florina (2001), *Spaţiul geografic românesc*, Ed. Economică, Bucureşti.

Cândea, Melinda, Simon, Tamara, Cimpoeru, Irina, Simion, G. (2004), *Zone defavorizate în România. Concepte, caracteristici, studii de caz, premise de dezvoltare*, Edit. Universitară, Bucureşti.

Chauprade, A., Thual, Fr. (1998), *Dictionnaire de géopolitique*, Ellipses, Paris, în rom. *Dicţionar de Geopolitică*, Edit. Corint, Bucureşti, 2000.

Ciechocincska, Maria (1993), *L'evolution de la notion de région en Europe Centrale et Orientale*, în *Espaces et Sociétes*, 70-71, L'Harmattan, Paris, pp. 93-112.

Claval, P. (1978), L'Espace et pouvoir, Presses Universitaires de France, Paris.

Cocean, P. (1997), *Ţara (the land) - a typical geographical region of Romania*, în *Revue Roumaine de Géographie*, 41, Edit. Academiei Române, pp. 41-50.

Cocean, P., Ciangă, N. (1999-2000), *The „Lands" of Romania as mental spaces*, în *Revue Roumaine de Géographie*, 43-44, Edit. Academiei Române, pp. 199-206.

Cocean, P. (2002), *Geografie regională*, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

Cucu, V. (1977) *Sistematizarea teritoriului şi localităţilor din România*, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti

Cucu, V. (1996), *Organizarea administrativ-teritorială a României*, în vol. *România. Geografie economică*, Edit. Glasul Bucovinei, Iaşi, pp. 191-256

Cucu, V. (2001), *Geografia oraşului*, Edit. Fundaţiei Culturale „Dimitrie Bolintineanu", Bucureşti.
Dalmasso, E. (1978), *Evolution des disparités régionales entre capitale, métropoles et reste du pays*, în *Bulletin de l'Association de Géographie Français*, 55, 454-455, pp. 233-238.
Dayries, J. J. (1978), *La régionalisation*, Presses Universitaires de France, Paris.
Deică, P. (2000), *Sensul geopolitic al Bazinului Carpatic*, în *Comunicări de Geografie*, IV, Edit. Universităţii din Bucureşti, pp. 371-376.
Di Méo, G. (1998). *Géographie sociale et territoires*, Nathan-Université, Paris.
Ditter, J. G., Holz, Jeanne-Marie, Lepesant, Gilles, Sanguin, A. L., Schulz, J. (1997), *Récomposition de l'Europe Médiane*, Sedes, Paris.
Duby, G. (1995) *Atlas historique*, Edit. Larousse, Paris.
Dumont, G. F. (1995), *La géographie des régimes démocratiques en Europe*, în vol. *Géographie historique et culturelle de l'Europe, Hommage au Professeur Xavier de Planhol*, Presses de l'Université de Paris-Sorbonne, Paris.
Dumolard, P. (1980), *Le concept de région: ambiguités, paradoxes ou contradictions*, în *Travaux de l'Institut de Géografie de Reims*, 41-42, Reims.
Durand, E. V. (1994), *Les collectivités territoriales en France*, Hachette, Paris.
Enyedi, G. (1992), *Urbanisation in East Central Europe: Social Process and Societal Responses in the State Socialist Systems*, în *Urban Studies*, 29, 6, pp. 869-880.
Erdeli, G. (1997) *Forme de organizare administrativ-teritorială ale spaţiului românesc*, în *Comunicări de Geografie*, I, Edit. Universităţii Bucureşti, pp. 63-70.
Erdeli, G., Cândea, Melinda, Braghină, C., Costachie, S., Zamfir, Daniela (1999), *Dicţionar de geografie umană*, Edit. Corint, Bucureşti
Erdeli, G., Cucu, V. (2005), *România. Populaţie, aşezări umane, economie*, Edit. Transversal, Bucureşti.
Fejtö, F. (1997), *La fin des démocraties populaires. Les chemins du post-communisme*, Edit. du Seuil, Paris.
Florian, Violeta (coord.) (2005), *Riscul social - cercul vicios al comunităţilor rurale*, Edit. Terra Nostra, Iaşi.
Fourcher, M. (coord.) (1993, a), *Fragments d'Europe*, Fayard, Paris.
Fourcher, M. (1993, b), *La République Européenne*, Belin, Paris, în româneşte Edit. Mirton, Timişoara, 2000.
Fremont, A (1980), *L'espace vecu et la notion de région*, în *Travaux de l'Institut de Géographie de Reims*, 41-42, Reims.
Garnier, Jacqueline-Beaujeau (1987), *Régions, villes et amenagements, Centre de recherche et d'etudes sur Paris et Ile de France*, Paris.
Gaunard, Marie-France (1998), *Réflexion sur une strategie d'organisation territoriale des espaces urbains frontaliers: agglomération ou réseaux de villes transfrontaliers dans l'espace Saar-Lor-Lux?*, în *Hommes et Terres du Nord*, 1, pp. 17-24.
Ghinea, D. (1996-1998), *Enciclopedia geografică a României*, I-III, Edit. Enciclopedică, Bucureşti.
Giurcăneanu, C. (1983), *Statele pe harta lumii*, Edit. Politică, Bucureşti.
Glon, E., Codron, Valérie, Gonin, P., Gregoris, Marie-Thérèse, Renard, J. P. (1996), *Le développement local au service de la géographie?*, în *Bulletin de l'Association de Géographie Français*, 73, 4, pp. 447-456.
Gonin, P. (1994), *Régions frontalièrs et développement endogène: de nouveaux territoires en construction au sein de l'Union Européenne*, în *Homme et Terres du Nord*, 2-3, pp. 61-70.

Grime, K., Kovásc, Z. (2000), *Changing urban landscapes in East Central Europe*, în vol. *East Central Europe and the Former Soviet Union. Environment and Society*, Arnold, London.
Groza, O. (1999-2000), *Polarisation territoriale et organisation administrative en Roumanie. Le chaînon manquant: le niveau régional*, în *Revue Roumaine de Géographie*, 43-44, Edit. Academiei Române, pp. 19-34.
Groza, O. (2001-2002), *Maillages officiels et identités territoriales officieuses en Roumanie*, în *Actes du Séminaire „L'identité européenne en question"*, CNRS-UMR, Géographie-Cités, Paris.
Gruber, K. (1999), *Regionalism, state naţionale, integrare europeană: perspective vest-europene şi central-europene*, în *Altera*, 10, Târgu Mureş.
Guichonnet, P., Raffestein, C. (1974), *Géographie des frontières*, Presses Universitaires de France, Paris.
Gumuchian, H. (1991), *Répresentations et aménagement du territoire*, Anthropos, Economica, Paris.
Hadjiev, K. S. (2000), *Introducere în geopolitică*, Logos, Moscova.
Heffner, K. (1993), *La hiérarchie de l'administration publique en relation avec la transformation des collectivités locales en Pologne*, în *Bulletin de la Société Languedocienne de Géographie*, 26, 2-3.
Helin, R. A. (1967), *The Volatile Administrative Map of Romania*, în *Annals of the Association of American Geographers*, 57, 3, pp. 481-502.
Hoerner, J. M. (1993), *Autour de la fonction sociale de la frontière*, în *Espaces et Sociétes*, 70-71, L'Harmattan, Paris, pp. 157-164.
Horga, I., Brie, M. (2000) *Perspective historique sur les structures régionales et fonctionnelles en Roumanie*, în *Revista Română de Geografie Politică*, II, 2, Edit. Universităţii din Oradea, Oradea, pp. 55-72.
Humeau, J.-B. (2000), *Régions frontalières et élargissement de l'Union Européenne, în vol. Regionalism and Integration. Culture, Space, Develpment*, Brumar, Timişoara-Tübingen-Angers.
Ianoş, I. (1987), *Oraşele şi organizarea spaţiului geografic*, Edit. Academiei, Bucureşti.
Ianoş, I. (1993), *Spre o nouă bază teoretică a regiunii geografice*, în *Studii şi Cercetări de Geografie*, XL, Edit. Academiei Române, pp. 167-174.
Ianoş, I. (1995), *Stabilitate şi schimbare în sistemul urban românesc, în vol. Populaţia României. Evoluţii şi perspective*, Comisia Naţională de Statistică, Bucureşti, pp. 71-79.
Ianoş, I. (2000, a), *Sisteme teritoriale. O abordare geografică*, Edit. Tehnică, Bucureşti.
Ianoş, I. (2000, b), *Towards an Analysis Methodology of the Conflict Potential Areas. Starting from Romanian Realities*, în Revista Română de Geografie Politică, II, 2, Edit. Universităţii din Oradea, Oradea, pp. 5-15.
Ianoş, I. (2000, d), *Integration and Fragmentation Process in Urban Systems, în vol. Integrated Urban Systems and Sustainability of Urban Life*, International Geographical Union, Commission on Urban Development and Urban Life, Edit. Tehnică, Bucureşti, pp. 67-76.
Ianoş, I. (2005), *Dinamica urbană. Aplicaţii la oraşul şi sistemul urban românesc*, Edit. Tehnică, Bucureşti.
Ianoş, I., Guran, Liliana (1995), *Comportamentul demografic recent al oraşelor României*, în *Studii şi Cercetări de Geografie*, XLII, Edit. Academiei Române, Bucureşti, pp. 3-12.

Ianoş, I., Humeau, J. B. (2000), *Teoria sistemelor de aşezări umane*, Edit. Tehnică, Bucureşti.
Ianoş, I., Popescu, Claudia (1997), *Organizarea spaţiului la nivel de microscară*, în *Buletin Geografic*, I, Bucureşti, pp. 41-45.
Ianoş, I., Popescu, Claudia, Tălângă, C. (1996), *Repartiţia geografică a unor grupuri sociale marginale din România*, în *Studii şi Cercetări de Geografie*, XLII, Edit. Academiei, Bucureşti, pp. 13-22.
Ianoş, I., Tălângă, C. (1994), *Oraşul şi sistemul urban românesc în condiţiile economiei de piaţă*, Institutul de Geografie, Academia Română, Bucureşti.
Ianoş, I., Heller, W. (2006), *Spaţiu, economie şi sisteme de aşezări*, Edit. Tehnică, Bucureşti.
Ilieş, Al. (1999), *Elemente de geografie politică*, Edit. Universităţii din Oradea, Oradea.
Ilieş, Al. (2003), *România între milenii. Frontiere, areale frontaliere şi cooperare transfrontalieră*, Edit. Universităţii din Oradea, Oradea.
Ilieş, Al. (2004), *România. Euroregiuni*, Edit. Universităţii din Oradea, Oradea.
Ionaşcu, Gh. (2002), *Amenajarea teritoriului*, Edit. Fundaţiei România de Mâine, Universitatea „Spiru Haret", Facultatea de Arhitectură şi Urbanism, Bucureşti.
Ionaşcu, Gh. (2003), *Dezvoltarea şi reabilitarea aşezărilor umane din România. Perspectivă ecologică*, Edit. Tempus, Bucureşti.
Iordan, I. (2003), *România, încotro? Regionalizare, Cum? Când? Structuri administrativ-teritoriale în România*, Edit. CD Press, Bucureşti.
Iordan, I., Bugă, D. (1984), *Forme de organizare teritorial-administrativă, în Geografia României*, II, Edit. Academiei, Bucureşti, pp. 26-29.
Iordan, I., Rey, Violette (1993), *La carte administrative de la Roumanie d'avant guerre: probable ou impossible retour?*, în *Bulletin de la Société Languedocienne de Géographie*, 116, 3-4, Montpellier.
Iordan, I., Alexandrescu, Valeria (1996), *Consideraţii geografice privind reorganizarea administrativă a teritoriului României*, în *Revista Geografică*, II-III, Institutul de Geografie, Academia Română, pp. 118-121.
Iordan, P. (1998, a), Central and nation state concepts in Eastern Europe as obstacles for European Integration, în vol. The political geography of current East-West relations, Institut für Landerkünde, Leipzig.
Iordan, P. (1998, b), *Regionalization and Descentralization in Romania - opportunites and obstacles*, în vol. *Romania: Migration, Socio-Economic Transformation and Perspectives of Regional Development*, Sudösteuropa-Studie, 62, München.
Juillard, E. (1962), *La région: essai de définition*, în *Annales de Géographie*, 387, Paris.
Juillard, E. (1976), *Pour une logique des divisions régionales en Europe Occidentale*, în *Revue Géographique de l'Est*, XVI, 3-4, pp. 103-120.
Kleinschmager, R. (1998), *Reflexion sur les frontières étatiques intérieures de l'Union européenne*, în *Revue Géographique de l'Est*, 4, Lyon.
Labasse, J. (1971), *L'organisation de l'espace. Elements de géographie volontaire*, Herman, Paris.
Labasse, J. (1991), *L'Europe des régions*, Géographes, Flammarion, Paris.
Lacoste, Y. (coord.) (1995), *Dictionnaire de géopolitique*, Flammarion, Paris.
Le Breton, J. M. (1996), *Europa Centrală şi Orientală între 1917-1990*, Edit. Cavaliotti, Bucureşti.
Leşea, I., Popovici, I., Rădulescu, I., Rusenescu, Constanţa (1977), *Geografia Americii de Nord şi Centrale*, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.

Lungu, E. (1999), *Conceptul de federalizare în geografia politică a lumii actuale*, în *Spirit Militar Modern*, 4.
Mahon, P. (1985), *La décentralisation administrative*, Librairie Droz, Genève.
Maurel, Marie-Claude (1984), *Pour une géopolitique du territoire, le maillage politico-administratif*, în *Hérodote*, 33-34, Edit. La Découverte, Paris
Michalski, T. (2001), *Geopolitical Determinations of the Changes of the Demographic and Health Situation in Central Europe*, în vol. *Political Geography Studies in Central and Eastern Europe*, Oradea-Gdansk, pp. 17-22.
Miszczuk, A. (2003), *Regionalizacja administracyjna III rzeczypospolitej. Koncepje teoretyczne a rzeczywistość*, Wydawnictwo Uniwersytetu „Marii Curie-Sklodowskiej", Lublin.
Molnár, E., Maier, A., Ciangă, N. (1975), *Centre şi arii de convergenţă în R. S. România*, în *Studia Universitatis Babeş-Bolyai*, Geologia-Geographia, XX, pp. 50-56.
Neguş S. (1998), *Les eurorégions*, în *Revue Roumaine de Géographie*, 42, Edit. Academiei Române, Bucureşti.
Neguş S., Cucu, V, Bogdan, V. L. (2004), *Geopolitica României*, Edit. Transversal, Târgovişte.
Nezan, K. (2001), *Candidatura turcă la Uniunea Europeană şi chestiunea kurdă*, în vol. *„Puteri şi influenţe", Anuar de geopolitică şi geostrategie*, Beaumarchais Center for International Reseach, Edit. Corint, Bucureşti.
Nistor, I. S. (2000), *Comuna şi judeţul. Evoluţia istorică*, Patrimoniu, Edit. Dacia, Cluj-Napoca.
Oroveanu, M. T. (1986), *Organizarea administrativă şi sistematizarea teritoriului R.S. România*, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.
Pais de Brito, J. (1988), *Frontière et village. Note sur l'assise locale d'une frontière politique*, în *Annales de Géographie*, pp. 330-343.
Pascariu, G., Stănculescu, Manuela, Jula, D., Luşaş, Mihaela (2003), *Politica de coeziune a UE şi dezvoltarea economică şi socială la nivel european în România*, Institutul European din România, Bucureşti.
Polivka, H. (1987), *Frontière et structures économiques*, în *Revue Géographique de l'Est*, XXIX, 2, pp. 103-117.
Popa, D. M., Matei, H. C. (1993), *Mică enciclopedie de istorie universală, Statele lumii contemporane*, Edit. Iri, Bucureşti.
Popa, E. (1999), *Autonomia locală în România*, Edit. All Beck, Bucureşti.
Popa, N. (2001), *Racines des évolutions transfrontalières en Europe centrale*, în *Geographica Timisensis*, X, Universitatea de Vest, Timişoara, pp. 55-65.
Popescu, C. L. (1999), *Autonomia locală şi integrarea europeană*, Edit. All Beck, Bucureşti
Popescu, Claudia, Neguş S., Roznovieschi, Irena, Suditu, B., Vlad, L. B. (2003), *Zonele miniere defavorizate din România. Abordare geografică*, Edit. ASE, Bucureşti
Popescu, Claudia, Săgeată, R., Nancu, Daniela, Mocanu, Irena, Dumitrescu, Bianca, Simion, G., Damian, Nicoleta, Borto, Gabriela, Guran, Liliana, Persu, Mihaela, Dogaru, Diana (2004), *Disparităţi regionale în dezvoltarea economico-socială a României*, Meteor Press, Bucureşti.
Popp, N. (1988), *Bazinul Dunării. Natură şi om*, Edit. Litera, Bucureşti.
Preda. M. (coord) (2005), *Comunele şi oraşele României*, Edit. All Beck, Bucureşti.
Pumain, Denise, Saint-Julien, Thérèse, Sanders, Lena (1989), *Villes et auto-organisation*, Economica, Paris.
Puşcaşu, Violeta (2000), *Dezvoltarea regională*, Ed. Economică, Bucureşti.

Racine, J. B., Ungureanu, Al. (1998), *Maillages géographiques de la Roumanie. Relevant Mapping Communication for Relevant Territorial Information*, CD-ROM şi volum, IGUL, Lausanne.
Raffestein, C. (1993), *Autour de la fonction sociale de la frontière*, în *Espaces et Sociétes*, 70-71, pp. 157-164.
Rayvanyi, J., Rey, Violette (1989), *Régions et pouvoirs régionaux en Europe de l'Est et en URSS*, Edit. Masson, Paris.
Renard, J. P. (1997), *La géographie et les frontières*, Edit. l'Harmattan, Paris.
Rey, Violette (1987), *Intégration territoriale et crise spatiale dans les pays de l'Europe de l'Est*, în *Bulletin de la Société Languedocienne de Géographie*, 21, 1-2, pp. 21-28.
Rey, Violette (1998), *Problèmes d'organisation administrative des capitales d'Europe Centrale Orientale*, în *Bulletin de l'Association de Géographie Français*, 75, 4, pp. 479-485.
Rey, Violette (coord.) (1998), *Les territoires centre-européens. Dilemmes et défis. L'Europe Médiane en question*, Edit. La Découverte-Syros, Paris.
Rey, Violette, Groza, Octavia, Ianoş, I., Pătroescu, Maria (2000, 2006), *Atlas de la Roumanie*, Reclus, Dynamique du territoire, CNRS-Libergéo, La Documentation Française, Montpellier, Paris.
Rey, Violette, de Lille, Coudroy, Boulineau, E. (2004), *L'élargissement de l'Union Européenne: réformes territoriales en Europe Centrale et Orientale*, Logiques Politiques, L'Harmattan, Paris.
Reynauld, A. (1981), *Société, espace et pouvoir*, Presses Universitaires de France, Paris
Reymond, H., Cauvin, Colette, Kleinschmager, R. (1998*), L'Espace géographique des villes. Pour une synergie multistrates*, Edit. Anthopos, Paris.
Roncea, G. (1997), *Provocarea autonomiei – „frontiera internă". Războiul logistic şi armele sale în Europa Centrală*, în *Euxin*, 1-2, ISOGEP, Bucureşti, pp. 179-209.
Ronnais, P. (1984), *Urbanization in Romania. A Geography o f Social and Economic Change Since Independence*, The Economic Reseach Institute Stockholm School of Economics, Stockholm.
Rougier, H. (1999), *De la notion de région à celle d'euroregion*, în *Bulletin de l'Association de Géographie Français*, 76, 4, pp. 394-396.
Roux, M. (1997), *Frontières, territoires et échanges dans les Balkans dans la perspective de l'intégration européenne*, în *Territoire en mutation*, 2.
Rus, D. (1997), *Teritorii locuite de români din afara graniţelor ţării*, Edit. Sigma Plus, Deva.
Rusu, E. (1999), *Geografia continentelor. Australia şi Oceania*, Edit. Didactică şi Pedagogică RA, Bucureşti.
Sanguin, A. L. (1990), *Nation, etat et territoire: une géographie politique*, în *Annales de Géographie*, pp. 348-349.
Savey, Suzanne (1994), *Régions frontalières, régions transfrontalières et/ou pionnieres*, în *Bulletin de la Société Languedocienne de Géographie*, 28, 1-2, pp. 227-235.
Săgeată, R. (1999) *Evaluarea impactului generat de posibila revenire la organizarea administrativ-teritorială interbelică asupra sistemului urban din România*, în *Revista Română de Geografie Politică*, I, 1, Edit. Universităţii din Oradea, pp. 85-92.
Săgeată, R. (2000, a), *Organizarea administrativ-teritorială a României. Model de optimizare*, în *Revista Română de Geografie Politică*, II, 1, Edit. Universităţii din Oradea, pp. 61-68.
Săgeată, R. (2000, b), *Municipiile - între deciziile politice şi realităţile economice*, în *Comunicări de Geografie*, IV, Edit. Universităţii Bucureşti, pp. 433-438.

Săgeată, R. (2002, a), *Structuri de cooperare transfrontalieră. Euroregiunea Giurgiu-Ruse*, în *Forum Geografic*, I, 1, Edit. Universitaria, Craiova, pp. 140-149.
Săgeată, R. (2002, b), *Structurile urbane de tip socialist - o individualitate geografică?*, în *Analele Universităţii din Oradea*, Geografie, XII, Edit. Universităţii din Oradea, Oradea, pp. 61-69.
Săgeată, R. (2002-2003), *Evoluţia organizării administrativ-teritoriale a României între 1950 şi 1968*, în *Studii şi Cercetări de Geografie*, XLIX-L, Edit. Academiei Române, Bucureşti, pp. 133-144.
Săgeată, R. (2003, a) *Evoluţia organizării administrativ-teritoriale a României în perioada interbelică (1918-1940)*, în *Revista Geografică*, IX, Institutul de Geografie, Bucureşti, pp. 158-166.
Săgeată, R. (2003, b), *L'organisation administrative et territoriale de la Roumanie – entre le modèle traditionnel et les réalités contemporaines*, în vol. *The 5-th Edition of the Regional Conference of Geography „Geographic Researches in the Carpathian-Danube Space, 2002"*, Edit. Mirton, Timişoara, pp. 601-610.
Săgeată, R. (2004, a), *Modele de regionare politico-administrativă*, Edit. Top Form, Bucureşti.
Săgeată, R. (2004, b) *Dinamica zonelor de influenţă urbană sub presiunea funcţiei politico-administrative*, în *Forum Geografic*, III, 3, Edit. Universitaria, Craiova, pp. 121-126.
Săgeată, R. (2005, a), *Tensiuni geopolitice induse de ţinuturile istorice*, în GeoPolitica, III, 11, Edit. Top Form, Asociaţia de Geopolitică „Ion Conea", Bucureşti, pp. 75-87.
Săgeată, R. (2005, b), *Zonele transfrontaliere şi euroregiunile în procesul globalizării*, în *GeoPolitica*, III, 13, Edit. Top Form, Asociaţia de Geopolitică „Ion Conea", Bucureşti, pp. 67-74.
Săgeată, R. (2005, c), *Ciscaucazia şi mizele echilibrului geostrategic din estul bazinului pontic*, în *GeoPolitica*, III, 14-15, Edit. Top Form, Asociaţia de Geopolitică „Ion Conea", Bucureşti, pp. 41-48.
Săgeată, R. (2006, a), *Deciziile politico-administrative şi organizarea teritoriului. Studiu geografic cu aplicare la România*, Edit. Universităţii Naţionale de Apărarea „Carol I", Edit Top Form, Bucureşti.
Săgeată, R. (2006, b), *Euroregiunile de cooperare transfrontalieră de la noua frontieră estică a Uniunii Europene*, în *GeoPolitica*, IV, 20, Edit. Top Form, Asociaţia de Geopolitică „Ion Conea", Bucureşti, pp. 99-110.
Săgeată, R. (2007), *Modele de regionare politico-administrativă în Europa Centrală*, în *Revista Geografică*, XIII, 2006, Edit. Ars Docendi, pp. 129-134.
Săgeată, R., Nedea, Marcela (2003), *România şi Europa regiunilor - premise pentru o viitoare integrare*, în *GeoPolitica*, I, 2-3, Edit. Top Form, Asociaţia de Geopolitică „Ion Conea", Bucureşti, pp. 93-104.
Săgeată, R. (coord.) (2004), *Soluţii de optimizare a organizării administrativ-teritoriale a României în perspectiva aderării la Uniunea Europeană*, Edit. Ars Docendi, Bucureşti.
Săgeată, R., Nedea, Marcela (2004), *Modele de regionare politico-administrativă în Uniunea Europeană*, în *Analele Universităţii „Spiru Haret"*, Geografie, 6, Edit. Fundaţiei România de Mâine, pp. 85-92.
Săgeată, R., Săgeată, Marcela (2007, a), *Modele de regionare politico-administrativă în Europa de Est*, în *Analele Universităţii „Spiru Haret"*, Geografie, 9, Edit. Fundaţiei România de Mâine, pp. 157-162.

Săgeată, R., Săgeată, Marcela (2007, b), *Political and Ideological Urbanisation. Regional differences in Central and Eastern Europe*, în *Analele Universităţii „Valahia", Târgovişte*, Geografie, 6-7, 2006-2007, pp. 111-118.
Schöller, P. (1978), *The role of the capital city within the national settlement system*, în *Geographica Polonica*, 39, pp. 223-232.
Seguy, R. (1998), *L'Euroregion, un espace economique en construction?*, în *Hommes et Terres du Nord*, 3, pp. 171-174.
Stahl, H. H. (1969), *Organizarea administrativ-teritorială*, Edit. Ştiinţifică, Bucureşti.
Stamate, Gr. (1997), *Frontiera de stat a României*, Edit. Militară, Bucureşti.
Stanczyk, J. (2001), *Regional Cooperation in Trans-border Aspect*, în *Chosen Problems of Political Geography at Central Europe*, Wydawnictwo Universytetu Gdanskiego, pp. 79-84.
Stern, N. (1963), *Caracterizarea regiunilor din R. P. Română ca raioane economice*, în *Monografia geografică a R. P. Române*, vol. II, partea a II-a, Edit. Academiei, Bucureşti, pp. 11-18.
Surd, V. (1991, a), *Traditional Forms of Organizing Geographical Space in Transylvania „The Lands"*, în *Studia Universitatis „Babeş-Bolyai"*, Geographia, XXXV, 2, Cluj-Napoca, pp. 76-80.
Surd, V. (1991, b), *Critical geographical regions*, în *Studia Universitatis „Babeş-Bolyai"*, Geographia, XXXV, 2, Cluj-Napoca, pp. 85-91.
Szul, R. (2001), *Central and Eastern Europe in the Process of Global Political and Economic Transformation*, în vol. *Political Geography Studies in Central and Eastern Europe*, pp. 97-106.
Tarkhov, S. (2001), *Evolution of the Administrative-territorial division of Romania during 20-th century*, în vol. *Political Geography Studies in Central and Eastern Europe*, Oradea-Gdansk, pp. 49-56.
Tălângă, C., Braghină, C. (2000), *Consideraţii privind evoluţia funcţională a oraşelor-porturi dunărene*, în „Terra", XXX (L), 2, pp. 87-89.
Tufescu, V., Herbst, C. (1969), *The New Administrative-territorial Organization of Romania*, în *Revue Roumaine de Géologie, Géophysique et Géographie, Géographie*, 13, 1, Edit. Academiei Române, Bucureşti, pp. 25-37.
Turnock, D. (1991), *The changing Romanian countryside: the Ceauşescu epoch and prospects for change following the revolution*, în *Environment and Planning, Government and Policy*, 9, pp. 319-340.
Ungureanu, Al., Ungureanu, Irina, Donisă, I. (1994-1995), *Les régions géographiques du territoire de la Roumanie*, în *Analele Universităţii „Al. I. Cuza"*, s. II-c, XL-XLI, Iaşi.
Ungureanu, Al., Ianoş, I. (1996), *Characteristic features of the urban system in Romania*, în *Revue Roumaine de Géographie*, 40, pp. 3-12.
Vallega, A. (1995), *La regione, sistema territoriale soustenabile*, Mursia, Milano.
Verhasselt, Yola (1987), *La perception de l'espace transfrontalier. Vécu et comportement transfrontalier*, în *Revue Géographique de l'Est*, 1-2, pp. 19-25.
Vermenten, J. H. (1946), *Evoluţia descentralizării administrative în România*, Bucureşti.
Wackermann, G. (1987), *Le vécu transfrontalier et ses répercussions, Vécu et comportement transfrontalier*, în Revue Géographique de l'Est, XXVII, 1-2, pp. 5-17.
Wackermann, G. (1990), *Les échanges interculturelles dans les espaces transfrontaliers*, în *Bulletin de l'Association de Géographes Français*, 67, 5, pp. 347-356.

Wackermann, G. (1991), *Sociétés et aménagements face aux disparités trans-frontalières*, în *Revue Géographique de l'Est*, XXXI, 2, pp. 89-98.
Wachermann, G., Rey, Violette, Aquatias, Christine (1997), *Des espaces frontaliers aux espaces transfrontaliers*, în vol. *Mutations en Europe Médiane*, SEDES, CNED, Paris.
Watson, W. (1982), *The United States*, Longman.
Wendt, J. (2003), *Territorial Division in Poland and Romania after the Second World War*, în *Revista Română de Geografie Politică*, V, 1, 2003, Ed. Universităţii din Oradea, Oradea, pp. 55-66.
Ziller, J. (1993), *Administrations comparées. Les systèmes politico-administratifs de l'Europe des Douze*, Montchrestein, Paris.
*** (1982), *Enciclopedia geografică a României*, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.
*** (1984), *Geografia României*, II, *Geografie Umană şi Economică*, Edit. Academiei R.S. România, Bucureşti.
*** (1987), *Geografia României*, III, *Carpaţii Româneşti şi Depresiunea Transilvaniei*, Edit. Academiei R.S. România, Bucureşti
*** (1992), *Geografia României*, IV, *Regiunile pericarpatice: Dealurile şi Câmpia Banatului şi Crişanei, Podişul Mehedinţi, Subcarpaţii, Piemontul Getic, Podişul Moldovei*, Ed. Academiei, Bucureşti.
*** (1993, a), *The organization of local and regional government in the European Community*, Luxembourg.
*** (1993, b), *Changements administratifs et territoriaux dans la Nouvelle Europe*, în *Bulletin de la Société Languedocienne de Géographie*, 116, 3-4, Montpellier.
*** (1995, b), *Regionalism. Concepts and approaches at the turn of the Century, Romanian Institute of International Studies*, Norwegian Institute of International Affairs, Bucureşti.
*** (1996), *România. Atlas istorico-geografic*, Edit. Academiei Române, Bucureşti.
*** (1997, a), *Carta Verde. Politica de dezvoltare regională în România*, Guvernul României şi Comisia Europeană, Programul PHARE, Bucureşti.
*** (1998, a), *Legea nr. 151 din 15 august 1998 privind dezvoltarea regională în România*, în *Monitorul Oficial al României*, X, 256, Bucureşti.
*** (1998, b), *Atlas départamental de la France*, Larousse-Bordas, Paris.
*** (2000), *România. Planul Naţional de Dezvoltare, 2000-2002*, ANDR, Bucureşti.
*** (2001), *Lege privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului naţional. IV – Reţeaua de localităţi*, în *Monitorul Oficial al României*, XIII, 408, Bucureşti
*** (2005), *Geografia României*, V, *Câmpia Română, Dunărea, Podişul Dobrogei, Litoralul românesc al Mării Negre şi Platforma Continentală*, Edit. Academiei, Bucureşti.
*** (2006), *Calendario Atlante de Agostini*, Instituto Geografico de Agostini, Novarra.
*** (2007), *România. Atlas istorico-geografic*, ed a II-a, Edit. Academiei Române, Bucureşti.